

INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

FEBRER 2024

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Índex

I. PRESENTACIÓ	3
II. 13 ACCIONS TRANSFORMADORES	7
1. Una renda per als infants	7
2. La garantia d'habitatge	18
3. L'acompanyament intensiu a les famílies	30
4. La prevenció de la salut des de la comunitat.....	41
5. La desinstitucionalització dels infants tutelats	55
6. La prioritització en l'escolarització de zero a tres anys	73
7. La lluita contra la segregació escolar entre centres i dins dels centres.....	83
8. La dotació equitativa de recursos a l'educació.....	99
9. L'orientació formativa per a l'èxit educatiu.....	115
10. Els ajuts per a l'accés al lleure	128
11. Els serveis educatius de suport per a la inclusió escolar.....	145
12. La detecció de les violències	162
13. L'ús responsable de la tecnologia.....	183
III. LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS	195
IV. CONSIDERACIONS PRINCIPALS: TRENCAR EL CERCLE DE LA VULNERABILITAT	201
Annex I: Taules i gràfics addicionals.....	237
Annex II: Declaració institucional de la Xarxa Europea de Defensors de la Infància sobre el paper de les institucions independents de defensa dels drets dels infants	254

I. Presentació

La Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA, art. 29), insta el Síndic de Greuges a presentar anualment al Parlament de Catalunya un informe específic sobre la situació de la infància a Catalunya i el compliment de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant. L'*Informe sobre els drets de l'infant* del 2023, com cada any, dona compliment a aquesta previsió.

L'informe de l'any 2022 va destacar que els principals indicadors de vulnerabilitat social de la infància havien mantingut una tendència negativa els darrers cinc anys, tant per l'impacte que encara té la crisi econòmica de 2008-2013, que va suposar un empobriment de la població i una pèrdua de prestacions socials provocada per mesures d'austeritat que avui dia no s'han restablert plenament, com per l'impacte de la sortida de la pandèmia de la covid-19 i els efectes socials i econòmics derivats fonamentalment de la guerra d'Ucraïna, com ara l'augment de preus.

L'elevada inflació ha continuat marcant la conjuntura social i econòmica de l'any 2023 i també, després d'un període de recuperació dels efectes de la pandèmia de la covid-19, la desacceleració dels nivells de creixement i l'enduriment de les polítiques monetàries, arran d'un context d'incertesa global.

Per combatre aquesta situació, **l'octubre de 2023 el Govern va aprovar impulsar el disseny, l'elaboració i l'execució de l'Estratègia de lluita contra la pobresa infantil a Catalunya** (Acord GOV/208/2023, de 10 d'octubre, pel qual s'aprova elaborar l'Estratègia de lluita contra la pobresa infantil a Catalunya).

Aquesta estratègia, que s'ha d'elaborar durant un període de cinc mesos, té com a objectiu coordinar i optimitzar les polítiques que ja du a terme el Govern en l'àmbit de la infància, i impulsar les actuacions necessàries per prevenir les situacions de pobresa entre els infants i adolescents, detectar-la de manera precoç, atendre-la i fer una intervenció coordinada i eficaç que permeti erradicar-la, en coordinació amb les administracions locals, les entitats del tercer sector i altres agents implicats.

Aquest informe, que recull les principals actuacions que la institució ha dut a terme al llarg de l'any 2023, proposa tretze accions transformadores perquè s'incorporin en l'Estratègia de lluita contra la pobresa infantil a Catalunya.

Aquestes accions transformadores parteixen d'una concepció de la pobresa infantil que va més enllà de l'absència d'ingressos i de cobertura de les necessitats bàsiques, i que posa l'accent sobretot en la privació de drets i en la desigualtat que pateixen infants i adolescents a l'hora d'accedir a oportunitats socials per desenvolupar-se com a persones de ple dret en la nostra societat.

Què és el cercle de la vulnerabilitat?

En el marc d'aquest informe, **la vulnerabilitat s'entén com una situació que limita la capacitat dels infants i adolescents d'exercir el seu dret al màxim desenvolupament possible.** El fet de no disposar d'una renda familiar suficient per satisfer les necessitats bàsiques, les dificultats per accedir a un habitatge digne, l'abandonament prematur del sistema educatiu, les desigualtats d'accés a les activitats educatives fora de l'horari lectiu, la prevalença de problemes de salut mental o les situacions de desemparament, per citar alguns exemples, són font de desigualtat i poden tenir un impacte negatiu en les oportunitats de desenvolupament dels infants i adolescents.

La vulnerabilitat social incideix no només en els infants i adolescents en situació de pobresa, entesa des d'una concepció integral, sinó també en els que tenen el risc de patir-la o en els que els pot costar superar-la. Els infants que tenen uns progenitors que no disposen de les capacitats parentals suficients per garantir la seva protecció, els que tenen una discapacitat o problemes de salut mental o els que són víctimes de situacions de violències, per citar alguns exemples, han de ser considerats col·lectius d'atenció prioritària per les polítiques públiques de lluita contra la pobresa, per raó de la desigualtat que pateixen.

La vulnerabilitat no és una característica pròpia de l'infant, sinó de l'entorn on viu. Per combatre-la, cal posar el focus en l'estructura social i en les condicions de l'entorn que suposen barreres a les oportunitats de desenvolupament dels infants i adolescents. En algunes ocasions, **la política social, per acció o per omissió, pot generar o reproduir aquestes barreres.** Aspectes com ara els dèficits de polítiques de suport a les famílies, la institucionalització dels infants i adolescents tutelats per l'Administració, els costos d'accés a l'escolarització i a les activitats de lleure, la segregació escolar, els dèficits d'inclusió de l'alumnat amb diversitat funcional al sistema educatiu o la manca de pautes socials clares en relació amb l'ús dels dispositius amb accés a internet són algunes de les barreres que limiten el desenvolupament dels infants i adolescents.

Els límits a la capacitat de desenvolupament es retroalimenten i dificulten la capacitat dels infants i adolescents de sortir del cercle de reproducció de la pobresa, tant en el present com també al llarg de la trajectòria vital futura. Situen l'infant en el cercle de la vulnerabilitat. Per exemple, l'ús abusiu de la tecnologia pot generar problemes de salut mental que poden acabar derivant en situacions d'abandonament escolar prematur, o la manca de rendes familiars suficients pot acabar derivant en una pèrdua de l'habitatge, la qual cosa afecta el rendiment escolar o el benestar emocional. A més, haver experimentat vulnerabilitat durant la infància té conseqüències negatives que poden persistir al llarg del cicle vital d'un individu, i això contribueix a la

transmissió intergeneracional d'aquesta vulnerabilitat. Les polítiques de lluita contra la pobresa són bàsiques per garantir els drets i les oportunitats dels infants i adolescents en el present, i per prevenir la creació de pobresa entre els infants i adolescents del futur.

L'informe s'estructura a partir de tretze accions transformadores. Al llarg de l'informe, però, hi ha dues dimensions d'anàlisi que apareixen de manera transversal: la perspectiva de gènere i la perspectiva restaurativa, que aporten orientacions per plantejar altres maneres d'analitzar la vulnerabilitat dels infants, i per proposar altres tipus de mesures o formes d'intervenir.

Trencar el cercle de la vulnerabilitat des d'un enfocament restauratiu suposa reconèixer la limitació de la capacitat de desenvolupament dels infants com un dany i buscar la manera de restaurar-lo.

El paradigma restauratiu és un enfocament transformador per abordar situacions en les quals s'ha generat un greuge. Cerca el reconeixement del dany causat i de les relacions malmeses entre les persones o els grups afectats, la responsabilització, la reparació i la no repetició. L'objectiu és, doncs, oferir una resposta constructiva a les parts implicades, en lloc d'estigmatitzar, sancionar o castigar.

En la conformació d'aquest enfocament hi han influït diverses disciplines i experiències pràctiques, originades en contextos geogràfics, culturals i socials diversos. Per aquest motiu no té una definició única, ni hi ha una única manera d'implementar-lo. En aquest sentit, es parla de *pràctiques restauratives* per fer referència a metodologies com la mediació entre víctima i ofensor. També es parla del diàleg restauratiu, els cercles, les conferències o les conferències de grups familiars, els cercles de suport i responsabilitat, entre d'altres. Aquestes i d'altres formes d'intervenció es consideren restauratives sempre que responguin als principis i valors de la justícia restaurativa. Els elements clau perquè un procés tingui un enfocament restauratiu són la voluntarietat, el reconeixement i la responsabilització en relació amb el comportament i el dany, el diàleg i la participació directa de les parts, la identificació de les necessitats, la imparcialitat del facilitador i la confidencialitat.

II. 13 accions transformadores

1. Una renda per als infants

Garantir una renda a les famílies afavoreix l'accés a oportunitats educatives i a un nivell adequat de vida, que són fonamentals per al desenvolupament dels infants i adolescents. La manca de rendes suficients suposa una barrera a aquest desenvolupament.

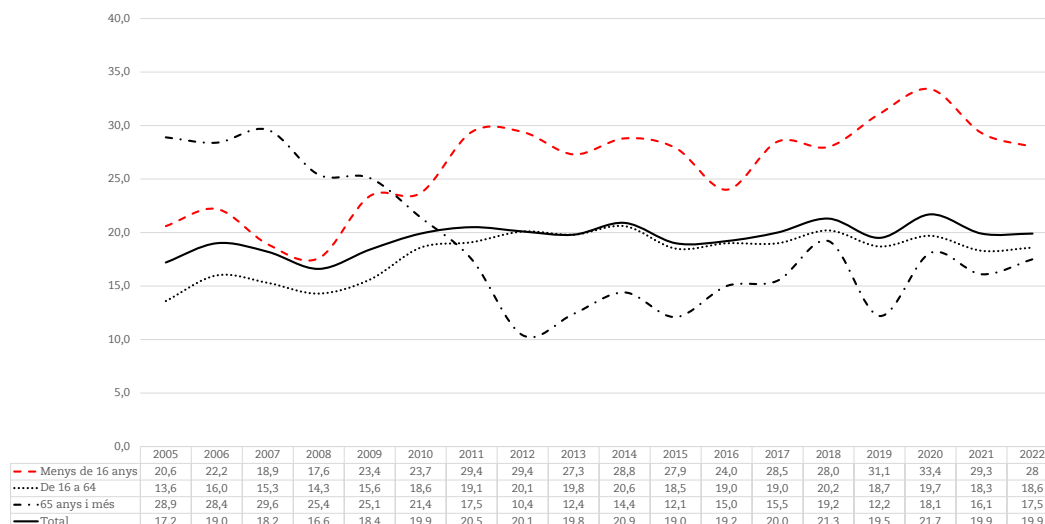
Malgrat que Catalunya és una economia rica des d'una perspectiva comparada a escala estatal i europea, té nivells comparats de pobresa infantil elevats.

Després del sotrac de la crisi de la pandèmia, però, les darreres dades disponibles assenyalen que la prevalença de la pobresa ha tendit a moderar-se. Aquesta moderació es veu afavorida pel bon comportament acumulat dels darrers anys del mercat de treball, que ha comportat que l'any 2023 (3r trimestre) Catalunya tingui les taxes d'ocupació més elevades i les taxes d'atur més baixes des de l'any 2008, just abans de la crisi de 2008-2013.

La prevalença de la pobresa infantil s'ha resituat novament als nivells prepandèmia, després que la crisi econòmica de 2008 n'hagués incrementat la prevalença prop de 10 punts percentuals, i la crisi de la covid-19, prop de 5 punts percentuals

La població infantil ha estat el grup d'edat més negativament afectat per l'impacte de les crisis econòmiques sobre els nivells de pobresa. Malgrat que el risc de pobresa per al conjunt de la població s'ha incrementat en prop de 3 punts percentuals des de l'any 2008, en el cas de la població infantil aquest augment ha estat de prop de 10 punts percentuals en el període 2008-2022.

Gràfic 1. Evolució del risc de pobresa per grups d'edat a Catalunya (2005-2022)

Font. Enquesta de condicions de vida, Idescat.

L'Agenda 2030 dels objectius de desenvolupament sostenible estableix com a fita, entre d'altres, que en el període 2015-2030 es redueixi a la meitat la proporció d'infants que viuen en la pobresa. **L'any 2022, Catalunya tenia una taxa AROPE per a la població de menys de setze anys superior (32,5 %) a la de l'any 2015 (28,9 %).** Aquesta evolució allunya Catalunya de l'assoliment d'aquest objectiu (taula 1).

En positiu, convé destacar que, després de l'impacte de la pandèmia, els darrers dos anys la prevalença del risc de pobresa infantil ha tendit a decreixer i a situar-se per sota del 30 %.

Taula 1. Evolució dels indicadors de pobresa de la població de menys de setze anys a Catalunya (2013-2022)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Taxa de risc de pobresa	27,3	28,8	27,9	24,0	28,5	28,0	31,1	33,4	29,3	28
Taxa de risc de pobresa (taxa AROPE - Objectiu UE 2030)	-	-	28,9	27,3	31,3	30,4	33,4	36,1	32,6	32,5
Població amb privació material severa (%)	8,2	8,7	11,1	6	6,8	8,9	8,6	10,3	10	11,6
Intensitat de risc de pobresa	34,6	37,5	45,1	37,4	36,2	32	34,7	45,7	36,5	35,7

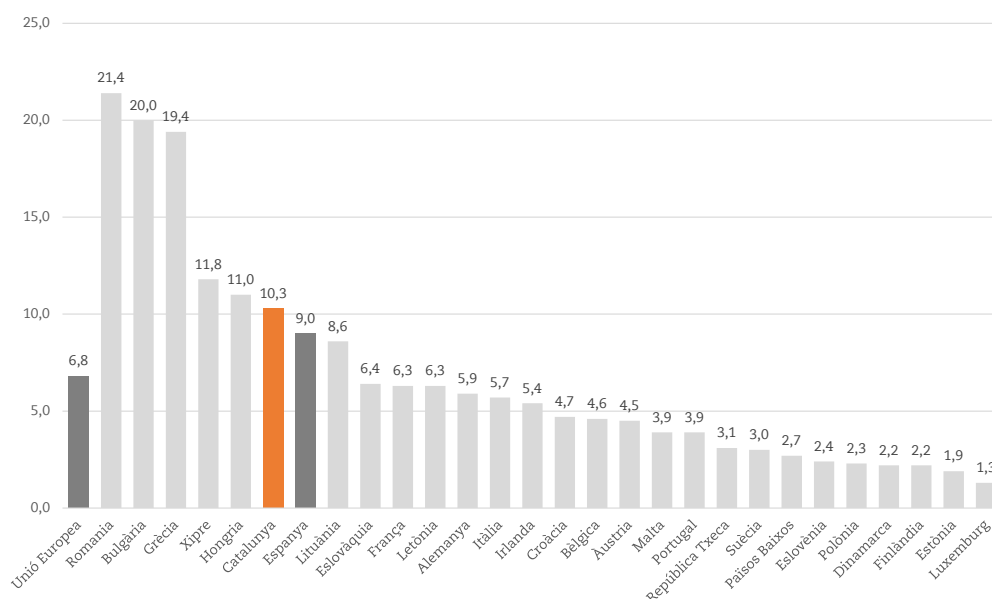
Font. Enquesta de condicions de vida, Idescat.

Nota. La intensitat del risc de pobresa mostra la distància entre la mediana dels ingressos equivalents (o per unitat de consum) de la població en risc de pobresa i el llindar de pobresa. Indica si les persones tendeixen a apropar-se o a distanciar-se del llindar. Aquest indicador s'expressa en termes percentuals en relació amb el llindar.

Si bé després de la pandèmia s'ha reduït el risc de pobresa (pobresa monetària relativa), la prevalença de la privació material severa entre la població infantil es consolida per sobre del 10 %

Catalunya té una prevalença de la privació material severa entre els infants i adolescents de l'11,6 %, per sobre de la mitjana espanyola (10,1 %) i europea (6,8 %). D'acord amb les dades corresponents a l'any 2020, Catalunya se situa entre els països europeus amb una prevalença més elevada, per darrere d'alguns dels països de l'est i del sud d'Europa (Romania, Bulgària, Grècia, Xipre i Hongria) (gràfic 2).

Gràfic 2. Privació material severa de la població de menys de divuit anys per països de la Unió Europea (2020)

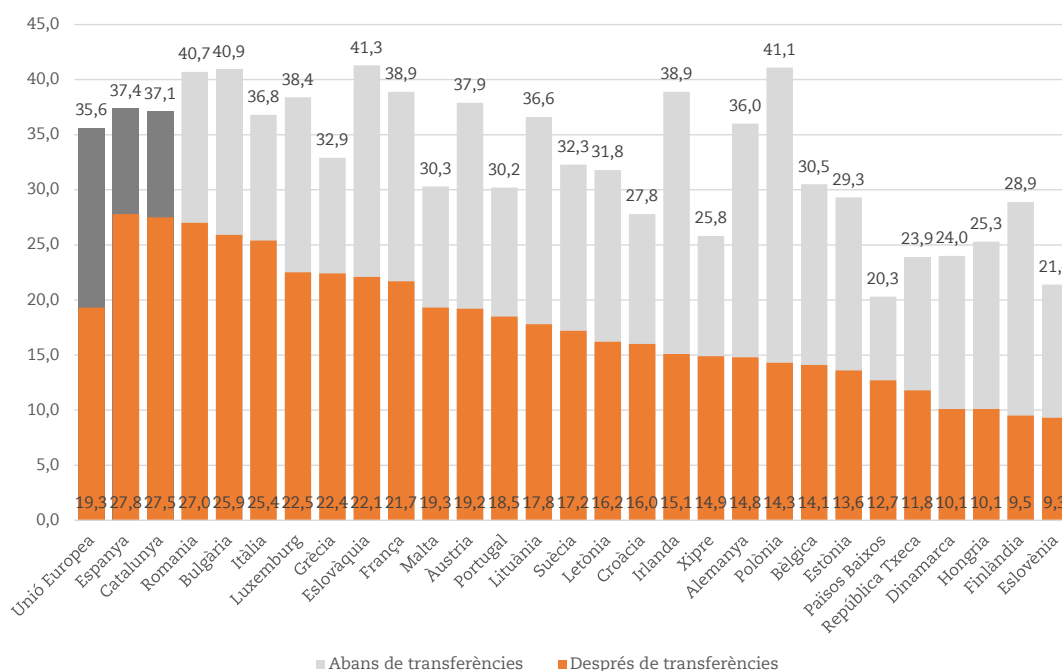

Font. Enquesta de condicions de vida, Eurostat, Idescat.

Les elevades xifres comparades de pobresa absoluta i relativa s'expliquen, en part, per mancances en les polítiques de transferències de rendes.

En el cas de Catalunya, **les transferències socials redueixen el risc de pobresa infantil un 25,9 %, mentre que la mitjana europea se situa en el 45,8 %**. De fet, juntament amb Espanya, Grècia, Portugal, Xipre, els Països Baixos, Malta i Croàcia, **Catalunya se situa entre els països amb unes polítiques de transferència amb un impacte més baix** (gràfic 3).

Gràfic 3. Taxa de risc de pobresa de la població de menys de divuit anys abans i després de transferències per països de la Unió Europea (2022)

Font. Enquesta de condicions de vida, Eurostat, Idescat.

El model català de prestacions i ajuts econòmics té algunes mancances en la dotació de recursos financers i també en la focalització d'aquests recursos en la població infantil. Amb caràcter general, **les polítiques de transferències de rendes associades a la reducció de la pobresa infantil a Catalunya són molt limitades, no identifiquen l'infant com a subjecte amb dret a percebre la prestació i no discriminen la condició d'infant en l'import concedit, com succeeix amb la renda garantida de ciutadania (RGC).** A més, les prestacions econòmiques disponibles no acostumen a arribar a tots els infants, no solen cobrir tota la trajectòria vital de l'infant i els imports concedits de vegades no són suficients. Aquests dèficits fan que, a Catalunya, la gran majoria de les prestacions tinguin un impacte molt limitat en la reducció dels nivells de pobresa entre els infants.

Els infants amb progenitors que no tenen una situació de residència legal regularitzada a l'Estat espanyol queden permanentment exclosos de la majoria de prestacions econòmiques (llevat dels ajuts en matèria d'educació i dels ajuts d'urgència social).

Tot i l'increment de l'indicador de renda de suficiència de Catalunya (IRSC) durant l'any 2023, s'ha reduït la cobertura de la renda garantida de ciutadania: tres quarts parts dels infants en situació de pobresa severa no se'n beneficien

L'RGC és actualment la política de transferència de renda més significativa a Catalunya per a la lluita contra la pobresa entre la població en general, i entre els infants en particular.

En el període 2017-2021, el nombre d'infants beneficiaris es va incrementar un 84,0 %, i la inversió es va multiplicar per més de quatre. **L'any 2022, però, el nombre de beneficiaris menors d'edat es va reduir en prop de 3.800, un 3,8 % menys en total, gràcies en part a la millora de la situació del mercat laboral.** Segons el Departament de Drets Socials, l'any 2022 un total de 3.369 unitats familiars van deixar de percebre l'RGC per haver trobat feina, un 6 % més que l'any anterior.

Les dades de l'octubre de 2023 mantenen la tendència decreixent, amb una reducció del 6,0 % més dels beneficiaris menors d'edat respecte del desembre de 2022 (taula 2).

Taula 2. Evolució del nombre de beneficiaris de la renda garantida de ciutadania (2017-2023)

	2017 (desembre)	2018 (desembre)	2019 (desembre)	2020 (desembre)	2021 (desembre)	2022 (desembre)	2022 (octubre)	2023 (octubre)
Destinataris	67.920	68.163	75.839	101.820	123.152	117.506	121.325	112.623
Beneficiaris menors d'edat	23.979	25.643	29.025	37.899	44.129	40.331	42.077	37.954
Import pagat en concepte de prestació al col·lectiu de famílies activables laboralment	74,2 M€ (setembre- desembre)	240,5 M€ (gener- desembre)	267,5 M€ (gener- desembre)	335,2 M€ (gener- desembre)	429,3 M€ (gener- desembre)	421,9 M€ (gener- desembre)	356 M€ (gener- octubre)	314,1 M€ (gener- setembre)

Font. Direcció General de Prestacions Socials del Departament de Drets Socials.

Nota. Les dades de 2022 inclouen les famílies que perceben la prestació de l'RGC del col·lectiu de persones activables laboralment. També inclou els destinataris i el nombre de beneficiaris menors d'edat en dates 31 d'octubre de 2022 i 30 de setembre de 2023.

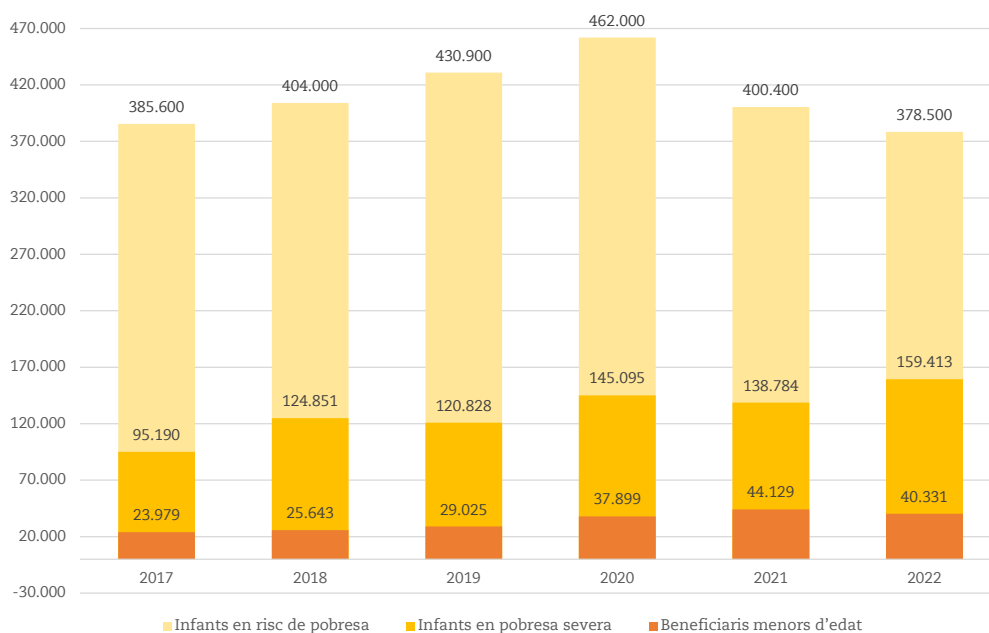
Aquesta reducció del nombre de beneficiaris s'ha produït malgrat l'increment de l'IRSC a partir de l'aprovació de la Llei 2/2023, de 16 de març, de pressupostos de la Generalitat de Catalunya per al 2023, que fixa el valor de l'indicador en 614,65 euros mensuals (8.605,15 euros anuals), per sobre dels 569,12 euros mensuals (7.967,73 euros anuals) corresponents a l'any 2022. **Aquesta modificació de l'IRSC, que contribueix a determinar la situació de necessitat i a condicionar, consegüentment, l'accés a les prestacions, ha fet que el llindar per accedir a l'RGC hagi passat de 664 a 717 euros (per a unitats d'un membre).**

La cobertura de l'RGC continua sent baixa si prenem com a referència els infants que es troben en situació de vulnerabilitat socioeconòmica. **Només el 25,3 % dels infants en situació de pobresa severa són beneficiaris de l'RGC, el 10,7 % si prenem com a referència els infants en situació de risc de pobresa (gràfic 4).** L'impacte d'aquest ajut com a mecanisme per combatre la pobresa infantil, doncs, és limitat.

Si prenem com a referència els beneficiaris de l'IMV i l'RGC, la cobertura s'incrementa com a màxim fins al 70 % dels infants en situació de pobresa severa i el 30 % dels infants en risc de pobresa. Això significa que com a mínim **una quarta part dels infants en situació de pobresa severa no tenen accés ni a l'RGC ni a l'IMV.**

Gràfic 4. Evolució de la cobertura de la renda garantida de ciutadania en infants (2017-2022)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Beneficiaris menors d'edat	23.979	25.643	29.025	37.899	44.129	40.331
Infants en pobresa severa	95.190	124.851	120.828	145.095	138.784	159.413
Infants en risc de pobresa	385.600	404.000	430.900	462.000	400.400	378.500
Infants totals	1.399.850	1.402.825	1.404.978	1.408.685	1.387.836	1.374.251
% cobertura (pobresa severa)	25,2	20,5	24,0	26,1	31,8	25,3
% cobertura (risc pobresa)	6,2	6,3	6,7	8,2	11,0	10,7
% cobertura (infants totals)	1,7	1,8	2,1	2,7	3,2	2,9

Font. Direcció General de Prestacions Socials del Departament de Drets Socials i Idescat.

La gestió conjunta de l'RGC i l'IMV per part del Departament de Drets Socials, que hauria d'implementar properament segons la informació tramesa per la mateixa Administració, pot afavorir la millora de la cobertura d'aquests ajuts

Convé destacar que una part molt significativa de les sol·licituds d'RGC són denegades (durant el primer semestre de 2023, el 41,4 % de les sol·licituds resoltes). Una part són sol·licituds presentades per unitats familiars amb infants a càrrec amb dificultats econòmiques però que no compleixen els requisits

establerts (superen els ingressos establerts a la Llei, la persona beneficiària treballa a temps parcial o complet, no acrediten insuficiència de recursos, tenen béns immobles i mobles suficients, no acrediten que la unitat familiar no percep la pensió no contributiva, no acrediten la residència continuada a Catalunya, han deixat voluntàriament una feina els darrers dotze mesos, etc.).

El Decret 55/2020 pel qual s'aprova el Reglament de la Llei 14/2017, de 20 de juliol, de la renda garantida de ciutadania, reconeix el dret a rebre l'RGC de les persones que no compleixen els requisits establerts però en les quals concorren circumstàncies extraordinàries, és a dir, quan es dona una situació d'especial necessitat o urgència que impliqui trobar-se en una situació d'exclusió social imminent (arts. 13 i 14). **Cal, però, un informe social tècnic preceptiu i favorable dels serveis socials públics competents, que no sempre l'emeten.**

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha ampliat el termini per presentar la sol·licitud de l'ajut per naixement

La institució va alertar que el termini d'un mes a comptar del naixement d'un fill o filla per tramitar l'ajut per naixement era insuficient per garantir que el màxim nombre possible de persones que compleixen els criteris d'elegibilitat poguessin percebre'l.

Arran d'això, el Departament de Drets Socials va obrir una consulta pública prèvia a fi de modificar el Decret 151/2009, de 29 de setembre, de desplegament parcial de la Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, en el qual es proposava ampliar el termini per sol·licitar la prestació a tres mesos en lloc d'un mes des del naixement, l'adopció, la tutela o l'acolliment de l'infant.

Alhora, en la modificació d'aquest decret també es planteja revisar el límit d'ingressos màxim de la unitat familiar, que actualment és de 16.000 euros, ponderat segons els membres de la unitat familiar, amb l'objectiu d'afavorir que més famílies vulnerables econòmicament puguin fer front a les noves necessitats que comporta l'arribada d'un infant i conciliar vida familiar i laboral.

Els infants i adolescents no són reconeguts com a persones amb dret subjectiu a l'RGC, i no es garanteix un tractament específic per a les famílies amb infants a càrrec.

La institució del Síndic de Greuges ha recomanat que el dret dels infants a un nivell de vida adequat sigui un dret subjectiu exigible davant de les administracions i en seu judicial; que es garanteixi una renda de suficiència que asseguri els llindars mínims d'una vida digna a tots els infants de Catalunya, d'acord amb l'indicador de renda de suficiència de Catalunya (IRSC), i que siguin els infants els titulars d'aquest dret.

Amb relació a l'IRSC, per exemple, aquest índex queda fixat per al conjunt de la unitat familiar o convivencial i la quantia s'incrementa només un 30 % per cada membre de la unitat que no té patrimoni ni ingressos, independentment de si és un infant o no.

Amb relació a l'RGC, l'import atorgat es pondera en funció del nombre de membres de la unitat familiar però no en funció del nombre d'infants que la unitat familiar té a càrrec.

A criteri del Síndic de Greuges, **ni la quantia de l'IRSC ni la de l'RGC dimensionen prou el cost real de vida d'un infant ni garanteixen suficientment la cobertura de les despeses essencials**, les de manutenció, les que deriven de l'ús de la llar, les que faciliten la comunicació i el transport bàsics, i, en definitiva, totes les que són imprescindibles per viure dignament a Catalunya.

La institució ha demanat que l'IRSC s'adeqüi a les necessitats essencials de l'infant, que l'accés a les prestacions estigui condicionat a l'IRSC corregit per als infants, i que es creï un complement d'infància a l'RGC que discrimini positivament aquest col·lectiu.

El Departament de Drets Socials ha comunicat a aquesta institució que s'està valorant modificar les condicions per les quals es concedeix l'RGC i crear un complement a la infància per a les unitats familiars de quatre membres o més, i també un increment generalitzat de l'import mensual que percebrien aquestes unitats familiars, que podria ser acumulable al complement a la infància esmentat.

Les prestacions econòmiques de suport a les famílies són escasses i no arriben a tot el conjunt d'infants en situació de pobresa

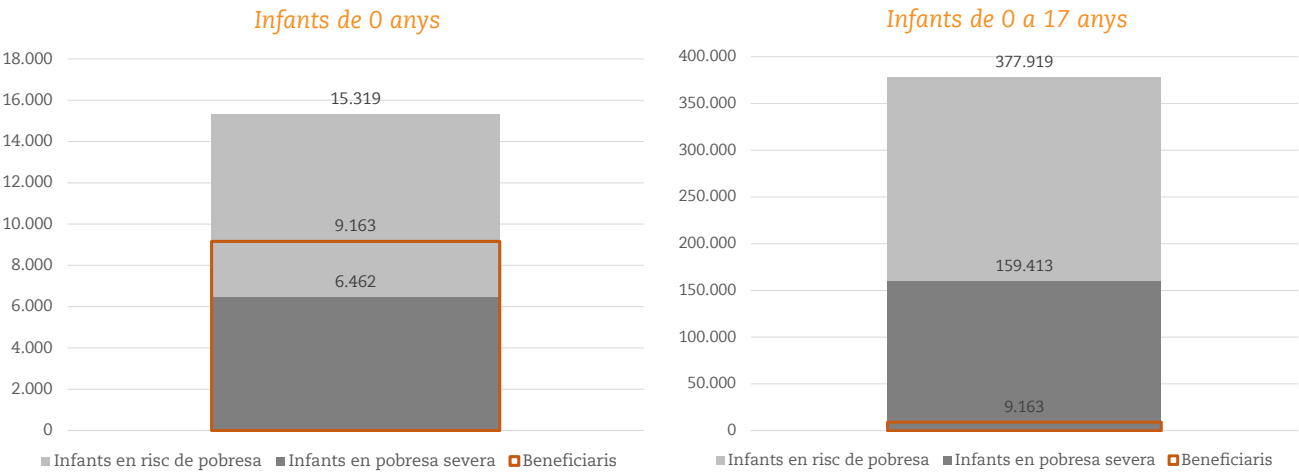
Una de les principals prestacions econòmiques de suport a les famílies adreçades als infants és la prestació econòmica sotmesa al nivell d'ingressos de la unitat familiar per a famílies en què ha tingut lloc un naixement, una

adopció, una tutela o un acolliment. Aquest és un ajut que té per objecte donar suport econòmic a les famílies amb nivells baixos d'ingressos i contribuir a prevenir situacions de vulnerabilitat.

Aquest ajut va substituir l'ajut universal per infant a càrrec que s'atorgava al conjunt d'infants de zero a tres anys, suspès l'any 2011 arran de les restriccions pressupostàries derivades de la crisi econòmica de 2008. Mentre l'ajut per infant a càrrec era de 625 euros anuals durant tres anys, la prestació per naixement, adopció, tutela o acolliment consisteix en un únic pagament de 650 euros (750 euros en el cas de famílies nombroses o monoparentals).

L'any 2022 es va atorgar la prestació a 9.163 famílies i va arribar a tot el conjunt d'infants nomenats en situació de pobresa severa que ho havien sol·licitat, però només al 59,8 % dels infants de zero anys en situació de risc de pobresa. Si prenem com a referència el conjunt d'infants i adolescents, independentment de l'edat, la cobertura és del 5,7 % dels infants i adolescents en situació de privació material severa i del 2,4 % dels que es troben en situació de risc de pobresa. L'impacte sobre la reducció de la pobresa és molt reduït.

Gràfic 5. Cobertura de la prestació econòmica sotmesa al nivell d'ingressos de la unitat familiar per a famílies en què ha tingut lloc un naixement, una adopció, una tutela o un acolliment a Catalunya (2022)

Font. Departament de Drets Socials.

Taula 3. Evolució dels beneficiaris de la prestació econòmica sotmesa al nivell d'ingressos de la unitat familiar per a famílies en què ha tingut lloc un naixement, una adopció, una tutela o un acolliment a Catalunya (2023)

	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Famílies beneficiàries	11.399	6.945	4.807	9.163	7.392
Import	8,1 M€	4,9 M€	3,4 M€	6,6 M€	5,3 M€

Font. Departament de Drets Socials.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha ampliat el termini per presentar la sol·licitud de l'ajut per naixement

La institució va alertar que el termini d'un mes a comptar del naixement d'un fill o filla per tramitar l'ajut per naixement era insuficient per garantir que el màxim nombre possible de persones que compleixen els criteris d'elegibilitat poguessin percebre'l.

Arran d'això, el Departament de Drets Socials va obrir una consulta pública prèvia a fi de modificar el Decret 151/2009, de 29 de setembre, de desplegament parcial de la Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, en el qual es proposava ampliar el termini per sol·licitar la prestació a tres mesos en lloc d'un mes des del naixement, l'adopció, la tutela o l'acolliment de l'infant.

Alhora, en la modificació d'aquest decret també es planteja revisar el límit d'ingressos màxim de la unitat familiar, que actualment és de 16.000 euros, ponderat segons els membres de la unitat familiar, amb l'objectiu d'afavorir que més famílies vulnerables econòmicament puguin fer front a les noves necessitats que comporta l'arribada d'un infant i conciliar vida familiar i laboral.

L'obligació d'un termini mínim de residència exclou molts infants d'origen immigrant de les prestacions per combatre la pobresa infantil.

Hi ha una part significativa de famílies en situació de pobresa que no tenen accés a les prestacions a causa dels requisits que se'ls demanen, especialment les famílies d'origen migrat amb infants a càrrec, i més encara si no tenen la situació de residència regularitzada.

Per rebre l'RGC, cal acreditar la residència continuada i efectiva a Catalunya dels dos anys anteriors a la data de presentació de la sol·licitud. En el cas de la prestació per naixement, aquesta residència mínima és de cinc anys, tal com succeeix amb altres prestacions.

Si la finalitat del temps mínim de residència és evitar l'anomenat *efecte crida*, la institució del Síndic de Greuges considera que no hi ha criteris tècnics que impedeixin aplicar a la prestació per naixement, com a mínim, la previsió establerta per a l'RGC.

Cal recordar que, a Catalunya, l'any 2022 el 22,1 % dels infants nounats eren de nacionalitat estrangera, i que el 31,9 % de la població de trenta-cinc a quaranta-nou anys era nascuda a l'estranger.

Recomanació principal

Establir una renda de suficiència econòmica garantida per als infants

La institució del Síndic de Greuges demana al Departament de Drets Socials:

- Reconèixer el dret a un nivell de vida adequat dels infants i adolescents com a dret subjectiu exigible davant de les administracions i en seu judicial.
- Regular els llindars mínims considerats essencials per garantir el dret de l'infant a un nivell de vida adequat.
- Determinar la renda de suficiència econòmica mínima de què ha de disposar una família per garantir l'accés de qualsevol infant a aquests llindars mínims.
- Crear una prestació específica condicionada a la renda que garanteixi que les famílies amb infants que no disposen dels ingressos necessaris puguin satisfer les necessitats mínimes, o crear un complement de l'RGC per infant a càrrec.
- Millorar la integració de l'RGC amb la resta de polítiques de transferències econòmiques (ingrés mínim vital, ajuts municipals adreçats a la infància, beques en educació, etc.).

2. La garantia d'habitatge

Un dels principals factors de vulnerabilitat entre els infants en situació de pobresa té a veure amb les situacions d'infrahabitatge o d'exclusió residencial. Viure en un habitatge que no té les condicions mínimes d'habitabilitat, no tenir habitatge o estar en risc de perdre'l és determinant per entendre la qualitat de les condicions materials de vida dels infants, el seu benestar subjectiu i les oportunitats d'assolir el màxim desenvolupament possible.

La conjuntura econòmica actual, marcada per una inflació sobre el cost de la vida en general i sobre els preus de l'habitatge en particular, té un impacte directe sobre l'increment del risc d'exclusió residencial.

A Catalunya, la manca d'un parc d'habitatges suficient destinat al lloguer social no permet donar resposta al nombre creixent de famílies que demanen accedir a un habitatge social, ni tant sols quan aquestes famílies es troben en una situació d'emergència residencial. A més, **el preu del lloguer va experimentar un increment del 52,2 % entre l'any 2014 i el primer semestre de 2023 (de 539,5 a 831,43 euros). Malgrat que durant la pandèmia es va contenir, des del 2021 fins al primer trimestre del 2023 el preu mitjà del lloguer es va incrementar un 17,5 %.**

Des de l'any 2021 s'estan reduint el nombre de desnonaments a Catalunya, tot i que encara és una de les comunitats autònomes de l'Estat que en té una prevalença més gran.

L'any 2022 es van reduir un 8,8 % els desnonaments en relació amb l'any 2021, i durant el primer semestre de 2023 la reducció va ser del 17,3 % respecte a les xifres del primer semestre de l'any anterior (taula 4). Aquesta reducció es produeix en els casos d'execucions hipotecàries i en els d'impagaments de lloguer.

Taula 4. Llançaments practicats pels jutjats de primera instància a Catalunya (2020-2023)

	2020	2021	2022	2022 (1r i 2n trimestre)	2023 (1r i 2n trimestre)
Total	5.737	9.398	8.574	4.824	3.989
Execucions hipotecàries	1.069	1.766	1.567	837	714
Llançaments per impagament de lloguer	4.211	6.729	6.160	3.511	2.861
Altres	457	903	847	476	414

Font. Consell General del Poder Judicial.

Nota. Les dades de llançaments fan referència a habitatges però també a altres arrendaments urbans (solars, locals, etc.).

Tot i això, durant tot l'any 2022 Catalunya va tenir 8.574 desnonaments (3.989 el primer semestre de 2023), majoritàriament per impagament del lloguer. D'aquests, d'acord amb les dades facilitades per les oficines d'habitatge, prop del 50 % són de famílies amb infants o adolescents a càrrec.

Catalunya és la comunitat autònoma amb el nombre de desnonaments més elevat (el 22,4 % l'any 2022, el 28,8 % el primer trimestre de 2023), i se situa entre les comunitats de l'Estat amb una taxa de desnonament per habitant més elevada (110,0 per cada 100.000 habitants), només per darrere de Múrcia i les Canàries.

A Catalunya, **també ha augmentat el nombre de persones inscrites en el Registre de Sol·licitants d'Habitatge amb Protecció Oficial**: En el període 2014-2022, va augmentar un 13,0 %, el 2,9 % el darrer any, fins a 86.876 persones en total (xifra que va ascendir a 94.572 el setembre de 2023). De fet, l'any 2022 el nombre de persones que van inscriure's al Registre es va incrementar un 10,6 %, amb 37.909 noves inscripcions.

Perspectiva de gènere: el risc de pèrdua de l'habitatge de les famílies monoparentals

El 33 % de les famílies inscrites en el Registre de Sol·licitants d'Habitatge amb Protecció Oficial, més de 25.000, corresponen a unitats de convivència de tres membres o més, majoritàriament amb infants a càrrec; el 7,7 %, són famílies nombroses (6.708), i el 6,9 % són famílies monoparentals (5.997).

A Catalunya, més del 80 % de les famílies monoparentals són femenines. Una part significativa d'aquestes famílies es troben en una situació que pot derivar en risc de pèrdua de l'habitatge (risc de desnonament, impagaments o deutes hipotecaris), per efecte d'una prevalença del risc de pobresa més gran entre les famílies monoparentals i també per les desigualtats en l'accés al mercat de treball i en les condicions d'ocupació de les dones (taxes d'atur més elevades i salaris més baixos, fonamentalment).

Cal desenvolupar mesures específiques adreçades a evitar la pèrdua de l'habitatge a les famílies monoparentals, i també a donar-hi resposta quan aquesta pèrdua s'ha produït.

Els darrers anys, s'han incrementat de manera sostinguda les sol·licituds d'ajuts per al pagament del lloguer, en consonància amb l'increment del preu del lloguer i de les dificultats de la població per sufragar-ne el cost

Les subvencions per al pagament del lloguer constitueixen una mesura pal·liativa a la manca d'un parc d'habitatge social suficient i, alhora, una mesura preventiva de situacions d'emergència residencial.

En el període 2017-2023 s'han incrementat un 18,4% els ajuts concedits per al pagament del lloguer (gràfic 6), i també s'han incrementat les sol·licituds presentades.

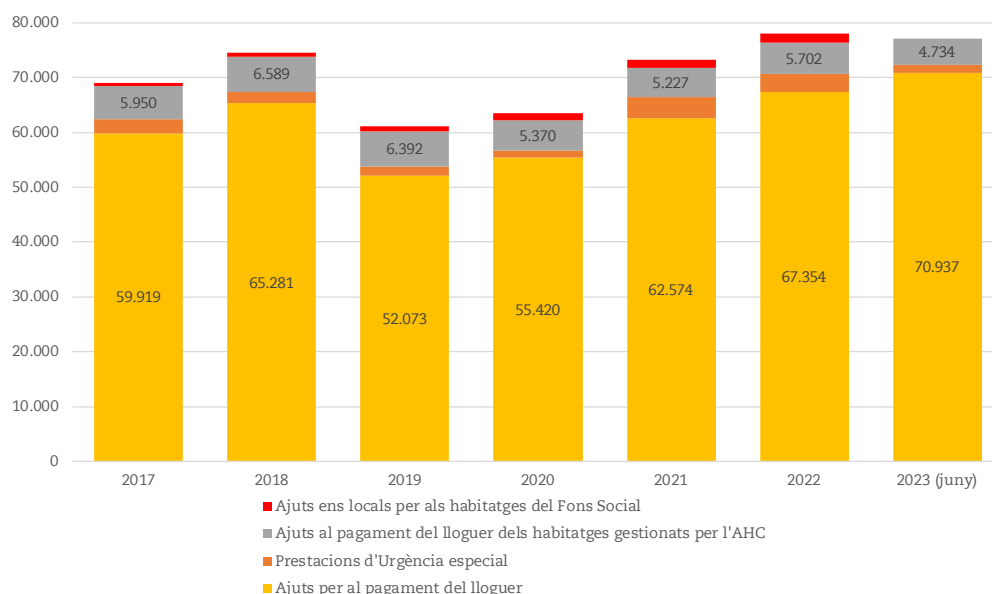
De cara a la convocatòria de 2023, el Departament de Territori informa que s'han rebut 92.215 sol·licituds i que l'increment de pressupost permetrà donar resposta favorable a totes les sol·licituds que han acreditat el compliment dels requisits establerts (70.937 sol·licituds).

De fet, una part significativa de les sol·licituds presentades es deneguen, sigui per incompliment dels requisits establerts, sigui perquè no hi ha pressupost suficient. A la convocatòria de l'any 2023, el 23,1% de les sol·licituds han estat denegades, mentre que a la convocatòria de 2022 se'n van denegar el 50,6%, en part per l'incompliment dels requisits establerts i en part per haver exhaurit el pressupost.

El temps que triga de mitjana l'Administració a resoldre els recursos de reposició presentats contra les denegacions de subvencions, a més, supera amb escreix el termini d'un mes establert legalment.

Gràfic 6. Evolució dels ajuts en matèria d'habitatge de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya (2017-2023)

Font. Elaboració pròpia amb dades de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya.

Cal destacar, alhora, que les persones que vulguin demanar aquests ajuts han de ser titulars d'un contracte de lloguer o de cessió d'ús de l'habitatge o habitació, circumstància que no sempre es pot acreditar en situacions d'elevada vulnerabilitat residencial. **A més, han de poder cobrir entre el 60% i el 80% del lloguer**, atès que l'import màxim concedit és de 200 euros (sobre un lloguer màxim permès de 900 euros per habitatge en l'àmbit metropolità de Barcelona), i atès que l'ajut només pot cobrir entre el 20 % i el 40 % del lloguer anual, en funció de l'esforç que cal fer per pagar el lloguer en relació amb els ingressos.

Per a la resta de casos, hi ha les prestacions econòmiques d'urgència especial per prevenir situacions de desnonament (3.247 unitats familiars han rebut aquesta prestació l'any 2022), els ajuts per pagar el lloguer dels habitatges gestionats per l'Agència de l'Habitatge de Catalunya (AHC) (amb 5.702 unitats familiars beneficiàries l'any 2022) o els ajuts dels ens locals per als habitatges del Fons Social (1.779 l'any 2022). Aquests ajuts també han tendit a augmentar en el període 2016-2022.

L'obligació de garantir un lloguer social a les famílies per prevenir els desnonaments no s'aplica en molts casos

La Llei 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, preveu que, abans d'interposar qualsevol demanda judicial d'execució hipotecària o de desnonament per impagament de lloguer, la titularitat de l'habitatge ha d'oferir a les persones afectades una proposta de lloguer social, i els ha d'oferir preferentment l'habitatge afectat pel procediment o, alternativament, un habitatge situat dins del mateix terme municipal, llevat que es disposi d'un informe dels serveis socials municipals que acrediti que el trasllat a un altre terme municipal no ha d'afectar negativament la situació de risc d'exclusió residencial de la unitat familiar (arts. 5.2 i 5.7).

Són molts els grans tenidors que, tot i els manaments legals i els esforços de mediació que han fet els serveis municipals per aconseguir lloguers socials per a les persones que hi viuen, es neguen a seguir aquesta opció, malgrat la intervenció d'Ofideute. A falta d'eines coercitives per pressionar a favor de l'establiment de lloguers socials en els casos que recull la Llei, l'Administració acaba derivant els casos a Consum perquè s'instrueixi el procediment sancionador corresponent, però sense trobar una resposta per a la família, que finalment es veu empenya a deixar el seu habitatge habitual.

Cal continuar treballant per ampliar el parc d'habitatge social que permeti real·lotjar en condicions d'accessibilitat econòmica les famílies que perden la seva llar.

El paper mediador de l'Administració entre les famílies vulnerables i la propietat

La mediació amb la propietat dels habitatges en casos en què no es pugui pagar el lloguer és fonamental per **prevenir la pèrdua de l'habitatge habitual de les famílies amb infants a càrrec**. La garantia d'un lloguer social establerta en la Llei 24/2015 en el cas de famílies que no poden assumir les despeses del lloguer o de la hipoteca busca protegir les famílies en situacions de vulnerabilitat econòmica i residencial, especialment quan la propietat és un gran tenidor.

L'Administració va crear la Xarxa de Mediació per al Lloguer Social, inclosa en el Decret 75/2014, de 27 de maig, del Pla per al dret a l'habitatge, que té com a objectiu principal facilitar l'accés a un habitatge de lloguer digne.

Així doncs, la mediació en aquest context permet obrir un espai de diàleg en el qual ambdues parts poden plantejar i escoltar les necessitats respectives i els seus interessos legítims pel que fa a l'ús de l'habitatge. El paper de l'Administració com a facilitador d'aquests processos implica **reconèixer el desequilibri de poders entre les parts i la responsabilitat dels poders públics d'adoptar diferents tipus de mesures per fer front a les conseqüències de les desigualtats socials estructurals**.

És fonamental reforçar encara més l'abast de la Xarxa de Mediació i la col·laboració entre diferents administracions per poder **incrementar el compromís social dels grans tenidors i altres propietaris**. Això permetria augmentar les situacions en les quals s'ofereix un lloguer social.

Es manté el creixement de l'habitatge social, però ho fa de manera clarament insuficient per atendre les situacions d'emergència social

Any rere any, la institució del Síndic de Greuges constata que les polítiques públiques que promouen l'accés a l'habitatge de la població socialment vulnerable no donen resposta a la demanda existent, sigui d'habitatge amb protecció oficial, sigui d'habitatge social.

Per bé que en el període 2014-2022 es va incrementar el nombre d'habitatges gestionats per l'AHC en un 46,0 % (amb 6.890 nous habitatges), i el nombre d'habitatges d'inclusió social gestionats per entitats es va més que doblar (amb 1.876 habitatges nous), el parc d'habitatge social no dona resposta al volum de demanda existent (taula 5).

El setembre de 2023, l'AHC gestionava 22.062 habitatges, xifra que contrasta amb les 94.572 sol·licituds que s'havien presentat al Registre de l'Habitatge de Catalunya fins a la mateixa data.

Durant l'any 2022, les meses d'emergència van adjudicar un total de 835 habitatges, 620 durant l'any 2023 (fins al setembre), en contrast amb les elevades dades de llançaments d'habitatges per execucions hipotecàries o impagaments de lloguers. S'han desnonat dels seus habitatges principals milers de famílies i només s'ha incrementat l'habitatge social disponible per atendre aquestes situacions en 1.032 habitatges.

Taula 5. Evolució de l'adjudicació dels habitatges d'emergència social i altres indicadors (2014-2023)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Habitatges adjudicats per les meses	579	570	758	1.139	1.182	902	473	880	835	620
Habitatges d'inclusió social	1.453	1.643	1.815	2.038	2.240	2.490	2.828	2.994	3.329	nd
Habitatges gestionats per l'AHC destinats a polítiques socials	14.984	15.840	16.961	18.078	18.748	20.440	20.753	21.177	21.874	22.062
Parc privat captat i gestionat per l'AHC	643	495	408	365	341	331	307	417	637	573
Habitatges d'entitats financeres cedits a l'AHC per conveni	225	859	1.825	2.458	2.837	3.441	3.427	3.403	3.446	3.466
Parc propi de l'AHC	14.116	14.486	14.728	15.255	15.570	16.668	17.019	17.357	17.791	18.043

Font. Agència de l'Habitatge de Catalunya.

Des de l'any 2018, s'ha reduït el nombre d'unitats de convivència ateses per les meses d'emergència, però es manté estable el nombre de famílies amb infants a càrrec atesos: prop de 2.000 famílies estan en espera que se'ls assigni un habitatge d'emergència social

Durant el període 2018-2022, s'ha reduït un 18,1 % el nombre d'unitats de convivència a la Mesa d'Emergència Social de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya, probablement fruit de la millora de la situació econòmica.

No obstant això, ha disminuït un 29,4 % el nombre d'habitatges adjudicats per les meses i un 50,1 % el nombre d'unitats de convivència amb infants a càrrec amb resolució favorable amb habitatge assignat. Alhora, s'ha mantingut relativament estabilitzat, entre 500 i 600 (516 el setembre de 2023), el nombre d'unitats de convivència amb infants a càrrec pendents d'assignació d'habitatge que ja tenen una resolució favorable de la Mesa d'Emergència de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya.

Taula 6. Evolució del nombre d'unitats de convivència (UC) amb infants (o d'expedients) amb resolució favorable de la Mesa d'Emergència pendents d'assignació d'habitatge a Catalunya (2018-2023)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
UC (total) ateses (desembre)	2.499	1.975	1.086	2.334	2.046	1.376
Resolucions favorables (total)	1.182	902	473	880	835	620
Nombre d'UC (total) amb resolució favorable amb habitatge assignat	645	536	450	493	639	442
Nombre d'UC (total) amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge	-	-	-	-	-	908
UC amb menors atesos	-	-	-	-	-	-
Resolucions favorables amb UC amb menors	807	611	340	574	403	404
Nombre d'UC amb menors amb resolució favorable amb habitatge assignat	417	359	308	316	317	295
Nombre d'UC amb menors amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge	-	-	-	597	467	516

Font. Agència de l'Habitatge de Catalunya.

En el cas de la Mesa de Valoració per a l'adjudicació d'habitatges per emergència social a Barcelona ciutat, el setembre de 2023 la xifra d'unitats de convivència amb infants amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge era de 526. Aquesta xifra ha augmentat lleugerament els darrers anys (taula 7).

Si prenem com a referència la resta de municipis amb mesa pròpia, com ara Badalona, Cornellà de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, Lleida, Martorell, Sabadell, Sant Adrià de Besòs, Sant Cugat del Vallès, Terrassa i Vic, s'estima que 833 unitats de convivència amb infants a càrrec estaven pendents d'habitatges d'emergència social l'any 2022.

Taula 7. Evolució del nombre de casos atesos a la Mesa de Valoració per a l'adjudicació d'habitatges per emergència social a Barcelona ciutat (2019-2023)

	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Sol·licituds d'unitats de convivència (UC) presentades (any)	486	210	450	403	306
Resolucions favorables d'UC (any)	579	313	615	584	400
Nombre d'UC amb resolució favorable amb habitatge assignat (any)	202	153	228	263	153
Nombre d'UC amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge (any)	377	160	387	321	247
Nombre d'UC amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge (total)	599	567	669	695	720
Sol·licituds presentades d'UC amb infants (any)	305	136	273	248	187
Resolucions favorables d'UC amb infants (any)	335	196	369	356	254
Nombre d'UC amb infants amb resolució favorable amb habitatge assignat (any)	106	93	142	151	98
Nombre d'UC amb infants amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge (any)	229	103	27	205	156
Nombre d'UC amb infants amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge (total)	449	437	501	516	526

Font. Consorci de l'Habitatge de Barcelona.

Alguns dels municipis amb mesa pròpia, com ara l'Hospitalet de Llobregat o Martorell, només convoquen la mesa quan hi ha un habitatge per assignar, de manera que no es reconeix la situació d'emergència residencial fins que l'ajuntament disposa d'un habitatge. En aquests casos, no hi ha llista d'espera registrada de famílies amb resolució favorable pendent d'assignació d'un habitatge.

La manca d'habitatge suficient per atendre les necessitats existents posa en qüestió l'eficàcia de les meses a l'hora de resoldre les situacions d'emergència residencial i afecta la salut mental dels infants i les seves famílies

La institució del Síndic de Greuges atén casos de famílies amb infants a càrrec amb una data de llançament de l'habitatge per impagament del lloguer o de la hipoteca i amb resolució favorable de les meses d'emergència, a les quals l'Administració no ha ofert cap sortida. Són situacions que es poden allargar notablement si es van suspent les diferents dates de llançament, i que afecten la salut dels infants i els progenitors a causa de la provisionalitat i la incertesa de les seves condicions de vida immediates.

Aquesta institució també detecta casos de famílies amb infants a càrrec que han patit una pèrdua de l'habitatge i que han estat derivades a pensions o altres recursos d'estada limitada, amb condicions inadequades per garantir el desenvolupament dels infants. **En el cas de la ciutat de Barcelona, per exemple, l'1 de maig de 2022 hi havia 155 famílies amb infants a càrrec que residien en un allotjaments temporals d'emergència (hostals, hotels, pensions o apartaments) finançats per l'Institut Municipal de Serveis Socials.**

Segons moltes de les queixes rebudes, les famílies poden esperar fins a dos anys o més un recurs residencial alternatiu. Amb caràcter general, l'Administració exposa que atén les situacions més greus a mesura que disposa d'habitatges vacants, la qual cosa deixa sense atendre durant llargs períodes de temps altres situacions d'emergència residencial, malgrat l'impacte que aquesta prolongació genera en la vida dels infants afectats. La demora en l'actuació de l'Administració és una forma de victimització secundària cap a aquests infants i adolescents, que al seu torn és una font de patiment emocional per al conjunt del nucli familiar.

No hi ha una regulació dels drets dels infants que garanteixi que les polítiques d'habitatge fan un tractament específic i donen una resposta adequada a les seves necessitats residencials

La legislació regula el dret a un habitatge adequat i digne, les polítiques d'habitatge com a servei d'interès general, les mesures per evitar les situacions de sobreendeutament i de desnonament que puguin produir una situació de pèrdua d'habitatge habitual i també les mesures per garantir la funció social de la propietat i augmentar el parc d'habitatges assequibles de lloguer, entre d'altres (Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge, i Llei 24/2015, fonamentalment). **Aquesta legislació, però, no incorpora un tractament específic en matèria d'habitatge per als infants, que protegeixi aquest col·lectiu d'actuacions que poden vulnerar el seu dret a un nivell adequat de vida en l'àmbit residencial que faci possible el seu desenvolupament.**

El Reglament de la Mesa de Valoració de situacions d'emergències econòmiques i socials de Catalunya (Resolució TES/987/2019, de 15 d'abril), reconeix la presència d'infants a l'habitatge com a situació d'emergència econòmica i social en cas de pèrdua (art. 3.1). També insta especialment les administracions a cercar la solució d'habitatge o d'allotjament més adient en els casos d'unitats de convivència amb infants en risc d'exclusió residencial (art. 14.2), i que les mesures donin prioritat als casos en què hi hagi menors a la llar (art.11.1).

La institució del Síndic de Greuges constata, però, que, a banda d'aquesta priorització, no hi ha garanties suficients per assegurar que les mesures adoptades per les administracions en matèria d'habitatge siguin respectuoses amb les necessitats dels infants.

Tot i la garantia del dret a un habitatge digne prevista en la Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge, no hi ha criteris clars sobre què s'entén per *habitatge digne i adequat* en el cas dels infants, i quines obligacions tenen les administracions que promouen polítiques d'habitatge.

El dret a l'habitatge no s'esgota ni queda garantit un cop s'ha facilitat l'accés a un habitatge social, sinó que és un concepte més ampli que inclou el dret que l'habitatge en qüestió tingui les condicions mínimes d'habitabilitat que estableix la normativa vigent, però també unes condicions que garanteixin el

confort i el benestar de les persones que hi resideixen. No és admissible, des de la perspectiva de garantir el dret a un nivell adequat de vida, per exemple, que es derivin famílies amb infants a càrrec a pensions o a altres recursos d'estada temporal per donar resposta a situacions de pèrdua de l'habitatge, o que les situacions d'exclusió residencial es resolguin amb retard.

Hi ha dificultats per accedir a habitatges socials adaptats per a infants amb discapacitat

En el marc de les queixes rebudes a la institució, es detecten situacions de famílies amb infants a càrrec que tenen alguna discapacitat reconeguda, alguna malaltia incapacitant o algun trastorn conductual o del neurodesenvolupament, per a les quals les condicions materials de l'habitatge social que tenen adjudicat el fan poc practicable. És el cas d'habitatges en males condicions o no adaptats per a persones amb mobilitat reduïda.

El Síndic de Greuges ha demanat que s'adoptin les mesures necessàries per garantir, amb caràcter d'urgència, habitatges socials adequats a les capacitats funcionals dels infants que hi viuen, si cal canviant l'habitatge inicialment adjudicat i garantint el reallotjament de la família afectada a un habitatge alternatiu i adaptat a les seves necessitats.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha reduït significativament el nombre d'infants que resideixen en assentaments a la ciutat de Barcelona

L'any 2023 s'ha reduït a la meitat el nombre d'infants que resideixen en un assentament respecte de l'any 2022. **El juliol de 2023 hi havia 20 infants en aquesta situació, mentre que a l'abril de 2022 n'hi havia 40.** La tendència des de l'any 2018 és de reducció sostinguda del nombre d'infants residents en assentaments (94 l'octubre de 2018) (taula 8).

L'Ajuntament de Barcelona informa que, actualment, tots els infants ubicats en assentaments reben atenció social del Servei d'Intervenció Social de Famílies amb Menors (SISFAM), i que tots estan escolaritzats i tenen el seguiment mèdic pediàtric al dia.

El nombre d'assentaments en total es manté (77) i el nombre d'assentaments amb infants, també (11).

Cal persistir en les actuacions desenvolupades fins ara per garantir el reallotjament de les famílies residents en assentaments.

Taula 8. Evolució del nombre d'assentaments i d'infants que hi resideixen a la ciutat de Barcelona (2017-2023)

	2017 (maig)	2018 (octubre)	2019 (octubre)	2021 (febrer)	2022 (abril)	2023 (juliol)
Nombre d'assentaments	62	89	78	81	78	77
Nombre de persones	419	524	416	409	327	260
Nombre d'infants	72	94	63	59	40	20

Font. Ajuntament de Barcelona.

Recomanació principal

Regular les garanties dels infants de famílies en situació d'exclusió residencial

Més enllà d'incrementar la provisió d'habitatge social per donar resposta a les situacions d'exclusió residencial existents, la institució del Síndic de Greuges demana al Departament de Territori i a les administracions locals:

- Regular les garanties dels infants de famílies que han perdut l'habitatge habitual o que tenen risc de perdre'l.
- Determinar quines són les condicions residencials que es consideren adequades per als infants.
- Garantir la immediatesa de l'adjudicació d'habitatges d'emergència social que garanteixin aquestes condicions residencials adequades per als infants.
- Excloure pensions o centres d'acollida temporal per atendre les situacions d'emergència social de famílies amb infants i adolescents a càrrec o reduir al màxim l'estada d'aquestes famílies en recursos d'emergència amb condicions no adequades per als infants.
- Considerar la presència d'infants en un nucli familiar com un supòsit d'emergència social en cas que aquests infants estiguin en risc d'exclusió residencial.

3. L'acompanyament intensiu a les famílies

Per bé que hi poden haver altres causes, les situacions de pobresa infantil poden afectar negativament les capacitats de parentalitat positiva i acabar derivant en situacions de risc, especialment quan són severes o prolongades en el temps. Són situacions que, per definició, limiten el desenvolupament i el benestar dels infants i adolescents que les pateixen (art.102.1 LDOIA).

Catalunya no disposa d'un sistema consistent de polítiques de suport a les famílies amb progenitors que tenen dificultats per exercir les seves funcions parentals de manera adequada per a una criança positiva.

Les situacions de risc greu han augmentat un 23,4 % des del 2016, amb desigualtats socials relacionades amb l'edat i la nacionalitat

Segons dades d'abril de 2023, hi ha 6.660 infants i adolescents en situació de risc greu, 4,8 infants per cada 1.000, amb un increment en el període 2016-2023 del 23,4 % (de 5.399 a 6.660) (taula 9).

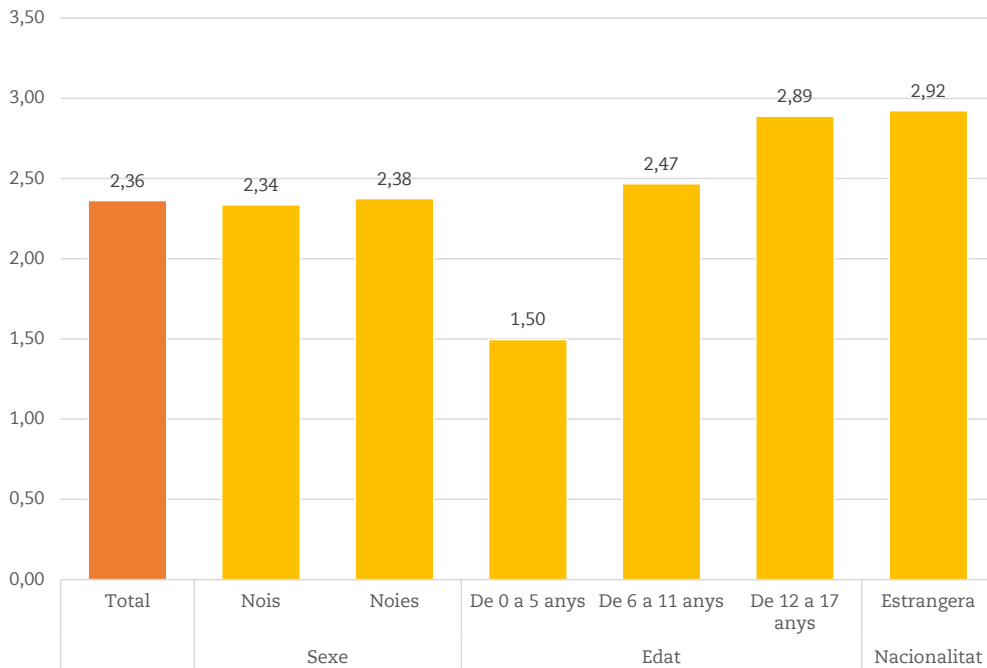
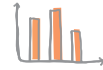
Taula 9. Evolució dels infants en situació de risc greu a Catalunya (2016-2023)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (abril)
Risc greu (amb intervenció oberta de l'EIA)	5.399	6.037	6.846	6.948	6.518	6.456	6.665	6.660
Infants en situació de risc greu per cada 1.000 infants	3,9	4,3	4,9	5,0	4,6	4,6	4,8	4,8

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

Si prenem com a referència el risc, no només el risc greu, a Catalunya hi ha **32.481 infants i adolescents en aquesta situació**, el 2,4 % del conjunt de la població infantil. La prevalença de les situacions de risc augmenta amb l'edat, com a conseqüència, entre d'altres, de l'augment de la prevalença de dificultats familiars d'atenció socioeducativa i dels problemes de salut mental en l'etapa de l'adolescència: mentre que entre els infants menors de sis anys aquesta prevalença és de l'1,5 %, en el cas dels adolescents de dotze anys o més se situa en el 2,9 %, pràcticament el doble. **Aquesta prevalença també és alta entre els infants i adolescents de nacionalitat estrangera**, del 2,9 %, com a conseqüència fonamentalment de la presència més gran de situacions de vulnerabilitat per efecte de la desigualtat social que pateixen (gràfic 7).

Gràfic 7. Prevalença dels infants i adolescents en situació de risc per cada 100 habitants en funció del sexe, l'edat i la nacionalitat a Catalunya (2023)

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i Idescat.

Nota. Les dades corresponen al 15 d'abril de 2023.

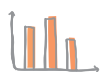
Aquesta dificultat per prevenir les situacions de risc es produeix en un context de baixa inversió de polítiques de suport a les famílies

El mapa de recursos de suport a les famílies amb infants no conforma un sistema prou integrat i consistent que doni resposta a les diferents necessitats de suport existents, que ho faci al conjunt del territori i que cobreixi adequadament les diferents etapes del cicle vital dels infants i adolescents. Aquesta mancança es deu, en part, als dèficits d'inversió en aquest àmbit.

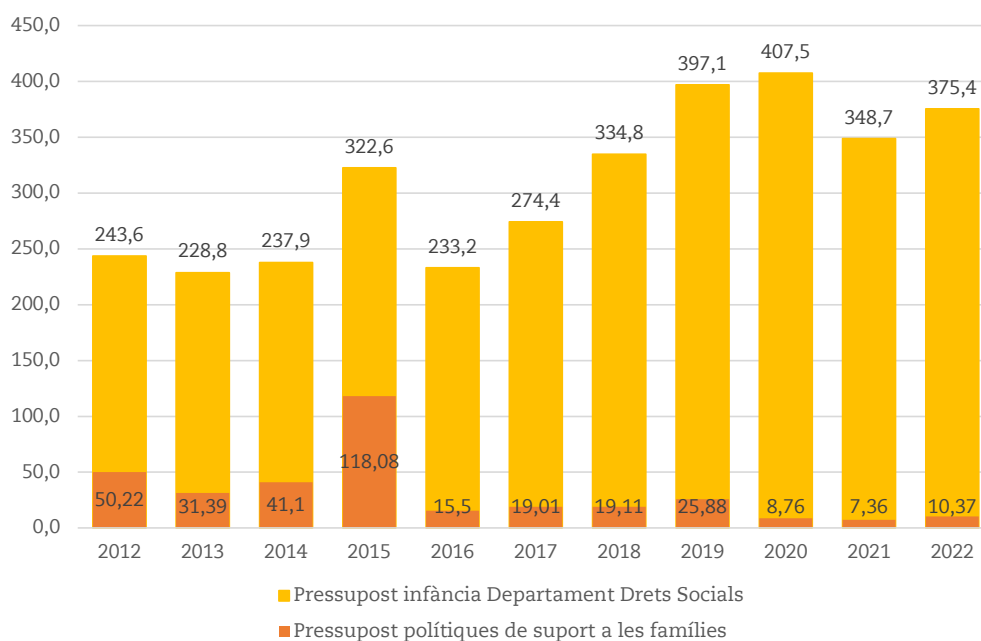
A Catalunya, els poders públics només destinen l'1 % del PIB a polítiques de protecció social adreçades a infància i família, despesa notablement inferior a la del conjunt de la Unió Europea, que és del 2,5 %. Catalunya, que ja té nivells baixos de despesa global en protecció social, també fa un esforç financer baix en la protecció social adreçada a infància i família, ja que és un dels països que hi dedica una despesa sobre el PIB més baixa.

Aquests dèficits d'inversió també es palesen si s'analitza la proporció del pressupost en matèria d'infància del Departament de Drets Socials que

es destina a les polítiques de suport a les famílies. L'any 2022, només el 2,1 % del pressupost del Departament de Drets Socials destinat a infància cobria despeses de les polítiques de suport a les famílies. La major part del pressupost del Departament de Drets Socials destinat a infància va a parar al sistema de protecció (prop del 85 %) (gràfic 8).

Gràfic 8. Evolució del pressupost executat del Departament de Drets Socials en l'àmbit de la infància (en milions d'euros) (2012-2022)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Suport a les famílies	50,22	31,39	41,1	118,08	15,5	19,01	19,11	25,88	8,76	7,36	10,37
Atenció a la infància i adolescència	174,99	183,6	182,48	188,4	195,9	238,62	298,86	353,41	371,24	323,62	343,32
Polítiques de joventut	18,42	13,81	14,31	16,08	21,81	16,73	16,84	17,82	27,48	17,76	21,75
Total	243,63	228,80	237,89	322,56	233,21	274,36	334,81	397,11	407,48	348,74	375,44
% polítiques suport a famílies	20,6	13,7	17,3	36,6	6,6	6,9	5,7	6,5	2,1	2,1	2,8

Font. Departament d'Economia.

El dèficit de finançament dificulta la provisió suficient de serveis o programes orientats específicament a l'acompanyament familiar i a la promoció de la parentalitat positiva

Els serveis socials han indicat al Síndic de Greuges que l'impacte emocional de les situacions que viuen molts progenitors per efecte de la vulnerabilitat social que pateixen fa que no estiguin en les condicions més òptimes per exercir amb normalitat les seves funcions parentals i per atendre tots els aspectes relacionats amb el desenvolupament dels seus fills i filles (limitacions que de vegades s'afegeixen a dificultats relacionades amb les competències parentals).

Aquesta institució evidencia hi ha necessitats de suport familiar descobertes relacionades amb l'atenció psicològica dels infants i dels progenitors. **El sistema de benestar a Catalunya no ha tingut capacitat per desenvolupar recursos d'atenció psicològica suficients per atendre les situacions encara no greus d'estrès emocional, que no poden ser ateses pels serveis de salut mental perquè ja estan saturats amb l'atenció dels casos de patologia més severa.**

El Departament de Drets Socials promou el desplegament dels serveis d'orientació i acompanyament familiar (SOAF), que ofereixen orientació i acompanyament integral a les famílies per afavorir relacions familiars saludables i enfortir les habilitats en criança positiva dels progenitors. A Catalunya, hi ha 28 SOAF a 24 municipis diferents, i n'hi ha 4 més en procés d'obertura.

Tot i això, **hi ha municipis que no disposen de serveis específics d'acompanyament terapèutic i educatiu a les famílies que facin actuacions individuals i grupals d'acompanyament i formació dels infants i dels progenitors que pateixen noves situacions o experiències cronificades de pobresa**, o que pateixen situacions de violència intrafamiliar o de desestructuració familiar, amb dinàmiques relacionals disfuncionals o amb conflictes paternofilials, com ara estrès relacionat amb el dol migratori, etc. Són famílies que sovint tenen infants amb trastorns lleus o infants sense una patologia concreta però amb progenitors amb dificultats per exercir les seves funcions parentals, i que sovint acaben sent ateses pels equips bàsics de serveis socials, que no poden fer una intervenció prou especialitzada i intensiva.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'han creat i desplegat els serveis d'intervenció socioeducativa

En l'informe anual de l'any 2015, el Síndic de Greuges va demanar al Departament de Drets Socials que creés serveis d'acompanyament socioeducatiu dels infants i adolescents que en garantissin l'atenció en les diferents etapes i moments del cicle vital de l'infant, i que n'ampliés la cobertura territorial.

El model de serveis d'intervenció socioeducativa que s'ha anat implementant des de l'any 2016 en substitució del model de centre obert, i que contribueix a prevenir les situacions de desprotecció i risc, donava resposta a aquesta demanda.

El desplegament del model ha propiciat que l'any 2022 s'hagi mantingut el creixement del nombre d'infants atesos, d'un 7,8 % respecte l'any 2021, i que també s'hagi mantingut el creixement de la inversió, en prop de 5 milions d'euros. Per a l'any 2023, el finançament adreçat a serveis d'intervenció socioeducativa ha tornat a augmentar en 5 milions d'euros addicionals. En només dos anys, el pressupost s'haurà pràcticament doblat, de 13,9 a 23,5 milions d'euros (taula 10).

Taula 10. Serveis d'intervenció socioeducativa a Catalunya (2016-2023)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Finançament adreçat als centres oberts/SIS del Departament	9,5 M€	10,1 M€	10,5 M€	12,6 M€	13,6 M€	13,9 M€	18,5 M€	23,5 M€
Infants atesos	-	19.015	21.292	21.905	17.453	19.984	21.543	-
Famílies ateses	-	3.622	9.674	11.447	5.654	12.254	10.373	-
Nombre de serveis	166	604	691	708	704	733 Recollit GIR finançats pel DSO	733	733
Places de centres oberts	9.426	9.616	10.225	10.727	7.039	7.039	7.039	7.039
Nombre de centres oberts	252	270	285	299	196	196	196	196

Font. Secretaria d'Infància, Adolescència i Joventut del Departament de Drets Socials

Nota. Els serveis d'intervenció socioeducativa (SIS) s'estan implementant a tot Catalunya des de l'any 2016 en substitució i/o ampliació dels serveis de centre obert (CO). Aquest fet implica que els territoris on s'han implementat, com els serveis territorials de les Terres de l'Ebre, Tarragona Lleida i Girona, ja no es compta amb places, sinó amb famílies i infants atesos. Tot i això, al quadre anterior es pot veure una correspondència entre famílies i infants atesos i places.

Un cop finalitzat el Contracte programa 2016-2019, s'han deixat de comptar les places de CO en aquests territoris, atès que tots els serveis han passat al Contracte programa i s'han reconvertit 103 CO a SIS, s'han ampliat els serveis i les persones ateses, i ja cap servei d'aquests territoris es finança per subvencions COSPE.

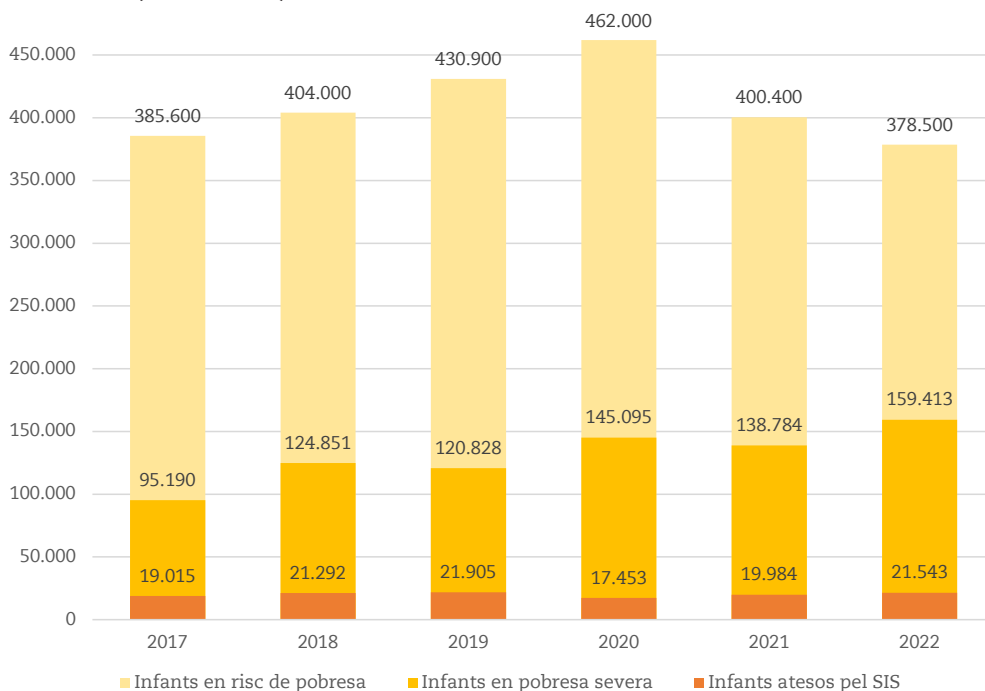
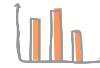
Els serveis d'intervenció socioeducativa, claus per a la prevenció de les situacions de vulnerabilitat, només atenen el 13,2 % dels infants en situació de pobresa severa

Convé posar de manifest que el grau de cobertura dels serveis d'intervenció socioeducativa sobre els infants en situació de pobresa severa (13,2 %) o en situació de risc de pobresa (5,7 %) continua sent baix (gràfic 9), i que tendeix a l'estancament a causa de l'increment de la vulnerabilitat social.

Segons dades d'abril de 2023, a Catalunya hi ha 32.481 infants i adolescents en situació de risc, i 6.660 infants i adolescents en situació de risc greu amb intervenció dels serveis socials especialitzats (EAIA). La cobertura dels serveis d'intervenció socioeducativa podria deixar fora, com a mínim, una tercera part dels infants en situació de risc (33,6 %).

En aquest escenari, la disponibilitat d'ofertes de caràcter assistencial i gratuït no és suficient per garantir l'accés al lleure de molts infants que, sense patir una situació de vulnerabilitat social severa, tenen dificultats econòmiques i tenen limitat l'accés normalitzat a la resta de l'oferta existent.

Gràfic 9. Evolució de la cobertura dels serveis d'intervenció socioeducativa en infants (2017-2022)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Infants atesos pels serveis d'intervenció socioeducativa (SIS)	19.015	21.292	21.905	17.453	19.984	21.543
Infants en pobresa severa	95.190	124.851	120.828	145.095	138.784	163.407
Infants en risc de pobresa	385.600	404.000	430.900	462.000	400.400	378.500
Infants totals	1.399.850	1.402.825	1.404.978	1.408.685	1.387.836	1.408.685
% cobertura (pobresa severa)	20,0	17,1	18,1	12,0	14,4	13,2
% cobertura (risc pobresa)	4,9	5,3	5,1	3,8	5,0	5,7
% cobertura (infants totals)	1,4	1,5	1,6	1,2	1,4	1,5

Font. Direcció General de Prestacions Socials del Departament de Drets Socials i Idescat.

Manquen recursos per atendre adolescents amb conductes disruptives

Les polítiques de suport a les famílies sovint no s'adapten al cicle vital de l'infant i de la seva família per garantir l'acompanyament en les diferents etapes o moments de canvi en què es poden trobar (i que porten associats problemàtiques diferents). Amb caràcter general, aquestes polítiques es concentren en el suport a la família durant la primera infància, perquè és un àmbit amb una forta intervenció municipal i amb tradició de polítiques integrals, i també perquè és una etapa transcendent que incideix en la resta del cicle vital. Però **a partir d'etapes més avançades o d'altres moments de canvi clau es produeix una davallada dels serveis oferts.**

En concret, manquen programes de suport i recursos específics per atendre les situacions de risc que es plantegen en edats més avançades, especialment en l'adolescència, i més concretament per a adolescents amb conductes d'alt risc. La manca de recursos disponibles per respondre a aquestes necessitats és un dels factors que incideixen en la sobrerrepresentació dels adolescents en el sistema de protecció.

Les polítiques d'intervenció socioeducativa adreçades als adolescents se centren fonamentalment a oferir casals de joves, punts de dinamització juvenil, programes comunitaris com el dels educadors de carrer o altres programes de prevenció amb adolescents, que tenen un caràcter preventiu fonamental però també una cobertura limitada, i que no són sempre adequats per atendre les necessitats d'acompanyament psicològic i socioeducatiu, tant dels mateixos adolescents com de les seves famílies, quan apareixen aquestes situacions d'estrès emocional i conductes d'alt risc que s'han descrit més amunt.

Aquesta institució ha rebut nombroses queixes per la manca de serveis de suport extern. Les presenten progenitors sense capacitat suficient de contenir les conductes d'alt risc dels seus fills i filles adolescents, amb dificultats per exercir les seves funcions parentals en aquestes circumstàncies i per atendre adequadament les seves necessitats, sobrepassades sovint per conflictes intrafamiliars derivats de les dificultats de gestionar aquesta problemàtica. Les dificultats que tenen les famílies per accedir a serveis més normalitzats obstaculitzen i neutralitzen la intervenció que es podria fer des d'aquests recursos.

És il·lustratiu el desemparament d'adolescents que requereixen l'ingrés en centres terapèutics i no poden sufragar-ne els costos. La manca de serveis terapèutics d'atenció més intensiva de titularitat pública i de provisió gratuïta, en casos en què els costos d'accés no queden coberts per l'assegurança escolar (de vegades per la manca d'escolarització d'aquests adolescents d'edats més avançades), deriva en processos de desemparament que es podrien evitar.

Els serveis socials bàsics tenen dificultats per articular un model d'intervenció de suport i acompanyament a les famílies que treballi en el seu entorn per millorar les funcions parentals

Els serveis socials bàsics han de tenir un paper fonamental en la tasca d'acompanyament a les famílies. En molts municipis, la pressió assistencial creixent sobre aquests serveis municipals ha generat efectes negatius en la qualitat i la cobertura de la seva intervenció. Això ha fet que s'apliqui **un model d'intervenció més assistencialista i de control, que vetlla per cobrir les necessitats més bàsiques, per donar resposta a les situacions d'emergència social que es van produint i per detectar eventuais situacions de desprotecció, i no tant un model de suport i acompanyament a les famílies per millorar les seves funcions parentals, amb un abordatge de caràcter més preventiu i terapèutic.**

Les actuacions d'ajuda i seguiment social en el domicili són cabdals per prevenir les situacions de risc i de desemparament. En algunes ocasions, però, la institució del Síndic de Greuges ha pogut observar poc acompanyament de les famílies en el domicili i en el seu entorn durant aquesta fase de treball més preventiu.

Els mateixos professionals sovint consideren que els recursos de què disposen els serveis socials són insuficients. Aquesta pressió assistencial provoca sobrecàrregues als professionals, i dificulten les possibilitats de desenvolupar els plans de treball i donar resposta a les necessitats detectades.

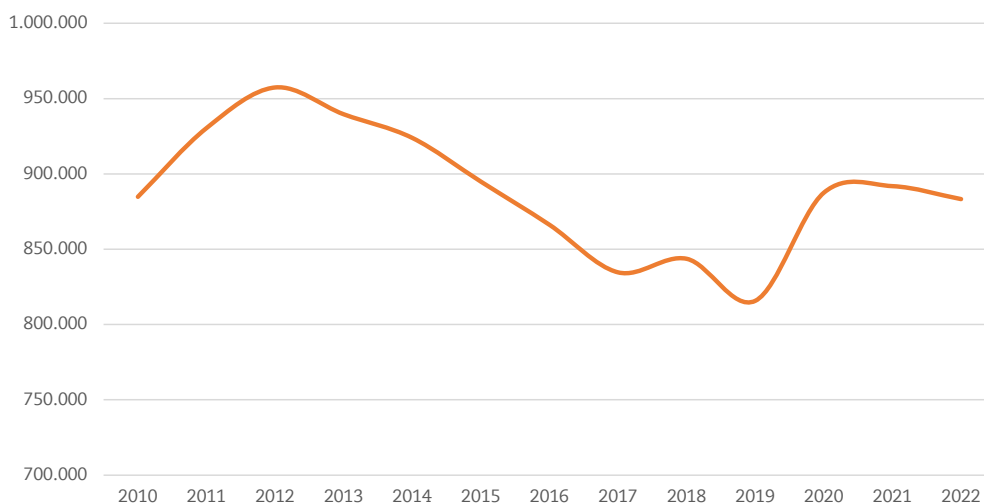
Els darrers anys, s'ha incrementat de manera notable el finançament del Departament de Drets Socials en concepte de professionals dels equips bàsics d'atenció social, que ha passat dels prop de 55 milions d'euros del període 2010-2015 als 94,2 milions d'euros de l'any 2023. També ha augmentat el nombre de professionals, de prop dels 2.350 del període 2010-2015, als 3.238,2 del 2023. Això ha propiciat que la ràtio de treballadors socials per cada 15.000 habitants hagi passat dels 2,88 als 3,93, i que la ràtio d'educadors socials hagi passat de l'1,78 al 2,31. La ràtio d'usuaris per professional també ha millorat substancialment en aquest període, dels 383,4 l'any 2015 als 283,7 l'any 2022 (taula 11).

Tot i aquesta millora, les ràtios de prop de 300 usuaris per professional fan que, en termes agregats, la dedicació per cada usuari sigui de 6,6 hores anuals de mitjana. Amb aquesta intensitat de la intervenció de serveis socials es fa difícil pensar que es pot configurar un model d'acompanyament a les famílies amb capacitat de generar canvis en les funcions parentals dels progenitors amb infants en situació de risc.

La millora de les ràtios s'ha vist afavorida els darrers dos anys per la disminució del nombre d'usuaris dels serveis socials (gràfic 10).

Gràfic 10. Evolució del nombre d'usuaris de serveis socials d'atenció primària a Catalunya (2010-2022)

Font. Direcció General de Serveis Socials del Departament de Drets Socials

Taula 11. Evolució de les dades sobre els serveis socials d'atenció primària (2010-2023)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Import atorgat en concepte de professionals dels equips bàsics d'atenció social (M€)	54,8	54,8	52,8	50,9	51	54,4	56	60	71,68	76,12	77,98	77,98 (b)	87,32 (a)	94,23 (a)
Nombre d'usuaris	884.771	930.392	957.377	939.588	923.889	894.860	866.192	834.605	843.614	815.704	887.512	891.854	883.247	-
Nombre de professionals	2.354,5	2.357,8	2.340,4	2.333,4	2.333,4	2.334,1	2.412,4	2.540,9	2.720,9	2.763	2.763	3.113	3.113,5	3.238,2 (c)
Ràtio treballador social (per 15.000 habitants)	2,88	2,88	2,86	2,88	2,88	2,88	2,93	3,12	3,26	3,31	3,31	3,6	3,79	3,93
Ràtio educador social (per 15.000 habitants)	1,82	1,81	1,78	1,77	1,78	1,78	1,88	1,95	2,16	2,21	2,21	2,4	2,21	2,31

Font. Direcció General de Serveis Socials del Departament de Drets Socials.

Nota. (a) Inclouen treballadors socials, educadors socials, personal administratiu, coordinadors, personal de suport tècnic, juristes i psicòlegs i personal de supervisió. No inclou l'import de la fitxa 47 de la funció directiva, que per a l'any 2023 s'estima que serà de 3,35 M€. (b) Aquest reforç de professionals mitjançant la mesura 45.14 forma part de l'addenda extraordinària per pal·liar els efectes de la covid, i l'import que hi està associat no s'inclou dins de l'import del contracte programa. Això explica que l'increment de professionals no es correspongui amb l'increment proporcional de l'import al 2021. (c) La ràtio de professionals s'ha calculat sobre la mateixa població total que l'any 2022. El nombre de treballadors socials al 2023 és de 2.042,7 i el nombre d'educadors socials el mateix any és de 1.195,5.

Perspectiva de gènere: el suport a les mares soles amb infants a càrrec

La institució del Síndic de Greuges rep queixes que constaten situacions d'alta precarietat i de risc d'exclusió social i pobresa de mares soles que tenen infants a càrrec. En alguns d'aquests casos de nuclis de famílies monoparentals femenines, s'ha pogut observar que no s'han desplegat prou accions preventives i d'acompanyament intensiu familiar amb perspectiva de gènere per ajudar les mares a desenvolupar la seva funció parental.

Les llars monoparentals, majoritàriament amb una mare sola al capdavant de la família, tenen necessitats específiques de suport i acompanyament, i també dificultats socioemocionals. **El risc de pobresa de les famílies monoparentals se situava l'any 2022 en el 39,3 %, pràcticament el doble que el de les famílies amb dos adults, que era del 21,7 %. Aquesta desigualtat es manté al llarg dels anys.**

Les dones s'enfronten a més nivells de precarietat i pobresa, i tenen més dificultats per conciliar criança i ocupació. A més, disposar d'una única font d'ingressos incrementa enormement el cost de la criança en proporció a la renda de la llar. **Amb caràcter general, les dones tenen un risc de pobresa lleugerament més elevat (20,5 %) que el dels homes (19,2 %).**

El Síndic de Greuges ha reclamat l'equiparació dels beneficis i les bonificacions previstos per a les famílies nombroses.

El setembre de 2023, el Parlament de Catalunya va aprovar la resolució que preveu regular la protecció del model familiar monoparental i equiparar les categories de família monoparental i de família nombrosa pel que fa a bonificacions.

Taula 12. Evolució de la taxa de risc de pobresa en funció de la composició de la llar i del sexe (2013-2022)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Un adult amb un fill dependent o més	43,3	42,8	34,1	40,4	35,3	42,9	46,9	43,2	51,9	39,3
Dos adults amb un fill dependent o més	24,1	25,6	23,4	20,1	22,3	25,8	22,5	24	20,3	21,7
Altres llars amb fills dependents	22,8	27	27,4	26,9	26,8	18	30,3	37,7	29,1	24,9
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Homes	20,7	20,2	18,9	18,2	19,3	18,4	18,3	19,9	19,7	19,2
Dones	18,8	21,6	19	20	20,7	24,1	20,7	23,3	20,1	20,5

Font. Enquesta de condicions de vida, Idescat.

Recomanació principal

Crear un subsistema d'acompanyament intensiu a les famílies amb infants en situació de risc

La institució del Síndic de Greuges demana al Departament de Drets Socials:

- Crear un servei d'acompanyament familiar intensiu que permeti prevenir les situacions de risc i evitar que, quan apareixen, derivin en situacions de risc greu, o, en casos més extrems, en situacions de desemparament.
- Garantir que els professionals d'aquest servei fan una intervenció i un seguiment proactiu dels nuclis familiars en situació de vulnerabilitat per prevenir i detectar mancances en les habilitats personals, relacionals i parentals, i proporcionar a les famílies un suport integral en el decurs de la criança.

4. La prevenció de la salut des de la comunitat

Les situacions de pobresa porten associades una major prevalença dels trastorns de salut, en part a causa d'una exposició més gran a factors de risc. Els problemes de salut afecten directament les oportunitats de desenvolupament dels infants per l'impacte directe que tenen en l'exercici efectiu dels diferents drets i en el seu benestar material i emocional.

L'impacte de la crisi econòmica de 2008 o de la pandèmia sobre el benestar dels infants ha contribuït a generar una consciència social més gran sobre la necessitat de tenir en compte el patiment dels infants i de combatre'n les causes.

L'increment de la prevalença de determinats problemes de salut mental no es resol només augmentant la capacitat d'intervenció dels centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ). La resposta al malestar emocional que es manifesta amb l'augment de conductes suïcides i autolesions, per exemple, i la solució al creixement de la demanda d'atenció als recursos assistencials de salut pública no es poden buscar només en el sistema de salut. De la mateixa manera, l'origen d'aquests problemes no es pot buscar en la patologia de salut mental.

La institució del Síndic de Greuges demana que s'analitzin les causes que originen el malestar emocional entre els adolescents, que també s'ha d'atendre, i que són en la major part dels casos de tipus social (impacte de la pandèmia, ús de les xarxes socials, consum de substàncies tòxiques, etc.). **Cal incidir en les causes socials dels problemes de salut mental per millorar el benestar emocional dels infants i adolescents.**

El Govern de la Generalitat de Catalunya està impulsant actualment el Pacte nacional de salut mental, que està en fase de creació i que ha de ser un instrument interdepartamental i intersectorial per impulsar la salut mental des de tots els àmbits de l'acció del Govern, més enllà de la xarxa de recursos de salut mental del Departament de Salut. Aquest pacte ha de posar especial atenció a la salut dels infants i adolescents.

Després del sotrac de la pandèmia, s'ha produït una lleu millora en l'estat de salut mental dels infants i adolescents

L'Enquesta de salut de Catalunya assenyala una millora de la salut mental entre els infants i adolescents des del 2020, després de l'impacte de la pandèmia. Els infants que presenten una situació normal han crescut des d'aleshores del 80,5 % al 86,6 %.

Taula 13. Evolució de l'estat de salut mental (escala SDQ) dels infants de quatre a catorze anys a Catalunya (2017-2022)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cas probable	5,1	5,9	7,5	10,6	9,4	7,4
Cas possible	5,9	7,5	8,5	8,9	5,9	6,0
Normal	89,0	86,6	84,0	80,5	84,7	86,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

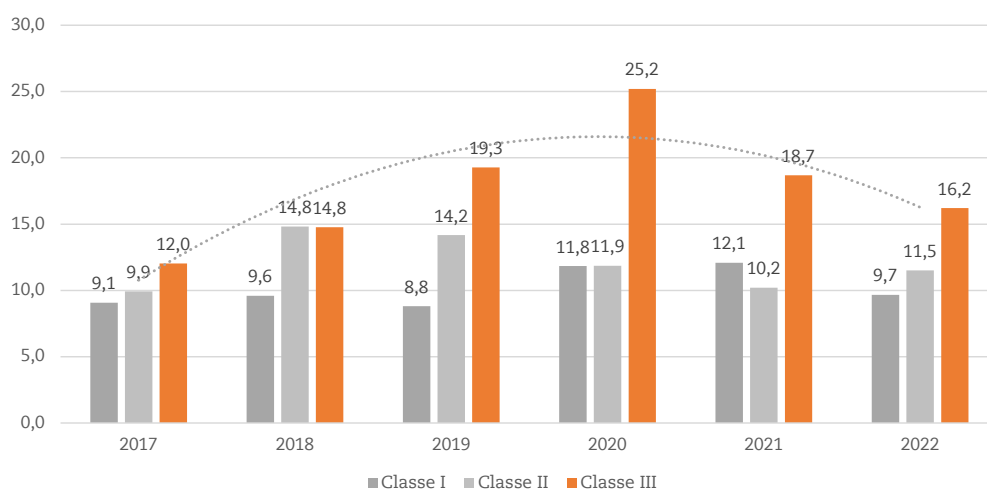
Font. Enquesta de salut de Catalunya.

Aquesta millora ha estat protagonitzada especialment pels infants que tenen una situació social menys afavorida, atès que també van ser el col·lectiu més afectat per la pandèmia. Si bé l'any 2020 el 25,2 % dels infants de quatre a catorze anys socialment menys afavorits (classe social III) eren casos possibles o probables de patir un problema de salut mental, aquesta proporció és del 16,2 % l'any 2022 (gràfic 11).

Tot i això, hi ha desigualtats socials vinculades al benestar subjectiu. Amb caràcter general, els infants de quatre a catorze anys socialment menys afavorits (classe social III) tenen pràcticament el doble de probabilitats de patir un trastorn mental (16,2 % l'any 2022) que els infants socialment més afavorits (classe social I, amb una probabilitat del 9,7 %).

Gràfic 11. Evolució de l'estat de salut mental (casos possibles o probables) dels infants de quatre a catorze anys en funció de la classe social a Catalunya (2017-2022)

Font. Enquesta de salut de Catalunya.

Nota: Grups de classe social segons els nivells d'ocupació: Classe I. Directors i gerents i professionals universitaris; Classe II. Ocupacions intermèdies i treballadors per compte propi; Classe III. Treballadors manuals.

Malgrat aquesta millora, continua la tendència creixent d'atenció d'infants i adolescents en els centres de salut mental infantil i juvenil

Des de fa anys, els CSMIJ tenen una tendència de creixement sostinguda del nombre d'infants i adolescents atesos. En la darrera dècada, des del 2013, l'increment dels infants atesos ha estat del 35,2 %. La ràtio de pacients atesos per cada 1.000 infants ha passat del 42,1 al 57,9. Aquesta tendència s'està mantenint també l'any 2023, amb dades corresponents al juny, atès que hi ha un 6,2 % més d'infants atesos que el mateix mes de l'any 2022 (taula 14).

Taula 14. Evolució dels pacients atesos en serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil (2010-2023)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (juny)	2022	2023 (juny)
Pacients atesos	54.570	54.155	57.373	58.570	60.704	64.780	63.330	66.501	63.936	69.006	69.024	74.132	59.093	79.167	62.782
Pacients atesos per cada 1.000 infants	40,4	39,6	41,4	42,1	39,5	43,4	43,6	46	48,8	49,8	49,9	53,8	43,2	57,9	45,8
Visites per pacient atès	6,5	6,5	6,6	6,4	6,3	6,3	6,5	6,3	7,2	7,2	7,9	7,42	5,01	7,06	4,94
Nombre de visites	355.285	352.843	376.981	374.414	384.876	411.226	411.681	420.161	461.218	495.297	546.486	549.902	295.886	559.296	309.883
Infants en llista d'espera	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.821	3.568
Mitjana de dies en llista d'espera	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59,18	58,47
% d'infants de 12 a 17 anys	43,9	45,3	46,5	47,5	51,7	52,9	54,2	54,2	55	51,8	52,8	55,0	56,3	57,8	55,9

Font. Servei Català de la Salut. Conjunt mínim bàsic de dades dels centres ambulatoris de la xarxa de salut mental (CMBD-SMA).

Nota. Les dades de l'any 2021 no contenen la informació del CSMA Hospitalet de Llobregat (any sencer), CSMIJ Badia (any sencer), CSMA Badia (any sencer), CSMA Badalona 1 Est (octubre a desembre), CSMA Badalona 2 Oest (octubre a desembre), CSMIJ Badalona 1 Est (juliol a desembre) i CSMIJ Badalona 2 Oest (juliol a desembre). En el cas de l'any 2022, no conté les dades del CSMA Hospitalet de Llobregat, CSMIJ Badia, CSMA Badia, CSMA Badalona 1 Est, CSMA Badalona 2 Oest, CSMIJ Badalona 1 Est i CSMIJ Badalona 2 Oest.

Tot i aquest increment, la institució del Síndic de Greuges encara detecta problemes relacionats amb la cobertura dels CSMIJ, amb les llistes d'espera i amb la baixa freqüència de les visites. L'any 2022, els CSMIJ van atendre el 5,8 % de la població infantil de Catalunya, malgrat que la prevalença de problemes de salut mental (o de probabilitat de tenir-ne) se situa, segons l'Enquesta de salut de Catalunya, en el 14,4 %.

En relació amb la intensitat del tractament, les dades assenyalen que **l'any 2022 s'ha reduït el nombre de visites per pacient, de 7,4 per any a 7,1**. Aquesta freqüència és inferior a una visita cada mes i mig de mitjana, i és insuficient en funció del cas. Alhora, s'ha incrementat el nombre d'infants en llista d'espera: **el juny de 2023 n'hi havia 3.568, un 26,5% més que l'any 2022**.

La pressió assistencial obliga a aplicar criteris de prioritització, que limiten la capacitat d'actuar de manera preventiva, i més de forma reactiva, i també a dilatar la intervenció en fases més agudes de les malalties, amb un excés també de medicalització per mancances a l'hora de proporcionar una intervenció psicoterapèutica adequada.

El Pla de salut de Catalunya 2021-2025 identifica l'atenció a la salut mental dels infants i joves com a àmbit prioritari i d'especial rellevància. Durant l'any 2023, el Departament de Salut ha incorporat novetats, com ara l'increment dels imports de contractació dels dispositius de salut mental per al compliment de la cartera de serveis, la finalització del desplegament del Programa d'atenció a la crisi infantil i juvenil, o la incorporació als equips d'atenció primària (EAP) de referents de benestar emocional i salut comunitària (RBEC).

En el marc del Programa d'abordatge integral dels casos de salut mental i addiccions d'elevada complexitat, cal destacar, en positiu, que se segueix donant una atenció específica a les situacions de gran complexitat mitjançant els equips guia, que són equips d'intervenció que treballen amb joves d'alt risc psicopatològic i amb trastorns relacionats amb el consum de tòxics. També tracten joves amb alteracions funcionals en l'àmbit social i/o educatiu i amb dificultats de vinculació als recursos assistencials. Actualment, Catalunya disposa de deu equips guia distribuïts territorialment per les regions sanitàries.

Es detecten dificultats per garantir l'atenció en condicions adequades dels infants i adolescents tutelats per l'Administració als serveis ambulatoris de salut mental

Els infants i adolescents atesos pel sistema de protecció a la infància tenen necessitats específiques d'atenció en l'àmbit de la salut mental. Amb caràcter general, el fet de patir adversitats en la infància afecta el desenvolupament i incrementa el risc de desenvolupar determinats trastorns. Una part molt significativa dels infants i adolescents tutelats han patit situacions de negligència,

maltractament o abús sexual que poden afectar el seu desenvolupament, i per tant són susceptibles de patir trastorns en l'etapa infantil i en la vida adulta. D'altra banda, a aquesta situació s'hi afegeix la separació del nucli familiar i el fet de passar a viure en un entorn totalment nou.

Els experts exposen que al voltant d'un 60 % dels infants i adolescents atesos pel sistema de protecció necessitarien rebre tractament per problemes de salut mental.¹ L'atenció educativa dels professionals dels centres no sempre és suficient, i cal que aquests nois i noies puguin rebre una atenció i un tractament especialitzats.

Durant les vistes a recursos del sistema de protecció a la infància, els professionals han expressat preocupació pel fet que els nois i noies atesos no sempre tenen garantida una atenció i un tractament psicològic que cobreixi les seves necessitats. En aquest sentit, alguns centres de titularitat privada informen que recorren a recursos privats de les entitats tutelars per fer front al tractament psicològic que necessiten.

L'any 2022 s'ha produït un augment significatiu de la prevalença del suïcidi entre les noies

A Catalunya, l'any 2022, el suïcidi és la **primera causa de mort entre adolescents i joves de quinze a vint-i-nou anys (52 en total)** i la vuitena causa de mort en infants d'un a catorze anys (n'hi ha hagut 4 en total). La taxa de suïcidis l'any 2022 és de **0,4 per cada 100.000 habitants en el cas dels infants d'un a catorze anys, i de 4,1 en el cas dels adolescents i joves majors de quinze anys.**

Malgrat ser la primera causa de mort entre els joves, convé posar de manifest que **la taxa de suïcidis per al conjunt de la població és més elevada:** durant l'any 2022, la taxa de suïcidis era de 7,8 casos per cada 100.000 habitants, el doble que entre els joves, i pràcticament vint vegades més que entre els infants. Això significa que **la tendència a morir per suïcidi és més gran entre la població adulta que entre la població infantil.**

¹ Fernández del Valle, J; Sainero Rodríguez, A.M.; Bravo Arteaga, A. *Salud mental de menores en acogimiento residencial: Guía para la prevención e intervención en hogares y centros de protección de la Comunidad Autónoma de Extremadura*. Cáceres: Gobierno de Extremadura, 2011.

Perspectiva de gènere: l'augment de la prevalença del suïcidi entre les noies

L'Enquesta de salut de Catalunya per a l'any 2022 constata que hi ha una prevalença més gran de problemes de salut mental (o de probabilitat de patir-ne) entre els nens i nois (15,2 %) que entre les nenes i noies (11,5 %). Les dades d'infants i adolescents atesos als CSMIJ denoten aquestes diferències. El 59,9 % dels infants i adolescents atesos l'any 2023 han estat nois, mentre que les noies representen el 40,1 % dels pacients atesos.

El suïcidi també és una causa de mort més prevalent entre els nens i els nois (63,5 %). En el cas dels nens i els nois, el suïcidi és la tercera causa de mort entre els infants (4) i la primera entre les persones joves (33), mentre que, en el cas de les noies, és la primera entre les persones joves, encara que amb menys casos que els nois (19), i no hi ha hagut morts entre els infants. Les taxes de mortalitat entre els nois són de 5,1 per cada 100.000 adolescents i joves de quinze a vint-i-nou anys, mentre que és del 3,1 en el cas de les noies de la mateixa edat.

Tot i això, l'any 2022 ha crescut la prevalença del suïcidi entre les noies.

Des del 2018, els intents de suïcidi recollits en el registre Codi Risc de Suïcidi s'han triplicat en el cas de les noies i s'han duplicat en el cas dels nois.

Tot i que hi ha més morts per suïcidi en nois, hi ha més intents de suïcidi en noies. La pressió social més gran que pateixen les noies en el context d'una societat masclista i el fet que els efectes de l'augment de l'aïllament social derivat de la pandèmia siguin més negatius per a elles són alguns dels factors que poden explicar aquest comportament desigual en funció del gènere.

Hi ha professionals que assenyalen que la pandèmia sembla haver generat canvis de tendència en la prevalença de suïcidis i en els intents de suïcidi entre les persones joves en funció del gènere. Actualment, segons el Departament de Salut, hi ha més intents de suïcidi en noies que en nois (segons les vegades que s'activa el Protocol de risc de suïcidi).

La taxa de suïcidis a Catalunya (7,8 per cada 100.000 habitants) és lleugerament inferior a la mitjana espanyola (8,4).

Els darrers quatre anys, **la taxa de suïcidis entre el conjunt de la població ha tendit a créixer lleugerament** (del 7,3 a prop del 7,8 per cada 100.000 habitants), però aquesta tendència no és clara entre la població infantil i juvenil. Atès que n'hi ha pocs casos, les dades poden experimentar fluctuacions conjunturals que no responguin a una tendència clara (taula 15).

Taula 15. Evolució dels suïcidis com a causa de defunció a Catalunya (2010-2022)

Total	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total	418	478	526	544	531	495	510	504	522	535	556	576	604
Menys d'1 any	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D'1 a 14 anys	0	0	1	0	1	1	0	2	1	2	2	1	4
De 15 a 29 anys	32	33	55	37	46	51	44	42	37	52	40	45	52
Homes	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total	325	355	397	419	393	362	355	374	381	380	414	435	433
Menys d'1 any	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D'1 a 14 anys	0	0	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	4
De 15 a 29 anys	27	30	38	26	30	37	30	35	24	38	26	34	33
Dones	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total	93	123	129	125	138	133	155	130	141	155	142	141	171
Menys d'1 any	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D'1 a 14 anys	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2	2	0	0
De 15 a 29 anys	5	3	17	11	16	14	14	7	13	14	14	11	19

Font. Estadística de defuncions per causa de mort, Institut Nacional d'Estadística.

L'Enquesta de salut mental que va fer el Departament d'Educació a nois i noies d'entre dotze i divuit anys assenyala que el **40 % de joves reconeixen que almenys algun cop han pensat que es volien morir o no despertar-se mai. El 9 % dels adolescents manifesten tenir ganes de morir-se.**

S'estima que els intents de suïcidi són entre deu i vint vegades més freqüents que el suïcidi. Segons el registre Codi Risc de Suïcidi del Servei Català de la Salut, hi ha hagut un **increment molt significatiu del nombre d'intents de suïcidi**: l'any 2022 hi va haver 1.425 intents de suïcidi entre la població menor de divuit anys (1.492 el 2020). Abans del confinament, aquesta xifra girava al voltant dels 500 (503 el 2018, 474 el 2019).

Com a mesures concretes, dins del Pla de prevenció de la conducta suïcida s'han elaborat guies per a l'abordatge de la conducta suïcida i de les autolesions no suïcides en els àmbits educatiu, universitari, penitenciari i per als menors tutelats. La publicació de la "Guia per a l'abordatge de la conducta suïcida i les autolesions no suïcides en el centre educatiu" el novembre de 2022 i la formació posterior al personal docent ha suposat la base per a l'establiment de les accions de prevenció de la conducta suïcida i les autolesions en infants i joves de Catalunya.

Perspectiva de gènere: la prevalença dels trastorns alimentaris és més gran en les noies

És preocupant l'augment significatiu dels trastorns de la conducta alimentària (TCA) que afecten principalment les noies. Les persones ateses als serveis de salut mental comunitària (CSMA-CSMIJ) per (TCA) s'han incrementat un 55 % en el període 2019-2021.

En aquest sentit, el gènere segueix marcant una manera diferent de manifestar el malestar emocional, que es tradueix en el cas de les noies en conductes de caràcter autoagressiu o internalitzants i en el cas dels nois en conductes de caràcter heteroagressiu o externalitzants.

Pel que fa als TCA, s'ha elaborat un pla de millora per reforçar i estendre les actuacions de promoció de la salut i prevenció del TCA, i durant l'any 2023 s'han contractat més professionals sanitaris per implementar les mesures previstes.

Sessió del Consell Assessor Jove sobre la salut mental

El Consell Assessor Jove (CAJ) va organitzar una sessió de treball amb la col·laboració de l'Associació contra l'Anorèxia i la Bulímia (ACAB).

En el marc d'aquesta sessió de treball, els membres del CAJ van recomanar accions com ara:

- Bloquejar l'algoritme de les xarxes socials que porta els adolescents a consumir més contingut nociu.
- Regular el prototip de cossos que es mostren als mitjans audiovisuals, per quotes o mitjançant altres sistemes que garanteixin la visibilitat de la diversitat de cossos.
- Garantir més educació sobre intel·ligència emocional, assertivitat, empatia i salut mental en general en l'etapa de secundària.

- Formar el professorat perquè pugui detectar senyals d'alerta i saber quin protocol seguir.
- Proporcionar més acompanyament a l'alumnat dels centres de secundària a través d'orientadors o psicòlegs que garanteixin l'escolta de l'alumnat cada trimestre com a mínim.

La insuficiència de professionals de pediatria i d'infermeria pediàtrica dificulta la capacitat de prevenció en l'àmbit de la salut des de l'atenció primària

La institució és conscient des de fa temps de les dificultats de cobrir l'especialitat de pediatria a l'atenció primària i d'oferir el servei amb els professionals adequats (pediatres d'atenció primària i comunitària –APiC– i personal d'infermeria acreditat en pediatria). Per això, ha fet un seguiment de les diferents mesures que s'han proposat per garantir una cobertura adequada i especialitzada a tot el territori.

Actualment, l'atenció pediàtrica la duen a terme pediatres o metges de família amb experiència en pediatria (1.126,9 en total), amb una dotació d'1,03 professionals per cada 1.000 infants menors de quinze anys. **La proporció de pediatres sobre el total de personal mèdic que s'encarrega de l'atenció pediàtrica és del 62 %.**

Amb la incorporació dels metges de família amb experiència en pediatria, el **Departament de Salut informa que actualment la distribució territorial de l'atenció pediàtrica està assegurada, encara que hi ha importants desigualtats territorials.** Hi ha zones en què la dotació de professionals d'atenció pediàtrica se situa per sota del 0,9 per cada 1.000 habitants, i n'hi ha d'altres en què el percentatge de pediatres que s'ocupen de l'atenció pediàtrica se situa al voltant del 50 %, com ara el Camp de Tarragona, Barcelona Metropolitana Nord, les Terres de l'Ebre i la Catalunya Central (taula 1A de l'annex 1).

Les mancances detectades de professionals de pediatria i d'infermeria pediàtrica afecten directament la prevenció i la detecció precoç de dificultats i patologies relacionades amb la salut i altres problemàtiques socials que intervenen directament en els drets dels infants i la salut comunitària, amb una incidència especial entre els infants socialment desfavorits.

En aquest sentit, s'han endegat accions també pel que fa a l'àmbit universitari i la gestió de les places MIR (medicina) i IIR (infermeria), a fi que s'implementin les millores necessàries per aconseguir un sistema que afavoreixi la formació sanitària pediàtrica especialitzada amb vocació d'atenció primària. **Sovint els pediatres acabats de formar es queden en l'àmbit hospitalari i no es plantegen la possibilitat de treballar a l'atenció primària i comunitària (APiC).**

El Departament de Salut informa que la previsió de jubilació els propers deu anys és d'uns 42,7 professionals per any de mitjana, mentre que la previsió de formació és de 73 professionals per any de mitjana. Malgrat que el nombre de pediatres que cada any es formen i acaben la formació cobreix les jubilacions que es van produint, com que aquesta formació és eminentment hospitalària, els pediatres acabats de formar, com hem dit més amunt, es queden en l'àmbit hospitalari i no es plantegen la possibilitat de treballar a l'APiC. En concret, **en el període 2019-2022, la retenció de residents formats en el sistema de salut pública va ser del 80,9 %, mentre que la retenció de residents a l'atenció primària va ser del 22,5 %.**

És per aquest motiu que des de l'any 2022 s'està treballant conjuntament amb la Societat Catalana de Pediatria i Infermeria Pediàtrica un model d'atenció pediàtrica que doni resposta a les necessitats de la població infantil i juvenil.

Taula 16. Evolució del nombre de professionals de pediatria formats a Catalunya (2022)

	2019	2020	2021	2022	Total 2019-2022
Nombre de residents formats	54	61	60	61	236
Retenció salut pública (ICS/SISCAT)	41	56	50	44	191
Retenció atenció hospitalària	27	49	37	35	148
Retenció atenció primària	14	7	13	9	43
% retenció atenció primària	34,1	12,5	26,0	20,5	22,5
% retenció salut pública	75,9	91,8	83,3	72,1	80,9

Font. Departament de Salut.

El desembre de 2023, el Departament de Salut va anunciar un nou model d'atenció pediàtrica en atenció primària que inclou la posada en funcionament durant el proper any i de manera progressiva d'un total de 79 equips territorials d'atenció primària (ETAP) amb metges i infermers pediàtrics. L'objectiu és garantir que el temps de desplaçament des de qualsevol àrea bàsica a un ETAP concret sigui d'un màxim de trenta minuts. Des de la institució del Síndic de Greuges sempre s'ha remarcat que la proximitat a l'equip d'atenció primària i la vinculació amb els serveis de referència del territori és fonamental perquè el servei de pediatria pugui complir la tasca preventiva i de salut comunitària que té encomanda.

La manca de recursos públics per atendre els trastorns d'aprenentatge suposa un factor de desigualtat per als infants socialment desfavorits, amb efectes sobre l'èxit educatiu

Fa temps que la institució és coneixedora de les dificultats que tenen tant el Departament d'Educació com el Departament de Salut per detectar i abordar els trastorns d'aprenentatge durant la infància i l'adolescència. Aquesta és una de les causes que explicarien part de l'elevat índex de fracàs escolar existent.

S'ha denunciat que la manca de recursos públics per atendre aquesta problemàtica ha generat una xarxa privada paral·lela que diagnostica i tracta aquestes dificultats. Això produeix una situació de manca de garanties i de gran iniquitat que reverteix de nou en perjudici de la població més desfavorida, que sovint no disposa dels recursos personals ni econòmics per atendre les dificultats dels seus fills i filles.

Cal posar de manifest que hi ha una prevalença més gran de trastorns d'aprenentatge entre els infants amb una situació social més desfavorida, i també que en la cobertura pública i privada de les necessitats d'atenció relacionades amb la salut hi ha desigualtats relacionades amb l'estatus socioeconòmic familiar (gràfic 12).

Gràfic 12. Proporció d'infants de quatre a catorze anys amb hiperactivitat o inatenció (índex SDQ) i amb cobertura sanitària privada en funció de la classe social a Catalunya (2022)

Font. Enquesta de salut de Catalunya.

S'ha posat de manifest la manca de coordinació entre serveis d'educació i salut (en aquest cas EAP, servei de pediatria i CSMIJ) a l'hora de detectar un trastorn d'aprenentatge.

Des de la institució es va demanar al Departament d'Educació i al Departament de Salut que avancessin de manera conjunta amb tots els actors implicats per valorar quin pot ser el protocol de detecció i intervenció que pot garantir de manera més extensa i eficaç que tot infant pugui ser diagnosticat i tractat des de l'àmbit públic amb condicions d'igualtat. Caldria trobar un sistema àgil per intervenir preventivament tant des del sector sanitari com des de l'educatiu.

Segons dades del setembre de 2023, hi ha prop de 50.000 infants i adolescents pendents de consultes externes, i més de 15.000, pendents d'intervencions quirúrgiques, sense una millora substancial de les llistes d'espera en salut dels infants els darrers cinc anys

Les llistes d'espera en salut amb infants i l'existència d'incompliments dels temps màxims d'espera garantits representen una vulneració del dret de l'infant a gaudir del més alt nivell de salut possible, i també al seu màxim desenvolupament possible.

Els darrers cinc anys, les llistes d'espera dels infants en salut no han experimentat millores estructurals. **Respecte a l'any 2022, el setembre de 2023 s'havia reduït lleugerament el nombre d'infants i adolescents que estan pendents de consultes externes (un 6,5 %), però havia augmentat el nombre d'infants que estan en espera d'accedir a proves diagnòstiques (un 6,9 %), i sobretot a intervencions quirúrgiques (un 24,8 %).**

S'ha reduït la proporció d'infants respecte del total de persones que estan en espera d'accedir a consultes externes, del 10,9 % el 2022 al 10 % el 2023, però ha augmentat la proporció d'infants que estan en espera d'intervencions quirúrgiques, del 6,9 % al 7,7 %.

El temps mitjà d'espera dels infants i adolescents per a les proves diagnòstiques (87 dies) i per a les intervencions quirúrgiques (147) el setembre de 2023 s'ha mantingut invariable en relació amb l'any precedent (taula 2A de l'annex 1).

La institució del Síndic de Greuges ha demanat al Departament de Salut que garanteixi un tractament preferencial i específic dels infants en relació amb les llistes d'espera. Amb aquest propòsit, li ha demanat també que modifiqui l'Ordre SLT/102/2015, de 21 d'abril, per la qual s'estableixen els terminis de referència per a l'accessibilitat a les prestacions sanitàries que són a càrrec del Servei Català de la Salut, amb l'objectiu, d'una banda, d'establir que la condició d'infant sigui un criteri de prioritització en l'accés dels pacients a les prestacions sanitàries que tenen establert un termini de referència, i de l'altra, d'establir terminis màxims garantits per als infants per als procediments que més afecten la seva salut.

Fins ara, el Departament de Salut ha exposat al Síndic de Greuges que la condició d'infant no és necessària com a criteri de prioritització ni tampoc a l'hora d'establir terminis màxims garantits específics, ja que els terminis de referència s'han d'aplicar en funció de la prioritització que determinin els professionals clínics, d'acord amb criteris mèdics. El Síndic de Greuges recorda que l'espera per accedir a les prestacions sanitàries té efectes especialment negatius per al desenvolupament dels infants, i que els professionals clínics no sempre tenen en compte aquests efectes a l'hora de determinar la prioritització de la intervenció. Cal una mirada que no situï en el centre la malaltia, sinó el desenvolupament integral de l'infant.

Taula 17. Evolució del nombre i la proporció d'infants a les llistes d'espera (2015-2023)

	Desembre 2015		Juny 2016		Setembre 2017		Agost 2018	Desembre 2018		Setembre 2019		Setembre 2020		Setembre 2021		Setembre 2022		Setembre 2023	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Consultes externes	57.461	11,1	65.290	11,9	51.845	12,3	51.805	42.535	9,9	57.457	11,2	41.318	10,8	48.420	12,0	50.291	10,9	47.007	10,0
Proves diagnòstiques	2.625	2,2	3.781	2,7	2.750	2,9	3.171	2.300	2,0	3.844	2,6	3.613	2,5	4.660	2,9	4.520	2,6	4.830	2,9
Intervencions quirúrgiques	12.115	7,9	13.218	8,2	14.139	8,2	14.112	11.391	6,4	13.270	7,2	11.340	6,7	10.618	6,5	12.264	6,5	15.309	7,7

Font. Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera.

Recomanació principal

Prevenir problemes de salut mental en infants i adolescents en l'àmbit comunitari

Més enllà de reduir les llistes d'espera i augmentar la intensitat de la intervenció dels CSMIJ, com a resposta més reactiva, la institució del Síndic de Greuges demana al Departament de Salut:

- Definir una estratègia, en col·laboració amb el Departament d'Educació i el Departament de Drets Socials, per dissenyar actuacions de caràcter comunitari que contribueixin a prevenir el malestar emocional i els problemes de salut mental entre els infants i adolescents.
- Incrementar la ràtio de professionals de la salut mental a l'atenció primària i als CSMIJ per desenvolupar actuacions preventives en l'àmbit de la salut mental.
- Prioritzar les actuacions entre els infants i adolescents que formen part de col·lectius socials d'atenció prioritària.
- Augmentar els equips que intervenen a domicili i els equips guia que atenen els casos d'alta complexitat amb dificultats de vinculació amb els recursos ambulatoris.
- Incorporar la prevenció de la salut mental als programes comunitaris de salut adreçats als infants (nen sa, etc.).

5. La desinstitucionalització dels infants tutelats

Els infants i adolescents en situació de desemparament han patit processos de victimització que afecten el seu desenvolupament personal i social en el present i en el futur. A l'impacte del maltractament, del qual la declaració de desemparament vol protegir, s'hi pot sumar l'impacte derivat de la separació de la pròpia família, que pot implicar la pèrdua, el debilitament o l'alteració de la relació d'aferrament amb els progenitors, l'aparició de psicopatologies associades al malestar emocional, dificultats associades a l'establiment de relacions socials o la manifestació de conductes de risc, entre d'altres.

Alhora, també s'hi suma l'impacte de la institucionalització, que afecta negativament no només el benestar subjectiu de l'infant, sinó també les oportunitats de tenir unes condicions de vida quotidiana normalitzadores, de poder decidir aspectes bàsics de la seva vida o participar-hi, d'establir relacions amb persones alienes al sistema de protecció, etc. I això afecta directament la construcció de la pròpia identitat en una etapa vital fonamental.

El sistema ha de caminar cap a una concepció de la protecció que no es fonamenti en el “separar per protegir” sinó que posi l'èmfasi en la prevenció de les situacions de desemparament (“prevenir per protegir”) i en la superació d'aquesta situació de desemparament quan ja s'ha produït per promoure el retorn de l'infant amb la seva família (“protegir per al retorn”).

Al llarg de la darrera dècada, les situacions de desemparament s'han incrementat un 16 %

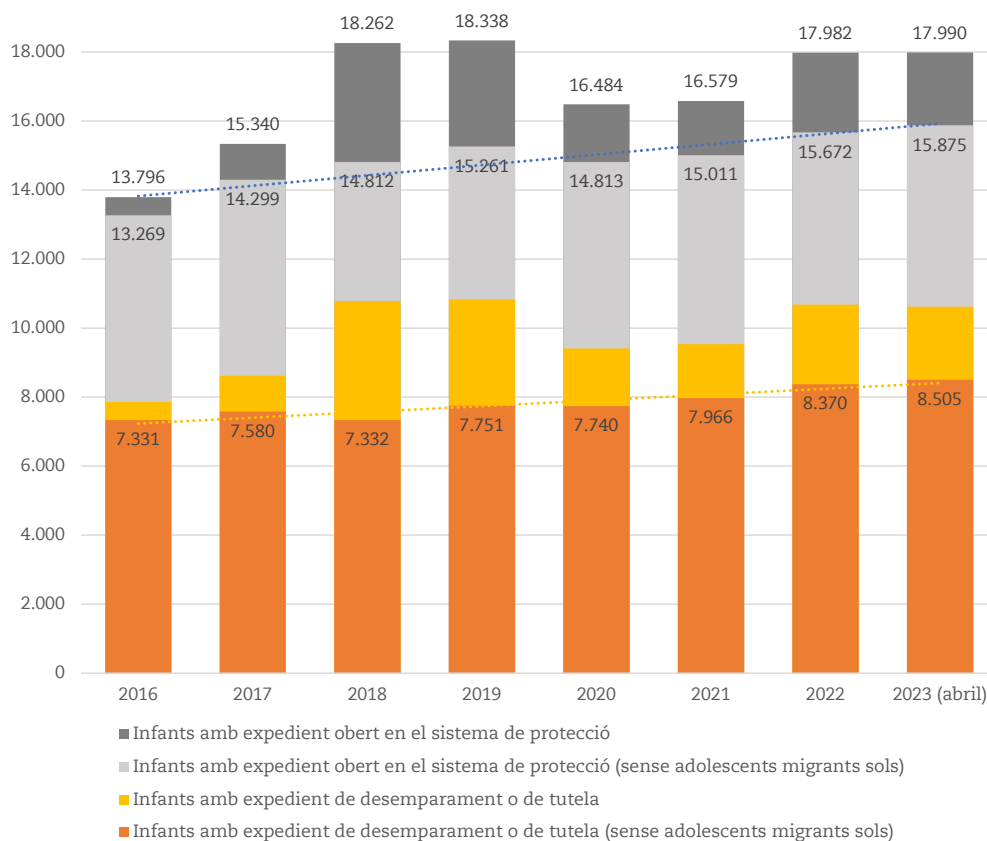
Segons dades de l'abril de 2023, a Catalunya hi ha 4.050 infants i adolescents que tenen obert un expedient per desemparament (el 22,5 % dels infants amb expedient en el sistema de protecció), majoritàriament per desemparament preventiu, que estan en estudi pels equips especialitzats d'atenció a la infància i l'adolescència, i 6.570 infants i adolescents (el 36,5 %) que estan en situació de tutela, amb una situació de desemparament ja confirmada. Aquestes xifres impliquen una **prevalença dels expedients de desemparament i tutela sobre la població infantil de 7,7 per cada 1.000 infants i adolescents**.

Els darrers anys s'ha incrementat el nombre d'infants i adolescents amb expedients de desemparament i tutela. Aquest increment s'explica en bona part per l'arribada d'adolescents migrants sols a Catalunya, però no només per això: **en el període 2016-2013, sense comptabilitzar els adolescents migrants sols, el nombre d'infants i adolescents amb expedient de**

desempament o de tutela ha augmentat un 16,0 %. La taxa d'infants amb expedient de desempament o de tutela per 1.000 infants (sense comptar els adolescents migrants sols) ha passat del 5,3 de l'any 2016 al 6,2 de l'any 2023.

Gràfic 13. Evolució dels infants i adolescents amb expedient obert en el sistema de protecció i amb expedient de desempament o tutela (2016-2023)

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

Tot i aquest increment, val a dir que la prevalença del desempament a Catalunya (440,3 infants tutelats per cada 100.000 habitants menors de divuit anys) és homologable a altres comunitats autònomes i països europeus. No sembla, per tant, que a Catalunya hi hagi una tendència més gran a incoar expedients en el sistema de protecció a la infància i l'adolescència.

No es fa un treball prou intensiu d'acompanyament de les famílies biològiques dels infants en situació de risc greu per prevenir l'increment de les situacions de desemparament

Actualment, els serveis socials especialitzats (EAIA) disposen d'un professional de la psicologia, la pedagogia, l'assistència social i l'educació social per cada 38,2 infants amb expedient obert al sistema de protecció. Aquesta dotació correspon a 49,3 hores anuals per infant amb expedient obert, l'equivalent a prop de 6,5 dies laborables a l'any destinats íntegrament a cada infant i al seu entorn sociofamiliar (comptabilitzant els temps destinats a l'elaboració d'informes, a la coordinació de serveis o als desplaçaments per a les visites, entre d'altres). **Un treball més intensiu dels EAIA amb la família permetria, de ben segur, incidir de manera més efectiva en les habilitats parentals dels progenitors i prevenir així situacions de desemparament.**

Des d'aquesta perspectiva, cal tenir present que una part molt significativa dels infants i adolescents tutelats, el 55,7 % l'any 2023, està en aquesta situació de desemparament per la presència de situacions de negligència, desatenció, situació persistent de risc greu que determini la privació dels elements bàsics per al seu desenvolupament o altres factors que impossibiliten la cura i/o el desenvolupament integral del menor. La desatenció de les necessitats bàsiques de l'infant i adolescent per part dels progenitors és una situació que es pot corregir amb formació i tractament terapèutic. **Un sistema que garantis un suport i un acompanyament més intensius a les famílies amb menys capacitats parentals podria evitar la separació de l'infant del nucli familiar.**

En les queixes rebudes es detecten dèficits relacionats amb el procediment de desemparament, que afecten les garanties del procediment i el tracte amb les famílies

No és un sistema garantista per a la ciutadania que el mateix òrgan administratiu iniciï el procés, declari el desemparament i, a més, l'executi. Per revertir o revocar la decisió de l'Administració, les famílies han d'iniciar la via judicial, però la revisió judicial de la declaració de desemparament, a la pràctica, no es produeix abans d'un any de l'adopció de la mesura.

Caldria introduir més garanties davant la decisió de l'Administració perquè, sense perdre eficàcia en els casos més conflictius, una instància imparcial i especialitzada (judicial o no) ratifiqués la decisió.

D'altra banda, **es detecten dèficits relacionats amb l'accés a la documentació que integra els expedients de risc o desemparament.** Algunes famílies s'han adreçat a la institució del Síndic de Greuges perquè no poden accedir a la documentació en què es basa l'obertura dels expedients de risc o per queixar-se del fet que es mantinguin oberts.

També es detecten dèficits relacionats amb la celeritat en la tramitació dels procediments. En algunes de les queixes rebudes, les persones interessades exposen el seu desacord amb el fet que es mantinguin oberts expedients de risc sense que hi hagi cap actuació de l'Administració ni s'hagi enviat cap requeriment a les famílies. Que els expedients de risc no tinguin data de caducitat no vol dir que l'Administració no hagi d'actuar amb diligència i la màxima celeritat possible un cop obert l'expedient de risc o desemparament, per determinar quina és la situació de risc o desemparament i adoptar les mesures necessàries per revertir-la, i per evitar mantenir situacions d'incertesa que generen inquietud i preocupació a les famílies.

Malgrat que la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA) estableix l'obligació de finalitzar l'estudi i dictar la resolució corresponent en el termini d'un any a comptar de la incoació de l'expedient de desemparament (art. 106.6), **el 17,0 % dels expedients de desemparament estan oberts des de fa més d'un any**, segons dades de l'abril del 2023.

L'LDOIA també estableix que els expedients de desemparament preventiu donen un termini de sis mesos per estudiar la situació i emetre una proposta (art. 111). En canvi, **de mitjana els infants i adolescents tenen l'expedient obert durant 200,3 dies, poc més de sis mesos, i en un 42,8 % dels casos se supera aquest període.**

Alhora, **les queixes rebudes també evidencien situacions en què per ingressar els infants en centres se'ls ha recollit a l'escola o en altres espais sense avisar les famílies.** Recollir els infants a l'escola per executar mesures adoptades pel sistema de protecció a la infància s'hauria d'evitar, perquè té un fort impacte en els infants, a excepció dels casos en què perilli la seguretat dels infants i calgui recollir-los de manera immediata.

Les mesures del sistema de protecció a la infància s'haurien d'executar mitjançant un procediment específic que asseguri que s'ha donat

l'oportunitat a la família de facilitar la mesura dins d'un termini, que s'han exhaurit les alternatives possibles a la recollida a l'escola o qualsevol altre espai sense el coneixement dels progenitors, i que les famílies n'han estat informades de forma fefaent.

Un cop s'ha produït la situació de desemparament, també hi ha mancances a l'hora de treballar amb les famílies biològiques d'infants tutelats per promoure el retorn

L'objectiu principal del sistema de protecció és garantir que l'infant o l'adolescent en situació de desemparament pugui restaurar el vincle i retornar amb la seva família biològica. **Aquest retorn es pot assolir si el sistema de protecció treballa les habilitats parentals dels progenitors, però també la relació que tenen amb els infants en situació de desemparament.**

Es troba a faltar un treball intensiu dels EAIA amb els progenitors per promoure i preparar el retorn amb la família biològica. **La intervenció dels EAIA consisteix més a controlar si es compleixen les diferents actuacions previstes en el pla de treball acordat amb la família i no tant a implementar mesures d'acompanyament per ajudar la família a complir-les.** Aquesta manca d'acompanyament, alhora, pot generar desconfiança dels progenitors en la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), en el sentit que perceben que l'equip d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA) controla i castiga però no els ajuda a treballar per al retorn dels seus fills i filles al nucli familiar.

En algunes ocasions, **el sistema de protecció acaba limitant el règim de visites dels infants amb els seus progenitors per evitar les interferències en el procés d'adaptació de l'infant amb la mesura protectora.** La manca de col·laboració de la família pot comportar la reducció del règim de visites.

Les necessitats organitzatives dels centres residencials i de les famílies acollidores poden condicionar el règim de visites, en detriment de les necessitats dels infants. Això passa, per exemple, quan s'estableixen règims de visita "generalitzats" o "estandarditzats" per al conjunt d'infants i adolescents del centre (per exemple, un règim de visites quinzenal des de l'ingrés), sense valorar quina relació tenen amb els progenitors. Un cop aquest règim ja està establert, pot ser difícil ampliar el nombre de visites.

Algunes de les queixes formulades per les famílies reflecteixen dificultats significatives en la relació que s'estableix entre els progenitors que han perdut la tutela del seu fill o filla i els professionals dels EAIA.

Aquestes famílies indiquen a aquesta institució que, per motius diversos, ja no confien en els professionals de l'EAIA i que hi tenen una relació de confrontació. Sense un clima de col·laboració, és molt difícil treballar per un pla de treball que asseguri el benestar de l'infant i el seu futur retorn amb la família.

Les famílies també esmenten que els objectius del pla de treball no són prou específics ni mesurables, i que se'ls exigeixen unes condicions excessives per assolir el retorn, la qual cosa genera una sensació d'indefensió i impotència entre determinats progenitors.

Per la seva banda, els professionals consideren que en algunes ocasions els progenitors no col·laboren, no es responsabilitzen de les seves dificultats de relació o no compleixen les condicions que es proposen al pla de treball. Sovint es troben amb persones amb situacions d'alta complexitat, amb problemes crònics que ni el sistema de salut ni els serveis socials no han pogut redreçar.

La manca de col·laboració dels progenitors amb els EAIA és el principal motiu de desemparament en el 3,9 % dels casos. Aquestes dificultats de relació, però, es posen de manifest en molts altres casos.

La preponderància de l'acolliment residencial contrasta amb el caràcter preferent i prioritari que hauria de tenir la mesura de protecció de l'acolliment familiar

Malgrat que l'acolliment familiar hauria de ser preponderant, perquè en un entorn familiar es cobreixen millor les necessitats afectives, emocionals, socials, educatives, materials i de protecció de l'infant, **el 56,8 % dels infants i adolescents acollits en el sistema de protecció són en centres residencials, xifra superior a la dels infants que són en acolliment familiar (38,4 %, dels quals el 27,6 % són en família extensa i el 10,8 % en família aliena).**

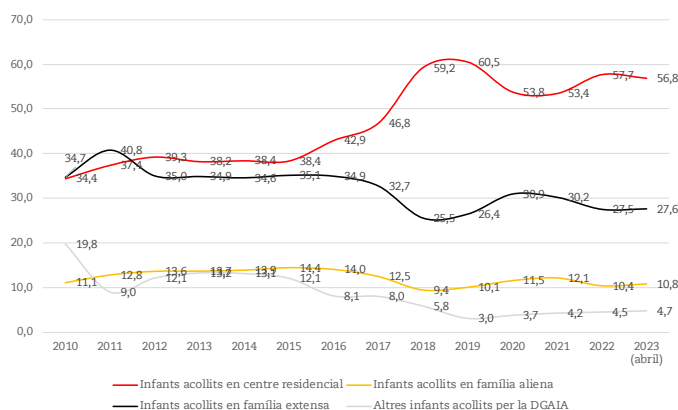
Els darrers anys, el sistema de protecció ha fet un gran esforç per crear noves places residencials per atendre l'increment de l'arribada d'adolescents migrants sols, més que per augmentar el nombre de famílies acollidores. **En el període 2017-2023, s'han creat 2.620 noves places de recurs residencial (amb un increment del 91,2 %), mentre que només s'ha incrementat el nombre de famílies acollidores en 140 (un 22,2 %) (taula 5A de l'annex 1).**

Tot i això, sense comptabilitzar els infants i adolescents migrants sols acollits en el sistema de protecció, la proporció d'infants i adolescents en acolliment residencial també ha tingut una tendència creixent els darrers anys, ja que ha passat del 38,3 % l'any 2016 al 42,7 % l'any 2023 (gràfic 14).

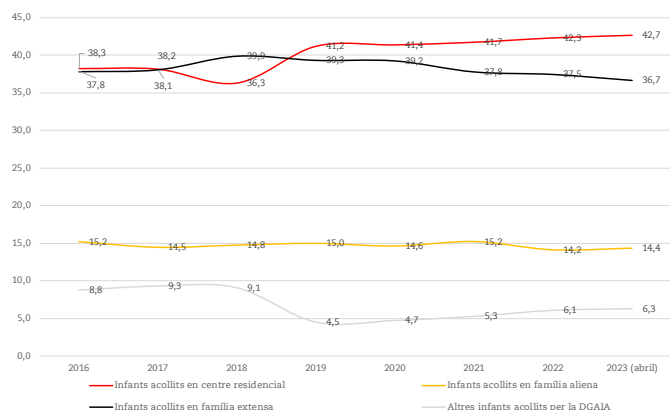
Gràfic 14. Evolució del nombre d'infants en acolliment residencial i familiar (2010-2023)

Total

Sense comptabilitzar els adolescents migrants sols

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció.

Aquesta preponderància de l'acolliment residencial també és elevada quan s'analitza des d'una perspectiva comparada. Amb dades de 2021, la prevalença de l'acolliment residencial a Catalunya (53,6 %) se situa sensiblement per sobre de la mitjana estatal (46,7 %). A escala europea, Catalunya se situa entre els països europeus amb una prevalença més gran de l'acolliment residencial si es calcula com a percentatge d'infants i adolescents acollits en el sistema de protecció que tenen assignada aquesta mesura de protecció.

Hi ha una presència creixent d'infants tutelats menors de sis anys en acolliment residencial i en espera de recurs en un entorn familiar

L'acolliment residencial és especialment perjudicial en el cas dels infants menors de sis anys. A Catalunya, malgrat la previsió legal vigent de prohibir la mesura d'acolliment residencial d'infants de menys de tres anys i de prioritzar l'acolliment familiar en el cas dels infants de menys de sis anys (art. 21.3 de la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència), l'any 2023 el **23,0 % dels infants menors de sis anys amb mesura protectora és en un centre residencial**. A més, el nombre d'infants tutelats menors de sis anys en centre residencial s'ha incrementat en el període 2020-2023 (setembre), i ha passat de 123 a 211. També ha augmentat el nombre d'infants tutelats menors de tres anys en centre residencial, de 64 a 88. Cal dir que l'any 2023 el **21,6 % dels infants menors de sis anys en acolliment residencial tenen una proposta d'acolliment familiar**.

Taula 18. Evolució del nombre d'infants tutelats menors de sis anys que estan en acolliment residencial (2013-2023)

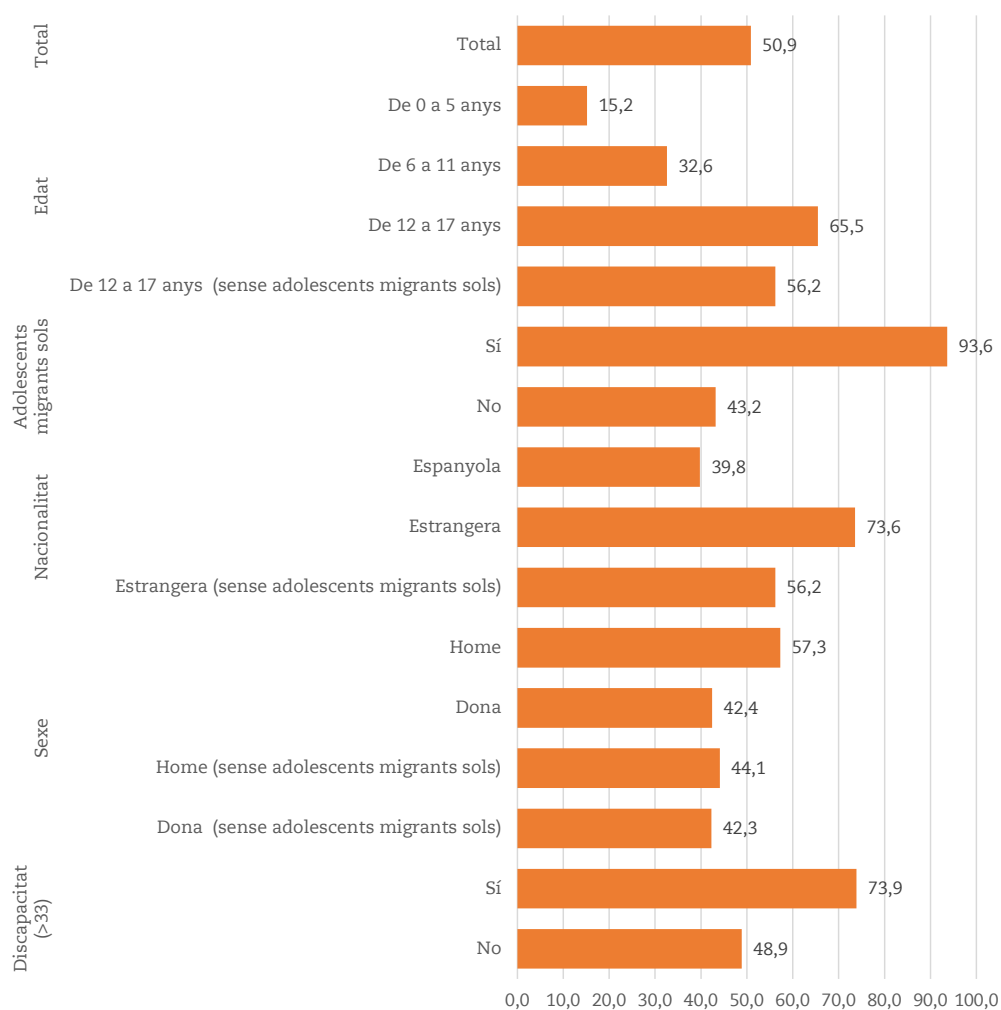
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Infants tutelats residents en centre residencial	2.706	2.685	2.672	2.975	3.487	5.681	5.677	4.246	4.168	5.004	4.863
Infants tutelats menors de 6 anys en centre residencial	286	262	195	180	165	115	135	123	229	263	211
Infants tutelats menors de 3 anys en centre residencial	117	111	77	71	69	48	67	64	80	84	88

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

En tot cas, els infants i adolescents més sobrerrepresentats en l'acolliment residencial són els migrants sols (el 93,6 % són en centre residencial), els adolescents (66,0 % dels adolescents de setze i disset anys són en centre residencial sense comptabilitzar els adolescents migrants sols), els infants i adolescents de nacionalitat estrangera (el 56,2 % són en centre residencial sense comptabilitzar els migrants sols) i els infants i adolescents amb discapacitat (el 73,9 % són en centre residencial) (gràfic 15).

Aquests també són els infants amb més prevalença de desemparament (el 56,5 % dels infants tutelats tenen més de dotze anys i el 22,9 % són de nacionalitat estrangera, per sobre de la presència que tenen en el conjunt de la població: 15,7 %).

Gràfic 15. Percentatge d'infants i adolescents tutelats en acolliment residencial a Catalunya (2023)

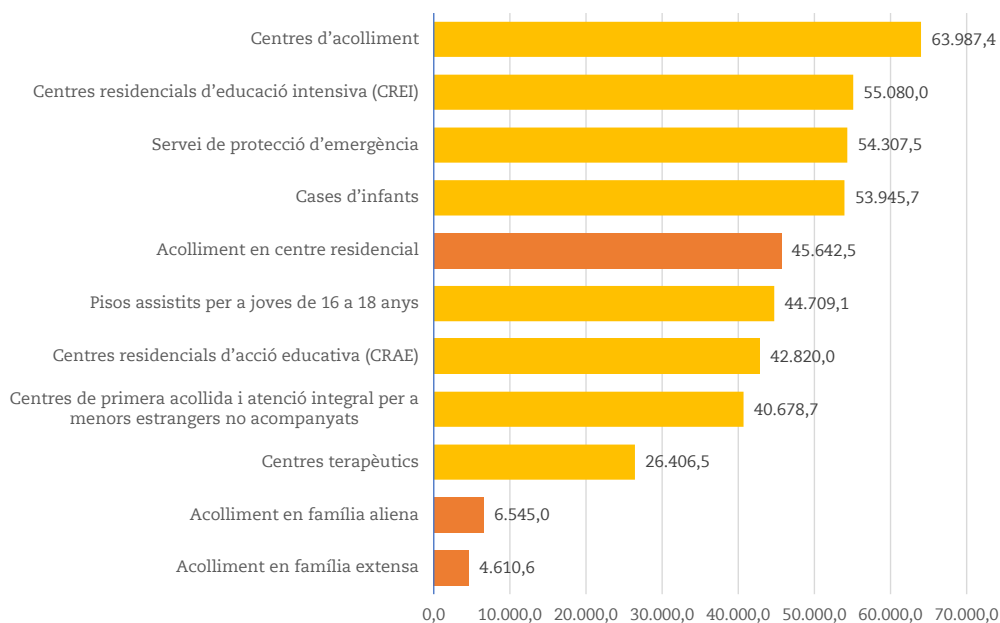
Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

La preponderància de l'acolliment residencial contrasta amb l'elevat cost de la plaça, en comparació amb el cost de l'acolliment familiar

Amb dades de 2020, la despesa anual per infant en centre d'acolliment és de 63.987,36 euros, i en CRAE, de 42.820,03 euros, mentre que la despesa anual per infant en família extensa és de 4.6210,6, i en família aliena, de prop de 6.000 euros. En el cas de les unitats convivencials d'acció educativa (UCAE), l'import fluctua entre els 35.383,23 i els 11.140,81 euros, en funció del nombre d'infants acollits. La plaça mitjana d'acolliment en recurs residencial, doncs, és pràcticament deu vegades més costosa que l'atenció d'aquest infant o adolescent en un entorn familiar (amb l'excepció de les UCAE, en què el cost és, com a mínim, un 29,0 % més baix) (gràfic 16).

Gràfic 16. Despesa anual per infant protegit per modalitat de protecció (2020)

Font. Departament de Drets Socials. Memòria anual 2020.

La preponderància de l'acolliment residencial també es produeix a causa de l'estancament del nombre d'infants tutelats acollits en família aliena al llarg de la darrera dècada i dels dèficits de provisió de famílies acollidores

El setembre de 2023 hi havia 937 infants acollits en família aliena, una xifra molt semblant a la de l'any 2012 (902). Les UCAE, que són l'acolliment familiar professional, no han estat desplegades encara. El setembre de 2023 només hi havia 24 infants acollits en UCAE (taula 3A de l'annex 1).

Això fa que hi hagi infants residents en centres amb proposta d'acolliment familiar: **amb dades del setembre de 2023, el 5,9 % dels infants tutelats està pendent d'un altre recurs en el sistema de protecció. La majoria d'aquests infants i adolescents pendents d'un altre recurs estan en espera que se'ls assigni una família aliena, 489 infants en total** (taula 4A de l'annex 1).

El nombre de famílies acollidores ha mantingut una tímida tendència creixent al llarg dels darrers cinc anys. El setembre de 2023, hi havia 780 famílies acollidores disponibles, 32 més que l'any 2019 (taula 5A de l'annex 1). La manca de famílies acollidores també fa que s'allargui la durada dels acolliments d'urgència i diagnòstic, amb el consegüent impacte emocional que això genera quan, després d'un vincle de mesos i anys, els infants han de deixar aquesta família per passar a un altre recurs. L'acolliment d'urgència i diagnòstic hauria de tenir una durada màxima de sis mesos, mentre es duu a terme l'estudi de la situació de l'infant, però **en més d'un 80 % dels casos la durada de la mesura s'allarga més de sis mesos**.

A banda de la falta de famílies acollidores, la institució del Síndic de Greuges també ha constatat mitjançant les queixes que li arriben que hi ha mancances en el suport i l'acompanyament que aquestes famílies reben de l'Administració en la criança dels infants i adolescents que tenen acollits (assessorament sobre com cal atendre determinades necessitats, informació sobre el procediment de l'acolliment, etc.).

La divisió de les competències i de les funcions administratives en el desenvolupament de l'acolliment familiar no ajuda a treballar el retorn. Així, per exemple, l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció i les institucions col·laboradores d'integració familiar s'ocupen del seguiment de la família aliena; la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i els

serveis d'integració familiar en família extensa s'ocupen del seguiment de la família extensa, i la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i els equips d'atenció a la infància i l'adolescència s'ocupen del seguiment de la família biològica.

Hi ha recursos residencials amb condicions materials impròpies d'un entorn familiar, que accentuen els efectes negatius de la institucionalització

La institucionalització genera efectes negatius sobre el desenvolupament dels infants i adolescents, no només per l'impacte negatiu en el seu benestar subjectiu, sinó també per l'adaptació a un règim de funcionament i a unes condicions de vida quotidiana no normalitzadores, que condicionen al seu torn el tipus de relacions que s'estableixen i les possibilitats d'establir relacions amb persones alienes al sistema de protecció. Això limita l'autonomia a l'hora de decidir o participar en aspectes bàsics de la vida quotidiana, que influeixen en la construcció de la pròpia identitat en una etapa vital fonamental.

De mitjana, els infants i adolescents tutelats en acolliment residencial fa 1,7 anys que estan ingressats en el centre actual i 3,0 anys que estan tutelats (2,1 i 3,7 anys, respectivament, si no comptabilitzem els adolescents migrants sols) (gràfic 1A de l'annex 1).

Segons dades del febrer de 2023, més de la meitat dels infants tutelats que resideixen en centre, el 55,0 %, i més d'una tercera part dels infants amb mesura protectora, el 34,4 %, estan encara acollits en centres grans, de vint places o més (taula 19).

Taula 19. Grandària dels recursos residencials (2023)

Recurs residencial total	Nombre de recursos	%	Nombre de places contractades	%	Nombre de places ocupades	%
Menys de 10 places	185	46,8	1.140	20,8	1.067	19,7
De 10 a 19 places	107	27,1	1.368	24,9	1.367	25,2
De 20 a 29 places	61	15,4	1.405	25,6	1.398	25,8
De 30 o més places	42	10,6	1.579	28,8	1.583	29,2
Total	395	100,0	5.492	100,0	5.415	100,0

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

Malgrat que els darrers anys s'ha fet un esforç per crear centres de dimensions petites (de menys de deu places, 185 en total), aquests centres acullen només el 19,7 % dels infants tutelats. Els darrers quinze anys, a més, no s'ha reduït substancialment la prevalença de centres grans en el cas dels centres d'acolliment i dels CRAE/CREI. Així, per exemple, en el període 2007-2023 la proporció de centres d'acolliment grans, de vint places o més, ha augmentat del 76,9 % (10) al 87,0 % (20), mentre que en el cas els CRAE/CREI, la proporció de centres de vint places o més s'ha mantingut força estable, ha passat del 46,4 % (39) el 2007 al 44,0 % (69) el 2023.

Pla de visites del Síndic de Greuges als centres residencials del sistema de protecció a la infància i l'adolescència

L'adjunta per a la defensa dels drets dels infants i adolescents va iniciar el mes de setembre de 2023 un pla de visites a tots els centres residencials del sistema de protecció, amb l'objectiu de supervisar les condicions materials dels centres i les garanties de benestar dels infants i adolescents que hi resideixen abans de la finalització del mandat actual de la síndica, i també de poder escoltar els infants i adolescents per saber com estan i què necessiten i donar a conèixer les funcions de la institució en relació amb la defensa dels seus drets.

Com a conseqüència de la dificultat de distribuir l'oferta segons les necessitats d'acolliment residencial de cada territori, **hi ha un 14,4 % de centres amb places sobreocupades, i un 25,2 % d'infants i adolescents que resideixen en recursos residencials amb sobreocupació**. El percentatge de places sobreocupades en el conjunt del sistema de protecció és del 2,8 %. Els recursos grans tendeixen a tenir més sobreocupació que els recursos de dimensions més reduïdes, i els centres d'acolliment, també (**l'any 2023, el 60,9 % de centres d'acolliment tenien places sobreocupades, amb un 12,6 % de places sobreocupades**).

La manca de personalització en alguns centres, per l'existència d'espais compartits grans, amb habitacions de més de dues i tres persones, sense taules d'estudi d'ús personal, sense decoració a les parets, etc., és una mostra de l'impacte que implica la institucionalització. Això també succeeix quan hi ha centres amb dèficits de manteniment o amb desperfectes causats per l'ús (finestres o portes trencades, etc.).

La rotació del personal educador, que provoca al seu torn que hi hagi educadors i educadores joves sense experiència, dificulta la consolidació de referents estables per als infants i adolescents institucionalitzats i la possibilitat de construir vincles forts amb aquests professionals perquè puguin desenvolupar la seva funció educativa. La manca de referents condiciona negativament la capacitat dels infants i adolescents de ser escoltats, tant pel que fa als aspectes que afecten la seva vida quotidiana al centre com als aspectes vinculats al seu procés de desemparament.

Els estudis de benestar assenyalen que l'acolliment residencial és menys eficaç per garantir el benestar dels infants i adolescents que l'acolliment familiar. Alhora, les dades disponibles sobre els resultats educatius de l'alumnat tutelat per l'Administració també evidencien que la institucionalització va acompanyada de pitjors resultats acadèmics que la resta de tipus d'acolliment familiar.

Perspectiva de gènere: la sobrerrepresentació de les noies en els escapoliments

Els escapoliments dels centres són un símptoma de manca de benestar. A Catalunya, segons dades de l'abril de 2023, hi ha 132 infants i adolescents escapolits de centres, que representen el 2,5 % dels infants i adolescents en acolliment residencial. Tots els **infants i adolescents escapolits del centre tenen dotze anys o més. En el segment d'edat de dotze a disset anys, la prevalença dels escapoliments és del 3,0 %.**

Els adolescents de dotze a disset anys que no són migrants sols (4,4 %), els adolescents de nacionalitat espanyola (4,6 %) i les noies (4,3 %) són més propensos a escapar-se que els adolescents de dotze a disset anys migrants sols (1,6 %), els adolescents de nacionalitat estrangera que no són migrants sols (4,0 %) o els nois d'aquesta edat (2,5 %).

L'estudi de les queixes que ha rebut la institució ha evidenciat, alhora, que les noies adolescents tutelades en centre residencial tenen més risc de patir abús i explotació sexual en comparació amb la població infantil en general, i també que els infants i adolescents en acolliment residencial estan més exposats a conductes disruptives d'altres infants i adolescents residents.

També mereix una consideració especial la situació de les noies migrants sense referents familiars, molt sovint invisibilitzades, i la situació d'algunes víctimes de matrimonis forçats, víctimes de tràfic de persones o víctimes de situacions de violència masclista. Aquestes persones han viscut situacions molt complexes que cal abordar des d'una perspectiva de gènere per incidir en el seu procés de recuperació i autonomia personal.

L'increment dels adolescents migrants sols ha comportat que l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat tingui més dificultats per oferir mesures de suport a la transició a la vida adulta

S'ha produït un increment de joves extutelats atesos per les mesures de suport a la transició a la vida adulta. Cal posar en valor la tasca desenvolupada per l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET) a l'hora de facilitar la transició dels joves a l'autonomia personal. **En el període 2016-2022, s'han incrementat en 4.068 el nombre de casos atesos per l'ASJTET el 31 de desembre, amb un creixement del 248,7 % en aquest període, en part per donar resposta a l'increment de les necessitats de suport derivat de l'augment de l'arribada d'adolescents migrants sols. En deu anys, s'ha multiplicat per més de quatre el nombre de joves tutelats que assoleixen la majoria d'edat (de 433 l'any 2013 a 1.762 durant els tres primers trimestres de 2023) (taula 10A de l'annex 1).**

Cal posar de manifest que és possible que aquest increment de joves tutelats i extutelats que assoleixen la majoria d'edat hagi fet incrementar també els dèficits de cobertura de les mesures de suport a la transició a la vida adulta. Segons les dades facilitades per la DGAIA, **l'any 2023 (fins al setembre) van assolir la majoria d'edat 1.762 joves tutelats i, en canvi, van sol·licitar donar-se d'alta a l'ASJTET 746 joves.** Si bé la sol·licitud per incorporar-se a l'ASJTET es pot presentar fins als vint-i-un anys, sembla que s'ha incrementat els darrers anys la diferència entre sortides del sistema de protecció i altes a l'ASJTET.

Taula 20. Evolució del nombre total de joves tutelats que van assolir la majoria d'edat i que van ser acollits a l'ASJTET (2013-2022)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Joves tutelats que van assolir la majoria d'edat	433	482	515	636	780	1.415	1.797	2.339	1.955	1.544	1.762
Nous joves que han presentat una sol·licitud a l'ASJTET	554	531	554	661	775	1.303	1.864	1.809	1.372	1.151	746

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i ASJTET.

Nota. la sol·licitud per incorporar-se a l'ASJTET es pot presentar fins als vint-i-un anys. Per aquest motiu, hi ha anys en què hi pot haver més sol·licituds que joves que assoleixen la majoria d'edat.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha modificat la normativa que regula l'accés a les prestacions per a joves extutelats, a fi de garantir-los el suport econòmic des de la majoria d'edat

L'article 16.4 de la Llei 13/2006, de 27 de juliol, de prestacions socials de caràcter econòmic, indica que la concessió de la prestació per a persones joves extutelades té efectes econòmics "des del primer dia del mes següent al de la data de la resolució de reconeixement del dret a la prestació", no pas des de la data de la sol·licitud.

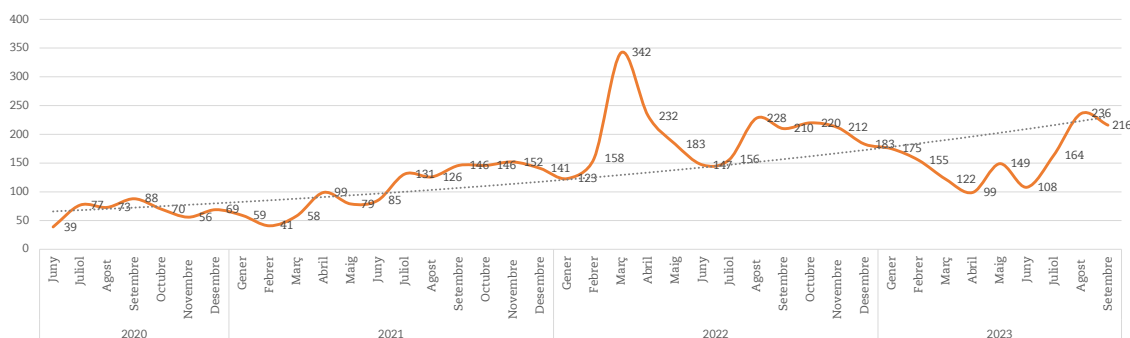
El Síndic de Greuges va suggerir la modificació d'aquesta normativa per garantir que dels efectes de l'aprovació de la prestació econòmica dels joves extutelats fossin retroactius, i que comptessin a partir del moment en què s'assoleix la majoria d'edat.

D'acord amb aquest suggeriment, en el marc dels pressupostos de 2022, la DGAIA va impulsar la modificació de la Llei 13/2006 i va establir com a data d'efectes econòmics de la prestació el mes següent a la data de sol·licitud, o el mes en què la persona assoleixi la majoria d'edat, si ha presentat abans la sol·licitud. També va establir un nou termini per presentar la sol·licitud de la prestació: fins a sis mesos abans d'assolir la majoria d'edat.

Els darrers mesos, l'arribada d'infants i adolescents migrants sols a Catalunya ha augmentat

En l'actualitat, més de 200 adolescents migrants sols arriben a Catalunya cada mes, i això ha fet que tornin a augmentar les altes al sistema de protecció respecte al primer semestre de 2023 (gràfic 17).

Gràfic 17. Evolució de les altes mensuals d'adolescents migrants sols al sistema de protecció a Catalunya (2020-2023)

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència del Departament de Drets Socials.

Una part molt significativa d'adolescents migrats sols ingressen en centres d'emergència o d'acolliment quan tenen més de setze anys. Molts d'aquests adolescents allarguen l'estada en aquests centres durant més d'un any, malgrat ser recursos concebuts per a estades temporals. Les places d'emergència estan pensades per oferir una atenció immediata en un context d'arribada massiva, però en cap cas aquest recurs, pensat per ser temporal i provisional, pot ser substitutiu d'un recurs residencial.

Recomanació principal

Desinstitucionalitzar els infants i adolescents tutelats en acolliment residencial

La institució del Síndic de Greuges demana al Departament de Drets Socials que defineixi un pla d'actuació orientat a la desinstitucionalització dels infants i adolescents tutelats en acolliment residencial, que prevegi:

- Promoure la reconversió dels equips d'atenció a la infància i l'adolescència en serveis d'acompanyament familiar (que incloguin l'infant) per recuperar el vincle.
- Crear una comissió interdisciplinària de garanties del procediment de desempament, integrada per persones tècnicament formades en l'àmbit de la protecció (o un sistema de control judicial), que s'ocupi de vetllar per les garanties del procediment de desempament i perquè es faci la proposta de desempament, un cop l'EAIA hagi fet l'estudi de cada cas.
- Promoure les famílies d'acollida professionals o altres modalitats d'acolliment professional com a mesura clau per fomentar l'acolliment alternatiu al centre residencial. Per incrementar significativament el nombre de famílies acollidores, cal desenvolupar definitivament la modalitat d'acolliment en unitat convivencial d'acció educativa (UCAE) prevista en l'LDOIA o altres modalitats d'acolliment professional.
- Adoptar un pla de mesures urgent per suprimir la presència de nadons i d'infants de menys de sis anys en centres.
- Regular la prohibició dels centres de més de dotze places.

6. La prioritat en l'escolarització de zero a tres anys

L'escolarització a l'educació infantil de primer cicle té un impacte significatiu en la reducció de les desigualtats educatives i en la lluita contra la pobresa, perquè promou especialment el desenvolupament dels infants socialment desfavorits.

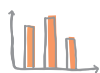
A partir del curs escolar 2022/2023, el Govern de la Generalitat ha desplegat la mesura de garantir la gratuïtat a infantil 2 (I2), que implica:

- Cobrir la quota d'escolarització del curs I2 que abonen les famílies en les llars d'infants i escoles bressol de titularitat municipal, de manera que se'n garanteixi la gratuïtat, amb un mòdul fix addicional de 1.600 euros per plaça i any, que se suma al mòdul de 1.600 euros per plaça i any que ja abonava el Departament d'Educació d'acord amb el model de tres terços en què es fonamenta el finançament de les escoles bressol municipals (en total, una dotació de 3.200 euros per plaça).
- Garantir la gratuïtat de la quota d'escolarització del curs I2 que abonen les famílies a les llars d'infants de titularitat de la Generalitat.
- Tramitar una convocatòria de subvencions per a les llars de titularitat privada amb un mòdul de 800 euros per alumne i any, superior a la subvenció vigent fins ara de 300 euros per alumne, i un mòdul addicional de 800 euros en cas d'infants vulnerables.

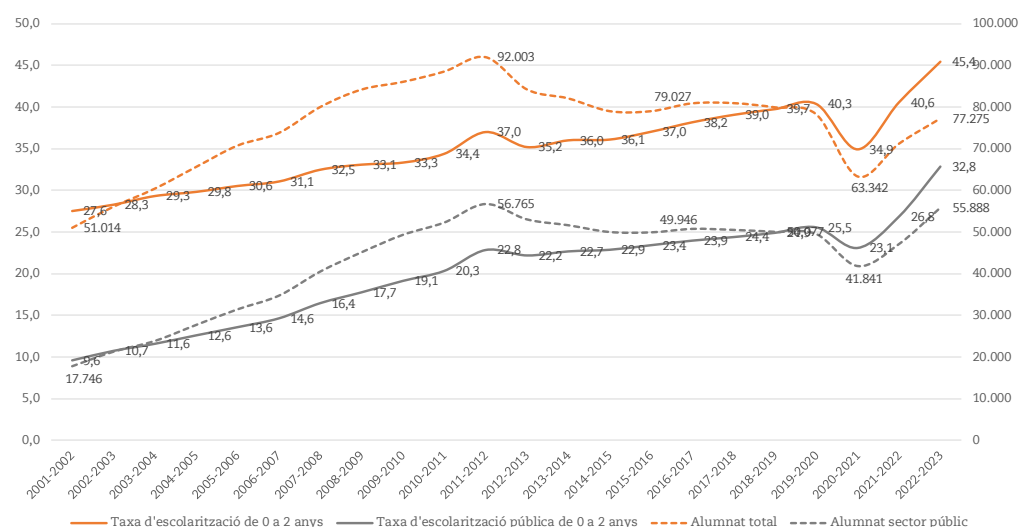
Els darrers anys, s'ha perdut alumnat per efecte de l'evolució de la demografia educativa, cosa que s'hagués pogut aprofitar per incrementar de manera significativa l'escolarització dels col·lectius que no estan escolaritzats ("públics absents")

La davallada demogràfica ha fet que, malgrat que les taxes d'escolarització hagin tendit a augmentar sostingudament, del 37,0 % el curs 20215/2016 al 45,4 % el curs 2022/2023, el nombre d'alumnes escolaritzats a aquesta etapa s'hagi reduït, i hagi passat de prop de 79.000 a prop de 77.000, un 2,2 % **menys** (gràfic 18). La reducció d'alumnes en uns ensenyaments de provisió no universal no s'ha aprofitat per incrementar de manera significativa els nivells de cobertura (aprofitant les places que queden vacants).

El curs 2022/2023 hi ha prop de 2.600 alumnes menys que el curs 2018/2019, just abans de la pandèmia, i prop de 14.700 alumnes menys que el curs 2011/2012, just abans que l'accés a aquests ensenyaments es veiés afectat per la crisi econòmica del 2008.

Gràfic 18. Evolució de la taxa d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya (2001/2002 – 2022/2023)

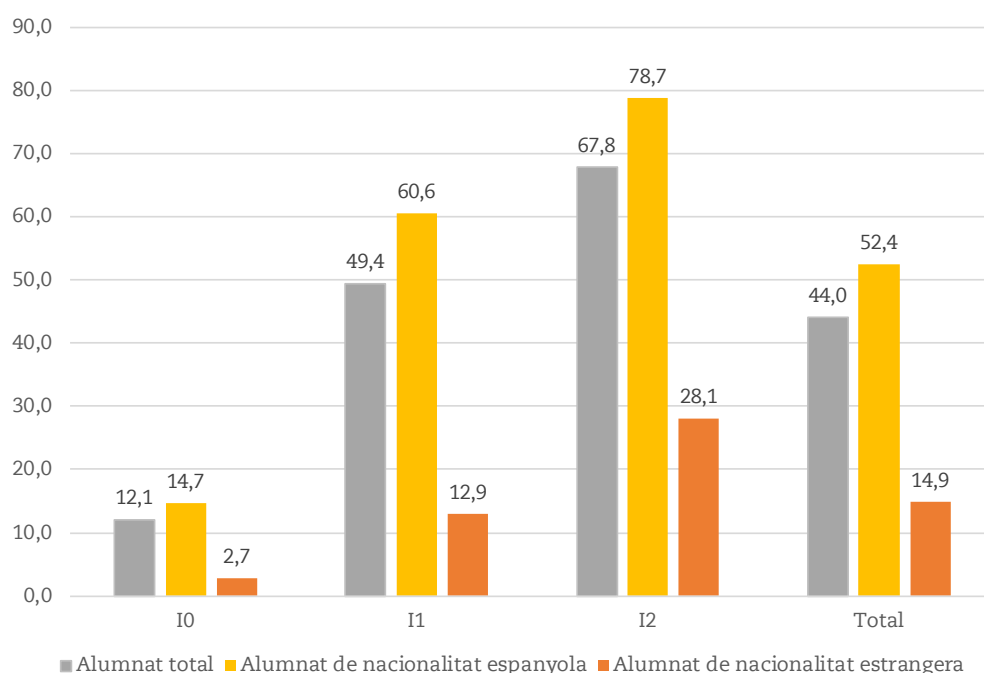
	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
Total	88.552	92.003	84.244	82.091	79.031	79.027	80.913	80.959	79.948	78.244	63.342	71.224	77.275
Pública	52.307	56.765	53.064	51.659	50.033	49.946	50.781	50.542	50.077	49.536	41.841	47.142	55.888
Taxa d'escolarització de 0 a 2 anys	34,4	37,0	35,2	36,0	36,1	37,0	38,2	39,0	39,7	40,3	34,9	40,6	45,4
Taxa d'escolarització pública de 0 a 2 anys	20,3	22,8	22,2	22,7	22,9	23,4	23,9	24,4	24,9	25,5	23,1	26,8	32,8
Evolució dels infants de 0 a 2 anys	257.455	248.708	239.340	228.007	218.955	213.436	212.035	207.335	201.223	193.967	181.357	175.642	170.224
Evolució dels infants de 0 a 2 anys (2011=100)	100,0	96,6	93,0	88,6	85,0	82,9	82,4	80,5	78,2	75,3	70,4	68,2	65,9

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació i del Padró d'habitants l'1 de gener de cada any.

En l'actualitat, prop del 55 % dels infants no accedeixen a l'educació infantil de primer cicle (el percentatge és de prop del 35 % en el cas dels infants de dos anys, del 50 % en el cas dels infants d'un any, i del 90 % en el cas dels infants de zero anys)

Els infants socialment desfavorits tendeixen a accedir menys a l'educació infantil de primer cicle. Per exemple, el curs 2022/2023, l'escolarització de l'alumnat de nacionalitat estrangera (14,9 %) era quasi quatre vegades inferior al de l'alumnat de nacionalitat espanyola (52,4 %).

Gràfic 19. Taxa d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle per nacionalitat i nivell educatiu a Catalunya (2022/2023)

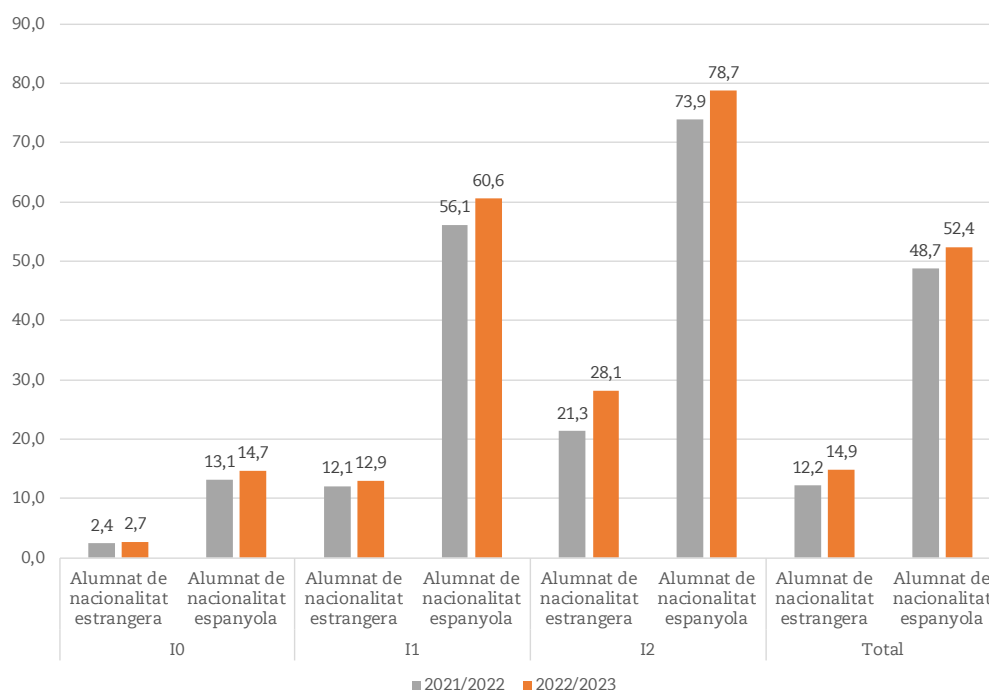

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació i del Padró d'habitants l'1 de gener de cada any.

En aquest sentit, la gratuïtat a I2 ha comportat un lleuger increment dels infants de dos anys escolaritzats en aquesta etapa (3.220 alumnes més), i la taxa d'escolarització ha passat del 62,5 % el curs 2021/2022 al 67,8 % el curs 2022/2023. També hi ha hagut una lleugera reducció de les desigualtats socials d'accés. La gratuïtat ha tingut un impacte una mica més gran entre l'alumnat de nacionalitat estrangera (amb un augment de la taxa d'escolarització del 21,3 % al 28,1 %, 6,8 punts percentuals més) que entre l'alumnat de nacionalitat espanyola (del 73,9 % al 78,7 %, 4,8 punts percentuals més). Aquesta mesura desactiva les desigualtats econòmiques en l'accés.

Gràfic 20. Evolució de les taxes d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle en funció de la nacionalitat a Catalunya (2021/2022 – 2022/2023)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació (Estadística de l'ensenyament del curs 2021/2022 i del curs 2022/2023) i del Padró d'habitants (2022).

Nota. Les taxes d'escolarització corresponents als cursos 2021/2022 i 2022/2023 estan calculades a partir dels infants empadronats l'any 2022. La dada de 2023 no està disponible.

La gratuïtat ha incrementat la demanda de plaça al sector públic, però també ha provocat una certa substitució del sector privat

Prenent com a referència els municipis de més de 100.000 habitants, les sol·licituds de preinscripció a les escoles bressol públiques a I2 el curs 2022/2023 s'han incrementat un 31,4 % respecte al curs anterior, i les vacants disponibles s'han reduït del 4,1 % a l'1,0 %, fet rellevant des de la perspectiva de l'eficiència en l'aprofitament dels recursos públics.

Taula 21. Evolució de l'oferta i la demanda de places públiques d'educació infantil de primer cicle als municipis de més de 100.000 habitants a Catalunya (2021/2022 – 2022/2023)

	2021/2022				2022/2023			
	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total
Places disponibles escoles bressol públiques	1.419	6.062	9.098	16.579	1.422	6.065	9.355	16.842
Sol·licituds de preinscripció rebudes escoles bressol públiques	1.672	6.714	4.503	12.889	2.044	7.723	5.916	15.683
Alumnat matriculat escoles bressol públiques	1.228	5.868	8.666	15.762	1.322	5.945	9.230	16.497
Places vacants escoles bressol públiques	169	199	372	740	90	100	89	279
	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total
Sol·licituds per cada plaça	1,2	1,1	0,5	0,8	1,4	1,3	0,6	0,9
Sol·licituds per cada plaça procés d'admissió	1,2	1,4	1,5	1,4	1,4	1,7	1,8	1,7
% cobertura	86,5	96,8	95,3	95,1	6,3	1,6	1,0	1,7
% places vacants sobre oferta	11,9	3,3	4,1	4,5	93,0	98,0	98,7	98,0
	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total
Variació interanual places (n)	-	-	-	-	3	3	257	263
Variació interanual sol·licituds (n)	-	-	-	-	372	1.009	1.413	2.794
Variació interanual alumnat (n)	-	-	-	-	94	77	564	735
Variació interanual vacants (n)	-	-	-	-	-79	-99	-283	-461
Variació interanual places (%)	-	-	-	-	0,2	0,0	2,8	1,6
Variació interanual sol·licituds (%)	-	-	-	-	22,2	15,0	31,4	21,7
Variació interanual alumnat (%)	-	-	-	-	7,7	1,3	6,5	4,7
Variació interanual vacants (%)	-	-	-	-	-46,7	-49,7	-76,1	-62,3

Font. Elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels municipis de més de 100.000 habitants de Catalunya.

Nota. Les dades inclouen el municipi de Sant Cugat del Vallès, que l'any 2022 tenia 95.725 habitants.

Tot i això, aquesta mesura contribueix a generar també efectes no desitjats, com ara una certa substitució del sector privat (reducció de 450 alumnes a I2) pel sector públic (augment de 3.670 alumnes), o l'increment de la demanda pública no coberta. En els municipis de més de 100.000 habitants, per exemple, el nombre de sol·licituds per plaça pública ha passat de l'1,4 el curs 2021/2022 a l'1,7 el curs 2022/2023. Això significa que no tothom que sol·licita accedir a aquest nivell educatiu al sector públic en condicions de gratuïtat obté plaça.

Taula 22. Evolució de l'alumnat matriculat a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya (2021/2022 – 2022/2023)

	2021/2022				2022/2023				Variació interanual (n)				Variació interanual (%)			
	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total
Alumnat total																
Públic	3.878	17.753	25.511	47.142	4.288	18.760	29.181	52.229	410	1.007	3.670	5.087	10,6	5,7	14,4	10,8
Privat	2.120	8.981	12.981	24.082	2.438	10.077	12.531	25.046	318	1.096	-450	964	15,0	12,2	-3,5	4,0
Total	5.998	26.734	38.492	71.224	6.726	28.837	41.712	77.275	728	2.103	3.220	6.051	12,1	7,9	8,4	8,5
Alumnat total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total
Públic	204	1.216	2.172	3.592	244	1.285	2.942	4.471	40	69	770	879	19,6	5,7	35,5	24,5
Privat	95	441	661	1.197	94	489	795	1.378	-1	48	134	181	-1,1	10,9	20,3	15,1
Total	299	1.657	2.833	4.789	338	1.774	3.737	5.849	39	117	904	1.060	13,0	7,1	31,9	22,1
Alumnat nacionalitat espanyola	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total	I0	I1	I2	Total
Públic	3.674	16.537	23.339	43.550	4.044	17.475	26.239	47.758	370	938	2.900	4.208	10,1	5,7	12,4	9,7
Privat	2.025	8.540	12.320	22.885	2.344	9.588	11.736	23.668	319	1.048	-584	783	15,8	12,3	-4,7	3,4
Total	5.699	25.077	35.659	66.435	6.388	27.063	37.975	71.426	689	1.986	2.316	4.991	12,1	7,9	6,5	7,5

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació (estadística de l'ensenyament del curs 2021/2022 i del curs 2022/2023).

L'impacte de la gratuïtat a I2 es veu condicionat pel fet que una part significativa de l'alumnat que accedeix directament a aquest nivell educatiu, el 75 % aproximadament, ja està escolaritzat a I1, i perquè aquesta mesura no té un impacte en la reducció de les desigualtats d'accés a I1: per nacionalitat, per exemple, el 60 % d'infants de nacionalitat espanyola estan escolaritzats a I1 i només ho estan el 13 % dels infants de nacionalitat estrangera.

La gratuïtat a I2 és una mesura universal incompleta perquè no cobreix el conjunt dels infants de dos anys, perquè no cobreix el conjunt de l'alumnat escolaritzat a I2 i perquè no tothom que la sol·licita pot accedir-hi

Aquesta realitat ens obliga a reflexionar sobre si la gratuïtat universal a I2 és la mesura més eficaç i eficient per promoure l'escolarització dels col·lectius absents de l'educació infantil de primer cicle, si hi ha mesures més efectives i eficients, com ara la gratuïtat de l'alumnat socialment afavorit al llarg de tota l'etapa educativa, o si es pot millorar aquesta eficàcia i eficiència amb mesures complementàries. Prioritzar l'accés de l'alumnat socialment vulnerable permetria incrementar l'impacte d'aquesta mesura en la reducció de desigualtats.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic de Greuges va demanar al Departament d'Educació i a les administracions locals, entre altres coses:

- Que regulin un criteri de renda més comprensiu, no limitat a les situacions de percepció de la renda garantida de ciutadania.
- Que la subvenció per al funcionament de les llars d'infants públiques i privades no sigui lineal, amb un import definit per alumne/curs, igual per a totes les escoles i municipis, sinó que estigui condicionada a la realitat social de l'entorn on s'ubica el centre. El finançament s'ha d'emprar "preferentment per a satisfer les necessitats d'escolarització d'infants en entorns socioeconòmics o culturals desfavorits i en zones rurals", tal com estableix l'article 198.2 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC).
- Que estudiïn la possibilitat de garantir la gratuïtat també a les escoles bressol privades.
- Que incrementin la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques als diferents nivells educatius.
- Que els ajuntaments estableixin sistemes de pagament als nivells infantil 0 (I0) i infantil 1 (I1) basats en la tarifació social, per garantir l'accés de l'infant socialment desfavorit abans d'I2, en el qual ja es garanteix l'accés gratuït.

- Que amplii l'oferta en els nivells en què es garanteix la gratuïtat (I2), per promoure l'accés universal a aquesta etapa o, com a mínim, per cobrir la demanda existent de plaça gratuïta.
- Que adoptin mesures perquè hi hagi escoles bressol públiques en els entorns socials menys afavorits.

Entre altres aspectes, el Departament d'Educació exposa que, per a propers cursos, tenint en compte l'increment de demanda consolidat, s'estudiarà i es valorarà la viabilitat de revisar els barems i també la proposta d'adopció generalitzada de sistemes de tarifació social en el marc de la Comissió Mixta Departament d'Educació i Entitats Municipalistes, d'acord amb les funcions que preveu l'Ordre EDC/325/2005, d'11 de juliol, per la qual es crea la Comissió Mixta Departament d'Educació i Entitats Municipalistes.

Així mateix, també s'estudiarà la possibilitat de desplegar noves mesures, dins dels marges legals i pressupostaris corresponents, per avançar cap a la gratuïtat de l'etapa de zero a tres anys, també en el sector privat.

Finalment, el Departament d'Educació informa que s'està implementant una mesura per crear més de 10.000 places noves amb fons europeus els pròxims tres anys, a partir d'un finançament extraordinari que inclou rehabilitacions d'espais existents i recursos humans. Mitjançant la Resolució EDU/876/2023, de 9 de març, per la qual s'obre procediment de convocatòria oberta per a la concessió de subvencions als ens locals de Catalunya (d'acord amb el que disposa l'Ordre EDU/11/2023, de 25 de gener, mitjançant la qual es van aprovar les bases reguladores del procediment de concessió de subvencions que motiva aquesta convocatòria), es financen les noves places del primer cicle d'educació infantil en centres públics creades entre l'1 de gener de 2021 i el 15 de setembre de 2024, en el marc del Pla de recuperació, transformació i resiliència, finançat per la Unió Europea-Next Generation EU. També poden ser-ne beneficiaris els ajuntaments de municipis que tenen una escola l'edifici de la qual és propietat de l'ajuntament i la titularitat del centre és de la Generalitat de Catalunya, i en la qual s'hagi implantat el primer cicle d'educació infantil entre l'1 de gener de 2021 i el 15 de setembre de 2024 (d'acord amb el que disposa l'Ordre 67/2020, de 26 de maig, del procediment d'implantació dels ensenyaments de primer cicle d'educació infantil a les escoles rurals).

Les administracions locals estan obertes, amb caràcter general, a ampliar l'oferta de places a I2 per atendre l'increment de la demanda.

La subvenció per a escoles bressol privades a I2 sovint no es repercuteix a les quotes que abonen les famílies en situació de pobresa

La Resolució EDU/2218/2023, de 20 de juny, per la qual es resol la convocatòria pública per a la concessió de subvencions destinades a l'escolarització d'infants de zero a tres anys a les llars d'infants de titularitat privada, per al curs 2022/2023, preveu un mòdul per a l'alumnat d'I2 de 800 euros per alumne i curs (1.600 euros en el cas de famílies en situació de pobresa o vulnerabilitat). Per a la resta de cursos, la subvenció és de 500 euros per alumne i curs.

La institució del Síndic de Greuges ha constatat que la subvenció a les escoles bressol privades no ha servit sempre per reduir la quota proporcionalment a les famílies, sinó que hi ha titularitats de centres que exposen que han destinat l'import a compensar el dèficit que genera la prestació del servei.

Si bé aquesta pràctica no és necessàriament irregular, el Síndic de Greuges no considera adequat que aquesta subvenció no es destini a la finalitat per a la qual ha estat concebuda i que no tingui els efectes que es volia que tingués. El Departament d'Educació finança més intensament I2 perquè té la voluntat que aquest finançament repercuteixi més intensament en el cost final que abonen les famílies, a fi d'avançar cap a la gratuïtat d'aquest nivell educatiu.

Si el Departament d'Educació abona 300 euros més per alumnat escolaritzat a I2, el cost final d'escolarització que hauria d'abonar la família d'un alumne d'I2 no hauria de ser el mateix que el d'un alumne d'I0 o I1. Així mateix, si el Departament d'Educació abona 800 euros més per a l'alumnat d'I2 en situació de pobresa o vulnerabilitat, el cost que hauria d'abonar aquesta família no hauria de ser el mateix que el d'un altre alumne sense aquesta situació socioeconòmica.

Altrament, a efectes pràctics, es perd aquest efecte de discriminació positiva de la subvenció. No s'hauria d'imputar el mateix finançament a tots els alumnes del centre, ni la subvenció voluntària de la titularitat hauria d'acabar desactivant la discriminació positiva.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

De cara al curs 2024/2025 es modificaran les bases de la convocatòria de subvenció a les escoles bressol privades per garantir que l'import de la subvenció es destina a reduir les quotes de les famílies

A petició d'aquesta institució, el Departament d'Educació afegirà a la convocatòria l'obligació d'informar les famílies, abans de la matrícula, de l'import de les quotes, que serà diferent en funció de si la família és beneficiària de la subvenció o si no ho és.

També caldrà informar les famílies sobre si la repercussió de la subvenció en les quotes s'aplicarà des de l'inici de curs, abans de saber si són o no són beneficiàries de la subvenció i la quantia de les quotes, o bé si la repercussió en les quotes es farà un cop publicada la resolució de concessió i es retornarà a les famílies l'import corresponent al descompte de les quotes abonades.

Recomanació principal

Prioritzar l'accés de l'alumnat vulnerable a l'educació infantil de primer cicle

El 75 % de l'alumnat que accedeix a I2 ho fa directament, perquè ja estava escolaritzat a I1. I en l'accés a aquest nivell educatiu, hi ha moltes desigualtats socials.

La principal mesura complementària que permetria millorar l'eficàcia de la gratuïtat d'I2 seria incrementar l'oferta per garantir l'accés universal. Però davant la manca d'un accés universal real, la mesura complementària necessària per millorar l'accés a l'educació infantil dels col·lectius que no estan escolaritzats ("públics absents") és prioritzar l'accés de l'alumnat socialment desfavorit.

Algunes mesures que es podrien adoptar són:

- Aprofitar el marge de discrecionalitat dels ajuntaments per establir un criteri de renda que vagi més enllà de l'RG, a fi de discriminar positivament en l'accés a la gratuïtat a I2 l'alumnat socialment desfavorit, que té més dificultats per assumir el cost d'escolarització més enllà de l'oferta de provisió gratuïta.
- Incrementar la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques a I0 i I1.
- Garantir la gratuïtat a I0 i a I1 de l'alumnat vulnerable.
- Generalitzar sistemes de pagament als nivells d'I0 i I1 basats en la tarifació social, per garantir l'accés dels infants socialment desfavorits abans d'I2, curs en què ja es garanteix l'accés gratuït.

7. La lluita contra la segregació escolar entre centres i dins dels centres

Els infants i adolescents que necessiten una atenció prioritària han de poder socialitzar-se en entorns escolars equiparables a la realitat en què viuen, sense veure's aïllats socialment ni exclosos de recursos significatius per al seu desenvolupament personal. Un sistema educatiu segregat té efectes negatius sobre la cohesió social i també sobre els resultats acadèmics de l'alumnat socialment desfavorit.

El març del 2019, el Departament d'Educació i el Síndic de Greuges van subscriure el Pacte contra la segregació escolar a Catalunya (PSEC), juntament amb la majoria de municipis mitjans i grans i membres de la comunitat educativa (entitats municipalistes, patronals dels centres concertats, sindicats, federacions d'associacions de famílies d'alumnat i entitats de referència en l'àmbit de l'educació) i de l'arc parlamentari i institucional.

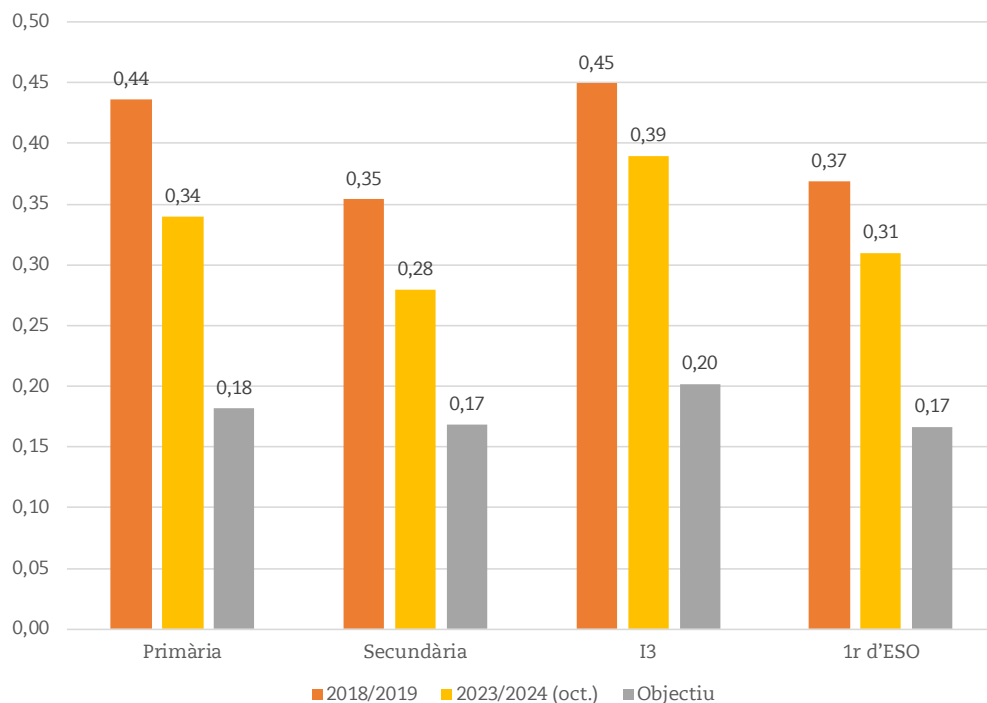
Amb dades d'octubre de 2023, les mesures desenvolupades des de la signatura del Pacte contra la segregació escolar a Catalunya han permès reduir més del 20 % els nivells de segregació escolar globals al sistema educatiu (i més del 35 % de la segregació escolar existent dins dels municipis)

Si prenem com a referència l'alumnat estranger, entre els cursos 2018/2019 i 2023/2024 (octubre), la reducció de la segregació escolar ha estat del 22,1 % a primària i del 21,0 % a secundària. Mentre que el curs 2018/2019 hauria calgut canviar de centre el 44 % de l'alumnat estranger a primària i el 35 % a secundària per garantir una escolarització plenament equilibrada d'aquest alumnat, el curs 2023/2024 (octubre) aquesta proporció és del 34 % a primària i del 28 % a secundària (gràfic 21).

Si aconseguíssim tenir tots els municipis sense segregació interna (amb índexs de dissimilitud a escala local igual a zero), l'índex de dissimilitud per al conjunt de Catalunya seria del 0,18 a primària i del 0,17 a secundària, a causa de la incidència de la diferent composició social dels diferents municipis. **Prenent com a referència aquest objectiu, des del curs 2018/2019 s'ha aconseguit reduir la segregació escolar interna a escala local un 37,9 % a primària i un 40,0 % a secundària.**

Gràfic 21. Evolució dels nivells de segregació escolar en funció de la nacionalitat de l'alumnat a Catalunya (2018-2023)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Durant aquest període, l'escolarització d'alumnat estranger s'ha incrementat de manera més significativa al sector concertat: a primària, aquesta proporció ha passat del 8,6 % al 14,1 %, i a secundària, del 7,5 % a l'11,4 %. En el cas del sector públic, tot i que l'escolarització d'alumnat estranger també ha augmentat, ho ha fet de manera menys significativa (s'ha passat del 19,6 % al 21,8 % a primària i del 14,2 % al 16,5 % a secundària).

Malgrat aquesta millora, les mesures del PSEC no aconsegueixen revertir la situació de guetització que pateixen molts centres amb elevada complexitat, especialment quan s'ubiquen en barris o municipis també altament guetitzats. El rebuig de moltes famílies a escolaritzar els seus fills i filles en centres amb elevada concentració d'alumnat vulnerable dificulta enormement que aquestes polítiques d'escolarització equilibrada d'alumnat acabin revertint la situació de guetització que pateixen aquests centres.

Els serveis territorials, les taules locals de planificació i les comissions de garanties d'admissió no estan aprofitant la mesura de l'oferta singular, prevista en el Decret 11/2021 per promoure l'admissió en grup, per revertir la segregació de centres amb elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha desplegat el Pacte contra la segregació escolar

El PSEC inclou trenta actuacions i cent vuitanta-nou mesures concretes en nou àmbits que el Departament d'Educació i la resta d'agents signataris, d'acord amb les seves funcions i competències, es van comprometre a implementar.

De les trenta actuacions previstes en el PSEC, n'hi ha tretze que ja s'han acomplert i la resta, disset, estan en procés d'acompliment. Les mesures implementades més significatives fins ara han estat:

- **L'aprovació del Decret 11/2021**, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya, que incorpora nous instruments per a la lluita contra la segregació escolar.
- **Les Orientacions per a la millora de la distribució equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques** derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals en el procediment d'admissió d'alumnat als centres del Servei d'Educació de Catalunya per al curs 2023/2024. Aquestes orientacions estableixen criteris adreçats als integrants de les taules locals de planificació i de les comissions de garanties d'admissió per desplegar els instruments previstos en el Decret 11/2021.
- L'elaboració de **materials de formació** sobre el desplegament del PSEC adreçats als integrants de les taules i de les comissions (materials accessibles al web "Equitat educativa" del Departament).
- La **preinscripció telemàtica** (oficina electrònica de preinscripció).
- L'elaboració de l'informe *Estimació del cost de la plaça escolar a Catalunya*.
- La convocatòria d'**ajuts per a l'escolarització equilibrada d'alumnat**, per mitjà de l'Ordre EDU/251/2022, de 22 de novembre, que aprova les bases reguladores del procediment de concessió de subvencions per garantir la igualtat d'oportunitats de l'alumnat en situació socioeconòmica i sociocultural desfavorida escolaritzat en centres privats concertats, per al curs 2022/2023, i també per mitjà de la Resolució per la qual s'autoritza l'assignació de despeses per garantir la igualtat d'oportunitats de l'alumnat amb necessitats socioeconòmiques desfavorides i d'escolarització en centres públics.
- El Pla de millora d'oportunitats educatives (PMOE), que dota els centres amb elevada complexitat de **recursos addicionals**.

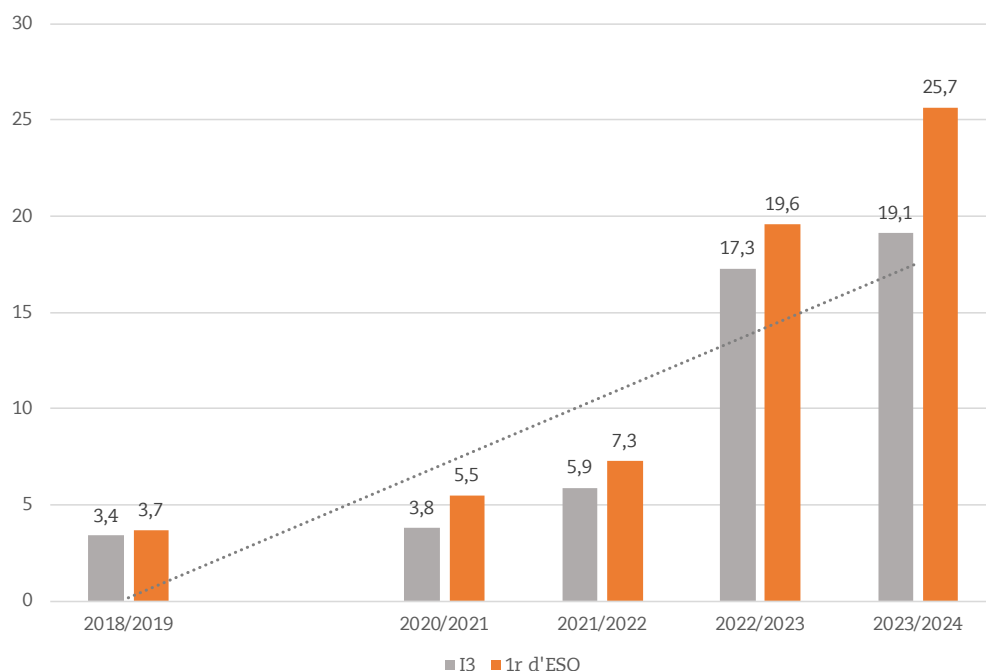
- L'aplicació de les **limitacions a la difusió de dades sensibles** (resultats dels centres, dades de composició social dels centres, etc.) a través de la modificació de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC).
- El **sistema d'indicadors** d'avaluació del desplegament del Decret 11/2021 i del PSEC, accessible per als actors que actuen en el territori, per monitorar les mesures que cal implementar per combatre la segregació.
- La creació de la **unitat interna de seguiment del PSEC** per part del Departament d'Educació, la qual depèn de la Direcció General d'Atenció a la Família i Comunitat Educativa.

Després de dos anys d'aplicar els criteris establerts en el Decret 11/2021, s'està consolidant un model de detecció d'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques amb nivells de detecció que s'aproximen progressivament al risc de pobresa

Si es prenen com a referència les sol·licituds que s'han presentat en el procés d'admissió d'alumnat a infantil 3 (I3) i a 1r d'ESO, l'**alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques** ha passat del 3,4 % el curs 2018/2019 al 19,1 % el curs 2023/2024 en el cas d'I3, i del 3,7 % al 25,7 % en el cas de 1r d'ESO (gràfic 22).

La detecció d'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques en l'admissió d'alumnat a I3 i 1r d'ESO s'ha multiplicat per sis entre els cursos 2018/2019 i 2023/2024. Aquestes xifres s'aproximen a l'objectiu formulat pel Síndic de Greuges d'incrementar aquesta detecció fins a prop del 25 %.

Gràfic 22. Evolució de les sol·licituds d'alumnat amb necessitats educatives específiques a I3 i 1r d'ESO (2018-2023)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Encara hi ha marge de millora per garantir una escolarització plenament equilibrada de l'alumnat abans de l'inici de curs

La garantia d'escolaritzar-se al centre on es tenen germans escolaritzats o la garantia de continuar al mateix centre en el pas de primària a secundària limiten la capacitat de l'Administració de garantir una escolarització plenament equilibrada. En alguns municipis, aquestes dificultats també poden venir donades perquè no es detecta prou l'alumnat amb necessitats educatives específiques o per les situacions de sobreoferta en la reserva de places, entre d'altres. Malgrat les millores introduïdes, però, **a I3 encara s'hauria de distribuir el 37 % de l'alumnat amb necessitats educatives específiques dins del sistema per assolir aquest objectiu.**

La institució del Síndic de Greuges constata que en moltes zones hi ha centres amb més concentració d'alumnat amb necessitats educatives específiques que tenen una reserva més gran de places que els centres amb una concentració més baixa d'aquest alumnat. Aquesta situació es pot donar generalment per garantir l'accés a l'alumnat amb necessitats educatives específiques amb germans al centre, tot i que no sempre és així.

De fet, no es garanteix encara plenament la doble via d'accés al sistema educatiu entre l'alumnat amb necessitats educatives específiques i l'alumnat ordinari. L'alumnat ordinari només hauria de matricular-se a places ordinàries, i l'alumnat amb necessitats educatives específiques, a places reservades (vigents fins a l'inici de curs), però encara hi ha alumnat amb necessitats educatives específiques que s'escolaritza en places ordinàries, i viceversa.

En el procés ordinari d'admissió, l'assignació de plaça a l'alumnat amb necessitats educatives específiques i a la resta d'alumnat no es fa de manera equivalent

No es pot determinar que abans del procés d'admissió l'alumnat amb necessitats educatives específiques tingui menys probabilitats d'accedir a la plaça que ha sol·licitat que l'alumnat ordinari pel fet d'accedir-hi a través de la reserva de places. Quan la sol·licitud es presenta en un centre amb una composició social afavorida amb sobredemanda, l'alumnat amb necessitats educatives específiques acostuma a tenir més opcions d'obtenir-hi plaça que l'alumnat ordinari; en canvi, en centres amb una composició social desfavorida, l'alumnat amb necessitats educatives específiques té més dificultats d'accedir-hi perquè es vol evitar l'elevada concentració d'aquest alumnat en aquests centres.

Tot i això, l'alumnat amb necessitats educatives específiques no s'incorpora al sistema educatiu a través d'un procés equivalent al de l'alumnat ordinari, i aquesta manca d'equivalència pot tenir caràcter discriminatori quan incorpora més limitacions a l'hora d'accedir a la plaça sol·licitada en la preinscripció. Aquest fet succeeix en casos en què l'assignació de les places de reserva no es fa a partir de la baremació de les sol·licituds presentades com es fa en el cas de l'alumnat ordinari, o quan es priva l'alumnat amb necessitats educatives específiques que no ha obtingut plaça en cap dels centres escollits de participar en la segona fase del procés (ampliació de sol·licituds), o fins i tot quan no s'utilitza la llista d'espera al centre per a l'assignació de places vacants de reserva sobrevingudes.

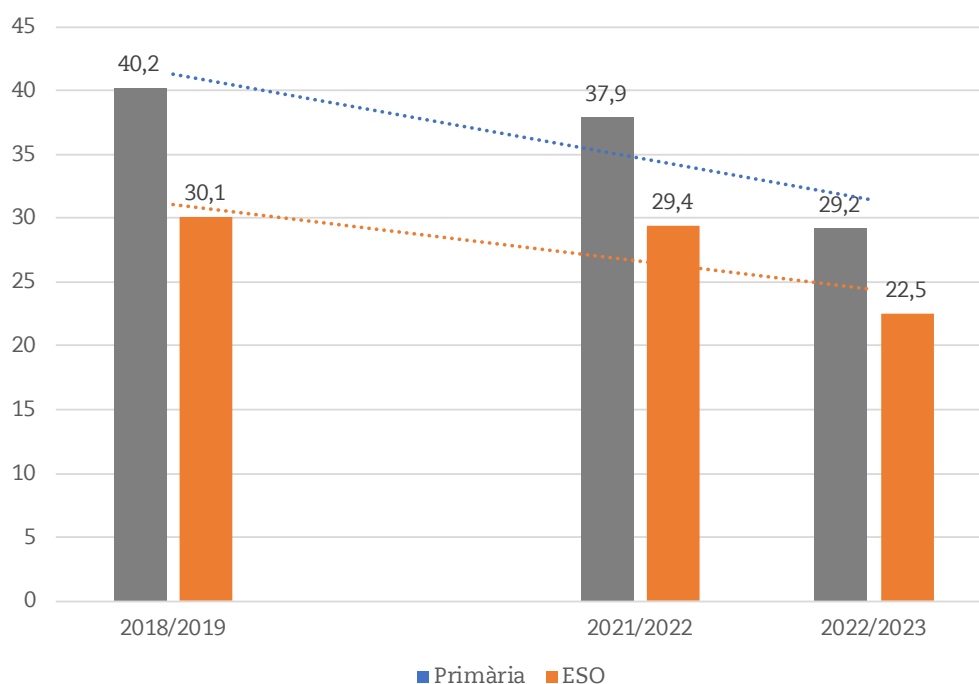
El fet que l'alumnat amb necessitats educatives específiques no pugui participar en el procés d'ampliació de sol·licituds o que no consti a les llistes d'espera no contribueix a garantir la transparència del procés.

Tampoc no hi ha equivalència entre l'accés de l'alumnat ordinari i l'accés de l'alumnat amb necessitats educatives específiques a partir de l'inici de curs. Mentre que el primer accedir a qualsevol de les places vacants, el segon no es pot escolaritzar a qualsevol de les places vacants, sinó que ho ha de fer d'acord amb el criteri d'escolarització equilibrada d'alumnat (de vegades, a través dels increments de ràtio).

La proporció d'alumnat amb necessitats educatives específiques escolaritzat fora de termini als centres amb elevada complexitat ha tendit a reduir-se des de la signatura del PSEC, i ho ha fet especialment durant el curs 2022/2023

El curs 2022/2023 s'ha reduït la proporció de matrícula viva assignada a centres amb elevada complexitat respecte al curs 2018/2019, que ha passat del 40,2 % al 29,2 % a primària i del 30,1 % al 22,5 % a secundària (gràfic 23). Aquesta reducció, que gira a l'entorn del 25 %, s'ha produït especialment durant el curs 2022/2023.

Gràfic 23. Evolució del percentatge de matrícula viva en centres d'alta complexitat (2018-2023)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

El curs 2022/2023 també s'ha reduït la proporció de matrícula viva d'alumnat amb necessitats educatives específiques a centres amb elevada complexitat respecte al curs 2020/2021 (del 42,6 % el curs 2020/2021 al 33,8 % el curs 2022/2023 a primària, i del 34,2 % al 25,9 % a secundària, 9 punts percentuals menys).

La gestió de la matrícula viva té un efecte altament positiu en la reducció dels nivells de segregació escolar a Catalunya. Els índexs de dissimilitud experimenten una evolució més positiva entre l'inici de curs (primer trimestre) i el final (juliol), per efecte de la gestió de la matrícula viva, que entre el final de curs (juliol) i l'inici de curs (primer trimestre), per efecte del procés ordinari d'admissió d'alumnat.

Aquest impacte positiu s'explica per la prevalença de la matrícula continuada entre l'alumnat estranger i entre l'alumnat amb necessitats educatives específiques. **En el conjunt de Catalunya, el 68,8 % de la matrícula continuada a primària i el 72,5 % a secundària és alumnat amb necessitats educatives específiques.**

Malgrat el salt qualitatiu en la gestió de la matrícula viva durant el curs 2022/2023, de l'alumnat amb necessitats educatives específiques encara tendeix a escolaritzar-se durant el curs en centres amb elevada complexitat.

La proporció de matrícula viva d'alumnat amb necessitats educatives específiques en centres amb elevada complexitat continua sent més elevada. El 29,2 % de la matrícula viva a primària i el 22,5 % a secundària s'escolaritza a aquests centres, i aquestes proporcions augmenten fins al 33,8 % a primària i el 25,9 % a secundària en el cas de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

No s'ha desplegat la proporció màxima d'alumnat amb necessitats educatives específiques prevista en el Decret 11/2021. Malgrat que així es preveu en les orientacions del Departament d'Educació, la institució del Síndic de Greuges no té constància que s'hagin dictat resolucions en què s'estableixi aquesta proporció màxima per a cada zona educativa.

La reducció de ràtios a I3 en el procés d'admissió corresponent al curs 2023/2024 ha permès reduir lleugerament la sobreoferta respecte als nivells del curs 2018/2019, quan es va signar el PSEC

Després d'anys de creixement de la sobreoferta, la reducció d'un 20 % de les ràtios a la majoria dels centres educatius els cursos 2022/2023 i 2023/2024, especialment del sector públic, ha permès tornar a situar la sobreoferta als nivells vigents el curs 2018/2019, tant a I3 (91,7 %) com a 1r d'ESO (97,2 %), malgrat que el nombre d'alumnat preinscrit ha decrescut en aquest mateix període (taula 23).

Taula 23. Evolució de les dades de sobreoferta (2018-2023)

Etapa	Tipus	2018/2019	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
I3	Sol.l. / Oferta inicial (100 places)	89,0	84,7	82,8	89,2	91,7
	Sol.l. / Oferta final (100 places)	86,9	84,1	82,4	88,0	90,4
	Oferta inicial - Sol·licituds	8.361	11.483	12.419	7.006	4.598
	Oferta final - Sol·licituds	10.205	12.058	12.798	7.910	5.407
1r d'ESO	Sol.l. / Oferta inicial (100 places)	97,8	98,0	95,2	96,8	97,2
	Sol.l. / Oferta final (100 places)	95,8	96,3	94,9	95,9	96,3
	Oferta inicial - Sol·licituds	1.275	1.220	2.871	1.797	1.509
	Oferta final - Sol·licituds	2.464	2.308	3.087	2.289	2.059

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

La situació de sobreoferta a I3 és més prevalent en el sector concertat que en el sector públic. A I3, les sol·licituds presentades en primera opció al sector públic en el procés d'admissió d'alumnat corresponent al curs 2023/2024 cobreixen el 96,5 % de l'oferta inicial de places, mentre que en el sector concertat aquesta proporció decreix fins al 83,2 %. Malgrat que aquesta dada no té en compte les sol·licituds en segona opció i posteriors, a I3 sembla que hi ha més sobreoferta al sector concertat. A 1r d'ESO hi ha un bon nivell d'ajustament entre oferta i demanda sense diferències destacables entre sectors.

En alguns municipis, les taules locals de planificació han establert en el procés d'admissió per al curs 2023/2024 una programació conjunta per a centres públics i concertats. **El 100 % de centres públics tenen ràtios a I3 inferiors a vint-i-cinc places, i el 83,1 % de centres concertats també. En la majoria de casos, però, centres públics i concertats tenen ràtios diferenciades, encara que amb reduccions de ràtios: el 88,5 % de les unitats o aules de centres públics i el 49,6 % de les unitats de centres concertats tenen ràtios de vint places o menys.**

La reducció sostinguda de la demografia educativa els propers anys no permetrà, probablement, continuar intensificant la política de decrement de ràtios si es vol programar l'oferta amb criteris d'equitat i eficiència. En el procés d'admissió a I3 corresponent al curs 2023/2024, una tercera part de les unitats o aules en centres públics (34,3 %) ja tenien ràtios de 19 alumnes o menys. El curs 2022/2023 aquesta proporció era del 14,2 %, menys de la meitat. Caldrà, doncs, revisar de manera estructural la programació de les unitats.

Cal tenir present que el curs 2023/2024 més d'una quarta part de municipis té una sobreoferta d'una unitat com a mínim.

El model vigent de programació de l'oferta al sector concertat no fomenta la programació a mitjà termini amb garanties d'estabilitat per als centres

El Síndic de Greuges destaca que es fa un tractament diferent de la supressió de grups en el sector públic i en el sector concertat. En el primer cas, hi ha la tendència de reduir el nombre de grups abans de la preinscripció, en l'oferta inicial, i en el segon cas, la supressió es produeix habitualment en l'oferta final, si no s'aconsegueix cobrir les places necessàries.

Des de la perspectiva de la lluita contra la segregació escolar, les mesures per evitar la sobreoferta s'haurien d'emprendre preferiblement abans del procés de preinscripció, per reduir els desequilibris existents. Cal evitar, precisament, condicionar la supressió de grups a criteris relacionats estrictament amb el comportament de la demanda, que sovint reproduïx la segregació escolar. El Decret 56/1993, de 23 de febrer, sobre concerts educatius, estableix, però, que “amb caràcter general, el Departament d'Ensenyament revisarà d'ofici les unitats concertades en acabar el període de preinscripció de cada curs escolar” (art. 30.4).

El Decret 11/2021 també estableix que **la programació de l'oferta ha d'estar orientada, entre d'altres, a garantir l'estabilitat de l'oferta dels centres de la zona, sempre que no comporti situacions de sobreoferta de llocs escolars que perjudiquin l'escolarització equilibrada de l'alumnat** (arts. 26 i 27).

La LEC considera que un centre docent privat satisfà necessitats d'escolarització si té una relació mitjana d'alumnes per unitat escolar no inferior a la que determina el Departament per a cada zona (art. 205.3).

El model vigent de programació de l'oferta al sector concertat no fomenta aquesta estabilitat, perquè el fet de mantenir l'oferta i el concert està totalment condicionat a la demanda que rep cada centre en cada procés de preinscripció.

La sobreoferta s'ubica especialment en els centres públics amb elevada complexitat i en els centres concertats de baixa complexitat

Els centres públics amb més sobredemanda són els centres de mitjana i baixa complexitat, mentre que els centres públics amb més dèficit de demanda són els centres amb elevada complexitat. Així, **el 55,3 % de centres públics de baixa complexitat tenen sobredemanda, mentre que aquesta proporció decreix a menys del 40 % en els centres amb elevada complexitat.**

En canvi, en el cas dels centres privats, la situació s'inverteix: els centres amb més sobredemanda són els centres amb elevada complexitat, mentre que els centres amb més dèficit de demanda en funció dels grups assignats són els centres de baixa complexitat. Així, **el 25,6 % dels centres concertats amb baixa complexitat tenen sobredemanda, i també en tenen el 42,9 % dels centres concertats de molt alta complexitat.**

Els centres públics tenen més sobredemanda (45,6 %) que els centres concertats (24,2 %). Aquesta sobredemanda més gran, però, es produeix en les places reservades, no pas en les places ordinàries. **En les places ordinàries, el comportament del sector públic i concertat és semblant: prop del 40 % té sobredemanda (44,1 % entre els centres públics, 40,0 % en el cas dels centres concertats).** En les places de reserva, en canvi, el 53,6 % de centres públics té sobredemanda i només en té el 19,9 % dels centres concertats. Les diferències en les condicions d'accessibilitat econòmica són un dels factors que expliquen la tendència de l'alumnat amb necessitats educatives específiques a sol·licitar un centre del sector públic.

Els centres amb elevada complexitat tenen més sobredemanda en les places de reserva, mentre que en les places ordinàries tenen dèficit de demanda. Així, per exemple, el 76,1 % dels centres de molt alta complexitat tenen sobredemanda en les places de reserva, i només en tenen el 21,8 % en les places ordinàries. I a la inversa, els centres de baixa complexitat tenen més sobredemanda en les places ordinàries (55,2 %) que en les places de reserva (18,7 %).

De fet, l'escolarització equilibrada d'alumnat consisteix a garantir un transvasament d'alumnat ordinari de centres de complexitat mitjana baixa a centres amb elevada complexitat, i d'alumnat amb necessitats específiques de centres amb elevada complexitat a centres de complexitat mitjana i baixa.

Taula 24. Percentatge de centres en funció de la demanda en el procés d'admissió a I3 per al curs 2023/2024 per nivell de complexitat i titularitat (2023)

Total	Titularitat			Complexitat					
	Total	Públic	Privat	Molt alta	Alta	Mitjana alta	Mitjana baixa	Baixa	Altres
Menys de 0,75 sol·licituds per plaça	26,2	22,0	35,3	28,6	29,1	24,5	26,6	24,6	20,8
De 0,75 a 1 sol·licitud per plaça	34,9	32,4	40,5	29,6	36,2	37,6	32,9	36,6	29,2
Sobredemanda	38,9	45,6	24,2	41,8	34,7	37,9	40,5	38,8	45,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Places de reserva	Total	Públic	Privat	Molt alta	Alta	Mitjana alta	Mitjana baixa	Baixa	Altres
Menys de 0,75 sol·licituds per plaça	45,1	33,8	69,5	9,0	23,0	38,1	58,8	75,6	43,5
De 0,75 a 1 sol·licitud per plaça	12,0	12,7	10,6	14,9	17,0	12,4	12,1	5,7	10,9
Sobredemanda	42,9	53,6	19,9	76,1	60,0	49,5	29,2	18,7	45,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Places ordinàries	Total	Públic	Privat	Molt alta	Alta	Mitjana alta	Mitjana baixa	Baixa	Altres
Menys de 0,75 sol·licituds per plaça	31,3	31,7	30,6	62,8	44,0	30,0	20,8	18,9	29,2
De 0,75 a 1 sol·licitud per plaça	25,8	24,2	29,4	15,4	25,7	26,2	30,2	25,9	22,9
Sobredemanda	42,8	44,1	40,0	21,8	30,2	43,8	49,0	55,2	47,9
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Els ajuts per a l'escolarització equilibrada d'alumnat adreçats als centres s'han consolidat (per segon any consecutiu), però hi ha mancances en la manera com s'apliquen

El curs 2022/2023, la transferència als centres dels ajuts per a l'escolarització equilibrada d'alumnat es va fer per a l'alumnat d'I3 i 1r d'ESO. Va tenir un import de 384,6 euros per alumne als centres públics i de 988,11 euros per alumne als centres concertats, i el curs 2023/2024 s'ha ampliat també a l'alumnat d'I3, I4, 1r d'ESO i 2n d'ESO.

La despesa per al curs 2022/2023 va ser de 9,2 milions d'euros en el sector públic i de 24,8 milions d'euros en el sector concertat.

El Síndic de Greuges ha tingut constància que **una part dels ajuts transferits als centres públics no han estat aprofitats per cobrir els costos d'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, per les dificultats de justificar les despeses.** Alguns dels factors que poden explicar aquesta situació són el fet que la gestió de l'adquisició de llibres de text i de material escolar es faci sovint a través de l'associació de famílies d'alumnes (AFA) o l'associació de mares i pares d'alumnes (AMPA), sense la intervenció del centre; el fet que l'import que abonen les famílies per a aquest concepte sigui de vegades menor (especialment a I3), o el fet que les activitats curriculars siguin poques i ja quedin cobertes pel pressupost de què disposa el centre o per altres ajuts de les administracions locals.

En el cas dels centres concertats, el Síndic de Greuges ha constatat **manca de claredat en relació amb la cobertura dels ajuts.** Aquests ajuts havien de garantir la gratuïtat de l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques que fos assignat a una plaça de reserva, però l'Ordre EDU/251/2022 estableix que "la finalitat de la subvenció és evitar la discriminació de l'alumnat que pertany a famílies en situació econòmica més desafavorida, suplint les aportacions que les famílies no poden realitzar per motius econòmics", **com si l'ajut, més que garantir que no es paguin les quotes previstes per determinats conceptes, es limiti a compensar els imports no abonats per les famílies.** A la pràctica, hi ha centres que garanteixen la gratuïtat dels conceptes coberts per l'ajut a l'alumnat amb necessitats educatives específiques, però també hi ha centres que demanen a les famílies que sufraguin part de les quotes establertes.

Alhora, **no queda clar quins conceptes queden coberts per l'ajut**. L'Ordre EDU/251/2022 preveu que se subvencionin les activitats complementàries, els llibres de text, el material escolar i les activitats curriculars, però hi ha activitats i serveis (colònies escolars, dispositius electrònics, uniformes, accés a determinats serveis com ara serveis psicopedagògics, serveis d'informàtica, etc.) que poden quedar exclosos d'aquesta subvenció.

Aquesta realitat fa que la convocatòria no assoleixi plenament l'objectiu d'eliminar el tractament econòmic diferenciat que suposa per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques estar escolaritzat en un centre o un altre, sigui quin sigui, ja sigui públic o concertat.

La baixa dotació de recursos d'atenció a la diversitat als centres concertats pot ser un obstacle per a l'escolarització equilibrada d'alumnat

La linealitat en les dotacions de personal docent sufragades amb fons públics a través dels concerts, juntament amb el fet que **no s'equiparin les dotacions de plantilles entre centres públics i concertats**, situa els centres concertats amb alta o molt alta complexitat en una situació més precària que la resta de centres concertats, i també que la resta de centres públics, independentment de la seva complexitat.

Aquesta diferència es pot explicar, en part, pel fet que els centres públics tenen una composició social més desfavorida que els centres concertats, la qual cosa fa que necessitin més personal perquè acumulen més necessitats educatives específiques. Això no és aplicable, però, als centres concertats amb elevada complexitat, en els quals la plantilla finançada amb fons públics és comparativament més petita que la dels centres públics de baixa complexitat.

Això també passa en el cas del personal docent de suport, com el de les aules d'acollida o les aules de suport intensiu per a l'escolarització inclusiva (SIEI). **En el cas de les aules d'acollida, per exemple, el 68,9 % de centres públics de molt alta complexitat tenen dotació d'aquest tipus d'aula, i només en tenen el 45,5 % dels centres concertats de molt alta complexitat.** De la mateixa manera, el 45,8 % dels centres públics d'alta complexitat tenen dotació d'aula d'acollida, i només en tenen el 30,2 % dels centres concertats d'alta complexitat.

La millora de l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques entre sectors de titularitat hauria de comportar la revisió, també, del finançament públic de recursos de suport als centres concertats.

Les mesures per combatre la segregació escolar entre centres ja previstes en el PSEC, actualment en procés avançat de desplegament, s'haurien de complementar amb altres mesures, pendents de definir, per evitar processos de segregació escolar interna i per garantir l'atenció de la diversitat social

Les mesures desenvolupades des de la signatura del PSEC, i especialment des de l'aprovació del Decret 11/2021, estan tenint un efecte positiu en la reducció dels nivells de segregació escolar. Hi ha hagut un salt qualitatiu significatiu pel que fa a la millora de la detecció de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, pel que fa a la consolidació de la doble via d'admissió d'alumnat al sistema educatiu abans de l'inici de curs o pel que fa a l'escolarització equilibrada de la matrícula viva, entre d'altres.

Aquestes mesures s'han de seguir aplicant durant els propers cursos escolars per sostenir aquesta tendència de reversió dels desequilibris existents en la composició social dels centres dins dels municipis i de les zones educatives, a mesura també que l'efecte de l'escolarització en un mateix centre de germans que van ser admesos abans del PSEC es vagi diluint progressivament.

Tot i això, la reducció progressiva dels nivells de segregació escolar entre centres, que comporta una heterogeneïtzació creixent de la seva composició social, no garanteix que l'alumnat amb necessitats educatives específiques no pateixi els efectes de la segregació i del racisme estructural un cop s'escolaritza en centres socialment més heterogenis.

El racisme és una de les causes de la segregació escolar en l'admissió al sistema educatiu, però també produeix i reproduïx segregacions que impliquen desigualtat i vulnerabilització per a l'alumnat dins dels centres. **Les mesures d'escolarització equilibrada, doncs, s'han d'acompanyar d'una millora de l'acollida i la inclusió d'aquesta diversitat social i cultural als diferents centres escolars.**

Recomanació principal

Lluitar contra la segregació escolar entre centres i dins dels centres

A banda de donar continuïtat a les mesures ja previstes, la institució del Síndic de Greuges proposa al Departament d'Educació:

- Dissenyar una segona fase del PSEC amb mesures per combatre la segregació escolar interna des d'una perspectiva antiracista.
- Garantir l'acollida i la inclusió de l'alumat als diferents centres escolars.
- Evitar que la reducció de la segregació externa per efecte del desplegament del PSEC derivi en un increment de la segregació interna dins de cada centre.

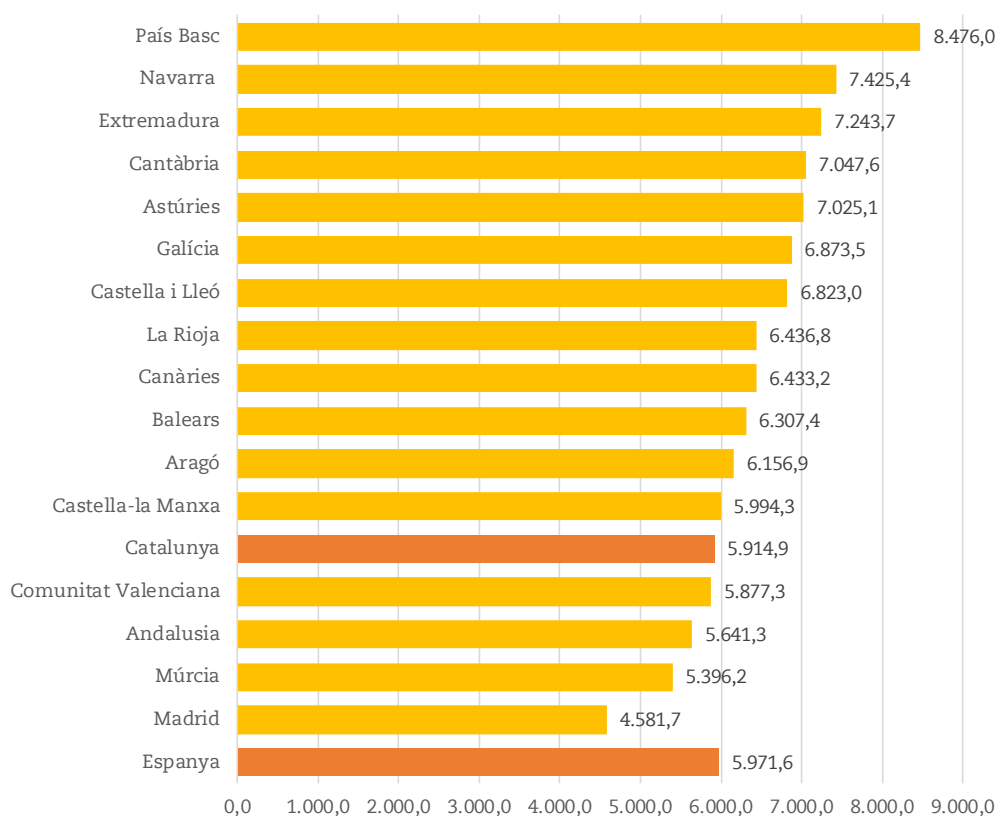
8. La dotació equitativa de recursos a l'educació

L'accés a l'educació és fonamental per garantir el desenvolupament dels infants i adolescents. L'adquisició adequada dels aprenentatges facilita la continuïtat de la trajectòria formativa de l'alumnat. L'equitat en la distribució dels recursos garanteix, entre d'altres, la personalització de l'ensenyament en funció de les necessitats de cada alumne.

L'anàlisi comparada posa de manifest que Catalunya inverteix poc en educació, tant si la inversió es mesura en relació amb el nivell de riquesa com si es mesura en despesa per estudiant. La despesa en educació sobre el PIB l'any 2021 va ser del 4,26 % a Catalunya, lleugerament per sota de la mitjana europea, que va ser del 4,7 % l'any 2019.

La despesa per estudiant no universitari l'any 2021 a Catalunya se situava en 5.914,9 euros per estudiant, també lleugerament per sota de la mitjana estatal, que era de 5.971,6 euros per estudiant. Així, Catalunya és una de les comunitats autònomes amb una despesa unitària més baixa, i està a gran distància de les comunitats capdavanteres, com ara el País Basc, que té una despesa en educació no universitària de 8.476,0 euros per estudiant (gràfic 24).

Gràfic 24. Despesa en educació per estudiant no universitari per comunitats autònomes (2021)

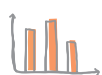

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

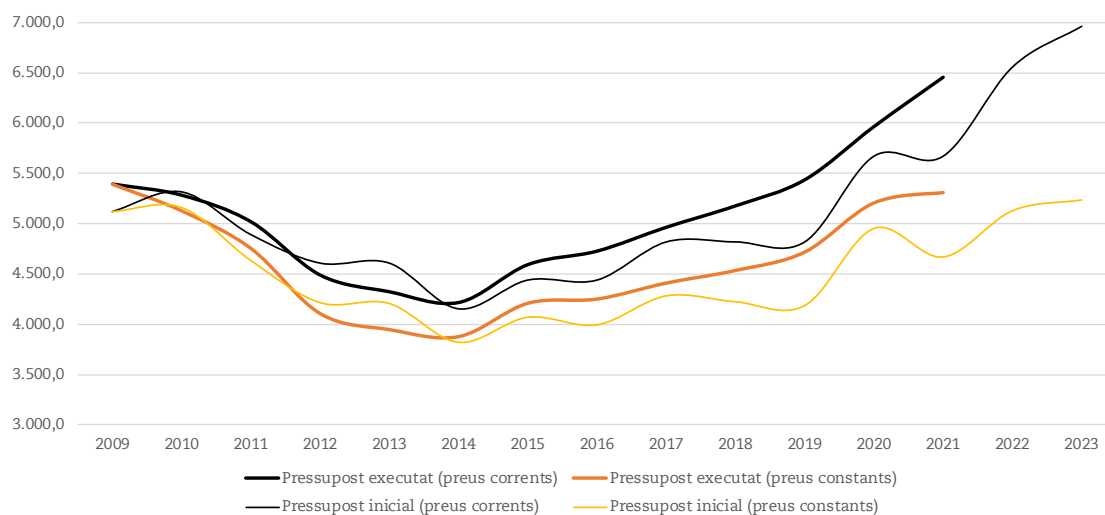
L'infrafinançament del sistema educatiu s'ha reduït els darrers anys per efecte de l'increment del pressupost del Departament d'Educació

En el període 2014-2021, després d'una etapa de fortes restriccions pressupostàries entre els anys 2010 i 2014, el pressupost executat del Departament d'Educació es va incrementar un 52,9 % a preus corrents (2.231,4 milions d'euros), un 37,0 % a preus constants. Si prenem com a referència el pressupost inicial del Departament d'Educació, en el període 2014-2023, aquest increment va ser del 67,4 % a preus corrents (2.803,0 milions d'euros), un 37,1 % a preus constants (gràfic 25).

Si es calcula a preus constants, aquest increment pressupostari situa la inversió executada en educació l'any 2021 a nivells equivalents a l'any 2009, abans del període de restriccions pressupostàries (gràfic 25).

Gràfic 25. Evolució del pressupost inicial i executat del Departament d'Educació a preus corrents i preus constants (2009-2023)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pressupost executat (preus corrents)	5.393,1	5.282,3	5.018,7	4.490,9	4.325,9	4.220,1	4.595,4	4.729,3	4.965,4	5.177,6	5.435,4	5.962,8	6.451,5	-	-
Pressupost executat (preus constants)	5.393,1	5.128,4	4.753,7	4.105,9	3.947,2	3.877,8	4.210,1	4.251,9	4.411,2	4.536,3	4.719,6	5.208,9	5.311,7	-	-
Pressupost inicial (preus corrents)	5.122,0	5.317,6	4.894,3	4.611,0	4.611,0	4.157,5	4.442,6	4.442,6	4.821,1	4.821,1	4.821,1	5.671,9	5.671,7	6.555,6	6.960,4
Pressupost inicial (preus constants)	5.122,0	5.162,7	4.635,9	4.215,7	4.207,3	3.820,3	4.070,0	3.994,1	4.283,1	4.223,9	4.186,3	4.954,7	4.669,7	5.130,6	5.238,0

Font. Departament d'Educació.

Aquest increment pressupostari s’ha traduït en un augment del personal docent i del personal d’atenció educativa disponible als centres, especialment en el sector públic. En el període 2014-2023, el nombre de personal docent als ensenyaments de règim general al sector públic ha augmentat un 22,7 % (prop de 16.000 dotacions més), per sobre del que ho ha fet el nombre d’alumnat (5,3 %).

L’increment del finançament del sistema educatiu d’ençà de l’any 2014 no ha anat acompanyat d’una millora sistèmica en els aprenentatges

Pel que fa als nivells d’aprenentatges de l’alumnat, en el període 2014-2023 els resultats de les proves de competències que fa l’alumnat han experimentat una evolució negativa, tant a 6è de primària com a 4t d’ESO, amb l’excepció de la llengua anglesa, per a la qual no hi ha una tendència consistent (taula 25). Si bé l’impacte de la covid és un dels motius d’aquests resultats, cal posar de manifest, també, que abans d’aquest decreixement els resultats de les proves de competències feia anys que estaven estancats.

Taula 25. Evolució dels indicadors relacionats amb l’adquisició de competències a Catalunya, 2014-2023

Proves de 6è de primària. Puntuació mitjana de la competència	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Llengua catalana	75,5	74,5	74,5	75,8	73,6	75,5	-	76,7	72,5	72,7
Llengua castellana	75,4	75,7	74,1	73,4	77,0	74,4	-	73,6	74,0	72,1
Llengua anglesa	75,1	74,5	73,7	79,9	76,3	78,2	-	73,2	76,9	77,8
Matemàtiques	81,0	80,0	77,9	77,6	79,2	78,2	-	76,0	71,1	73,6
Medi natural	-	-	-	-	70,2	68,1	-	75,5	72,8	71,6
Proves de 4t d'ESO. Puntuació mitjana de la competència	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Llengua catalana	77,1	76,3	76,9	74,6	76,8	77,5	74,1	76,5	74,1	72,3
Llengua castellana	76,4	75,2	76,5	77,2	77,3	78,6	77,9	78,0	75,2	71,7
Llengua anglesa	66,9	69,3	71	74,1	73,9	74,1	74,7	70,5	68,4	73,9
Matemàtiques	69,1	68,7	68,1	70,2	68,5	68,2	70,2	66,7	61,2	62,3
Científicotecnològica	-	-	67,2	65,9	66,1	66,2	63,5	63,9	63,7	68,7

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Consell Superior d’Avaluació del Sistema Educatiu de Catalunya.

En el període 2018-2023, ha disminuït la puntuació general en les proves, i també ho ha fet el percentatge d'alumnat amb un nivell alt, mentre que ha augmentat el percentatge d'alumnat que té un nivell baix, especialment en les competències en llengua catalana, llengua castellana i matemàtiques (gràfic 2A de l'annex 1).

Les darreres proves PISA de 2022 confirmen una reducció dels resultats assolits a Catalunya en competència lectora, matemàtica i científica de l'alumnat de quinze anys, i també ho fan les proves TIMSS de 2019 i PIRLS de 2021 en el cas de l'alumnat de 4t de primària (gràfic 3A de l'annex 1).

Les reduccions de ràtio lineals en el sector públic permeten personalitzar els aprenentatges de l'alumnat en els centres de baixa complexitat

A partir del curs 2022/2023, el Departament d'Educació va anunciar que reduiria les ràtios d'I3 en el procés d'admissió d'alumnat a vint alumnes per aula o unitat a la majoria de centres públics, i que invertiria 56,8 milions d'euros en la contractació de nou professorat. Per al curs 2023/2024, aquesta reducció de ràtios a I3 s'ha mantingut i, en alguns centres, s'ha incrementat a dinou o menys.

La reducció de les ràtios per unitat suposa un avenç a l'hora de personalitzar els processos d'ensenyament i aprenentatge i també a l'hora de millorar l'atenció de les necessitats específiques de suport educatiu de l'alumnat, en el marc d'un sistema educatiu més inclusiu.

Dit això, cal posar de manifest que **la reducció de ràtios a vint alumnes (o menys) a I3 suposa una millora més substancial entre els centres de baixa complexitat que entre els centres amb elevada complexitat**. Molts d'aquests centres, de fet, ja tenien ràtios més baixes a causa d'una demanda menys consolidada, i molts d'ells oferien ja a la pràctica unes ràtios de vint alumnes per aula o menys, sense necessitat d'aplicar una reducció de ràtio en l'oferta inicial i final. Els darrers anys, aquesta reducció de ràtios s'havia aplicat als centres de màxima complexitat, en què es reduïa un 10 % la capacitat dels grups (de vint-i-dos alumnes per unitat a I3 i 28 a 1r d'ESO).

De fet, l'anàlisi de l'evolució de les ràtios per unitat a I3 en funció de la complexitat del centre indica que **el curs 2022/2023 els centres de molt alta complexitat han reduït en mig alumne la ràtio mitjana respecte al curs anterior (de 18,8 a 18,3 alumnes per unitat), mentre que els centres de baixa complexitat l'han reduït el doble (han passat de 22,2 a 21,2 alumnes per unitat)** (taula 26).

Taula 26. Evolució de la ràtio d'alumnat per unitat a I3 als centres públics en funció del nivell de complexitat (2021/2022 – 2022/2023)

	Ràtio alumnes per unitat 2021/2022	Ràtio alumnes per unitat 2022/2023	Diferència	Diferència (%)
Molt alta	18,8	18,3	-0,5	-2,7
Alta	20,0	18,8	-1,2	-6,0
Mitjana alta	20,3	19,3	-1	-4,9
Mitjana baixa	20,0	19,2	-0,8	-4,0
Baixa	22,2	21,2	-1	-4,5

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Des de la perspectiva de l'equitat en la distribució de recursos entre centres en funció de la seva complexitat, la mesura de la reducció de ràtios a I3 té un impacte comparativament més limitat als centres amb elevada complexitat. **Aquesta mesura, especialment en el sector públic, està tendint a equiparar les ràtios d'alumnat per professor entre centres, independentment de la seva complexitat educativa.**

La reducció de les hores lectives al sector públic el gener de 2023 no ha discriminat positivament els centres amb elevada complexitat

La reducció d'una hora lectiva en l'horari de dedicació docent del professorat al sector públic (de 24 a 23 hores de docència a primària, i de 19 a 18 hores de docència a secundària) a partir de l'1 de gener de 2023 ha suposat la contractació de 3.566 docents més als centres públics.

Aquest increment de personal docent al sector públic té efectes positius a l'hora de millorar l'atenció de les necessitats educatives de l'alumnat i la personalització de l'ensenyament, que es beneficia de la reducció de la ràtio d'alumnat per professorat. També implica disposar de més hores de professorat per destinar a activitats complementàries i de coordinació al centre.

Aquesta millora, però, es produeix de manera lineal en el conjunt de centres, quan les necessitats de l'alumnat no es distribueixen de manera equitativa. És important destacar que els centres amb elevada complexitat escolaritzen alumnat que, amb caràcter general, té més necessitats educatives específiques i acostuma a fer un ús més intensiu de serveis bàsics (CSMIJ, serveis socials, serveis d'intervenció socioeducativa, etc.), amb els quals és necessari establir algun tipus de coordinació.

La reducció de les hores lectives al sector públic ha contribuït a fer que durant el curs 2022/2023 falti professorat per fer substitucions

Un dels efectes directes derivats de la reducció de les hores lectives ha estat la manca de personal docent disponible a la borsa de treball d'interins per cobrir les necessitats de substitucions.

El mes de març de 2023, al sector públic hi havia 6.740 baixes de durada superior a la setmana, el 15,1 % de les quals estaven sense substitució. De les baixes de quinze dies a un mes, el 26,1 % estaven sense substitució (taula 27).

Taula 27. Nombre de baixes amb substitució o sense (2023)

	Baixes	% de baixes	
Total	6.740	100,0	
Amb substitució	5.719	84,9	
Sense substitució	1.021	15,1	
Durada de la baixa	Baixes sense substitució	% de baixes sense substitució	% de baixes sense substitució en relació amb la durada de la baixa
De 8 a 14 dies	392	5,8	46
Més de 15 dies	409	6,1	26,1
Més d'un mes	149	2,2	9,7
Més de dos mesos	25	0,4	8,3
Més de tres mesos	46	0,7	1,9

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota. Dades del 9 de març de 2023.

Aquesta mesura s'ha adoptat en el marc d'un sistema educatiu que té una manca de professorat de substitució, especialment en determinades especialitats. Per especialitat, els àmbits amb una prevalença de baixes sense substitució més elevada són els de les ciències naturals i tecnologia (32,1 % del total de les baixes sense substitució) i el de llengües estrangeres (16,4 %). En el cas de l'àmbit de ciències naturals i tecnologia, el 7,9 % de les baixes que tenen més d'un mes de durada no se substitueixen.

Un dels problemes estructurals del nostre sistema educatiu té a veure amb la manca de professorat. L'evolució de la demografia educativa ha obligat a incrementar de manera molt significativa la provisió de professorat al sistema. Catalunya té un dels sistemes educatius d'Europa que més ha incrementat el nombre d'alumnat al llarg de les dues darreres dècades. En el període 2000-2022, la població en edat d'escolarització obligatòria ha crescut en un 38,4 %, molt per sobre la mitjana espanyola (13,7 %) i europea (-8,0 %), i és un dels països europeus i una de les comunitats autònomes amb un creixement de la demografia educativa més accentuat (gràfics 4A i 5A de l'annex 1).

Aquesta demografia educativa ha començat a decreixer a l'educació infantil de segon cicle i primària (-4,9 % a primària en el període 2017-2022), però continua augmentant a l'educació secundària (+7,7 % a ESO en aquest període). L'increment de l'oferta de formació professional, a més, també aporta més pressió als ensenyaments secundaris en relació amb la dotació de professorat (+11,4 % als cicles formatius de grau mitjà) (gràfic 6A de l'annex 1).

La manca de professorat de substitució afecta directament la qualitat de l'ensenyament. En alguns centres, les baixes que no s'han substituït han comportat haver d'aplicar mesures com ara suspendre classes, no poder fer desdoblements, que imparteixi la matèria professorat no especialista de manera provisional, etc. L'impacte d'aquestes mesures és més gran en el cas dels centres amb elevada complexitat, atès que hi ha més presència d'alumnat amb necessitats educatives específiques.

La reducció de la càrrega lectiva del professorat s'ha aplicat a mig curs, i això ha fet que la reorganització de recursos en cadascun dels centres hagi afectat el desenvolupament normal de l'activitat docent. Tot i que dues tercers parts (67 %) dels nomenaments s'hagin produït entre professorat que ja era als centres com a personal substitut, hi ha un nombre significatiu de grups classe que han vist com el mes de gener canviava el professorat que els impartia determinades matèries.

L'increment del mòdul de despeses de funcionament dels centres concertats no gradua el finançament en funció de la complexitat dels centres

El curs 2021/2022, els centres concertats van rebre 1.383,2 milions d'euros per cobrir les despeses del concert. Un 8,6 % d'aquestes despeses, 118,8 milions d'euros, corresponien al mòdul de despeses de funcionament.

D'acord amb l'informe *Estimació del cost de la plaça escolar a Catalunya (2020)*, aquest mòdul és insuficient per cobrir les despeses de funcionament, tant si s'estableix com a referència un cost mínim (el percentil 10 de centres amb una despesa més baixa), que cobriria aproximadament el 66-70 % de la despesa, com si aquesta referència es calcula a partir de les despeses de funcionament que el Departament d'Educació atorga als centres públics, cas en què la cobertura seria només del 36-40 %.

De cara al curs 2023/2024, amb l'aprovació dels nous pressupostos (Llei 2/2023), el Departament d'Educació ha incrementat el mòdul de despeses de funcionament del concert un 43,3 %. Aquest increment permetria cobrir el 90-95 % del cost mínim (percentil 10) o el 49-53 % del cost de referència per als centres públics.

Les despeses de funcionament dels centres estan molt relacionades amb la composició social dels centres. A primària, per exemple, els centres concertats amb alta complexitat tenen despeses de funcionament per unitat d'11.262,9 euros i els centres de baixa complexitat, de 23.814,5 euros, més del doble. Aquest fet s'explica per la tendència a oferir serveis i equipaments i a enriquir el projecte educatiu dels centres en funció de la capacitat adquisitiva de les famílies del centre.

Els centres concertats amb elevada complexitat no només acostumen a tenir equipaments i projectes educatius menys enriquits, sinó que també tenen més dificultats a l'hora de garantir la cobertura de les despeses no finançades per l'Administració.

Aquestes desigualtats per fer front a les despeses de funcionament contrasten amb el fet que el finançament públic dels centres concertats sigui lineal, tant pel que fa al pagament delegat com pel que fa al mòdul de despeses de funcionament. L'increment del mòdul a partir del curs 2023/2024 també és lineal, sense discriminar els centres concertats amb elevada complexitat.

L'ajut universal de 100 euros en concepte de material escolar per a l'alumnat de primària escolaritzat el curs 2023/2024 té mancances a l'hora de cobrir les situacions de més necessitat amb criteris d'equitat

El mes de maig de 2023, el Govern de Catalunya va aprovar implementar un ajut de 100 euros en concepte de material escolar per a l'alumnat de primària escolaritzat el curs 2023/2024 a centres públics i concertats (Acord GOV/101/2023, de 2 de maig).

L'ajut de 100 euros en concepte de material pot contribuir a reduir les desigualtats socials en l'assumpció dels costos d'escolarització en el cas de l'alumnat de primària. La institució del Síndic de Greuges rep queixes que constaten que hi ha alumnat que no pot iniciar el curs escolar amb els llibres de text perquè té dificultats per adquirir-los.

Cal destacar, però, que aquest és un ajut universal per a l'alumnat de primària, independentment de la seva situació socioeconòmica, i que no cobreix l'alumnat socialment vulnerable que estudia educació infantil de segon cicle o educació secundària obligatòria (especialment, 15 i 2n i 3r d'ESO, que el curs 2023/2024 no queden coberts, tampoc, pels ajuts relacionats amb l'escolarització equilibrada d'alumnat).

Cal tenir present, a més, que els imports que ha de satisfer l'alumnat d'ESO en concepte de llibres de text i material són més elevats que els que ha de satisfer l'alumnat de primària.

L'any 2023 s'ha destinat un import més elevat a aquest ajut universal (50 milions d'euros) que a l'ajut per a l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques (al voltant de 30 milions d'euros).

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha modificat l'ajut de 100 euros en concepte de material escolar

El mes de setembre de 2023 el Departament d'Economia va anunciar que aquest ajut s'ampliaria a l'alumnat d'ESO de cara al curs 2024/2025, tot i que amb un import de 70 euros. L'alumnat de primària també percebrà aquest import.

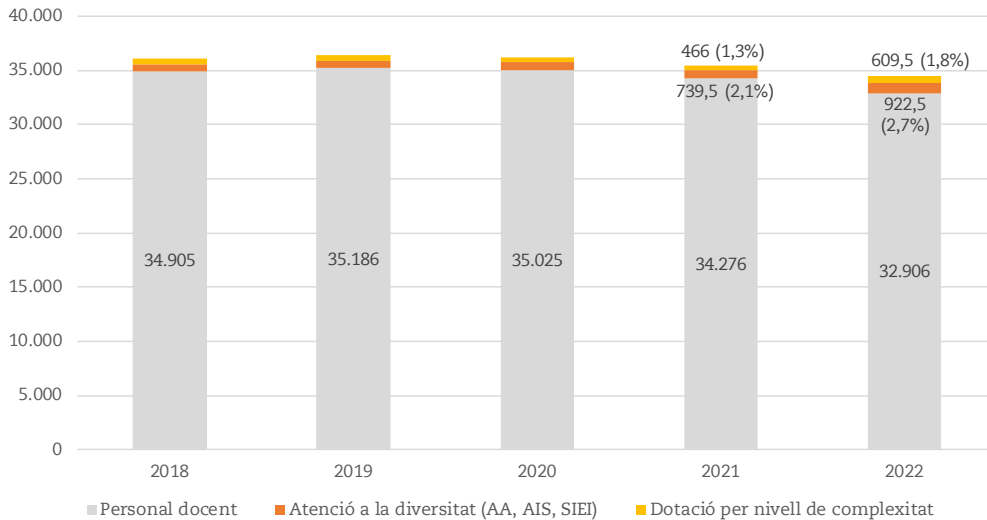
La distribució desigual de les necessitats educatives per efecte de la segregació escolar i de les desigualtats educatives es produeix en un context de manca d'equitat en la distribució de recursos

Els desequilibris en la distribució de les necessitats educatives contrasten amb el caràcter poc equitatiu del model vigent de provisió de recursos als centres. La dotació de plantilles no s'adapta prou a la complexitat dels centres.

En el cas del sector públic, la normativa discrimina positivament els centres amb elevada complexitat en la dotació de personal docent. Entre els cursos 2019/2020 i 2023/2024, s'ha incrementat la dotació dels centres de màxima complexitat en prop de 1.000 dotacions addicionals (s'ha passat d'11.677,86 a 12.749,55, és a dir, que s'ha passat d'una mitjana de 35,93 dotacions per centre a 38,75).

No obstant això, l'any 2022 només l'1,8 % del personal docent a primària estava destinat a compensar el nivell de complexitat dels centres, i només el 2,7 % estava destinat a atendre les necessitats derivades de l'educació inclusiva de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

Gràfic 26. Evolució del nombre de docents a l'educació infantil de segon cicle i primària als centres públics (2018-2022)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota. AA correspon a aules d'acollida; AIS correspon a aules integrals de suport, i SIEI correspon a suport intensiu escolarització inclusiva

Els ajuts relacionats amb l'àmbit educatiu són els que tenen millor cobertura, la qual ha anat augmentant amb l'evolució de la vulnerabilitat social

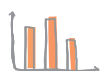
La major part de les prestacions econòmiques orientades a combatre la pobresa infantil tenen percentatges de cobertura inferiors a la proporció de població infantil que es troba en aquesta situació socioeconòmica. **Els ajuts en l'àmbit educatiu, però, tenen un percentatge elevat de cobertura sobre les situacions de necessitat severa** (gràfic 27).

Tot i això, val a dir que les beques de menjador cobreixen el 56,7 % de l'alumnat amb risc de pobresa potencialment beneficiari, i que els ajuts a l'estudi de caràcter general en cobreixen el 75,4 %. L'anàlisi comparada a escala europea constata que Catalunya té, igual que Espanya, nivells baixos de cobertura de les beques en matèria educativa.

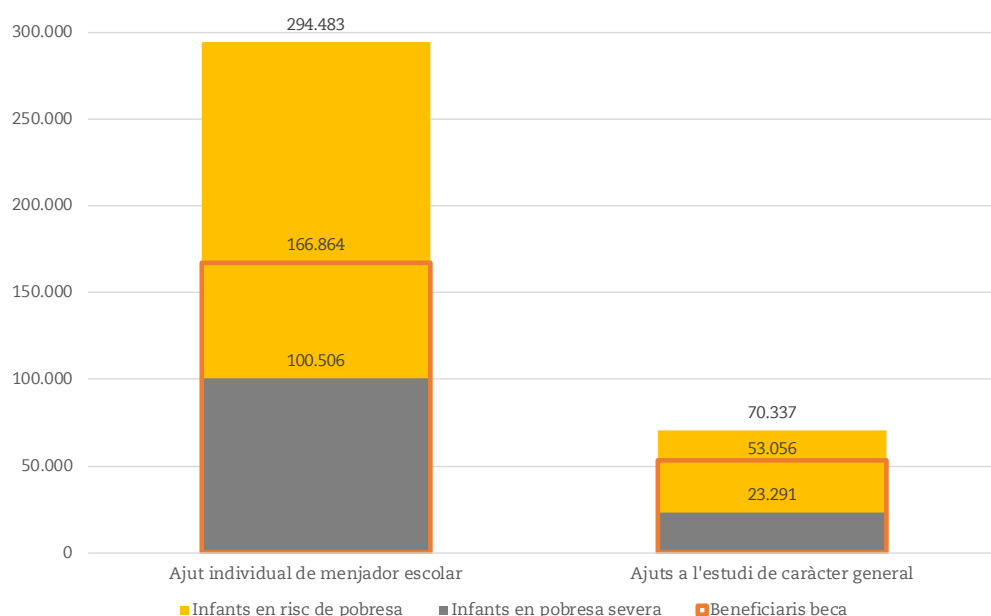
Per al curs 2023/2024, s'han introduït millores significatives als ajuts individuals de menjador. En concret, s'ha creat un nou llindar per a la concessió d'ajuts (mitjançant el qual hi ha més de 60.000 ajuts més que el curs anterior, i han passat de cobrir el 70 % de l'import a cobrir-ne el 100 %); s'ha reduït progressivament la necessitat de disposar de puntuació social per obtenir un ajut del 100 %, i s'ha revisat el percentatge de discapacitat (passa del 60 % al 33 %) per accedir al llindar específic per a l'alumnat amb una

discapacitat reconeguda (que permet accedir a l'ajut del 100 % a uns 5.000 alumnes més, 2.000 dels quals són nous beneficiaris).

A partir del curs 2022/2023, es van crear nous ajuts, vinculats al desplegament del Decret 11/2021, per cobrir els costos d'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

Gràfic 27. Cobertura dels ajuts de menjador escolar i dels ajuts a l'estudi de caràcter general a Catalunya (2022/2023)

	Ajut individual de menjador escolar	Ajuts a l'estudi de caràcter general
Alumnat beneficiari	166.864	53.056
Alumnat en pobresa severa	100.506	24.593
Alumnat en risc de pobresa	294.483	70.337
Alumnat total (potencialment beneficiari)	1.005.060	245.934
% cobertura (pobresa severa)	166,0	215,7
% cobertura (risc de pobresa)	56,7	75,4
% cobertura (alumnat total)	16,6	21,6

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació i d'Idescat.

A més, la cobertura dels ajuts ja existents, com és el cas dels ajuts de menjador o els ajuts generals a l'estudi, ha augmentat els darrers anys (taula 28).

Taula 28. Evolució dels ajuts del Departament d'Educació (2010-2023)

Import (en M€)	2013/ 2014	2014 /2015	2015 /2016	2016 /2017	2017 /2018	2018 /2019	2019 /2020	2020 /2021	2021 /2022	2022 /2023	2023 /2024
Ajuts per a llibres de text i material didàctic i informàtic (subvenció a centres amb complexitat)	3,7	2,5	4	4	4,1	5	5,7	5,2	5,7	5,5	8,1
Ajuts per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu	15,3	18,9	22,2	21,9	24,4	26,7	30	26	24	27,4 (*)	-
Beques i ajuts a l'estudi de caràcter general	45,5	47,8	47,2	49,2	47,5	49,7	54	70	85	112 (*)	-
Ajuts individuals de menjador escolar	39	46,4	54,1	61,8	71	74	112 (*)	119	135	146 (*)	-
Subvencions destinades al finançament addicional dels centres privats que presten el Servei d'Educació de Catalunya en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6	8,1	12,0	17,0	-
Subvencions per garantir la igualtat d'oportunitats de l'alumnat en situació socioeconòmica i sociocultural desfavorida escolaritzat en centres privats concertats	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7,8	-
Assignació de despeses per garantir la igualtat d'oportunitats de l'alumnat amb necessitats socioeconòmiques desfavorides i d'escolarització en centres públics	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5,6	3,6 + 19
Beneficiaris	2013 (2013/2014)	2014 (2014/2015)	2015 (2015/2016)	2016 (2016/2017)	2017 (2017/2018)	2018 (2018/2019)	2019 (2019/2020)	2020 (2020/2021)	2021 (2021/2022)	2022 (2022/2023)	2023 (2023/2024)
Ajuts per a llibres de text i material didàctic i informàtic (subvenció a centres d'alta complexitat) (centres)	902	920	967	967	999	1.014	1.011	1.041	1.267	1.262	1.560
Ajuts per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu	15.062	18.015	20.980	21.191	23.704	25.451	27.907	24.728	22.615	23.569	-
Beques i ajuts a l'estudi de caràcter general	33.182	34.732	37.124	40.048	39.709	40.131	42.268	48.400	54.346	53.056	-

Beneficiaris	2013 (2013/2014)	2014 (2014/2015)	2015 (2015/2016)	2016 (2016/2017)	2017 (2017/2018)	2018 (2018/2019)	2019 (2019/2020)	2020 (2020/2021)	2021 (2021/2022)	2022 (2022/2023)	2023 (2023/2024)
Ajuts individuals de menjador escolar	72.556	85.204	94.479	104.101	124.191	131.891	141.337 (*)	150.402	160.361	166.864 (*)	-
Subvencions destinades al finançament addicional dels centres privats que presten el Servei d'Educació de Catalunya en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides	4.342	7.019	6.908	7.614	10.873	11.562	13.401	15.440	22.069	28.206	-

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota. (*) El curs 2019/2020 el Departament va assumir, amb motiu de la pandèmia per covid-19, la gestió de targetes menjador per a 149.680 alumnes per al període març/juny, cosa que va motivar una despesa molt superior a la que s'hauria produït si el curs hagués estat normal.

(**) Dades provisionals.

Hi ha alumnat amb beca que té dificultats per accedir al menjador escolar en determinats centres concertats

La Resolució EDU/843/2023 regula el preu màxim del servei dels centres públics però no el dels centres concertats. De fet, **el preu del servei de menjador escolar als centres concertats acostuma a sobrepassar amb escreix el preu màxim establert per als centres públics**, la qual cosa incrementa el cost d'escolarització en aquests centres i suposa un factor de reproducció de la segregació escolar.

El cost del servei de menjador escolar també suposa un factor de desigualtat per a l'escolarització de l'alumnat socialment menys afavorit en el sector concertat, perquè sobrepassa l'import que cobreixen les beques de menjador escolar. **Mentre que en el sector públic l'import que una família socialment desfavorida pot percebre si és beneficiària del 100 % d'una beca de menjador coincideix amb el preu màxim establert, en el cas dels centres concertats no coincideix.** En aquest sentit, el Síndic de Greuges ha rebut algunes queixes de famílies beneficiàries d'ajuts parcials o del 100 % (6,91 euros) que no poden accedir al servei de menjador escolar (i beneficiar-se de l'ajut), o que ho fan amb moltes dificultats, per la impossibilitat d'assumir el cost addicional del servei als centres concertats.

El PSEC, subscrit per les titularitats dels centres concertats, estableix en l'actuació 23 –garanties d'igualtat en l'accés al servei de menjador escolar (centres públics i concertats)– la mesura de **“promoure que l'alumnat perceptor de beca del 100 % de menjador escolar als centres concertats tingui accés gratuït al servei, mentre que l'alumnat amb beca parcial pagui l'equivalent a la part restant fins arribar a l'import màxim establert per a les beques”**.

El Departament d'Educació exposa que garantir la gratuïtat del menjador escolar de l'alumnat que rep un ajut del 100 % comporta modificar el Decret que regula el servei de menjador escolar, i informa que s'ha inclòs en el Pla normatiu de la Generalitat de Catalunya per al període 2021-2023 la publicació d'un nou decret regulador del servei de menjador escolar.

Si disposar de DNI, NIF o NIE és un requisit imprescindible per accedir als ajuts de menjador, com passa en algun consell comarcal, es limita clarament la possibilitat d'infants amb progenitors en situació administrativa irregular d'optar a aquests ajuts

Durant el curs 2023/2024, la institució ha tornat a rebre queixes de famílies socialment vulnerables que tenien dificultats en alguna comarca per accedir a l'ajut de menjador escolar, atès que les bases reguladores establien com a requisit per presentar la sol·licitud aportar el número de DNI, NIE o passaport de l'infant per al qual es demana l'ajut per poder fer la comprovació de la renda. Per a les famílies que no disposen d'aquest identificador, en les bases dels ajuts s'exposa que serà necessari disposar de l'informe de serveis socials en el qual es faci constar la valoració de la situació socioeconòmica. Hi ha serveis socials, però, que no fan aquesta valoració per a persones que no són usuàries del servei.

Aquesta limitació suposa una clara vulneració del dret d'una part de l'alumnat socialment desfavorit i especialment vulnerable (com pot ser l'alumnat estranger en situació administrativa irregular) de participar en les convocatòries d'ajut.

Recomanació principal

Distribuir de manera equitativa els recursos per millorar els aprenentatges a l'educació bàsica

El Síndic de Greuges demana al Departament d'Educació que adapti el repartiment dels recursos humans, materials i tecnològics entre centres en funció a la seva complexitat, per garantir que els centres amb més necessitats educatives disposen de més recursos per atendre-les i poden compensar, en la mesura que sigui possible, els efectes de la desigualtat.

De manera més específica, es proposa:

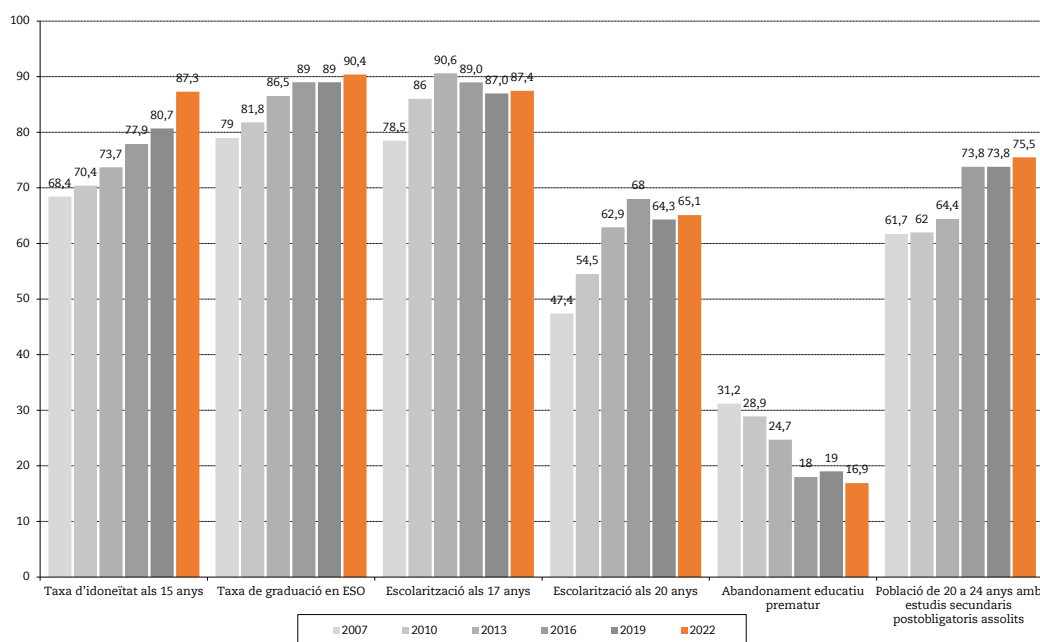
- Crear contractes programa per dotar de més recursos els centres amb elevada complexitat, tal com estableix la LEC (art. 48.5, 201.2 i 205.9).
- Establir criteris per adaptar la dotació de les plantilles dels centres públics i concertats a la complexitat del centre. Les resolucions de plantilles que distribueixen el personal docent entre centres públics fan una discriminació positiva dels centres amb elevada complexitat de baixa intensitat. En el cas dels centres concertats, els concerts educatius aporten una inversió lineal als diferents centres, independentment de la seva composició social.
- Reduir ràtios i instaurar la codocència als centres amb elevada complexitat.
- Incrementar les hores de coordinació i de tutoria del professorat i les hores de lideratge pedagògic de les direccions als centres amb elevada complexitat.

9. L'orientació formativa per a l'èxit educatiu

Abandonar el sistema educatiu sense haver assolit, com a mínim, ensenyaments secundaris postobligatoris suposa deixar perdre les oportunitats que ofereix el mateix sistema per afavorir el creixement personal i el desenvolupament formatiu i professional.

Les darreres dues dècades s'han caracteritzat per una tendència globalment positiva pel que fa als resultats de les trajectòries formatives. Hi ha hagut una millora de més de 10 punts percentuals de les taxes d'idoneïtat als quinze anys, de les taxes de graduació a 4t d'ESO, de les taxes d'escolarització als disset i vint anys, i de les taxes d'abandonament educatiu prematur.

Gràfic 28. Resultats de les trajectòries formatives de l'alumnat a Catalunya, Espanya, la Unió Europea i l'OCDE (2022)

Font. Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació, l'Eurostat i el Ministeri d'Educació.

La tendència positiva dels indicadors relacionats amb l'escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris ha tendit a estancar-se els darrers cinc anys, tot i que per a l'any 2023 s'ha reduït significativament l'abandonament

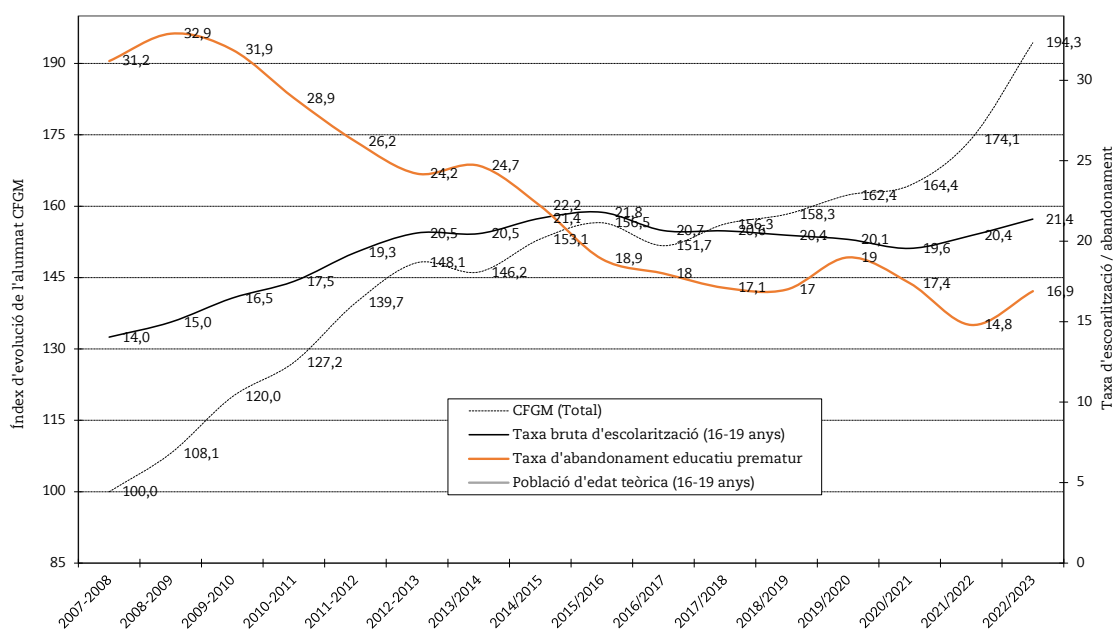
L'any 2016, la taxa d'escolarització als disset anys era del 89,0 %, mentre que l'any 2022 era del 87,4 %. La taxa d'abandonament era del 18,0 % l'any 2016, mentre que l'any 2022 era del 16,9 % (gràfic 28).

Les darreres dades publicades corresponents a l'any 2023 situen l'abandonament educatiu prematur en el 14,0 %.

La creació d'oferta de formació professional és una mesura molt eficaç per combatre l'abandonament educatiu prematur (gràfic 29). Des del curs 2007/2008, l'oferta de cicles formatius de grau mitjà (CFGM) s'ha pràcticament doblat (increment del 94,3 %), i només els darrers dos anys aquestes places han augmentat un 18,2 % (prop d'11.000).

Gràfic 29. Evolució de les taxes d'abandonament educatiu prematur i d'escolarització a l'etapa de setze a dinou anys a Catalunya (2007-2023)

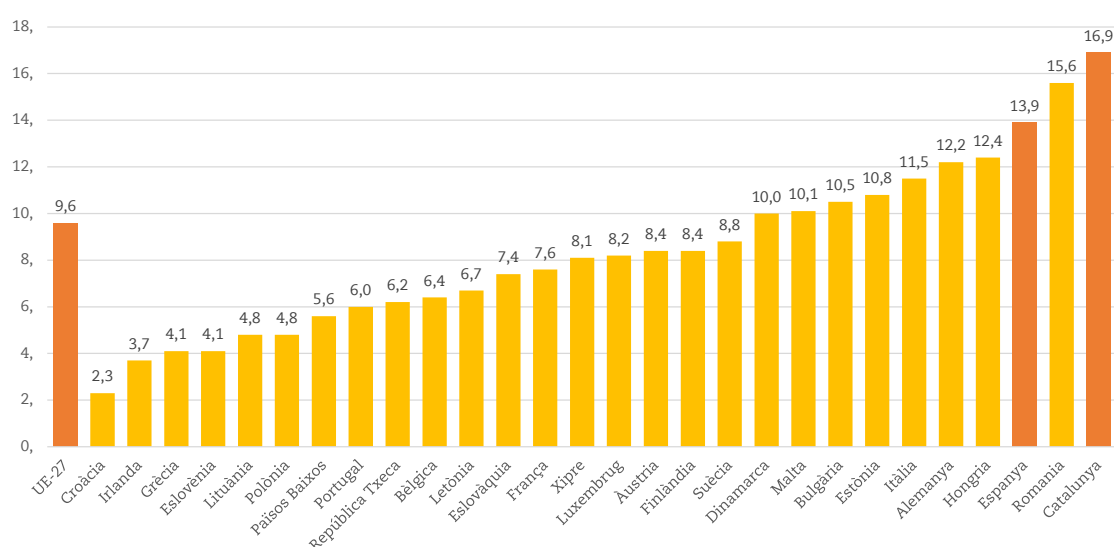

Font. Agència de l'Habitatge de Catalunya.

Tot i aquest increment, encara avui l'oferta de formació professional a Catalunya és deficient en comparació amb els nivells d'escolarització que hi ha a la majoria de països europeus. De fet, **Catalunya se situa entre els països europeus amb una oferta de formació professional de grau mitjà més baixa en comparació amb el volum d'alumnat escolaritzat als ensenyaments secundaris obligatoris i el volum d'alumnat escolaritzat als ensenyaments secundaris postobligatoris** (gràfic 7A de l'annex 1).

L'abandonament educatiu prematur és un dels principals problemes estructurals del nostre sistema educatiu, amb una prevalença l'any 2023 del 14,0 %, significativament superior a la mitjana del conjunt de la Unió Europea (9,6 %), i lleugerament superior a la mitjana espanyola (13,6 %). En xifres del 2022, l'anàlisi comparada constata que Catalunya se situa al capdavant dels països de la Unió Europea pel que fa als nivells d'abandonament educatiu prematur (gràfic 30).

Gràfic 30. Abandonament educatiu prematur per països de la Unió Europea (2022)

Font. Eurostat.

L'increment de l'oferta de formació professional ha d'anar acompanyada d'altres mesures per millorar-ne l'eficàcia

Per garantir la continuïtat de l'alumnat que estudia 4t d'ESO al sistema educatiu, el Departament d'Educació ja ha modificat la normativa d'admissió d'alumnat per al curs 2022/2023 per prioritzar l'accés als CFGM a l'alumnat de continuïtat procedent de 4t d'ESO, FP de grau bàsic, curs d'accés a grau mitjà (CAM) o prova d'accés per a menors de divuit anys, a través d'un procés d'admissió diferenciat.

Aquesta mesura va afavorir que prop del 90 % de l'alumnat de continuïtat que va accedir a un CFGM ho fes amb el cicle que havia escollit, mentre que abans aquesta proporció s'havia arribat a situar per sota del 70 %.

De cara al curs 2023/2024, aquestes garanties de continuïtat formativa s'han aplicat també a centres de formació d'adults per a l'alumnat procedent de 1r de batxillerat o que ha fet la prova per obtenir el títol de graduat en educació secundària obligatòria (GESO).

En aquest context, la institució del Síndic de Greuges considera que aquesta prioritització en l'accés, que permet obtenir una plaça més ajustada als interessos de l'alumne, hauria d'estar a l'abast dels joves menors de vint-i-quatre anys que tècnicament estan en una situació d'abandonament escolar prematur, per no haver-se graduat en ensenyaments secundaris postobligatoris. Això podria incloure l'alumnat que el curs anterior va abandonar el sistema i vol retornar-hi un any més tard, o que va accedir a un cicle que no és el que havia escollit, o almenys no l'havia escollit en primera opció.

Adicionalment, una part significativa de persones que van participar en la primera fase del procés d'admissió d'alumnat a un CFGM per al curs 2022/2023 i que no van obtenir plaça, concretament 3.673 persones, no van participar en la segona fase del procés i no consten escolaritzades a cap ensenyament el curs 2022/2023. A més, a 638 persones que van participar en la segona fase del procés no se'ls va assignar cap plaça.

De cara al procés d'admissió per al curs 2023/2024, han augmentat les sol·licituds validades respecte al curs anterior i les sol·licituds assignades en la primera i en la segona fase del procés. Però també s'han incrementat les sol·licituds no assignades en la primera fase (13.870 en total, prop de 2.000 sol·licituds més que l'any anterior) i les sol·licituds no assignades en la segona fase (1.015, prop de 400 sol·licituds més no assignades que l'any anterior).

Cal, doncs, adoptar mesures per millorar l'ajustament entre oferta i demanda i acompanyar l'alumnat en el procés d'admissió perquè no abandoni el sistema educatiu.

Taula 29. Dades corresponents a les dues fases del procés d'admissió a 1r curs de cicles formatius de grau mitjà (cursos 2022/2023 i 2023/2024)

	Primera fase	Oferta final preinscripció	Sol·licituds validades	Sol·licituds assignades	Sol·licituds no assignades	Assignades per llista d'espera
Curs 2022/2023	Alumnat de continuïtat	40.399	28.297	27.210	1.087	-
	Resta d'alumnat		20.385	9.746	10.639	-
	Total	40.399	48.682	36.956	11.726	-
Curs 2023/2024	Alumnat de continuïtat	-	35.330	32.125	3.805	1.441
	Resta d'alumnat		15.089	5.033	10.065	2.110
	Total	-	50.419	37.158	13.870	3.551

	Segona fase	Oferta vacants	Sol·licituds en condicions de participar en la segona fase	Sol·licituds ampliades	Sol·licituds assignades	Sol·licituds no assignades
Curs 2022/2023	Alumnat de continuïtat	9.866	851	221	216	5
	Resta d'alumnat		8.475	2.678	2.045	633
	Total	9.866	9.326	2.899	2.261	638
Curs 2023/2024	Alumnat de continuïtat	-	2.984	966	911	55
	Resta d'alumnat		8.167	2.809	1.849	960
	Total	-	11.151	3.775	2.760	1.015

Font. Departament d'Educació.

El fet que no hi hagi un procediment unificat d'admissió als ensenyaments secundaris postobligatoris (cicles i batxillerat) fa que molts alumnes que obtenen la plaça sol·licitada a un cicle no s'hi matriculin perquè opten per continuar al batxillerat, i que, en canvi, alumnat que no ha obtingut la plaça sol·licitada desconnecti d'aquest procés.

Hi ha un elevat abandonament educatiu prematur en finalitzar l'educació secundària obligatòria

El curs 2022/2023, el 4,9 % de l'alumnat que el curs anterior estudiava 3r d'ESO i el 21,7 % de l'alumnat que estudiava 4t d'ESO no estava matriculat al sistema educatiu. Prop de la meitat d'aquest alumnat no es gradua (el 10 % de l'alumnat de 4t d'ESO), i menys de la meitat del que no es gradua accedeix a programes de formació i inserció (PFI) o a cicles de formació professional bàsica (FPB). L'oferta d'aquestes places està estancada en prop de 7.000 places des de l'any 2010, sense cobrir el conjunt de la demanda existent.

Taula 29. Alumnat que estudiava ESO el curs 2021/2022 per ensenyament de destí el curs 2022/2023 (2023)

Ensenyament d'origen		Ensenyaments de destí						
Nivell educatiu	Total	Total	3r ESO	4t ESO	1r BATX	CFPB	1r CFPM	1r CFAM
3r ESO	84.955	80.812	2.170	78.439	-	203	-	-
4t ESO	82.200	72.543	-	2.998	47.716	33	21.289	507
Nivell educatiu	Total	Total	3r ESO	4t ESO	1r BATX	CFPB	1r CFPM	1r CFAM
3r ESO	100,0	95,1	2,6	92,3	0,0	0,2	0,0	0,0
4t ESO	100,0	88,3	0,0	3,6	58,0	0,0	25,9	0,6

Font. Departament d'Educació.

Nota. ESO: educació secundària obligatòria; BATX: Batxillerat; CFPB: cicle de formació professional bàsica; CFPM: cicle de formació professional de grau mitjà; CFAM: cicle formatiu de grau mitjà artístic.

Tot i la importància que tenen els programes de formació i inserció (PFI) i els cicles de formació professional bàsica (FPB) per combatre l'abandonament educatiu prematur de l'alumnat que no es gradua a l'ESO, no se n'ofereixen prous

Les darreres dades disponibles corresponents al curs 2022/2023 posen de manifest que **es van oferir unes 7.700 places de formació professional, amb un lleuger increment respecte a cursos anteriors, i que la taxa bruta d'escolarització va ser de 4,7 alumnes per cada 100 adolescents de setze i disset anys, sense variacions substancials respecte al que ha succeït des de l'any 2010** (l'oferta de PFI s'ha situat des de l'any 2010 entre les 7.000 i les 7.500 places, i les taxes brutes d'escolarització, entre el 4,5 % i 5,5 %) (taula 31).

Les visites que s'han fet a centres de protecció constaten que no hi ha places suficients de PFI per atendre les necessitats de formació d'adolescents tutelats per l'Administració.

Taula 31. Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI/PFI i cicles formatius bàsics a Catalunya (2010/2011 – 2022/2023)

PFI	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
PFI, PQPI, PGS (16-17 anys)	5,2	5,3	5,6	5,6	5,1	5,2	5,1	4,7	4,7	4,7	4,5	4,6	4,7
PFI, PQPI, PGS (16-17 anys). Públic, taxa bruta	3,3	3,3	3,6	3,8	3,6	3,6	3,4	3,3	3,3	3,3	3,5	3,3	3,4
Alum- nat	7.047	7.113	7.537	7.668	6.929	7.142	7.115	6.938	6.999	7.189	7.126	7.506	7.772
Alum- nat (públic)	4.463	4.372	4.858	5.165	4.848	4.871	4.786	4.793	4.936	5.009	5.604	5.384	5.915

Cicles formatius bàsics	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
Cicles formatius bàsics (16-17 anys). Taxa bruta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,4	1,1
Cicles formatius bàsics (16-17 anys). Públic, taxa bruta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,4	1,1
Alumnat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	660	1.780
Alumnat (públic)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	660	1.780

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota. PFI: programes de formació i inserció; PQPI: programes de qualificació professional inicial; PGS: programes de garantia social.

L'accés als cicles formatius de grau mitjà no garanteix que no hi hagi abandonament educatiu prematur, ja que hi ha taxes elevades d'abandonament al primer curs

El curs 2022/2023, el 24,0 % de l'alumnat que estudiava 1r curs de CFGM el curs anterior no va continuar amb aquesta formació ni tampoc va passar al batxillerat o a un cicle formatiu de grau superior (CFGS). Aquesta proporció és clarament superior a l'alumnat que va abandonar el 1r curs de batxillerat, que va ser del 5,1 %. Aquest abandonament té a veure amb dèficits d'ajustament de l'oferta i la demanda, i també amb dèficits d'orientació de l'alumnat en el seu pas als ensenyaments secundaris postobligatoris.

Taula 32. Alumnat que cursava estudis secundaris de segona etapa el curs 2021/2022 per ensenyament de destí el curs 2022/2023 (2023)

Ensenyament d'origen		Ensenyaments de destí						
Nivell educatiu	Total	Total	1r BATX	2n BATX	1r CFPM	2n CFPM	1r CFPS	2n CFPS
1r BATX	53.489	50.772	3.092	43.299	4.226	128	27	-
2n BATX	46.175	11.801	-	2.984	500	26	8.273	18
1r CFPM	40.573	30.847	211	35	8.254	20.597	1.710	40
2n CFPM	26.179	16.702	28	5	733	6.120	9.668	148
Nivell educatiu	Total	Total	1r BATX	2n BATX	1r CFPM	2n CFPM	1r CFPS	2n CFPS
1r BATX	100,0	94,9	5,8	80,9	7,9	0,2	0,1	0,0
2n BATX	100,0	25,6	-	6,5	1,1	0,1	17,9	0,0
1r CFPM	100,0	76,0	0,5	0,1	20,3	50,8	4,2	0,1
2n CFPM	100,0	63,8	0,1	0,0	2,8	23,4	36,9	0,6

Font. Departament d'Educació.

Nota. BATX: Batxillerat; CFPB: cicle formatiu de grau bàsic; CFPM: cicle formatiu de grau mitjà; CFPS cicle formatiu de grau superior.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'han modificat els terminis del procediment de preinscripció als cicles formatius de cara al curs 2023/2024

El Síndic de Greuges va destacar que **hi havia mancances en la planificació del procediment de preinscripció als cicles formatius**, atès que hi ha diferents fases successives que s'allarguen per poder ajustar oferta i demanda de places, i la segona fase d'aquest procés s'acaba un cop ja ha començat el curs escolar.

El curs passat, la data d'assignació de les places de la segona volta va ser el 21 de setembre. Això va afectar 3.785 alumnes de CFGM i CFGS. El Síndic de Greuges va demanar que es fessin els canvis necessaris perquè tot l'alumnat preinscrit disposés de la plaça abans de l'inici del curs.

De cara al curs 2023/2024, el Departament d'Educació ha escurçat els terminis de reassignació de plaça i ha avançat al juliol la matriculació als cicles formatius, de manera que cap alumne no hagi d'incorporar-se amb el curs ja començat, tal com havia demanat la institució.

El Síndic de Greuges també va rebre queixes relacionades amb el fet que determinat alumnat no havia pogut obtenir plaça a cap dels centres que havia indicat en la seva sol·licitud de preinscripció perquè la seva nota del batxillerat no havia quedat enregistrada i hi va constar un 0.

A més, hi ha hagut diverses queixes presentades per alumnat amb problemes a l'hora d'incorporar la nota de l'expedient acadèmic en la preinscripció als CFGS en el procés ordinari d'admissió, dins dels terminis establerts.

En el procés corresponent al curs 2023/2024, el Síndic de Greuges ha constatat que el Departament d'Educació ha adoptat mesures de revisió de les sol·licituds per evitar aquestes situacions.

Les diferents vies d'accés als cicles formatius de grau mitjà i superior no garanteixen les mateixes opcions d'admissió a l'oferta

Per accedir als CFGM, hi ha una reserva del 70 % de les places per als alumnes que hi accedeixen per la via de l'ESO o estudis equivalents, una reserva del 20 % per als alumnes que hi accedeixen per la via dels programes de qualificació professional inicial o formació professional bàsica, i una reserva del 10 % per als alumnes que hi accedeixen per la via de la prova d'accés o que estan exempts de fer aquesta prova, que han fet el curs específic d'accés o que tenen altres titulacions que hi permeten l'accés (Resolució EDU/507/2023, de 16 de febrer).

Per accedir als CFGS, hi ha una reserva de places del 60 % per als alumnes que hi accedeixen per la via del batxillerat o estudis equivalents; una reserva del 20 % per a l'alumnat que acredita un títol de tècnic o tècnica de formació professional o d'arts plàstiques i disseny, i, finalment, una reserva del 20 % per a l'alumnat que hi accedeix per la via de la prova d'accés, que està exempt de fer aquesta prova o que té altres titulacions que hi permeten l'accés.

Arran de diverses queixes que ha rebut, la institució del Síndic de Greuges ha destacat que hi ha desigualtats en les opcions d'accés per les diferents vies i que l'alumnat procedent d'ESO en el cas de l'admissió als CFGM (1,2 sol·licituds per cada plaça) i l'alumnat procedent de CFGM en el cas de l'admissió als CFGS (2,2 sol·licituds per cada plaça) tenen menys opcions d'accedir-hi que l'alumnat que fa les proves d'accés (taules 33 i 34).

Així, menys de la meitat de l'alumnat procedent de CFGM que vol accedir a un CFGS hi accedeix a través de la reserva del 20 %. En canvi, tot l'alumnat que hi accedeix per la via de les proves d'accés o que prové de batxillerat podria obtenir plaça, perquè la reserva és superior a la demanda que prové d'aquestes vies d'accés.

El Síndic de Greuges constata que l'oferta de CFGM augmenta any rere any, la qual cosa també suposa que incrementa el nombre d'alumnat que accedeix als cicles formatius de grau superior per aquesta via. Aquesta evolució diferenciada de l'alumnat que pot accedir potencialment per cadascuna de les vies, a banda dels desequilibris en les probabilitats d'accés als cicles formatius de grau superior en funció de la via d'accés, justifiquen la necessitat de revisar el volum de la reserva de places.

Taula 33. Dades de preinscripció (primera fase) del procés d'admissió als cicles formatius de grau mitjà corresponent al curs 2023/2024

Alumnat de continuïtat	Sol·licituds	Places disponibles	Ràtio sol·licituds per plaça	Sol·licituds assignades	Ràtio assignacions per sol·licituds
Via 1: títol ESO	32.263	28.010	1,15	2.8686	0,89
Via 2: títol PQPI o FPB	455	8.003	0,06	453	1,00
Via 3: prova d'accés	3.212	4.001	0,80	2.986	0,93
Total	35.930	40.014	0,90	32.125	0,89
Resta d'alumnat	Sol·licituds	Places disponibles	Ràtio sol·licituds per plaça	Sol·licituds assignades	Ràtio assignacions per sol·licituds
Via 1: títol ESO	11.695	5.522	2,12	3.888	0,33
Via 2: títol PQPI o FPB	262	1.578	0,17	103	0,39
Via 3: prova d'accés	3.141	789	3,98	1.042	0,33
Total	15.098	7.889	1,91	5.033	0,33

Font. Departament d'Educació.

Nota. ESO: educació secundària obligatòria; PQPI: programa de qualificació professional inicial; FPB: formació professional bàsica.

Taula 34. Dades de preinscripció del procés d'admissió als cicles formatius de grau superior corresponent als cursos 2002/2023 i 2023/2024

Curs 2022/2023	Sol·licituds	Places disponibles	Ràtio sol·licituds per plaça
Via 1: títol batxillerat	20.325	24.189 (60 %)	0,84
Via 2: títol tècnic	17.792	8.063 (20 %)	2,21
Via 3: altres	4.738	8.063 (20 %)	0,59
Total	42.855	40.315	1,06
Curs 2023/2024	Sol·licituds	Places disponibles	Ràtio sol·licituds per plaça
Via 1: títol batxillerat	22.495	27.111 (60 %)	0,83
Via 2: títol tècnic	20.364	9.037 (20 %)	2,25
Via 3: altres	4.400	9.037 (20 %)	0,49
Total	47.259	45.185	1,05

Font. Departament d'Educació.

El Reial decret 659/2023, de 18 de juliol, modifica les quotes d'admissió establertes fins aleshores. En l'admissió a un CFGM (art. 111), entre el 75 % y el 85 % de les places corresponen a l'alumnat que té títol d'ESO o de tècnic bàsic de formació professional (actualment, el 90 %). En el cas de l'admissió a un CFGS, entre el 75 % y el 85 % de les places corresponen a l'alumnat que té títol de CFGM o batxillerat (actualment, el 80 %)

No es permet millorar la qualificació a l'alumnat que accedeix a la formació professional amb títols d'ESO, batxillerat o CFGM, a diferència de l'alumnat que hi accedeix per la via de les proves d'accés

S'han rebut queixes pel fet que l'alumnat que ha fet la prova d'accés té la possibilitat de repetir la prova i millorar la nota en cas que la nota obtinguda no permeti accedir al cicle de grau superior desitjat. En canvi, això no és possible en el cas de l'alumnat que accedeix a un grau superior després d'haver completat el batxillerat o un cicle de grau mitjà.

En relació amb la possibilitat de repetir la prova d'accés per millorar la nota, el Síndic de Greuges no considera irregular aquesta opció, principalment perquè el ple desenvolupament de la capacitació de les persones i la millora continuada del seu procés educatiu formen part de la raó de ser de l'educació, i les segones (i ulteriors) oportunitats són un fet inherent al procés educatiu.

Amb tot, el Síndic de Greuges recorda que la legislació vigent estableix vies d'accés per a l'alumnat que no ha assolit un títol de batxillerat o cicle formatiu de grau mitjà, però en cap cas preveu que aquestes vies siguin exclusives per a aquest alumnat i que l'alumnat que té un títol de batxillerat o un cicle formatiu no pugui presentar-se per una altra via, si compleix el requisit establert.

Haver d'estudiar un altre cicle formatiu per millorar la nota d'accés, quan ja hi ha altres vies més efectives per fer-ho, és desproporcionat i clarament perjudicial per a l'alumnat que ha estudiat batxillerat o un grau mitjà sense resultats prou alts per accedir a un determinat cicle superior, i que s'ha de tornar a preinscriure amb la mateixa nota any rere any, sense una possibilitat equivalent de millora acadèmica.

Per tant, el Síndic de Greuges demana que es garanteixi la participació a les proves d'accés als cicles formatius de grau superior a l'alumnat que tingui una titulació o que provingui d'un ensenyament equivalent que permeti l'accés directe a aquests cicles formatius.

El Departament d'Educació ha impulsat diferents iniciatives per combatre l'abandonament educatiu prematur

El març de 2023 es va signar l'Acord per a la planificació de la formació professional amb les organitzacions sindicals i patronals més representatives de l'àmbit de la formació professional, amb l'objectiu de planificar una oferta integrada d'aquests ensenyaments.

Entre altres aspectes, aquest acord preveu incrementar l'alumnat que cursa formació professional en modalitat dual (una modalitat que combina la formació al centre educatiu amb l'activitat productiva en una empresa) fins a arribar a 15.000 alumnes. El Departament d'Educació recorda que la mitjana d'alumnes que cursen aquesta modalitat a Catalunya és del 21,7 %, mentre que la mitjana europea se situa al voltant del 30 %. El Departament d'Educació treballa per potenciar la formació professional dual, reforçant el paper dels prospectors o cercadors d'empreses en els diferents serveis territorials d'Educació, entre altres mesures.

Aquest acord també preveu establir una estratègia d'orientació per incrementar el nombre de persones que trien formació professional. **Actualment, el Departament d'Educació treballa en un projecte de decret d'orientació per guiar, informar i acompanyar l'alumnat a l'hora d'accedir als estudis de formació professional.**

En el marc del Pla de xoc contra l'abandonament prematur, el Departament d'Educació comparteix per primera vegada les dades d'abandonament de l'alumnat amb els municipis per fer-ne un seguiment i oferir orientació en cas de detectar risc d'abandonament. També analitza els diferents programes i mesures existents en prevenció, intervenció i compensació per detectar-ne les millores.

Paral·lelament, també es treballa per flexibilitzar els itineraris formatius en funció dels interessos i les demandes de l'alumnat, i per desplegar una oferta integrada de formació professional. Actualment, el Departament treballa en el Projecte de decret de reconeixement de centres integrats, que inclourà diverses modalitats de formació.

Recomanació principal

Millorar l'orientació formativa per combatre l'abandonament educatiu prematur

El Síndic de Greuges demana al Departament d'Educació que amplii i diversifiqui l'oferta de formació professional, de manera que hi hagi itineraris més adaptats a les necessitats de l'alumnat, i que s'orienti millor l'alumnat dins del sistema educatiu. En concret, demana:

- Reforçar els serveis d'orientació dels centres de secundària, per garantir un seguiment més personalitzat de l'alumnat, i establir itineraris formatius individualitzats.
- Continuar incrementant l'oferta de formació professional fins a aconseguir que totes les persones que ho demanen puguin accedir als cicles formatius de grau mitjà.
- Integrar la formació professional del sistema educatiu (CFGM, CFGS, PFI, etc.) i la formació professional per a l'ocupació (que permet obtenir un certificat de professionalitat).
- Desenvolupar també altres modalitats de formació contínua i ocupacional que permetin obtenir títols i certificats de professionalitat a les persones que han sol·licitat plaça de formació professional i no hi han pogut accedir.
- Ampliar l'oferta de programes de noves oportunitats i consolidar un model estable de centre integrat de noves oportunitats, amb diferents ofertes amb vocació professionalitzadora, que garanteixi la continuïtat dels itineraris formatius dels joves amb més dificultats.
- Garantir que l'alumnat que ha abandonat prematurament el sistema educatiu, especialment si ho ha fet recentment (de vegades, per manca d'oferta suficient), i que tècnicament es troba en una edat teòrica d'abandonament educatiu prematur, pugui participar al procés d'admissió preferent (continuïtat d'escolarització).
- Unificar el procés d'admissió d'alumnat als ensenyaments secundaris postobligatoris per facilitar-ne la gestió.
- Aprofitar el marge de discrecionalitat del Departament per equilibrar les probabilitats d'accedir a un cicle formatiu de grau superior per les diferents vies d'accés.

10. Els ajuts per a l'accés al lleure

La participació dels infants i adolescents al lleure educatiu és fonamental per al seu desenvolupament personal i social. Les activitats de lleure ofereixen oportunitats educatives i d'aprenentatges competencials que no sempre es garanteixen amb la mateixa intensitat o de la mateixa manera des de la resta d'àmbits educatius (escolar, familiar, etc.). Alhora, aquest àmbit també aporta oportunitats de socialització i de vinculació comunitària que són bàsiques per a la integració social dels infants i adolescents i per a la cohesió social, especialment rellevants en contextos de creixent vulnerabilitat i complexitat socials. I per als infants i adolescents en situació de vulnerabilitat, a més, el lleure educatiu també és fonamental per prevenir situacions de risc i per promoure el benestar subjectiu.

Els efectes positius del lleure es produeixen sempre que es garanteixi la participació dels infants i adolescents en condicions d'igualtat, sense barreres socioeconòmiques o socioculturals, i sense l'activació de processos de segregació social.

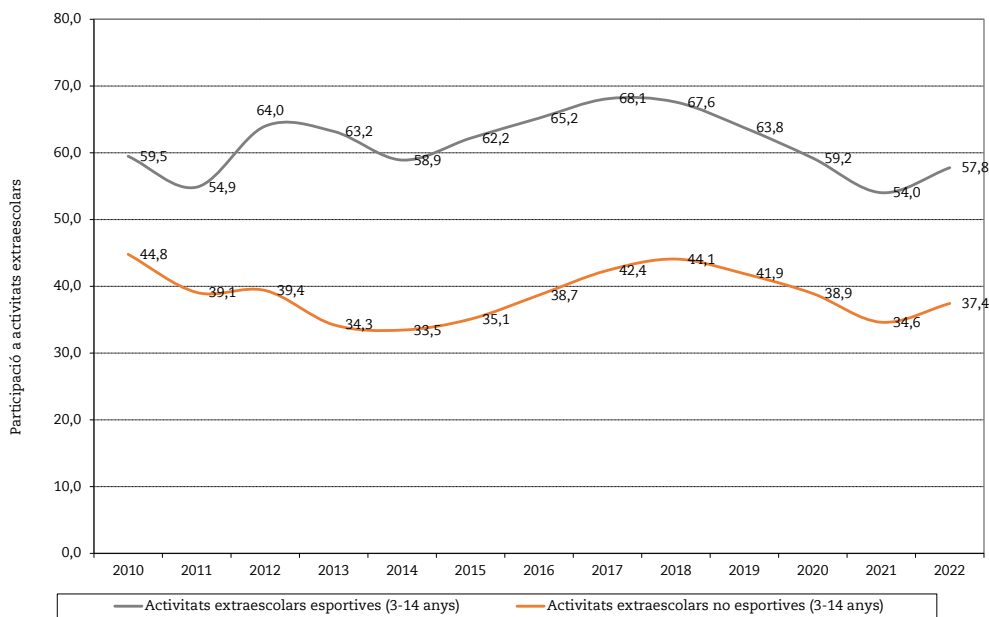
Després del sotrac de la pandèmia, la participació d'infants i adolescents a les activitats extraescolars al llarg del curs està creixent, tot i que encara hi ha més d'una tercera part dels infants que no fan activitats extraescolars esportives i quasi dues tercers parts que no fan activitats extraescolars no esportives

L'àmbit del lleure està molt condicionat pel cicle econòmic. La crisi econòmica de 2008-2013 i la crisi derivada de la pandèmia el 2020-2022 han tingut un impacte directe negatiu en la participació dels infants i adolescents en l'àmbit del lleure. **Després d'un període de decreixement (2019-2021), l'any 2022 la participació a les activitats extraescolars va experimentar un canvi de tendència, segons les dades que ens ofereix l'Enquesta de salut de Catalunya, amb un augment de tres punts percentuals respecte de l'any anterior (gràfic 31).**

Aquest mateix canvi de tendència s'observa també amb les activitats esportives escolars, gràcies al Pla català d'esport a l'escola, els Jocs esportius escolars de Catalunya i altres programes de foment de l'esport. També s'ha notat un canvi en l'accés a les llicències federatives. A diferència d'anys anteriors, l'any 2022 va augmentar la participació dels infants i adolescents a l'esport escolar i a l'esport federat (taula 12A de l'annex 1).

Tot i això, l'àmbit del lleure té mancances relacionades amb el caràcter inclusiu: hi ha una part important d'infants que no poden gaudir d'aquest dret en igualtat d'oportunitats. En concret, **el 42,2 % dels infants de tres a catorze anys no participen en activitats extraescolars esportives durant el curs escolar, i el 62,6 % no participen en activitats extraescolars no esportives.**

Gràfic 31. Evolució de la participació dels infants de tres a catorze anys a les activitats extraescolars esportives i no esportives a Catalunya (2010-2022)

Font. Enquesta de salut de Catalunya.

La participació a les activitats de lleure d'estiu l'any 2023 ha augmentat, tot i que dues terceres parts dels infants i adolescents no participen en activitats d'educació en el lleure durant les vacances

Durant l'estiu de 2023, més de mig milió d'infants i adolescents han participat a les activitats de lleure notificades a la Direcció General de Joventut (casals, campaments, rutes, etc.). S'observa, doncs, una tendència creixent respecte de l'any 2021, amb un increment de més de 16.000 participants (taula 35 i gràfic 32).

Malgrat aquesta tendència positiva, però, encara hi ha un **57 % d'infants i adolescents a Catalunya que no fan activitats de lleure durant l'estiu.**

Taula 35. Dades de participació a activitats d'educació en el lleure a Catalunya (2019-2023)

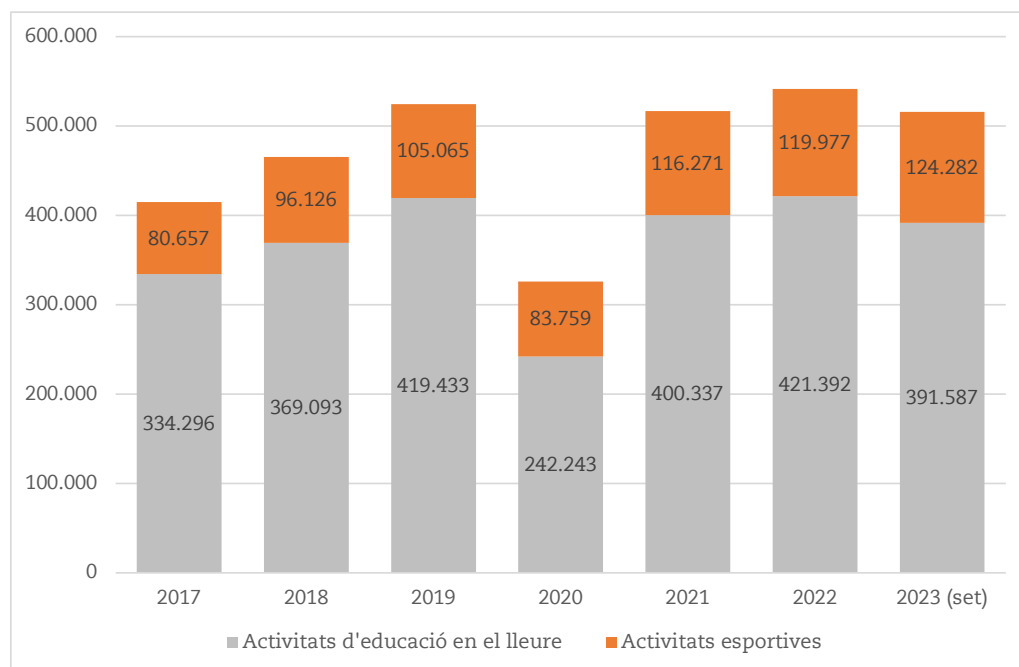
	Activitats	Participants	Dirigents	Personal de suport	Total assistents
Any 2019	11.215	524.498	71.612	6.756	602.866
Any 2020	8.885	326.002	48.757	4.703	379.462
Any 2021	11.710	516.608	71.556	7.645	595.809
Any 2022	11.538	541.369	72.602	7.309	621.280
Any 2023	9.905	515.869	69.202	6.938	592.009

	Activitats	Participants	Dirigents	Personal de suport	Total assistents
Estiu 2019	9.810	486.126	64.660	5.647	556.433
Estiu 2020	8.561	318.237	47.373	4.585	370.195
Estiu 2021	10.942	497.288	68.346	7.295	572.929
Estiu 2022	9.898	499.532	64.671	5.930	570.133
Estiu 2023	9.905	515.869	69.202	6.938	592.009

Font. Direcció General de Joventut del Departament de Drets Socials.

Gràfic 32. Evolució de la participació a les activitats notificades a la Direcció General de Joventut (2017-2023)

Activitats d'educació en el lleure (1)	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Activitats comunicades a la DGJ	7.478	8.230	9.252	6.842	9.244	9.322	7.783
Participants	334.296	369.093	419.433	242.243	400.337	421.392	391.587
Activitats esportives (2)	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Activitats comunicades a la DGJ	1.341	1.839	1.963	2.043	2.466	2.216	2.122
Participants	80.657	96.126	105.065	83.759	116.271	119.977	124.282

Font. Direcció General de Joventut del Departament de Drets Socials.

Nota. (1) Les dades relatives a la participació en activitats d'educació en el lleure només inclouen activitats d'educació en el lleure en sentit estricte (és a dir, activitats sense component esportiu). Les activitats de caràcter esportiu que també s'han de notificar a la Direcció General de Joventut (els casals esportius, les estades o campus esportius i les rutes esportives que es duen a terme en èpoques de vacances escolars) es detallen en l'apartat d'activitats esportives. El principal factor que explica el notable creixement en les notificacions d'activitats d'educació en el lleure a partir de 2017 és l'aprovació i entrada en vigor (l'1 de novembre de 2016) del nou Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de divuit anys. Així, amb l'actual decret cal notificar les activitats amb pernoctació que tinguin una durada igual o superior a dues nits consecutives, mentre que amb l'anterior decret només calia notificar les activitats amb tres o més nits de pernoctació. (2) En l'apartat d'activitats esportives s'hi inclou informació sobre activitats que tenen un component esportiu important però que, alhora, tenen elements substancials que les fan equiparables a les activitats d'educació en el lleure. Aquestes activitats (els casals esportius, les estades o campus esportius i les rutes esportives que es duen a terme en èpoques de vacances escolars) també s'han de notificar a la Direcció General de Joventut d'ençà de l'entrada en vigor del Decret 267/2016.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'ha garantit el valor lectiu de les activitats de tarda del setembre

La modificació del calendari escolar el curs 2022/2023, que va comportar l'avançament de l'inici de l'activitat lectiva una setmana, va ser valorada positivament pel Síndic de Greuges, perquè permetia reduir les desigualtats educatives que es produeixen durant les vacances d'estiu. Aquesta institució, però, també va alertar que aquest avançament s'havia aprovat conjuntament amb l'aplicació d'una reducció de l'horari lectiu durant el mes de setembre (de 9.00 h a 13.00 h), que **es complementava amb una oferta d'activitats educatives no lectives gratuïtes de tarda, amb un cost de 9,4 milions d'euros (6,8 milions d'euros al sector públic i 2,6 milions d'euros al sector concertat).**

Aquestes activitats no lectives de setembre, però, no tenien un valor educatiu equivalent a les activitats complementàries i extraescolars que s'organitzaven més enllà de l'horari lectiu al llarg del curs escolar. A més, hi va haver diferències importants de participació en funció del sector de titularitat: segons l'avaluació feta pel Departament d'Educació, al sector públic el 40 % dels alumnes es van quedar a les activitats de lleure de la tarda, mentre que a l'escola concertada ho van fer més del 90 %.

El Síndic de Greuges va demanar al Departament d'Educació que avalués les mesures adoptades per garantir la cobertura de les activitats de tarda als centres públics i concertats i que millorés el caràcter educatiu de les activitats que es fessin durant el mes de setembre del curs 2023/2024.

El mes de març de 2023, després de l'avaluació, el Departament d'Educació va confirmar públicament que de cara al curs 2023/2024 es consolidaria l'avançament del curs escolar i que totes les tardes de setembre passarien a ser lectives, i no es cobririen amb activitats de lleure no obligatòries.

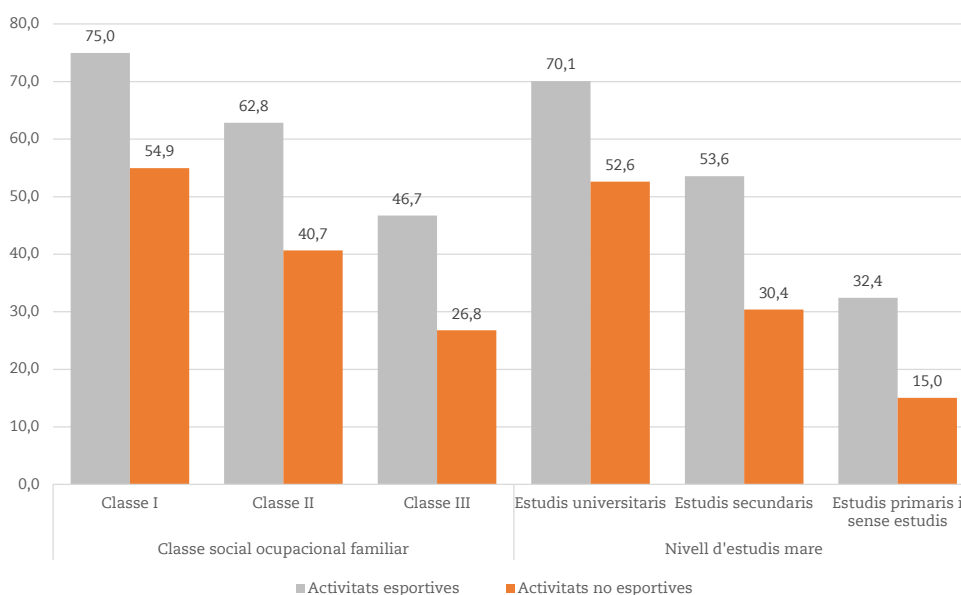
La participació a les activitats extraescolars dels infants de famílies amb més capital econòmic i educatiu és trenta punts percentuals superior a la dels infants de famílies socialment menys afavorides

A mesura que s'amplien els drets relacionats amb l'escolarització i se'n promou la universalització, les desigualtats educatives estan més condicionades per l'accés dels infants i adolescents als recursos educatius fora del temps escolar.

Igual que succeeix amb l'accés i la permanència als ensenyaments reglats, hi ha manca d'equitat en la participació dels infants i joves a les activitats educatives fora de l'horari lectiu, però de forma encara més accentuada pel fet que aquestes activitats no es consideren educació bàsica, i conseqüentment estan menys protegides pels poders públics: els infants i adolescents de famílies amb més capital econòmic i educatiu hi participen més que els infants i adolescents socialment més desfavorits, amb diferències que oscil·len al voltant de trenta punts percentuals (gràfic 33). **Més del 50 % dels infants i adolescents de famílies amb menys capital econòmic i educatiu no participen a activitats esportives (proporció que en el cas dels infants i adolescents socialment més afavorits es redueix a menys del 30 %), i més del 70 % dels infants i adolescents socialment desfavorits no participen a activitats no esportives (menys del 50 % en el cas dels infants i adolescents més afavorits).**

Gràfic 33. Participació a les activitats extraescolars de la població de tres a catorze anys en funció de la classe social ocupacional i del nivell d'estudis de la mare a Catalunya (2022)

Font. Enquesta de salut de Catalunya.

Els costos d'accés a les activitats extraescolars, les diferències en la valoració del temps de lleure com a temps educatiu o el coneixement de l'oferta són alguns dels factors que expliquen aquestes desigualtats relacionades amb la classe social o amb el nivell d'estudis familiar.

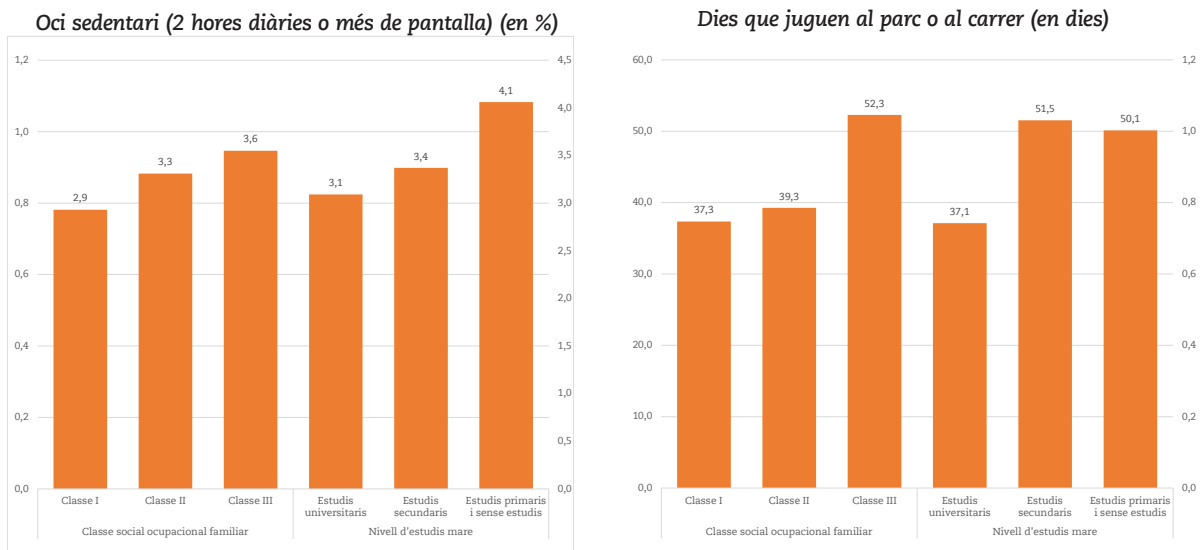
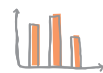
Les diferències són més grans en el cas de les activitats extraescolars no esportives. En el cas de les activitats esportives, com que la participació és més elevada, les desigualtats són menys pronunciades.

Les desigualtats socials en l'accés a les activitats de lleure fan que els infants i adolescents socialment menys afavorits facin un ús del temps de lleure més sedentari i menys estructurat

Les barreres econòmiques i culturals que troben els grups socialment menys afavorits a l'hora de participar en les activitats extraescolars fan que aquests grups aprofitin amb més intensitat els espais públics oberts i menys regulats, com ara els parcs o el carrer, per ocupar el seu temps de lleure, o també que tinguin estils d'oci més sedentaris i facin un ús més abusiu de les tecnologies digitals (TV, ordinador, videojocs, mòbil, etc.).

El consum diari de dues hores o més de pantalla és més elevat en el cas dels infants de tres a catorze anys de famílies amb menys capital econòmic i educatiu (més del 50 %) que en el cas dels infants socialment més afavorits (37 %) (gràfic 34).

Gràfic 34. Tipus de lleure no estructurat de la població de tres a catorze anys en funció de la classe social ocupacional i del nivell d'estudis de la mare a Catalunya (2022)

Font. Enquesta de salut de Catalunya.

Les desigualtats d'accés a l'oferta d'activitats extraescolars afavoreix que esdevingui un espai de segregació escolar

La segregació escolar fa que hi hagi diferències importants entre centres escolars pel que fa al nivell de dinamització educativa i a les activitats no lectives que ofereixen al seu alumnat (la qual cosa, al seu torn, estableix diferències en els projectes educatius i reproduceix la mateixa segregació escolar entre els centres).

Els centres amb una composició social afavorida tendeixen a tenir una oferta extraescolar més àmplia i diversificada que els centres amb una composició social desfavorida, que de vegades no n'ofereixen. El motiu és que les famílies dels centres amb una composició social afavorida tenen més possibilitats de sufragar-ne el cost i la participació del seu alumnat és més elevada.

Els dèficits de polítiques d'accessibilitat econòmica a les activitats extraescolars no contribueixen a compensar aquestes situacions, i fan que els infants amb més dificultats econòmiques només puguin accedir, si n'hi ha als seus territoris, a serveis de caràcter assistencial i d'accés gratuït (centres oberts, casals infantils, etc.), que al seu torn acostumen a tenir una composició social que difereix enormement de la de les activitats de lleure amb un accés més normalitzat. Aquests infants pateixen l'impacte d'una doble segregació, en l'àmbit escolar i a través de la segregació/diferenciació del lleure en funció del seu origen social.

En centres sense una composició social desfavorida, l'alumnat socialment més desfavorit també té més dificultats per accedir a aquestes activitats. L'alumnat racialitzat, d'origen immigrat o pertanyent a minories ètniques, per efecte de les dificultats econòmiques i de les dificultats de participació de les famílies, tendeix a estar infrarepresentat en l'oferta d'activitats extraescolars.

La manca de desenvolupament normatiu del dret al lleure no contribueix a donar garanties d'accessibilitat i d'inclusió als infants i adolescents

El lleure educatiu ha estat un àmbit tradicionalment poc regulat, i el dret al lleure en igualtat d'oportunitats no ha estat plenament reconegut des d'un punt de vista jurídic ni polític. Així com hi ha diversos drets que tenen molta normativa quant a garanties d'accés i de qualitat en l'atenció dels infants, com és el cas del dret a l'educació, el dret al lleure no té un sistema de garanties sòlid que en garanteixi l'accés i la qualitat de l'atenció educativa rebuda.

Pel que fa a la igualtat d'oportunitats, la regulació vigent només adopta l'equitat en l'accés com a principi general d'actuació, sense que es pugui exigir de manera efectiva i sense obligar les administracions públiques a comprometre-s'hi. Només estan regulades les activitats complementàries i extraescolars dels centres concertats per mitjà d'una normativa molt anterior a la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, que, a la pràctica, no és prou efectiva per evitar que la manca de garanties d'accés en condicions d'igualtat a aquestes activitats sigui un factor important de desigualtat social en el sistema educatiu.

I pel que fa a la qualitat, hi ha àmbits de lleure educatiu amb condicions de provisió no reglamentades, com ara les activitats complementàries i extraescolars que s'organitzen als centres públics, els serveis de menjadors escolars en centres concertats, les colònies escolars o determinades activitats artístiques, culturals o d'educació en el lleure desenvolupades per entitats.

No hi ha un sistema general d'ajuts per garantir l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu

Si bé el lleure és un dels àmbits educatius en què més incidència tenen les desigualtats d'accés, les administracions públiques han desplegat molt poques polítiques efectives d'accessibilitat. La manca de protecció jurídica, doncs, actua en detriment de polítiques que compensin les situacions de desavantatge social.

En relació amb les polítiques d'accessibilitat, la Llei d'educació de Catalunya (LEC) preveu que les administracions públiques han d'establir mesures de foment per garantir que tots els infants i adolescents puguin participar en els plans i programes socioeducatius i en les activitats d'educació en el lleure en condicions d'equitat, sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat (art. 41), i també preveu l'establiment d'ajuts econòmics (art. 6, 50.3 i 202).

Malgrat aquesta previsió legal, **actualment no hi ha un sistema general d'ajuts que doni compliment a aquesta provisió i afavoreixi l'equitat en l'accés dels infants a les activitats de lleure.** En tot cas, fins ara, les polítiques d'accessibilitat econòmica en aquest àmbit han tingut un caràcter eminentment local i sectorial. En són un exemple els ajuts que convoquen determinats ajuntaments per fomentar la participació dels infants en determinades ofertes de lleure, o les subvencions del Departament de Drets Socials a les principals entitats de lleure per a la concessió de beques per a places de colònies, casals i activitats de lleure per a infants i adolescents de famílies en situacions de risc social. En aquest sentit, a més, cal garantir

que aquests recursos acabin revertint en els infants, i que no acabin finançant estructures suplementàries per a la gestió dels ajuts públics.

Els ajuts que hi ha actualment per promoure la participació en activitats d'educació en el lleure d'infants, adolescents i joves en risc o situació d'exclusió social es vehiculen a través de la convocatòria de subvencions que aprova anualment el Departament de Drets Socials. Només es destinen 0,89 milions d'euros a actuacions de suport a la participació en igualtat de condicions en les activitats d'educació en el lleure (Q4) (taula 13A de l'annex 1). **Aquests ajuts només cobreixen les beques concedides a infants i adolescents en situació de vulnerabilitat social que participen en activitats organitzades per les entitats d'educació en el lleure (esplais, caus, etc.), però no els que participen en les activitats extraescolars organitzades als centres escolars.**

Partint d'un càlcul mitjà per infant de 500 euros/any destinat a activitats extraescolars, aquest import cobriria la gratuïtat del 0,5 % d'infants de tres a disset anys en situació de risc de pobresa, o de l'1,3 % dels infants en situació de pobresa severa. Si l'ajut fos de 150 euros/any, tal com preveia la darrera convocatòria d'ajuts que va convocar el Departament d'Educació per finançar les activitats extraescolars (Ordre EDU/85/2009, d'11 de març), la cobertura seria del 2,6 % dels infants en situació de risc de pobresa i del 6,1 % dels infants en situació de pobresa severa.

D'altra banda, el programa "L'estiu és teu", que organitza anualment l'Agència Catalana de la Joventut (ACJ) als albergs de la Xarxa Jove d'Albergs de Catalunya (Xanascat), disposa d'una dotació de 550.000 euros destinada a bonificar la participació d'infants en situació de vulnerabilitat a aquest programa de colònies.

El curs 2023/2024 hi ha hagut un increment dels plans educatius d'entorn, però encara hi ha dèficits de cobertura al conjunt de centres amb elevada complexitat

Més enllà dels ajuts, un altre àmbit d'intervenció per fomentar la igualtat d'oportunitats en l'accés al lleure educatiu són els programes socioeducatius territorials, com ara els plans educatius d'entorn. Aquests plans promouen l'obertura i la vinculació dels centres escolars amb el territori, es desenvolupen preferentment en barris socialment menys afavorits i incideixen específicament en l'oferta educativa més enllà de l'horari lectiu i en polítiques d'accessibilitat econòmica.

Durant els darrers anys, particularment d'ençà del curs 2014/2015, el Departament d'Educació i les administracions locals han impulsat la creació de plans educatius d'entorn. El curs 2023/2024 ja hi ha 154 plans distribuïts en 137 municipis (taula 36).

Taula 36. Evolució dels plans educatius d'entorn a Catalunya (2012-2023)

	Municipis	Plans
2012/2013	80	97
2013/2014	77	97
2014/2015	77	96
2015/2016	82	107
2016/2017	88	115
2017/2018	109	128
2018/2019	110	129
2019/2020	111	129
2020/2021	117	135
2021/2022	117	134
2022/2023	118	135
2023/2024	137	154

Font. Departament d'Educació.

Tot i l'increment dels plans educatius d'entorn, encara hi ha centres amb elevada complexitat que no disposen d'aquest suport de tipus comunitari. A partir de les dades aportades pel Departament d'Educació, si prenem com a referència els centres públics de primària i secundària obligatòria, **hi ha 58 centres de molt alta complexitat i 168 centres d'alta complexitat que no disposen d'aquest suport.**

Taula 37. Cobertura dels plans educatius d'entorn a Catalunya en funció del nivell de complexitat dels centres de primària i secundària (2021-2023)

Nivell de complexitat	2023/2024			2021/2022		
	Nombre de centres EPRI i/o ESO amb PEE	Nombre de centres EPRI i/o ESO sense PEE	%	Nombre de centres EPRI i/o ESO amb PEE	Nombre de centres EPRI i/o ESO sense PEE	%
Molt alta	190	58	76,6	178	70	71,8
Alta	328	168	66,1	260	236	52,4
Mitjana alta	390	519	42,9	263	646	28,9
Mitjana baixa	214	699	23,4	117	796	12,8
Baixa	69	411	14,4	27	453	5,6

Font. Departament d'Educació.

Nota. ESO: educació secundària obligatòria; EPRI: educació primària; PEE: plans educatius d'entorn.

El Departament d'Educació recorda, però, que crear plans educatius d'entorn i participar-hi és voluntari tant per als ajuntaments com per als centres, i que, malgrat que s'impulsa la participació, hi ha ajuntaments i centres de molta complexitat que declinen la proposta.

Pel que fa als plans locals de dinamització del lleure educatiu en entorns socialment desfavorits, el Departament de Drets Socials també contribueix a finançar els plans locals de joventut (PLJ) i els plans comarcals de joventut (PCJ), en què es recullen les actuacions del món local en matèria de joventut. Aquest finançament es vehicula mitjançant un contracte programa entre el Departament de Drets Socials i els ens locals, i contribueix indirectament a la dinamització del lleure educatiu en entorns socialment desfavorits, atès que en el marc d'alguns d'aquests plans s'inclouen actuacions en aquest sentit. Alhora, se subvenciona mitjançant la fitxa 44 del contracte programa la integració dels joves en situacions de vulnerabilitat.

Es consolida el teixit associatiu i la provisió d'equipaments culturals i esportius, determinants per a la promoció del lleure educatiu entre els infants i els adolescents i per garantir xarxes de suport comunitari

La capacitat dels individus de vincular-se amb l'entorn i d'establir relacions socials ajuda a crear xarxes socials de suport, que són fonamentals per consolidar trajectòries d'inclusió social i ofereixen oportunitats de socialització fonamentals per promoure processos de desenvolupament personal i social, especialment entre els infants.

Una de les fortaleses de Catalunya en l'àmbit del lleure educatiu és que compta amb una xarxa d'equipaments culturals i esportius àmplia i també amb un teixit associatiu robust, que permet consolidar ofertes d'activitats i promoure la participació dels infants i adolescents. **Els darrers anys, s'han incrementat el nombre d'entitats i instal·lacions juvenils, de clubs i entitats esportives, d'instal·lacions esportives, etc.**

Aquestes entitats i equipaments afavoreixen la promoció d'oferta d'activitats de lleure educatiu, i també són espais de trobada on establir relacions i vincles en l'àmbit comunitari, fonamentals per a la integració i la cohesió socials.

Les famílies socialment més afavorides tendeixen, però, a teixir xarxes relacionals més estratègiques des de la perspectiva del propi progrés personal, social i econòmic. Per a aquests grups socials, les decisions sobre l'elecció escolar, el barri de residència o les relacions professionals o de lleure, per citar alguns exemples, responen sovint a criteris d'oportunitat social. Els grups socials més desfavorits o bé tenen menys suports socials, o bé, si tenen xarxes relacionals sòlides ubicades en l'entorn immediat (veïns, xarxa social, etc.), tendeixen a ser menys determinants en la provisió d'aquestes oportunitats socials.

Taula 38. Evolució de les entitats i els equipaments culturals i esportius a Catalunya (2015-2022)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Entitats juvenils	2.007	2.056	2.055	2.078	2.110	2.125	2.194	2.146
Instal·lacions juvenils (cases de colònies, albergs i altres)	509	529	530	536	533	496	513	517
Places en instal·lacions juvenils	47.772	49.304	49.598	49.740	50.169	47.316	48.432	49.259
Espais esportius censats	39.788	42.068	48.790	48.798	48.976	49.582	51.347	51.754
Clubs esportius	-	-	-	-	-	8.480	8.595	8.805
Entitats inscrites en el Registre d'Entitats Esportives	-	18.764	17.045	19.364	19.504	19.702	20.368	20.512
Biblioteques	-	858	-	850	-	-	-	-

Font. Idescat i Secretaria General de l'Esport.

Cal promoure la pràctica esportiva dels infants en general, i també dels infants estrangers en situació administrativa no regularitzada

La Llei 39/2022, de 30 de desembre, de l'esport, de caràcter estatal, estableix que s'ha de promoure la pràctica esportiva de les persones estrangeres que tinguin residència legal a Espanya (art. 9) i que no se'ls poden imposar restriccions a l'expedició de llicències federatives (art. 49.5).

Aquests preceptes legals no comporten necessàriament restriccions en l'accés a la pràctica de l'esport i a les llicències federatives a les persones estrangeres en situació administrativa no regularitzada, però no les incorporen en aquestes garanties.

Els reglaments d'algunes federacions ja incorporen restriccions per a les persones estrangeres sense permís de residència. El Síndic de Greuges considera que aquestes restriccions no haurien d'existir, sobretot en el cas dels infants, d'acord amb el dret a la pràctica esportiva i el dret d'associació sense discriminacions.

De fet, la institució va demanar que es modifiqués la normativa que regula la pràctica de l'esport a fi d'obligar les federacions esportives a incorporar garanties d'accés per a aquests infants, independentment de la situació administrativa que tinguessin. **La nova llei sobre l'activitat física i l'esport de Catalunya, que ha d'incorporar aquestes garanties, no està previst que s'aprovi a curt termini.**

La manca d'una política sòlida per garantir que es contracta prou personal de suport en l'àmbit del lleure dificulta enormement la inclusió dels infants i adolescents amb diversitat funcional en igualtat d'oportunitats, si la família no se'n fa càrrec

Les desigualtats d'accés també es fan paleses en les dificultats que tenen els infants amb discapacitat o pluridiscapacitat (o altres infants amb necessitats educatives específiques, incloses les de caràcter conductual) per participar a les ofertes de lleure. És necessari, doncs, que les activitats siguin inclusives

i que garanteixin la participació i l'atenció adequada de les necessitats educatives d'aquests infants.

Les mancances en l'educació inclusiva es fan presents en l'entorn escolar, especialment en les activitats complementàries i extraescolars, i també en altres activitats organitzades per entitats i administracions públiques (casals de vacances, etc.). El Síndic de Greuges ha detectat dificultats d'accés a activitats perquè no hi ha prou personal educador, o personal amb la formació adequada, i perquè l'Administració no ha contractat prou personal de suport que acompanyi la participació dels infants que ho necessiten.

Aquesta situació fa que de vegades sigui la família qui s'hagi de fer càrrec econòmicament de la contractació d'aquest personal, de manera que per a aquests infants i adolescents participar a les activitats té un cost molt més elevat que per a la resta. Sovint les ràtios establertes per norma no són adequades per als infants amb discapacitat que participen en activitats de lleure ordinàries.

Cal proporcionar les condicions adequades i els recursos necessaris per fer possible la participació de qualsevol infant a aquestes activitats de manera normalitzada, amb el suport de l'Administració.

Durant l'any 2022, el Departament de Drets Socials va establir, per primera vegada, una línia específica d'ajuts amb aquesta finalitat (línia Q.5 "Ajuts a la contractació de monitors/ores de suport per a la participació d'infants i joves amb discapacitat a les activitats d'educació en el lleure), amb una dotació pressupostària de 300.000 euros. **L'any 2023, el pressupost executat ha estat de 260.305 euros per a prop de 250 infants beneficiaris. Aquesta cobertura és especialment baixa en comparació amb el conjunt d'infants i adolescents amb necessitats educatives específiques que requereixen suport educatiu en l'àmbit del lleure.**

Alhora, el programa de colònies "L'estiu és teu" (organitzat anualment per l'Agència Catalana de Joventut als albergs de la Xanascot) està obert a la participació d'infants i joves amb diversitat funcional, les necessitats dels quals s'atenen mitjançant la contractació de monitors i monitores addicionals.

Cal flexibilitzar la normativa que regula les categories, els nivells i les edats en les competicions esportives per facilitar que els infants amb diversitat funcional juguin amb infants del seu mateix nivell maduratiu

La manca d'una regulació específica que garanteixi una pràctica inclusiva de l'esport en tots els nivells, especialment quan es tracta d'esportistes en edat formativa (esport escolar i esport federat d'infants i adolescents al marge del tipus de llicència), fa que en alguns casos la pràctica de l'esport sigui segregada i que els infants i adolescents amb diversitat funcional no puguin jugar en els mateixos equips o les mateixes modalitats que els altres infants i adolescents.

La institució del Síndic de Greuges ha rebut queixes d'infants i adolescents que participen en categories inferiors a l'edat que els correspondria, perquè d'aquesta manera se'ls garanteix que fan esport amb un grup amb qui comparteixen edat madurativa i de desenvolupament. Tot i això, no poden participar a les competicions (o ho han de fer "fora de concurs"), de manera que no es garanteix el dret dels infants i adolescents amb discapacitat a formar part dels equips esportius i de les competicions esportives per equips o individuals en igualtat de condicions que els altres infants i adolescents sense discapacitat.

Perspectiva de gènere: Desigualtats en la participació a activitats de lleure en funció de l'edat i del gènere

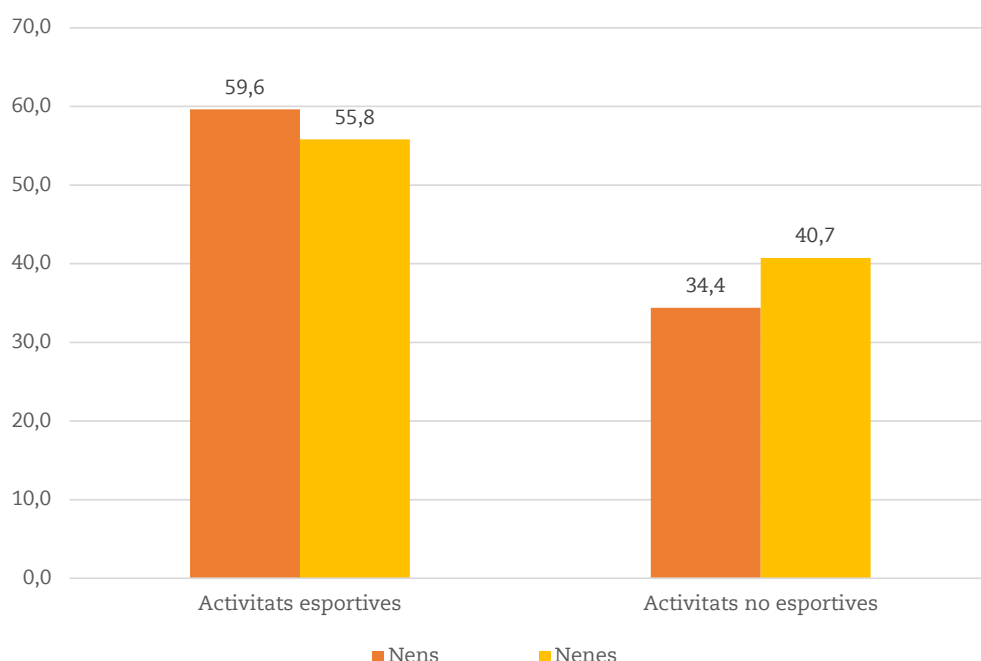
A mesura que els infants es fan grans, especialment a partir dels dotze anys, la participació a les activitats de lleure educatiu decreix. Aquest comportament es deu, en part, als dèficits de dinamització de l'oferta educativa de molts instituts, en contrast amb el que succeeix als centres de primària, i a les dificultats d'atracció i de fidelització d'aquesta demanda als diferents recursos educatius del territori (entitats de lleure, casals de joves, etc.).

La separació entre activitats per a nens/nois i activitats per a nenes/noies, especialment en l'àmbit esportiu, que és el que té més participació, i la reproducció de les diferències de gènere a través de la programació de l'oferta, quan es programen activitats més per a nois o per a noies, especialment als centres escolars, afavoreixen pràctiques de lleure diferenciades. De fet, **els nens/nois de tres a catorze anys (59,6 %) participen més que les nenes/noies (55,8 %) en activitats esportives, i les nenes/noies (40,7 %) participen més que els nens/nois (34,4 %) en activitats no esportives (gràfic 35).**

En l'àmbit esportiu, els nens/nois tendeixen més a fer futbol, bàsquet, tennis, handbol, taekwondo o escacs, mentre que les nenes/noies tendeixen més a fer patinatge, voleibol o gimnàstica (gràfic 8A de l'annex 1).

Aquestes diferències de gènere no només perjudiquen el caràcter coeducatiu de les mateixes activitats de lleure, sinó que també poden suposar de vegades una desigualtat educativa, perquè poden derivar en dificultats en l'accés. En l'àmbit esportiu, per exemple, hi ha noies que han d'abandonar la pràctica d'esports d'equip perquè no hi ha prou nenes que hi vulguin participar.

Gràfic 35. Participació a les activitats extraescolars esportives i no esportives dels infants de tres a catorze anys en funció del sexe a Catalunya (2022)

Font. Enquesta de salut de Catalunya.

Recomanació principal

Convocar ajuts per suprimir les barreres econòmiques en l'accés a les activitats extraescolars

La institució del Síndic de Gregues demana al Departament d'Educació i al Departament de Drets Socials:

- Convocar ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat en igualtat d'oportunitats a les activitats extraescolars del Departament d'Educació, a fi de donar compliment als articles 50.3 i 202 de la Llei d'educació de Catalunya, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques.
- Promoure mesures d'accessibilitat econòmica (ajuts econòmics, bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.) en les administracions públiques que gestionen directament activitats i serveis de lleure educatiu sufragades amb fons públics.
- Incrementar la subvenció per a la contractació de monitors i monitores de suport perquè els infants i joves amb discapacitat puguin participar en les activitats d'educació en el lleure i en la resta d'activitats extraescolars. Promoure la inclusió dels infants i adolescents amb diversitat funcional.
- Incloure en la convocatòria ajuts específics per a col·lectius d'atenció prioritària que tinguin nivells baixos de participació (adolescents, infants tutelats, etc.).

En el marc d'aquesta actuació, cal regular el dret al lleure en condicions d'igualtat, especialment a les activitats extraescolars, les sortides i colònies escolars, els serveis escolars dels centres i les activitats i els serveis de lleure educatiu duts a terme per les administracions o per entitats sufragades amb fons públics, i, entre d'altres:

- Garantir que les administracions públiques compleixen el deure d'establir sistemes d'ajuts o de bonificacions i exempcions per als infants amb més dificultats econòmiques, i especificar criteris socials i econòmics prioritaris per discriminar la concessió d'aquests ajuts entre les famílies.
- Garantir el caràcter inclusiu de les activitats de lleure (adaptar les activitats, formar els educadors, no assumir costos addicionals i prohibir la no-admissió per raons de discapacitat).
- Implicar les administracions públiques en les garanties d'accés i de suport dels infants amb necessitats educatives específiques al lleure educatiu, sense discriminacions de cap tipus.

11. Els serveis educatius de suport per garantir la inclusió escolar

Amb caràcter general, però especialment per als infants socialment desfavorits, és fonamental que la inclusió al sistema educatiu es faci en condicions de qualitat, perquè les oportunitats dels infants amb diversitat funcional de desenvolupar-se de manera autònoma en el futur depenen fonamentalment de la intervenció del professionals del sistema educatiu.

Els darrers anys, el Departament d'Educació ha desplegat el Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu, i ha incrementat tant la detecció d'alumnat amb necessitats de suport educatiu (NESE) com la dotació de personal docent especialista i de personal d'atenció educativa als centres ordinaris.

L'any 2023 el Departament d'Educació ha finalitzat el procés de diagnosi gràcies a la Taula de Participació de l'Educació Inclusiva (TAPSEI), creada fa un any, concebuda com un òrgan de participació social i institucional que s'orienta a promoure el canvi amb una mirada inclusiva en els àmbits social i institucional i a definir línies d'actuació per seguir avançant cap a un sistema d'educació inclusiu.

Durant el curs 2023/2024, el Departament d'Educació ha continuat incrementant la dotació de recursos per al desplegament de l'educació inclusiva

Una part significativa de l'increment de la contractació de personal docent i d'atenció educativa per al curs 2023/2024 s'ha destinat al desplegament del Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. En concret, **297 dels 1.190 docents nous contractats i 112 dels 211 professionals d'atenció educativa nous s'han destinat a atendre les necessitats de l'educació inclusiva.**

Els darrers anys, el Departament d'Educació ha incrementat notablement la dotació de recursos per garantir l'educació inclusiva. **Des de l'aprovació del Decret 150/2017, entre els cursos 2017/2018 i 2023/2024 s'ha augmentat un 80,4 % el nombre de docents en aules de suport intensiu d'escolarització inclusiva (SIEI), un 94,3 % el nombre d'hores contractades de monitors de suport (vetlladors) als centres públics i un 30,3 % els docents especialistes d'educació especial al 2n cicle d'educació infantil i educació primària. També s'ha doblat el nombre d'aules integrals de suport (AIS) (taula 14A de l'annex 1).**

Entre altres aspectes, el curs 2023/2024 s'ha promogut la creació del recurs SIEI Plus, que pretén donar resposta a les zones que no disposen de centres d'educació especial o a les zones en què el centre d'educació especial es troba a una distància que no permet escolaritzar els alumnes que requereixen aquesta resposta, que són el Garraf, l'Alt Pirineu i Valls. El SIEI Plus consisteix en 50 dotacions extraordinàries de mestres d'educació especial o orientadors, educadors d'educació especial i mestres d'audició i llenguatge (MALL), que s'han incorporat als centres que ja disposen del recurs SIEI.

L'augment de necessitats educatives específiques detectades entre l'alumnat escolaritzat al sistema educatiu, però, ha fet que aquest increment de recursos no hagi suposat un salt qualitatiu significatiu en la dotació de personal de suport. Així, la ràtio d'alumnat amb necessitats educatives específiques per docent especialista d'educació especial ha passat del 4,81 del curs 2017/2018 al 4,96 del curs 2022/2023, mentre que la ràtio d'alumnat amb necessitats educatives específiques per hores contractades de monitoratge al sector públic ha passat de l'1,84 del curs 2017/2018 al 2,03 del curs 2023/2024.

Taula 39. Evolució de la dotació de professionals (2010-2023)

	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024
Nombre de docents per als SIEI (1)	316	331	355	359	377	426	481	551	684	762,9	845,5	992	1.171	1.234
Monitors/es de suport a centres públics (hores contractades) (2)	23.971	23.971	23.971	27.791	29.439	30.083	30.323	32.148	32.148	33.504	40.465	47.816	54.068	62.452
Auxiliars d'educació especial	124	126	126	125	119	118	118	116	116	116	113	115	116	116
Educadors d'educació especial	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	726	-	-	-
Docent especialista d'educació especial (2n cicle d'educació infantil i educació primària)	3.074	3.050	2.948	3.260	3.244	3.080	3.290	3.378	3.489	3.565	3.598	3.893	4.403	-
Alumnat NEE A per docent especialista d'educació especial	-	-	-	-	-	-	-	4,81	4,89	-	4,96	4,99	4,96	-
Hores de vetllador per alumnat NEE A en centres ordinaris (públics)	-	-	-	-	-	-	-	1,84	1,57	1,49	1,83	1,89	1,84	2,03 (p)
Nombre d'aules integrals de suport	-	-	-	-	-	-	-	13	19	20	27	32	38	41

Font. Departament d'Educació.

Nota. (1) En el cas de primària es computa una unitat per cada dotació de plantilla. En el cas de secundària, es computa una unitat per cada 1,5 dotacions de plantilla. A partir del curs 2017/2018 s'indica el nombre de docents als SIEI en centres públics i concertats.

(2) Els cursos 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016, les dades inclouen la dotació inicial i els increments tramitats a partir del segon trimestre, per ajustament de la demanda. Les dades anteriors i posteriors no tenen en compte les hores contractades pel Consorci d'Educació de Barcelona.

Hi ha un consens ampli en el si de la comunitat educativa, també per part del Departament d'Educació, sobre el caràcter encara insuficient de la dotació vigent dels recursos per a la inclusió. El Síndic de Greuges continua constatant a través de les queixes rebudes la manca de recursos suficients als centres educatius per atendre adequadament l'alumnat amb necessitats educatives específiques amb garanties d'inclusió escolar. Encara hi ha alumnat, per exemple, que és assignat per l'equip d'assessorament i orientació psicopedagògic (EAP) a determinats centres ordinaris i no s'hi escolaritza per manca de SIEI suficients.

Durant el curs 2023/2024, el Departament d'Educació ha reorganitzat la distribució del monitoratge de suport als centres públics, que havia generat queixes en determinats centres per la reducció de la dotació

L'evolució de la dotació de professionals de suport de què disposen els centres no sempre està en consonància amb l'evolució de les necessitats d'atenció que requereixen els alumnes que escolaritzen. **El curs 2023/2024 el Síndic de Greuges ha rebut queixes relacionades amb retards en l'assignació de personal d'atenció educativa (vetlladors) als centres escolars a començament de curs, tot i que el Departament d'Educació els havia assignat hores de vetllador. També ha rebut queixes perquè hi ha centres que han reduït les hores assignades tot i no haver reduït el nombre d'alumnes amb necessitats de suport educatiu que s'hi escolaritza.**

El curs 2023/2024 s'ha implementat un sistema d'assignació d'hores més transparent i equitatiu, en funció de la puntuació que rep l'alumnat en l'annex 4 de l'informe que elabora l'EAP, perquè s'havien detectat desigualtats en la distribució d'aquests recursos entre centres. **L'increment global d'hores de monitoratge de suport del 15,5 % respecte al curs anterior ha fet que el 56,3 % de centres hagin incrementat el nombre de suports, i que el 23,2 % els hagin reduït, sense haver modificat necessàriament el nombre d'alumnat amb necessitat de suport educatiu. El 20,5 % de centres han mantingut aquests suports (taula 40). A més, a primària el 20 % de les hores de monitoratge de**

suport s'han de destinar a l'horari de menjador, la qual cosa no es feia en tots els casos i s'ha hagut d'ajustar. El Departament d'Educació recorda, alhora, que les hores de monitoratge de suport no són nominals i poden canviar en funció de l'evolució de l'autonomia de l'alumnat.

Taula 40. Evolució de les hores de monitoratge respecte al curs 2022/2023

	Nombre de centres	%
Han augmentat la dotació	1.132	56,3
Han reduït la dotació	466	23,2
Han mantingut la dotació	413	20,5
Total	2.011	100,0

Font. Departament d'Educació.

Així mateix, enguany el Departament d'Educació ha hagut de tancar a començament de curs la partida destinada al servei de monitoratge, d'acord amb els requeriments del Departament d'Economia, perquè ha fet un concurs de licitació.

Malgrat l'increment de recursos als centres ordinaris, també augmenta l'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial, i les mesures adoptades per assolir els objectius d'inclusió proposats no són prou eficaces

D'acord amb la normativa vigent, s'ha de promoure l'escolarització de tot l'alumnat en centres ordinaris, amb els suports que siguin necessaris. Només de manera excepcional, en casos de discapacitats greus o severes que necessitin una elevada intensitat de suport educatiu, es pot dur a terme l'escolarització en un centre d'educació especial.

Ara bé, malgrat aquesta previsió, **des de l'aprovació del Decret 150/2017 s'ha incrementat un 20,0 % el nombre d'alumnat escolaritzat als centres d'educació especial**. El curs 2022/2023, amb 8.207 alumnes, és el curs en què hi ha hagut més alumnes en centres d'educació especial, com a mínim en les darreres dues dècades (taula 41).

A causa de la demanda, **hi ha alumnat amb proposta d'escolarització a centre d'educació especial que no hi pot accedir per manca de plaça**. Durant els cursos 2022/2023 i 2023/2024, el Síndic de Greuges ha constatat casos en què, malgrat la proposta d'escolarització a un centre d'educació especial feta pels

serveis especialitzats, l'Administració assigna un centre ordinari, normalment amb SIEI, per la manca de places de centres d'educació especial al territori de l'alumne. Són casos en què el criteri de disponibilitat de recursos preval sobre el criteri tècnic.

Taula 41. Evolució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en el sistema educatiu (2010-2023)

Cursos	Alumnes amb NEE escolaritzats en centres ordinaris	Alumnes en centres d'educació especial	Total d'alumnes amb NEE	% d'alumnes amb NEE en centres ordinaris
2010/2011	18.407	6.369	24.776	74,3
2011/2012	18.939	6.568	25.507	74,3
2012/2013	18.068	6.744	24.812	72,8
2013/2014	17.759	6.927	24.686	71,9
2014/2015	18.164	7.147	25.311	71,8
2015/2016	18.625	7.282	25.907	71,9
2016/2017	24.696**	6.919	31.612**	78,1**
2017/2018	23.857	6.839	30.696	77,2
2018/2019	26.844	7.087	33.931	79,1
2019/2020	29.374	7.456	36.830	79,8
2020/2021	29.028	7.818	36.846	78,8
2021/2022	31.470	8.067	39.537	79,6
2022/2023	34.465	8.207	42.672	80,8

Font. Departament d'Educació.

Nota. ** Les dades dels centres ordinaris corresponen a alumnat d'educació infantil, primària i secundària. Alhora, cal tenir present que s'han afegit categories de reconeixement de necessitats educatives específiques respecte de les dades de cursos anteriors. Aquest canvi s'ha degut a l'aprovació de l'Ordre ENS/293/2015, de 18 de setembre, de creació del Registre d'alumnes i del fitxer de dades de caràcter personal associat, i a la posterior implantació d'aquest registre (RALC) en què s'han d'inscriure tots els alumnes matriculats als centres educatius d'ensenyaments reglats no universitaris de Catalunya. El RALC és l'única font de dades d'identificació dels alumnes, de manera que s'interrelaciona amb la resta de sistemes d'informació del Departament, com per exemple la GEDAC (aplicació per a la gestió d'escolarització).

Cal posar de manifest, alhora, que **des de l'aprovació del Decret 150/2017 ha augmentat la detecció d'alumnat amb necessitats educatives específiques al sistema educatiu (un 44,5 % des del curs 2017/2018)**, i que, consegüentment, també ha augmentat lleugerament la proporció d'aquest alumnat escolaritzat en centres ordinaris (del 77,2 % al 80,8 % del curs 2022/2023).

Malgrat l'increment de recursos, es manté la demanda de les famílies d'escolarització en centres d'educació especial, i també es mantenen les queixes relacionades amb una atenció insuficient de l'alumnat amb necessitats educatives específiques als centres ordinaris (per manca de suports suficients, per dèficits d'informació sobre l'atenció proporcionada, etc.).

La inclusió encara es produeix amb una certa tendència a la segregació interna de l'alumnat amb necessitats educatives específiques dins dels centres ordinaris, ja que de vegades es concep la SIEI com una aula separada de l'aula ordinària, i el personal de suport, com una assignació individualitzada per a cada alumne amb necessitats educatives específiques, no com un recurs propi del centre i del grup classe.

L'assignació de recursos topa amb un dèficit de formació del personal docent i d'atenció educativa per comprendre el canvi de paradigma en la pràctica professional que suposa la implantació del model d'escola inclusiva i el paper que ha de tenir cada professional en un sistema educatiu inclusiu

La implementació del model d'escola inclusiva comporta una veritable transformació del sistema educatiu que requereix, a banda de canvis organitzatius i dotació de recursos, un canvi cultural profund en els diferents professionals que es relacionen amb l'alumnat i amb la resta de professionals en un context de diversitat. La inclusió plena de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en els centres escolars ordinaris depèn, en bona part, de la capacitat d'orientar tots els recursos de què disposen els centres a donar resposta a les necessitats de tot l'alumnat.

Una part important del professorat encara continua considerant que l'educació inclusiva afecta només l'alumnat amb necessitats educatives específiques, que l'atenció d'aquest alumnat és responsabilitat principal del personal de suport i que la seva inclusió depèn fonamentalment de la provisió d'aquests suports específics addicionals, sense la necessitat de modificar la mateixa pràctica professional i la dinàmica de funcionament de l'aula.

Encara hi ha serveis, com ara els equips d'assessorament i orientació psicopedagògics (EAP), els centres de desenvolupament i atenció precoç (CDIAP), etc., que proporcionen un assessorament a les famílies no sempre orientat cap a la inclusió.

El mateix suport intensiu escolarització inclusiva (SIEI) no hauria de consistir en un espai fix, una aula, definit per garantir l'atenció de l'alumnat amb necessitats educatives específiques separat del seu grup classe. El grup classe és la unitat de referència per als professionals del centre, de la qual forma part l'alumnat amb necessitats educatives específiques i sobre la qual

el personal docent i de suport ha de treballar. La funció del professorat, amb el suport del centre d'educació especial proveïdor de serveis i recursos de suport a la inclusió (CEEPSIR) i la resta de l'equip educatiu, és trobar la manera d'organitzar activitats i formes de treballar que tinguin en consideració des del principi tot l'alumnat, siguin quines siguin les seves necessitats.

Durant el curs 2023/2024 el Departament d'Educació ha ofert formacions als professionals educatius en relació amb l'educació inclusiva (formació en disseny universal de l'aprenentatge (DUA), formació vinculada a les necessitats educatives específiques i altres aspectes clau de l'educació inclusiva, formacions als centres que ja són CEEPSIR o que incorporen aquest servei, etc.).

L'aplicació de sancions a l'alumnat amb trastorns de conducta té caràcter discriminatori

A través de les queixes rebudes, el Síndic de Greuges constata que en moltes ocasions a l'alumnat amb trastorns de conducta se li aplica la normativa disciplinària i sancionadora i se li imposen mesures d'expulsió o limitació de l'assistència a determinades activitats curriculars (sortides i colònies, etc.), de vegades sense seguir els procediments preceptius.

La institució recorda que la manera d'atendre les dificultats de conducta d'alumnat amb NESE no hauria de ser l'expulsió, i que aquests casos i les possibles dificultats que poden suposar per a la convivència al centre s'han d'abordar des d'un plantejament integrador (no excloent), activant els recursos i suports que es considerin necessaris per garantir la inclusió de l'alumnat amb NESE.

Cal, en aquest sentit, escoltar les demandes dels centres de recursos específics de suport, que de vegades no obtenen la resposta esperada del Departament d'Educació.

Si es vol avançar cap a un model d'escola inclusiva, cal reforçar el personal dels diferents serveis educatius que s'ocupen de donar suport al personal docent

La manca de reforç dels serveis educatius que acompanyen els centres dificulta la implantació del model d'escola inclusiva.

El Síndic de Greuges ha destacat durant anys que els EAP estan saturats i els falta intensitat en la intervenció, la qual cosa limita la seva capacitat d'acompanyar els professionals dels centres per transformar la seva pràctica professional d'acord amb el paradigma de l'educació inclusiva i per millorar l'atenció de l'alumnat amb necessitats educatives específiques dins dels centres ordinaris.

Els centres d'educació especial proveïdors de serveis i recursos (CEEPSIR), que han estat concebuts com a serveis proveïdors de serveis i recursos per al personal docent dels centres ordinaris per fer efectiva la inclusió de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, no han estat plenament desplegats.

Finalment, els centres de recursos educatius per a deficients auditius (CREDA), els centres de recursos educatius per a discapacitats visuals (CREDV) i els centres de recursos educatius per a alumnes amb trastorns del desenvolupament i la conducta (CRETDIC), que són serveis que atenen alumnat amb trastorns del llenguatge, alumnat amb greus discapacitats visuals o alumnat amb trastorns del desenvolupament i de conducta, i que ajuden els centres ordinaris en l'escolarització d'aquest alumnat, també tenen dificultats per cobrir la demanda i per treballar amb el professorat per millorar l'atenció educativa d'aquest alumnat dins l'aula.

De cara al curs 2023/2024, la inversió addicional de 20 milions d'euros de què ha disposat el Departament d'Educació s'ha destinat a incrementar recursos especialment en l'àmbit dels serveis educatius que donen suport als centres ordinaris

D'acord amb els resultats principals de la Taula de Participació per a un Sistema Educatiu Inclusiu (TAPSEI) i l'avaluació externa del desplegament del Decret 150/2017, el Departament d'Educació ha destinat l'increment pressupostari a mesures com ara:

- **Impulsar el programa per acompanyar els centres en la inclusió educativa a través de la contractació de 38 professionals** que tenen l'encàrrec de formar els centres i els docents per fomentar la cultura inclusiva en el centre.
- **Enfortir encara més els EAP amb l'increment de dotacions de psicopedagogs, fisioterapeutes i treballadors socials,** tal com estableix el Decret 150/2017. Des del curs 2017/2018, s'han incrementat un 26,3 % les dotacions dels EAP.

Taula 42. Evolució dels recursos disponibles als EAP (2015-2023)

EAP	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024
Psicopedagogs	521	537	567	567	567	640	641,5	632	682
Treballadors socials	110	110	106	106	108	121	121	121	144
Fisioterapeutes	87	87	87	87	87	105	105	105	134

Font. Departament d'Educació.

■ **Enfortir els CREDA i els CRETDIC**, amb el focus posat en la millora de l'atenció als alumnes amb trastorns del llenguatge, trastorns de l'espectre autista i trastorns de conducta.

■ **Dur a terme una nova convocatòria CEEPSIR** perquè més centres d'educació especial puguin ser acreditats com a centres d'educació especial proveïdors de serveis i recursos. Amb la resolució de la darrera convocatòria CEEPSIR, 22 nous centres d'educació especial, públics i privats concertats seran proveïdors de serveis i recursos per a centres ordinaris, per la qual cosa al voltant de la meitat dels centres d'educació especial disposaran d'aquesta acreditació per continuar amb la transformació endegada.

Una de les principals preocupacions actuals en relació amb els CEEPSIR és com s'articulen amb l'escola ordinària en general i amb els projectes educatius de centre en particular.

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'han millorat les garanties perquè l'alumnat amb necessitats educatives específiques es pugui graduar en ESO

L'educació bàsica promou l'adquisició de competències que socialment es consideren bàsiques perquè les persones es puguin desenvolupar en societat. El sistema educatiu no pot considerar-se plenament inclusiu si estableix uns nivells d'aprenentatges per superar l'educació bàsica que no poden ser adquirits potencialment, amb les adaptacions que corresponguin, per qualsevol alumne, siguin quines siguin les seves condicions.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic de Greuges va demanar al Departament d'Educació que avalués l'alumnat amb necessitats educatives específiques en funció del grau d'assoliment de les competències bàsiques, tenint en compte el seu procés d'aprenentatge i també els criteris d'avaluació establerts al seu pla de suport individualitzat. També li va demanar que garantís que aquest alumnat es pot graduar en ESO segons els criteris d'avaluació establerts en el pla de suport individualitzat, sense condicionar la graduació al seguiment d'un itinerari formatiu determinat, especialment quan aquest itinerari no preveu posteriorment que l'alumne es graduï.

En aquesta línia, el Síndic de Greuges va demanar que es promogués la modificació de la norma que regula el procediment, els documents i els requisits formals del procés d'avaluació a l'educació secundària obligatòria (Ordre ENS/108/2018, de 4 de juliol), i també les instruccions que anualment es traslladen als centres escolars i als serveis educatius, per garantir l'aplicació inequívoca d'aquests criteris.

El Departament d'Educació va modificar a començaments del curs 2022/2023 la normativa que regula l'avaluació als ensenyaments de secundària obligatòria mitjançant el nou Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica. Aquest decret estableix que l'avaluació de l'alumnat amb necessitats educatives específiques s'ha de fer a partir dels criteris establerts en el pla de suport individualitzat, i no a partir del grau d'assoliment de les competències establertes amb caràcter general per a l'etapa. El Decret ha entrat en vigor a partir del curs 2023/2024 per al nivell de 4t d'ESO, moment de la graduació en aquesta etapa.

La reserva diferenciada de places ha generat més queixes a la institució del Síndic de Greuges sobre el procés d'admissió d'alumnat

En el procés d'admissió corresponent al curs 2023/2024, s'ha fet per primer cop la reserva diferenciada de places per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques (NEE A) i per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques (NEE B), d'acord amb el que estableix el Decret 11/2021 (art. 55.3).

A I3, la reserva per a l'alumnat NEE B ha tingut un nivell d'adequació més elevat en funció del nombre de sol·licituds rebudes que la reserva per a l'alumnat NEE A, la qual cosa pot limitar la capacitat de distribució equilibrada de l'alumnat: mentre que en l'oferta final les sol·licituds d'alumnat NEE B han cobert el 81,9 % de les places reservades per a aquest alumnat, aquesta proporció només ha estat del 66,5 % en el cas de l'alumnat NEE A. Les places reservades en l'oferta inicial i les places reservades en l'oferta final sobrepassen les sol·licituds d'alumnat amb necessitats educatives específiques en prop de 1.000 i 1.500, respectivament.

Malgrat que la reserva diferenciada afavoreix la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques entre els centres, també ha fet que hi hagi, en general, una única plaça per unitat o aula per a alumnat amb necessitats educatives específiques (NEE A). **Només el 6,2 % de les unitats d'I3 han tingut una reserva superior a 1, i només el 38,8 % dels centres tenen una reserva superior a 1, generalment perquè tenen més d'una línia.** Aquest fet ha generat més queixes de les famílies a la institució del Síndic de Greuges en el cas dels centres amb més sol·licituds que places disponibles. Aquesta circumstància, però, només s'ha produït en el 8,9 % dels centres (200). En el cas de la reserva per a l'alumnat NEE B, aquesta proporció és més elevada: el 17,9 % dels centres (403) han tingut més sol·licituds d'aquest alumnat que places reservades.

El fet de no publicar la reserva diferenciada per a alumnat amb necessitats educatives específiques i la rigidesa que ha suposat disposar d'una plaça per unitat en la majoria de centres han provocat més queixes entre les famílies.

Moltes places d'alumnes que han presentat sol·licituds fora de termini però abans de l'inici de curs s'assignen amb retard i una vegada començat el curs

En el procés d'admissió corresponent al curs 2023/2024, un nombre significatiu d'alumnes que presenten la sol·licitud de preinscripció durant els mesos d'estiu no han tingut plaça assignada abans de començar el curs escolar. Aquesta circumstància, que s'ha produït també entre l'alumnat ordinari, ha afectat especialment l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

En el cas de la ciutat de Barcelona, per exemple, el 90,9 % de l'alumnat amb necessitats educatives específiques (NEE A) preinscrit entre els mesos de juny i agost (77) va ser assignat a un centre després de l'inici de curs, igual que el 92,0 % de l'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques (NEE B) (1.274). Aquesta proporció és del 27,0 % (627) en el cas de l'alumnat ordinari.

Tot i que el Consorci d'Educació de Barcelona ha treballat a l'agost, amb dotacions addicionals, per fer les assignacions de plaça de les sol·licituds presentades durant els mesos d'estiu, no s'ha aconseguit garantir aquesta assignació abans de l'inici de curs, ja sigui perquè l'alumnat amb NEE A restava pendent de ser entrevistat i/o de rebre orientació sobre el tipus de centre o recurs necessari, perquè hi ha hagut problemes a l'hora d'introduir informació al nou sistema per gestionar l'admissió fora del període de preinscripció, o perquè moltes de les assignacions de les sol·licituds no es van poder començar a fer fins al moment en què van caducar les llistes d'espera, el dia 5 de setembre.

Cal un bon programa de gestió de les sol·licituds d'admissió que faciliti saber quines vacants hi ha i assignar plaça a les sol·licituds presentades fora de termini, i també garantir les assignacions (si escau, amb preassignacions prèvies) durant els dos dies abans de l'inici de curs.

Hi ha municipis en els quals la periodicitat de les reunions i el volum de sol·licituds fora de termini no són adequades per garantir l'assignació de plaça abans de l'inici de curs o pocs dies després.

L'increment autoritzat del preu de menjador de molts centres d'educació especial genera un greuge comparatiu amb l'alumnat escolaritzat en centres ordinaris

La normativa vigent determina el preu màxim de la prestació del servei escolar de menjador dels centres educatius de titularitat del Departament d'Educació (Resolució EDU/843/2023). Aquesta mateixa normativa estableix, actualment, i des de fa molts anys, que excepcionalment, mitjançant l'autorització prèvia dels serveis territorials corresponents, es pot augmentar el preu màxim d'aquesta prestació en el cas dels centres d'educació especial (CEE), entre d'altres.

A la pràctica, aquesta previsió implica que **un percentatge elevat dels CEE cobren un preu de menjador més alt i que l'alumnat que no té el servei de menjador gratuït o que no rep ajuts per cobrir aquesta despesa ha de pagar un preu de menjador escolar superior al que paga l'alumnat escolaritzat en centres ordinaris** (de vegades, amb un diferencial de gairebé el 50 % més). Aquesta diferència suposa un greuge comparatiu discriminatori derivat de la situació de discapacitat dels infants escolaritzats en CEE.

Per resoldre aquesta problemàtica, el Departament d'Educació ha exposat que per al curs 2023/2024 s'han modificat els criteris de concessió dels ajuts individuals de menjador a l'alumnat amb discapacitat, específicament pel que fa al llindar de renda familiar que es té en compte per concedir l'ajut, que augmenta, i pel que fa al grau de discapacitat necessari per accedir als ajuts del 100 %, que passa del 60 % al 33 %.

Aquesta mesura, que amplia l'abast de les beques disponibles, no elimina el greuge comparatiu amb l'alumnat escolaritzat en escoles ordinàries en el cas que el CEE tingui autorització excepcional per augmentar el preu del menjador.

Des de l'any 2010, s'ha incrementat un 51,8 % el nombre d'infants atesos en els CDIAP, però també han augmentat les llistes d'espera

L'atenció precoç es configura com un dret subjectiu dels infants amb trastorns en el desenvolupament o amb risc de patir-los, fins a l'edat de sis anys, o bé fins que les necessitats d'atenció siguin cobertes per altres serveis (Decret 261/2003, de 21 d'octubre, modificat pel Decret 45/2014, d'1

d'abril). El 12,3 % dels infants menors de sis anys són atesos pels centres de desenvolupament infantil i atenció precoç (CDIAP).

Els CDIAP han tingut una tendència creixent i sostinguda del nombre d'infants atesos. L'any 2022 hi havia 46.981 infants menors de sis anys atesos, un 65,4 % nens i la resta, nenes. **En només un any, es va incrementar un 6,2 % el nombre d'infants atesos respecte a l'any anterior (taula 43).**

Taula 43. Evolució dels infants atesos en CDIAP (2010-2022)

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
30.944	33.170	34.704	37.604	37.956	38.927	39.234	40.034	41.448	42.336	40.025	44.248	46.981

Font. Direcció General de l'Autonomia Personal i la Discapacitat del Departament de Drets Socials.

Aquest increment d'infants atesos també ha anat acompanyat d'un augment del nombre de dotacions. Respecte de l'any 2019, per exemple, l'increment del nombre de professionals contractats (exclòs el personal d'administració i gestió) ha estat del 2,3 %, i l'increment de les hores contractades, del 7,1 %. No obstant això, cal tenir present que el nombre d'infants atesos en aquest mateix període ha estat de l'11,0 %.

En el període 2019-2022, la dotació dels CDIAP no ha augmentat en la mateixa mesura que el nombre d'infants atesos, la qual cosa ha provocat que s'hagin incrementat les llistes d'espera, que s'han més que doblat, i que no hagin augmentat ni les hores contractades per professional ni la freqüència assistencial mitjana (taula 44).

Taula 44. Evolució dels infants en llista d'espera i de les dotacions de professionals als CDIAP (2019-2023)

	2019	2020	2021	2022	2023 (gener-agost)
Infants atesos	42.336	40.025	44.248	46.981	-
Infants en llista d'espera	1.440	1.876	1.935,74	3.983,95	3.398,75
Mitjana de dies en llista d'espera per infant	29,93	36,19	37,6 (b)	47,33	39,89
Nombre de professionals contractats	1.385	1.349	1.384	1.406	-
Nombre de professionals contractats (exclosos els d'administració i gestió)	1.194	1.170	1.210	1.221	-
Hores anuals contractades de professionals	1.331.676,92	1.319.762,84	1.348.893,66	1.421.470,38	-
Hores anuals contractades de professionals (exclosos els d'administració i gestió)	1.174.915,75	1.159.891,68	1.185.122,26	1.258.436,58	-
Hores contractades de professional (exclosos els d'administració i gestió) per infants atesos	27,8	29,0	26,8	26,8	-
Freqüència assistencial mitjana (hores/infant/setmana)	0,67	0,71	0,65	0,65	-

Font. Direcció General de l'Autonomia Personal i la Discapacitat del Departament de Drets Socials.

La freqüència assistencial, que l'any 2005 se situava en 1 hora setmanal, l'any 2022 se situava en 0,65 hores setmanals, clarament per sota del que estableix el Decret 142/2010, d'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de Serveis Socials, que preveu una freqüència en l'atenció dels infants d'entre 0,8 i 1,2 hores setmanals. La pressió assistencial creixent fa, alhora, que es donin de baixa infants abans dels sis anys, malgrat les necessitats d'atenció que tenen.

El Síndic de Greuges demana que s'incrementi progressivament la dotació de recursos al CDIAP fins que pugui mantenir una ràtio de professionals ajustada a la freqüència assistencial mitjana que preveu el Decret 142/2010, d'11 d'octubre.

El Departament de Drets Socials informa que ha previst augmentar el nombre d'hores d'atenció precoç per a l'any 2023 i següents.

En el darrer any ha augmentat un 12,1 % el nombre d'infants i adolescents amb un grau de discapacitat reconeguda, i un 8,7 % el nombre d'infants amb un grau de dependència reconegut

En total, el setembre de 2023, a Catalunya hi ha 41.593 infants i adolescents amb reconeixement d'un grau de discapacitat superior al 33 %, i 11.450 infants i adolescents amb reconeixement d'un grau de dependència. Això vol dir prop de 4.000 infants i adolescents més que fa un any pel que fa al grau de discapacitat, i 1.000 més pel que fa al grau de dependència, i més del doble que l'any 2010 (taula 45).

Durant el període 2015-2022 s'ha mantingut estable el nombre d'infants amb discapacitat física, visual o auditiva, però ha augmentat de manera molt significativa el nombre d'infants i adolescents que tenen reconegut un grau de discapacitat relacionada amb trastorns mentals, i especialment que tenen un grau de discapacitat intel·lectual. Els infants i adolescents són majoritàriament nens o nois, el 68,4 %.

Taula 45. Tram de discapacitat, grau de dependència i prestacions i serveis de dependència reconegudes (2010, 2022, 2023)

Tram de discapacitat	2010	2015	2022	2023 (set.)
Del 33 % al 64 %	12.699	18.636	29.711	33.478
Del 65 % al 74 %	2.462	3.230	4.026	4.449
75 % o més	3.109	3.040	3.380	3.666
Total	18.270	24.906	37.117	41.593
Grau de dependència	2010	2015	2022	2023 (set.)
III	-	-	3.015	3.167
II	-	-	4.617	5.068
I	-	-	2.897	3.215
Total	-	-	10.529	11.450
Prestacions i serveis reconeguts	2010	2015	2022	2023 (set.)
III	-	-	3.544	3.704
II	-	-	4.986	5.460
I	-	-	2.899	3.217
Total	-	-	11.429	12.381

Font. Direcció General de l'Autonomia Personal i la Discapacitat i Direcció General de Provisió de Serveis del Departament de Drets Socials.

Aquest increment en el reconeixement d'infants amb grau de discapacitat s'acompanya també de retards en la resolució dels procediments de reconeixement de la situació de discapacitat i de dependència, fins i tot més enllà del termini legalment establert, la qual cosa dificulta l'accés als serveis i les prestacions relacionats amb l'atenció de les seves necessitats. En el cas de la dependència, **el setembre de 2023, el temps d'espera mitjà entre la sol·licitud de grau i la resolució de grau era de 174 dies, i el temps d'espera mitjà entre la resolució de grau i la resolució del programa individual d'atenció (PIA) era de 118 dies. Aquest temps d'espera s'ha reduït respecte a fa un any.**

Pel que fa a les places residencials per a infants i adolescents amb discapacitat, segons les dades facilitades pel Departament de Drets Socials hi ha entre 110 i 131 places de residència per a infants amb discapacitat, **amb una llista d'espera de 46 infants.** Tot i ser menor que fa un any, aquesta llista d'espera és més elevada que anys enrere (taula 46).

Taula 46. Evolució de les places residencials per a infants amb discapacitat (2010-2023)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (set.)	2022 (set.)	2023 (set.)
Llista d'espera per a aquestes places	-	-	-	-	-	-	21	20	30	-	-	46	57	46
Places de residència per a infants amb discapacitat	68	68	68	92	92	92	92	97	105	-	-	109	110	110

Font. Direcció General de l'Autonomia Personal i la Discapacitat i Direcció General de Provisió de Serveis del Departament de Drets Socials

Recomanació principal

Reforçar els serveis educatius de suport als centres ordinaris per garantir la inclusió escolar

El Síndic de Greuges demana al Departament d'Educació reforçar els serveis educatius de suport als centres, i més específicament:

- Convertir els EAP en agents de transformació del sistema educatiu inclusiu i d'acompanyament de l'alumnat, les famílies i els professionals. Cal redefinir el paper dels EAP i els equips de suport psicopedagògic com a instruments clau de transformació del sistema educatiu.
- Consolidar el desplegament dels CEEPSIR, a fi de transformar els centres d'educació especial en proveïdors de serveis de suport als centres ordinaris per a l'aplicació del principi d'educació inclusiva.
- Establir un pla general de reducció de l'escolarització de l'alumnat als centres d'educació especial que acompanyi la conversió dels CEE en CEEPSIR.
- Reforçar les mesures universals i revisar les metodologies i l'organització de recursos a l'aula: codocència i altres.
- Seguir formant els equips directius, docents i tot el personal dels centres educatius per atendre el conjunt d'alumnat amb pràctiques educatives inclusives.

12. La detecció de les violències

La violència contra la infància és un factor clarament limitador de les oportunitats de desenvolupament dels infants, sigui perquè genera patiment i malestar emocional a les víctimes, que pot arribar a durar tota la vida, sigui perquè la por i la manca de seguretat inhibeixen i limiten la seva capacitat d'acció.

La violència contra els infants i els adolescents, tant en l'esfera familiar com en la comunitària, encara avui està molt invisibilitzada. En les queixes que rep, el Síndic de Greuges detecta mancances relacionades amb la detecció i amb l'abordatge integral de signes de malestar i patiment emocional d'infants i adolescents, sovint invisibilitzats o minimitzats pels mateixos professionals, i també amb l'abordatge de la conflictivitat entre iguals.

És fonamental que les possibles situacions de violència que afectin els infants es puguin preveure i es detectin ràpidament. També és fonamental generar les condicions perquè les mateixes víctimes puguin expressar i denunciar les violències que pateixen i reduir els marges d'impunitat per a l'ús de violència contra els infants. Igualment, cal treballar amb els infants agressors per evitar que exerceixin violències en el futur.

En la darrera dècada, el nombre d'infants que han estat víctimes de violència sexual s'ha quasi triplicat

Després d'anys d'estancament i del posterior parèntesi de la pandèmia, en què els fets delictius amb infants víctimes van decreixer de manera molt significativa, els anys 2022 i 2023 (amb dades de juny) **el nombre de víctimes de delictes menors d'edat es va situar per sobre dels nivells pre pandèmics, amb un increment del 4,0 % respecte a les dades de 2019.**

Aquest increment s'explica, en part, per l'augment de la violència sexual cap als infants. **En el període 2019-2022, el nombre de víctimes per abusos i agressions sexuals es va incrementar un 22,5 %, fins a les 1.460 víctimes,** xifres pràcticament idèntiques a les de l'any anterior (taula 47). Si prenem com a referència l'evolució des de l'any 2014, en una dècada l'increment del nombre de víctimes de violència sexual ha estat del 154,3 % (taula 47).

Taula 47. Evolució de les víctimes menors d'edat per tipus de delicte (2014-2023)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (juny)
Abusos sexuals	390	423	713	549	766	878	728	1.090	1.460	763
Agressions sexuals	184	197	254	266	243	314	230	373		
Mutilació genital femenina	24	21	14	9	15	11	8	6	12	7
Matrimonis forçats	6	9	10	3	4	8	4	6	9	4
Homicidi/assassinat	1	7	3	3	4	6	2	5	2	1
Resta de fets delictius	17.387	16.671	16.837	16.698	15.493	16.637	11.544	14.302	17.086	9.174
Total	17.992	17.328	17.831	17.528	16.525	17.854	12.516	15.782	18.569	9.949

Font. Departament d'Interior.
Nota. Els delictes d'abús i agressió sexual s'unifiquen a partir de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual.

En aquesta mateixa línia, han augmentat les denúncies de fets delictius contra la llibertat sexual en què les víctimes eren infants i adolescents menors de setze anys. També han augmentat les denúncies en què els infants i adolescents són els autors dels fets delictius denunciats. Mentre l'any 2019, just abans de la pandèmia, hi havia prop de 200 denúncies amb menors de setze anys com a autors dels fets, aquesta xifra se situa al voltant de les 300 els anys 2022 i 2023 (taula 48).

Taula 48. Evolució de les denúncies de fets contra la llibertat sexual a Catalunya (2018-2023)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Víctimes menors de 16 anys	1.050	1.184	1.010	1.460	1.477	1.198
Autors menors de 16 anys	194	201	165	246	284	240

Font. Departament d'Interior.

Perspectiva de gènere: les noies, principals víctimes de diverses formes de violència

D'acord amb l'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya que elabora el Departament d'Interior, les violències sexuals entre l'alumnat de secundària durant el curs 2021/2022 o les vacances d'estiu, dins o fora del centre educatiu, augmenten de manera sostinguda des de fa dues dècades (taula 15A de l'annex 1).

Les principals víctimes de violència sexual són noies. Mentre un 22,9 % dels nois manifesten haver-ne estat víctimes, aquesta proporció és del 48,4 % en les noies (taula 49).

Aquesta enquesta mostra que les noies també són les víctimes principals en altres formes de violència. Així, són víctimes de violència escolar en una proporció més alta (67,6 %) que els nois (61,3 %), especialment a secundària, i també són víctimes de violència digital en una proporció més alta (24,5 %) que els nois (19,3 %). No s'aprecia, en canvi, una prevalença més gran de l'assetjament escolar entre les noies (18,4 %) que entre els nois (19,3 %).

D'acord amb les dades del Departament d'Interior de 2023 (fins al setembre), el 63,9 % de les víctimes menors d'edat de violència domèstica són nenes o noies, mentre que la tercera part restant són nens o nois.

Taula 49. Víctimes de violència de l'alumnat de secundària per sexe a Catalunya (2022)

Violència sexual	Total (%)	Nois (%)	Noies (%)
Víctimes de violència sexual	35,4	22,9	48,4
Comentaris de tipus sexual	27,7	9,6	46,4
Missatges de tipus sexual	23,8	11,7	36,2
Peticions de fotos	22,5	10,6	34,8
Acostaments o seguiments	19,8	5,9	34,1
Tocaments (sense amenaça)	11,6	5,8	17,6
Altres formes de violència	Total (%)	Nois (%)	Noies (%)
Víctima de violència escolar (primària i secundària)	64,4	61,3	67,6
Víctimes d'assetjament (primària i secundària)	18,9	19,3	18,4
Víctimes de violència digital (primària i secundària)	21,4	18,2	24,5

Font. Departament d'Interior, Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya.

En la darrera dècada, el nombre de víctimes menors d'edat ateses per violència domèstica també s'ha doblat

Les dades que proporciona el Departament d'Interior en relació amb les víctimes de violència domèstica també assenyalen que el nombre d'infants i adolescents que n'han estat víctimes ha augmentat els darrers anys, i que ho ha fet de manera sostinguda, amb el parèntesi que va suposar la pandèmia. **L'any 2022, hi va haver 2.187 infants i adolescents víctimes de violència domèstica, i és l'any que hi ha hagut més víctimes per aquest concepte, quan aquesta xifra era de poc més de 1.000 infants l'any 2013 (taula 50).**

El fet que hi hagi més sensibilització social en relació amb la violència masclista i la violència domèstica empodera les víctimes a denunciar els fets delictius.

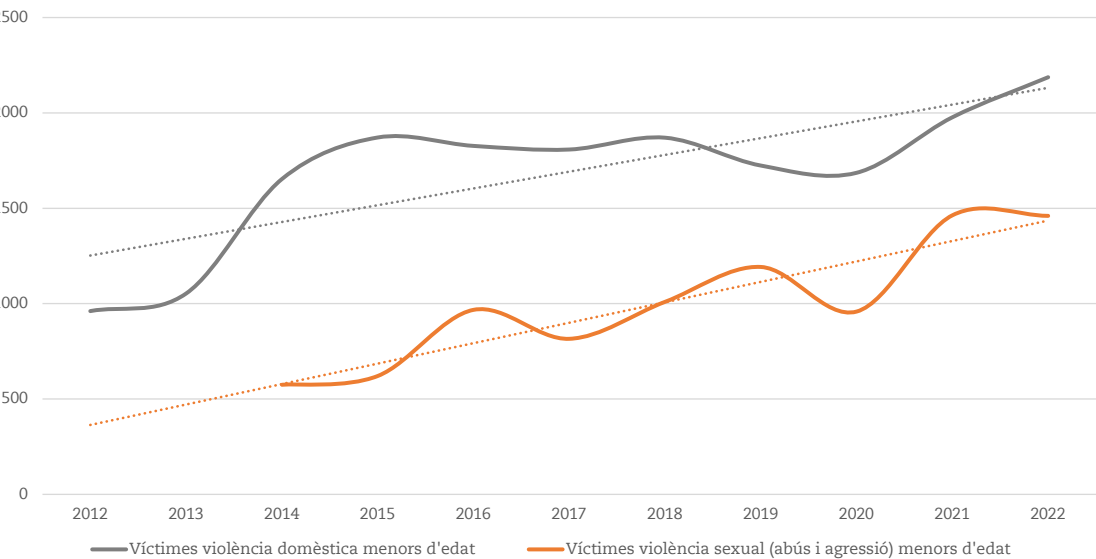
Taula 50. Evolució de les víctimes menors d'edat per violència domèstica (2012-2023)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Víctimes menors d'edat ateses (0-17 anys)	961	1.053	1.653	1.871	1.827	1.808	1.870	1.724	1.686	1.977	2.187	1.674
Noies	545	597	1.007	1.223	1.139	1.129	1.147	850	1.055	1.287	1.360	1.070
%	56,7	56,7	60,9	65,4	62,3	62,4	61,3	49,3	62,6	65,1	62,2	63,9
Denúncies	839	916	1.423	1.640	1.596	1.582	1.640	1.484	1.444	1.725	1.916	-

Font. Departament d'Interior.

Gràfic 36. Evolució de les víctimes menors d'edat per violència domèstica i violència sexual (2012-2022)

Font. Departament d'Interior.

Les violències contra els infants tenen una elevada prevalença a l'escola, tant a primària com a secundària, però han tendit a augmentar a secundària

D'acord amb l'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya del Departament d'Interior, dues tercers parts de l'alumnat (64,4 %) han patit al llarg del curs 2021/2022 algun tipus de violència a l'escola. Si prenem com a referència les situacions de violència persistent (accions negatives freqüents, una vegada o més a la setmana), un 18,9 % de l'alumnat ha estat víctima d'assetjament i un 6,3 %, de ciberassetjament.

La darrera edició de l'Enquesta constata, **ahora, un augment de les víctimes de violència escolar, i especialment de les víctimes d'assetjament escolar a secundària**. A secundària, la prevalença de l'assetjament ha passat de xifres properes al 10 % en les edicions precedents al 17,1 % el curs 2021/2022 (taula 51).

Taula 51. Evolució de les víctimes de violència escolar de l'alumnat de secundària per sexe a Catalunya (2022)

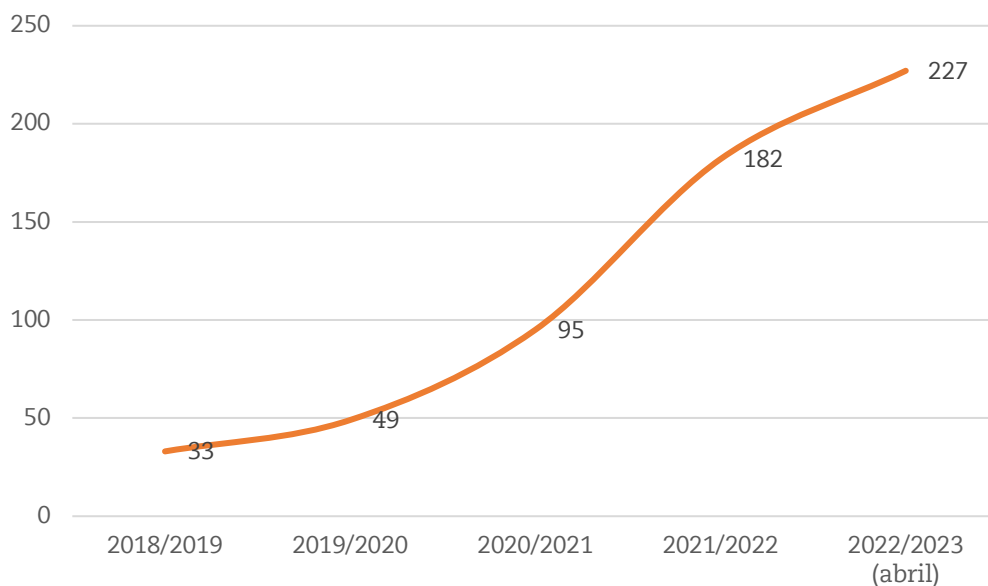
	2005/2006	2011/2012	2016/2017	2021/2022
Víctimes de violència escolar (%)	43,9	56,5	42,4	59,9
Víctimes d'assetjament escolar (%)	10,3	11	10,4	17,1

Font. Departament d'Interior, Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya.

Aquesta enquesta també destaca que la valoració de la relació amb els companys i companyes del centre a secundària ha tendit a decreixer de manera sostinguda: del 8,47 sobre 10 corresponent al curs 2005/2006 al 7,36 del curs 2021/2022.

Aquestes dades coincideixen amb l'evolució del nombre de comunicats per curs relacionats amb l'assetjament escolar a la ciutat de Barcelona. **En només cinc anys, s'han multiplicat per deu el nombre de comunicacions per suposats casos d'assetjament escolar** (gràfic 37). La majoria d'alumnat afectat té entre tretze i quinze anys, el 56 % és nena o noia, i prop del 19 % de l'alumnat víctima canvia de centre el curs vigent o el següent.

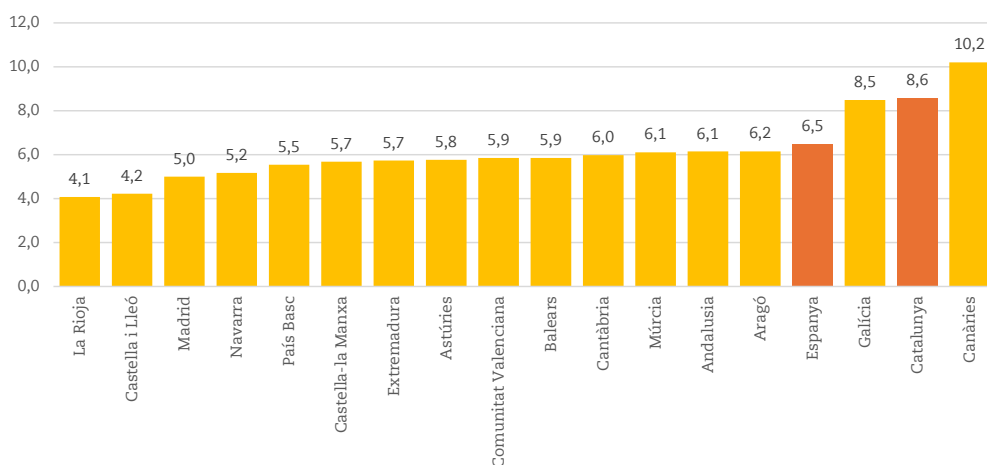
Gràfic 37. Evolució de comunicats d'assetjament a la ciutat de Barcelona (2018-2023)

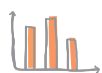
Font. Consorci d'Educació de Barcelona.

L'informe PISA 2022 també pregunta a l'alumnat de quinze anys sobre la prevalença de situacions d'assetjament escolar, i constata que el 8,6 % de l'alumnat es considera assetjat de manera freqüent, amb una proporció equivalent a la mitjana de països de l'OCDE (8,3 %) però superior a la mitjana del conjunt de l'Estat, que és del 6,5 %. **Catalunya és la comunitat autònoma, només per darrere de Canàries, amb un pes més gran de la percepció d'assetjament escolar** (gràfics 39 i 40). L'any 2018, aquesta prevalença a Catalunya era del 5,6 %, tres punts menys.

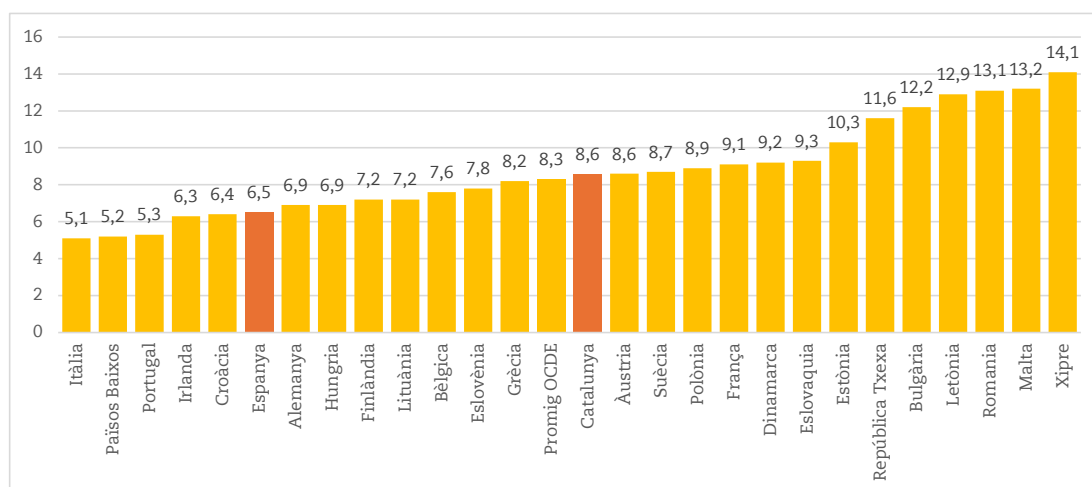
Gràfic 38. Percentatge d'alumnat de quinze anys víctima d'assetjament freqüent per comunitats autònomes (2022)

Font. Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic.

Gràfic 39. Percentatge d'alumnat de quinze anys víctima d'assetjament freqüent per països europeus (2022)

Font. Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic.

Si bé segons les dades de les proves PISA 2022 no hi ha diferències significatives entre noies i nois pel que fa a l'índex d'exposició a l'assetjament escolar, sí que n'hi ha en funció de l'origen social. Catalunya té la diferència entre alumnat socioeconòmicament afavorit i desfavorit (0,29) més gran del conjunt de comunitats autònomes. Aquesta diferència se situa molt per sobre de la mitjana estatal (0,15) i de la UE (0,07). Catalunya també és una de les comunitats autònomes amb diferències més grans (0,24) entre alumnat nadiu i migrant, molt per sobre de la mitjana estatal (0,18) i de la UE (0,10).

S'ha incrementat un 79,6 % el nombre de casos atesos per la USAV el curs 2022/2023 en relació amb el curs anterior, però l'abast de la intervenció d'aquesta unitat és encara limitat

La Unitat de Suport a l'Alumnat en situació de Violència (USAV) tracta casos de violència que afecten l'alumnat (entre d'altres, les víctimes d'assetjament escolar). El curs 2022/2023 va atendre 1.548 casos, 682 d'assetjament escolar, sensiblement per sobre dels casos atesos el curs 2021/2022, 863, dels quals 347 eren per assetjament escolar. La USAV també ha atès 445 casos per maltractament infantil, 229 casos per violència masclista i 48 per salut mental, entre d'altres (taula 52).

Taula 52. Evolució dels casos atesos a l'USAV del Departament d'Educació (2020-2023)

	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Casos atesos	296	862	1.548	344
Educació infantil i primària	131	370	625	142
ESO	140	410	767	175
Altres	25	82	156	27

Font. Departament d'Educació.

En part, aquest augment s'explica perquè cada vegada hi ha més membres de la comunitat educativa que coneixen la USAV, perquè es fa un esforç més gran en la prevenció i atenció de les situacions de violències als centres escolars i perquè hi ha més conscienciació entre l'alumnat en relació amb les violències i les reconeixen més fàcilment. **La prevalença d'alumnat atès per la USAV que ha estat víctima d'assetjament escolar és molt baixa, tenint present que al sistema hi ha 1,5 milions d'alumnes aproximadament.** Les situacions de patiment emocional derivades de les relacions entre alumnat, però, són molt més freqüents.

Sovint es posa l'accent en si s'activen o no els protocols. L'element central, més enllà d'aquesta activació, és que els centres detectin les situacions de patiment i actuïn i acompanyin l'alumnat. Ben sovint, en les queixes rebudes al Síndic de Greuges, es constata que la discussió entre famílies, escola i Administració sovint se centra a determinar si una situació concreta ha estat efectivament un cas d'assetjament o no, i no tant a valorar les mesures necessàries per acompanyar l'alumne afectat.

El setembre de 2023 s'han unificat els diferents protocols sobre assetjament i altres violències escolars, però cal prevenir els riscos que ha observat el Síndic de Greuges en l'aplicació de protocols existents

El Departament d'Educació ha fet un treball positiu en relació amb la simplificació i clarificació dels procediments que cal seguir davant les situacions de violència als centres escolars, i específicament en relació amb la unificació dels diferents protocols que hi havia per respondre a casos d'assetjament escolar. El setembre de 2023, el Departament d'Educació va publicar el Protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu, que unifica els quatre protocols existents fins aleshores (assetjament i ciberassetjament, violència masclista, odi i discriminació, i LGBTI).

Cal afegir, a més, que hi ha la voluntat d'incorporar un enfocament restauratiu al nou protocol, ja sigui incorporant una part més preventiva de foment de les relacions positives entre l'alumnat, ja sigui incorporant metodologies per

reparar els danys comesos en el marc de la intervenció educativa quan ja s'han produït actes de violència. En aquest sentit, però, es destaca, com a aspecte de millora, la necessitat de no condicionar l'activació de pràctiques restauratives, com ara la mediació, a l'aplicació de sancions en l'alumnat. L'objectiu d'educar la persona infractora perquè no exerceixi violència s'hauria de poder assolir també a través d'altres intervencions no punitives.

La unificació dels diferents protocols en un d'únic ha de permetre evitar alguns riscos i mancances que el Síndic de Greuges ha detectat en el marc de les queixes rebudes abans de la implementació dels canvis, com ara:

- Dèficits en el procés d'escolta de l'alumnat en situacions de patiment. Els infants que pateixen a l'escola no sempre denuncien el que està passant, ni busquen el suport dels adults (per no donar més importància al conflicte, per desconeixement, vergonya, por o desconfiança en el sistema). Els professionals dels centres educatius no sempre detecten els signes de patiment emocional de l'alumnat.
- **Falta d'acompanyament emocional i educatiu de l'alumnat** que ha estat víctima d'assetjament escolar, i també de la resta d'alumnat implicat.
- **Manca d'activació dels protocols** per part dels centres educatius per resistències a l'hora de reconèixer l'assetjament.
- **Manca de transparència o poca informació a les famílies afectades** de les actuacions que l'escola duu a terme des de l'inici de l'activació del protocol.
- **Alimentació d'un model de culpabilització, que al seu torn dificulta la resolució del conflicte.** Se situa els actors en posició d'acusació ("víctimes") i defensa pròpia ("agressors"), i el reconeixement de l'assetjament i l'activació del protocol esdevenen un element central, més que no pas la resposta educativa que s'ha de donar.
- Dèficits de cobertura de la intervenció educativa de les situacions de violència quan no són recurrents i no tenen la consideració d'assetjament, o també quan es produeixen fora del centre escolar.
- **Manca de detecció o minimització de les microviolències entre iguals**, en contrast amb l'impacte i el patiment que provoquen.
- **Manca d'atenció de les necessitats educatives existents en un sentit integral**, tenint present que els problemes relacionals parteixen sovint de malestars motivats per altres causes i sobre els quals també caldria intervenir.
- **Estigmatització (o por a l'estigma) de l'alumnat directament afectat en els protocols sobre violències escolars.**
- **Canvi de centre de la víctima, com a via de solució**, i no sempre amb un bon traspàs d'informació (no acadèmica) sobre el cas.
- Dèficits de coordinació/derivació del personal del centre amb altres serveis, especialment serveis socials i serveis de salut (CSMIJ, etc.), per garantir un

abordatge integral i una resposta ràpida i sensible a la salut mental d'infants i adolescents. Feble intervenció de l'EAP per valorar la dinàmica relacional entre iguals i proposar mesures.

- **Actitud defensiva de certs centres amb les famílies**, amb l'establiment de canals jeràrquics de relació, amb manca de resposta o respostes distants a les peticions o comunicacions de les famílies per explicar el patiment dels seus fills i filles.

- **Comunicació poc efectiva per explicar a tot el professorat i a l'equip de monitors les actuacions que porta a terme l'escola**, la qual cosa dificulta la prevenció de noves situacions.

- **Manca de formació del professorat i de l'alumnat sobre com detectar la conflictivitat i les microviolències entre iguals**, a més de l'assetjament i l'abús de poder a l'escola.

És important que es faci una avaluació externa i independent de l'aplicació del protocol, per valorar-ne l'impacte i l'efectivitat i per identificar-ne els aspectes de millora.

El curs 2023/2024 s'ha posat en funcionament la figura del coordinador o coordinadora de convivència, coeducació i benestar emocional als centres educatius, que pot tenir un impacte molt significatiu en la millora de la convivència i en la detecció de les situacions de violències si s'aplica de manera adequada

La Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, disposava la implantació de la figura del coordinador o coordinadora de benestar i protecció als centres educatius (art. 35), que té la funció de prevenir, detectar i actuar davant les situacions de violència que es produeixin en els centres escolars i coordinar els plans de convivència. Tots els centres educatius, independentment de la seva titularitat, han de tenir aquesta figura.

D'acord amb aquesta previsió, el Departament d'Educació ha impulsat durant el primer trimestre del curs 2023/2024 la implantació de la figura del coordinador o coordinadora de coeducació, convivència i benestar (COCOBE), que treballa conjuntament amb la direcció del centre i desenvolupa les funcions per impulsar la coeducació en la comunitat educativa, promoure la convivència positiva al centre educatiu, protegir l'alumnat davant de situacions de violència i vetllar pel benestar emocional de l'alumnat. Amb aquest propòsit, s'han nomenat prop de 3.400 docents per exercir aquesta figura de coordinació.

Després de les crítiques inicials rebudes dels sindicats, el Govern va anunciar que crearia el complement retributiu per al càrrec de COCOBE, amb un pressupost anual de 3,9 milions d'euros.

Durant els mesos de setembre i octubre de 2023 s'han dut a terme jornades a tots els serveis territorials per formar i oferir eines a les direccions dels centres i als COCOBE.

La institució del Síndic de Greuges recorda que la complexitat de les funcions assignades a aquesta figura requereix, a fi de garantir-ne l'eficàcia, augmentar les hores de dedicació previstes a la setmana dels COCOBE i també la formació necessària. També caldria fer un acompanyament, un seguiment i una supervisió de la seva feina perquè tots els professionals que desenvolupen aquesta tasca als centres puguin donar forma a la seva tasca de manera comparable i puguin tenir suport en allò que sigui més complex.

Les pràctiques restauratives, una eina per a la convivència

Els processos restauratius duts a terme en aquest context situarien en el centre les necessitats de l'infant o l'adolescent i la importància de reparar el dany patit i les relacions malmeses. Partint d'aquest objectiu, metodologies com la mediació, els diàlegs restauratius o els cercles, entre d'altres, ofereixen un **espai inclusiu de diàleg en el qual les famílies, els professionals i l'infant o adolescent tenen l'oportunitat de fer sentir la seva veu i escoltar les altres parts, en un entorn segur on no se sentin jutjats o estigmatitzats.**

El procés restauratiu permet treballar des de la **responsabilització de les pròpies actuacions i de forma col·laborativa**. Les visions, preocupacions i necessitats de cadascuna de les parts són importants i s'han de tenir en compte. Aquest marc permet **construir un relat compartit** entre famílies, professionals i infants sobre el que ha passat, el dany que s'ha generat, què permeten la llei i els recursos públics existents i què ha de fer cada part d'ara endavant per retornar l'infant a la millor situació possible des del punt de vista del seu benestar i desenvolupament.

Sobre aquesta base, es poden prendre decisions o adoptar acords en relació amb l'infant o adolescent de forma consensuada. L'experiència indica que quan les decisions són el resultat d'un procés participatiu i col·laboratiu d'intercanvi de perspectives de totes les parts implicades, les parts tendeixen a fer-les seves i sentir-les com a pròpies, fet que afavoreix que es respectin i es puguin dur a terme amb èxit.

El Projecte de convivència ha de reflectir les accions que el centre educatiu desenvolupa per capacitar tot l'alumnat i la resta de la comunitat escolar per a la convivència i la gestió positiva dels conflictes.

La Resolució EDU/1753/2020, de 16 de juliol, va ampliar el termini màxim per a l'elaboració i la implementació del Projecte de convivència en els centres educatius fins al 30 de juny de 2021. Hi ha centres, però, que encara no tenen aquest instrument ben elaborat. Per Resolució EDU/653/2023, de 27 de febrer, el Departament d'Educació crea el programa d'innovació pedagògica Enfocament Restauratiu Global (ERG), amb la voluntat d'implicar tots els sectors de la comunitat educativa en el treball conjunt per a la millora de la convivència. El programa ERG proporciona als centres educatius els recursos i la formació per promoure la necessitat de canvi cap a una comunitat educativa restaurativa.

Els dos programes d'innovació pedagògica #aquíproubullying i ERG, si bé tenen objectius diferents, tracten qüestions estretament relacionades.

#Aquíproubullying està pensat principalment per a la prevenció de l'assetjament als centres escolars i l'ERG ofereix un marc més ampli de prevenció de totes les violències fomentant la construcció de comunitat als centres, en concret a través del diàleg i el coneixement mutu.

Plantejar, d'una banda, la prevenció de les violències amb eines per construir relacions positives a través del programa ERG i, de l'altra, parlar de la prevenció de l'assetjament, sense concretar la relació entre un programa i l'altre, pot generar confusió i inconsistències en les intervencions dels diferents centres educatius i fer més difícil l'avaluació i el seguiment de l'aplicació dels programes.

És necessari plantejar la integració d'ambdós programes, de manera que constitueixin una eina sòlida, adaptable i alhora comuna que els centres puguin aplicar amb els mateixos objectius de prevenció de les violències i construcció de les relacions positives. Així mateix, es podran desenvolupar instruments d'avaluació que permetin **mesurar l'impacte** que el programa haurà tingut en la millora de la convivència i en la reducció de violències als centres.

Hi ha dèficits en l'abordatge de situacions de presumpte abús de docents a l'alumnat

El Protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu remet, en situacions de maltractament exercit per una persona adulta del centre educatiu, al Protocol de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu, elaborat l'any 2016 entre el Departament d'Educació i el Departament de Drets Socials.

La institució del Síndic de Greuges ha rebut queixes de famílies que qüestionen la resposta de centres educatius davant de queixes o denúncies per situacions de presumpte abús sexual de docents envers les seves filles, per considerar que no havien estat prou sensibles i que no les havien protegit.

En alguns casos s'ha constatat que el centre no havia dut a terme cap tipus d'actuació arran de les queixes de les alumnes i no s'havien adoptat mesures organitzatives envers el professor implicat, ni s'havia activat el protocol corresponent. També es donen situacions de revictimització provinents d'altre alumnat, que fa costat al docent denunciat.

En les queixes rebudes s'observa que en algunes ocasions fins que les famílies no han presentat una denúncia als Mossos d'Esquadra no hi ha hagut una reacció decidida dels centres i no s'han dut a terme les actuacions previstes en aquest protocol.

D'altra banda, la informació rebuda a través de les queixes posa de manifest que sovint els docents denunciats ja havien rebut queixes anteriors d'altres alumnes o fins i tot de docents, la qual cosa evidencia l'existència de dèficits en la resposta d'alguns centres educatius davant d'aquestes situacions.

Es considera necessari millorar la formació dels professionals dels centres, i incrementar la sensibilització de tots els membres de la comunitat escolar respecte de la violència masclista i els seus efectes devastadors en les noies que la pateixen.

Les famílies se segueixen queixant de l'aplicació de sancions en l'àmbit educatiu per la manca de garanties

La normativa que regula el sistema educatiu estableix que l'aprenentatge de la convivència és un element fonamental del procés educatiu i que tots els membres de la comunitat escolar tenen dret a convida en un bon clima escolar, i també tenen el deure de facilitar-lo (art. 30 de la LEC). També estableix que les conductes i els actes contraris a la convivència de l'alumnat han de ser objecte de sanció pel centre, a través de l'aplicació de mesures correctores i sancions que s'han d'inserir en el procés educatiu de l'alumne.

Les queixes rebudes al Síndic de Greuges posen de manifest, però, que no sempre es tenen prou en compte aquests elements i, en aquest sentit, **es detecten dèficits en relació amb el tipus de sanció que s'aplica, la graduació i els procediments, que afecten sobretot l'escolta de l'alumnat.**

Pel que fa al tipus de sanció, **alguns centres educatius apliquen de forma prioritària la privació del dret d'assistència a classe.** La LEC preveu aquest tipus de sanció únicament per als actes greument perjudicials per a la convivència, però en algunes ocasions s'aplica per l'acumulació de faltes de menor entitat, com poden ser l'acumulació de retards, en lloc de reservar-la per als actes més greus.

Alhora, en alguns centres les sancions s'apliquen de forma automàtica, sense entrar a valorar les circumstàncies de l'adolescent, el context o la gravetat dels fets. N'és un exemple no permetre assistir al viatge de fi de curs. En altres casos, les sancions s'han aplicat a alumnes amb trastorns diagnosticats, sense una ponderació suficient de la seva situació personal i sense tenir en compte que determinades conductes poden ser manifestacions de les seves dificultats.

D'altra banda, resulta preocupant que de vegades les sancions s'apliquin sense complir les garanties mínimes que ha de tenir un procediment per ser considerat just. Per exemple, quan es fa un ús freqüent de les mesures cautelars que comporten l'expulsió immediata de l'alumne durant dies.

Les sancions aplicades no sempre tenen un valor educatiu i, per tant, en aquests casos, difícilment donaran com a resultat una transformació de la conducta i una responsabilització que condueixi a la reparació del dany.

El racisme institucional que impregna el conjunt de la societat i, consegüentment, el sistema educatiu, reforça una invisibilització de la violència racista en els centres escolars

La infradetecció de la violència racista s'explica, en moltes ocasions, perquè l'alumnat racialitzat directament afectat no denuncia els actes de discriminació racial que pateix, bé perquè es toleren i es relativitzen en un context de racisme estructural en què aquestes situacions es poden donar amb certa freqüència dins i fora del centre, bé perquè no confia que els professionals sabran tractar i reconèixer adequadament la situació plantejada. La manca d'una escolta activa o d'una actitud vigilant entre els professionals per prevenir conductes racistes, o la poca formació en aquest àmbit, també afavoreixen aquesta infradetecció.

La tendència a l'autosegregació de l'alumnat racialitzat, com a mesura de protecció davant l'eventual existència de conductes racistes, o la mateixa inferiorització apresada de l'alumnat racialitzat en el context escolar, són factors que poden provocar una certa passivitat o inhibició a l'hora de denunciar actes de discriminació relacionats amb l'origen racial, ètnic o nacional.

Les agressions racistes, tot i la presència de conductes discriminatòries per origen racial, ètnic o nacional, no sempre són concebudes com a tal, de vegades perquè hi ha altres motius de discriminació, perquè no es reconeix el caràcter racista dels "microracismes" o perquè se'n minimitza la importància.

El fet de no incorporar la lluita contra el racisme en els projectes educatius de centre (PEC), les normes d'organització i funcionament del centre (NOFC) i els plans d'acollida també fa que aquest àmbit no s'abordi de manera preventiva i que els casos que es produeixen no aflorin.

La negació del racisme com a forma concreta d'agressió i d'assetjament fa que el Protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu (o els protocols que el precedien) no sempre s'apliqui. El fet que el racisme tingui un caràcter estructural afavoreix que les conductes racistes no siguin sempre considerades com a agressió. La inferiorització de l'alumnat racialitzat, a més, pot afavorir que no es doni veracitat a la seva versió.

Alguns experts atribueixen a l'ús d'internet i les tecnologies de la comunicació l'origen d'algunes “noves” formes de violència en edats molt prematures

Pel que fa al consum de pornografia, es fa notar que la majoria de webs són accessibles de manera lliure i sense verificació de la majoria d'edat de la persona, i que es basen en models irrealistes i dissociats de la part afectiva, amb pràctiques que poden ser violentes i sexistes.

El consum de pornografia és una pràctica estesa entre els adolescents, amb inicis en edats força prematures. Segons l'Enquesta d'hàbits de consum de la Diputació de Barcelona, **el 57 % d'alumnes de 4t d'ESO ha vist pornografia, la majoria abans dels dotze anys, i amb importants diferències en funció del gènere (72,9 % entre els nois i 39,2 % entre les noies).**

En aquest context, el Síndic de Greuges insisteix que els infants i adolescents han de poder rebre una educació afectivosexual adequada i de qualitat per poder fer front a aquests continguts.

El pla Coeduca't ha de continuar desplegant-se en tots els centres de primària i de secundària i s'ha de finançar amb fons públics. **Durant el curs 2021/2022, la coeducació i l'educació afectivosexual només s'impartia en un 21,4 % dels centres de primària i de secundària.**

La necessitat de protegir als infants de continguts nocius i no adequats a la seva edat en un món creixentment digital no pot quedar relegada únicament a la capacitat i responsabilitat de les famílies.

Perspectiva de gènere: La prevalença d'episodis de violència masclista en l'esport femení juvenil consistents a increpar les esportistes amb comentaris degradants, ofensius i sexistes

Cal aturar el joc davant de qualsevol acte d'aquest estil i expulsar els responsables de l'equipament, d'acord amb el Reglament regulador d'esports.

Els clubs esportius, i més encara quan utilitzen instal·lacions municipals, haurien de treballar diàriament per evitar conductes masclistes segons un codi ètic validat pel Consell Municipal d'Esports, i haurien de participar activament amb l'àrea d'igualtat dels ajuntaments per prendre totes les mesures de prevenció possible.

Els plans d'igualtat municipals en l'àmbit de l'esport haurien de vetllar perquè l'oferta d'activitats esportives sigui accessible i respongui als interessos de les noies i dones del municipi; impulsar accions perquè els equips esportius siguin mixtos i inclusius; garantir que totes les competicions esportives que se celebrin tinguin categoria femenina o mixta; planificar actuacions per incorporar la perspectiva de gènere en les instal·lacions esportives per adaptar-les a les necessitats de nenes, joves i dones adultes; fer accions per fomentar la visibilitat l'esport femení; garantir el compromís de les entitats esportives en el valor de la igualtat de gènere i el respecte; elaborar un protocol d'actuació davant violències a les instal·lacions esportives, o oferir eines de prevenció de violències a les entitats esportives, entre d'altres.

En alguns ajuntaments s'està treballant per redactar i implantar un protocol contra l'assetjament sexual a l'esport, que a criteri d'aquesta institució és una eina imprescindible per lluitar contra la violència masclista en l'àmbit esportiu.

Sessió del Consell Assessor Jove sobre sexualitat

El Consell Assessor Jove (CAJ) va dur a terme una sessió de treball amb la col·laboració del Centre Jove d'Anticoncepció i Sexualitat (CJAS), en què els nois i les noies van comentar que necessiten les eines i la informació per poder viure la sexualitat de manera plena. També van fer recomanacions com ara:

- Oferir més educació sexual a les escoles i instituts, adaptada a cada etapa evolutiva, ja des de l'escola bressol, amb activitats com ara jocs simbòlics sobre els rols de gènere i la coeducació.
- Treballar perquè la sexualitat no sigui tabú als centres escolars.
- Establir una hora a la setmana per parlar sobre temes d'educació en valors (entre els quals hi hagués la sexualitat).
- Garantir que la psicòloga del centre o algú altre ofereixi orientació sexual de manera individual per evitar la vergonya d'explicar-se o plantejar dubtes davant de la resta de l'aula.
- Fer més difusió sobre els recursos i serveis destinats als joves per rebre informació sexual.
- Garantir que el professorat té formació sobre educació sexual.
- Parlar més sobre diversitat sexual i respectar més la diferència.
- Combatre la discriminació LGTBI+.
- Treballar com prevenir la violència masclista en les relacions entre adolescents (gelosia, control, submissió, distribució de rols entre noia i noi, que fan que les relacions no siguin igualitàries).

Resolucions del Síndic de Greuges que s'han complert

S'han incorporat en els protocols de prevenció de situacions de violència en l'esport criteris de tolerància zero a situacions de violència masclista

Arran de queixes rebudes relacionades amb comentaris o actituds masclistes en instal·lacions esportives, la institució va analitzar el Protocol per a la prevenció, detecció i acció dels maltractaments i violència sexual a infants i adolescents als equipaments esportius municipals de la ciutat de Barcelona, i va posar de manifest que:

- El protocol no incorpora de manera prou explícita diferents situacions de violència masclista o cap a persones LGBTI (violència homofòbica, bifòbica o transfòbica) que es poden produir dins d'un equipament esportiu, que no necessàriament poden ser catalogades com a violència sexual (comentaris no sexualitzats no desitjats sobre l'aspecte físic de les persones, actituds persistents d'establir relació amb infants o adolescents en contra de la seva voluntat, etc.).
- El protocol és poc concret a l'hora de prevenir i actuar en casos de violència sexual lleu o moderada o en casos de violència masclista o d'altra índole que poden derivar en formes de violència sexual.

Els protocols d'actuació existents han de tenir efectivament la capacitat de prevenir qualsevol forma de violència, i d'evitar els possibles danys que aquesta violència pugui causar. També han de tenir la capacitat de generar unes condicions a l'equipament esportiu que garanteixin l'oportunitat de gaudir de la pràctica de l'esport i de les relacions socials que s'hi puguin establir en un entorn segur i lliure de violències.

L'any 2023 el Síndic de Greuges ha demanat a l'Ajuntament de Barcelona que revisi el Protocol per a la prevenció, detecció i acció dels maltractaments i violència sexual a infants i adolescents als equipaments esportius municipals de la ciutat de Barcelona i que corregeixi aquestes mancances.

Arran d'aquesta actuació, l'Ajuntament de Barcelona ha informat que revisarà el Protocol per incorporar-hi diferents formes de violència masclista i millorar la concreció de les actuacions en casos de violència lleu o moderada. També ha informat que farà una formació sobre diversitat afectiva i sexual en l'àmbit esportiu i sobre l'aplicació del Protocol.

La inimputabilitat penal per sota dels catorze anys no exclou que s'hagi d'intervenir des del camp educatiu i tenir en compte la víctima

Aquest any 2023 s'han fet públiques agressions sexuals a noies menors d'edat en què han estat implicats adolescents també menors, en alguns casos de menys de catorze anys, que han motivat que el Síndic de Greuges obrís una investigació d'ofici.

La Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal del menor, estableix l'edat de responsabilitat penal mínima en catorze anys, i preveu que per sota d'aquesta edat els casos s'han de remetre a l'entitat de protecció a la infància. **El fet d'establir una edat mínima de responsabilitat penal no vol dir que no hi hagi d'haver una resposta des de l'àmbit educatiu, que no es reperi el mal o que no es tingui present la víctima.** En aquest sentit, *inimputable* significa que no hi ha una intervenció penal de caràcter sancionador.

El límit inferior d'edat no es fixa per raons de maduresa, sinó que respon sobretot a un criteri de política criminal, de fins a quina edat la societat està disposada a renunciar a una intervenció penal.

Catalunya té des de l'any 2012 un programa d'intervenció específic amb els menors de catorze anys implicats en fets delictius que depèn de la Direcció General d'Atenció a la Infància. Aquest programa, Educant en responsabilitat, treballa amb els adolescents i les seves famílies i té un enfocament basat en la responsabilització de l'infant o adolescent dels seus actes.

El passat mes de juliol el Govern de la Generalitat va anunciar la creació un grup d'experts independents per combatre la violència sexual contra els infants. Estava previst que a partir de l'anàlisi d'aquesta comissió es revisaria el programa Educant en la responsabilitat. Des de la institució del Síndic de Greuges se'n fa el seguiment i a hores d'ara no es té constància que s'hagin publicat els resultats d'aquesta comissió.

La institució del Síndic de Greuges fa una valoració positiva d'aquest programa, però davant dels casos que han sorgit i la importància de la tasca que desenvolupa es veu necessari impulsar-lo i sistematitzar el treball educatiu que ja duu a terme i, en concret:

- Actualitzar l'aplicació del programa Educant en responsabilitat, perquè es pugui aplicar a totes les demarcacions territorials, més enllà de les comarques de Barcelona.
- Promoure la millora de la coordinació amb els altres departaments que treballen amb infants i adolescents per assegurar que es pugui iniciar la intervenció amb els adolescents implicats i les víctimes dins el termini més breu possible.

- Promoure la implicació i la coordinació amb les administracions locals.
- Impulsar el treball per oferir una reparació a les víctimes, tenint en compte que el fet que no hi hagi responsabilitat penal no exclou la necessitat que es reperi el mal i es tingui present la víctima.
- Avaluar els resultats del programa.

Recomanació principal

Visibilitzar les violències contra els infants, especialment en l'àmbit escolar

El Síndic de Greuges demana al Departament d'Educació que desenvolupi actuacions per prevenir les violències en els centres, però també per detectar-les i visibilitzar-les quan es produeixin, amb mesures com ara:

- **Creació d'espais i canals d'escolta significativa**, en condicions adequades de confidencialitat, respecte i intimitat, per detectar malestars, vulnerabilitats, mancances, necessitats i preferències de l'alumnat, com ara les tutories individuals.
- **Formació als professionals dels centres** perquè actuïn de manera més decidida envers qualsevol signe de sospita d'existència de violències.
- **Formació dels COCOBE** com a referents per a la prevenció i detecció de qualsevol tipus de violència entre iguals, i dotació d'hores per desenvolupar les seves funcions.
- **Supervisió dels projectes de convivència dels centres educatius** per part de la Inspecció d'Educació, amb la incorporació del circuit que cal seguir davant de qualsevol acte de violència entre iguals.
- **Millora dels canals de comunicació amb les famílies.**
- Pel que fa a la prevenció, **mesures per fomentar l'educació emocional, promoure la cohesió del grup** i el sentiment de comunitat i de pertinença per respectar les diferències i resoldre conflictes des del diàleg, el respecte mutu i l'exclusió total de qualsevol forma de violència en les relacions, i implementar la **mediació escolar** en el centre educatiu, formant alumnes com a referents de convivència.
- Foment del **treball en xarxa** i la coordinació del centre escolar amb els òrgans o serveis (socials, de salut o educatius, entre d'altres) que atenen l'alumnat.
- Mesures de prevenció i detecció de situacions de ciberassetjament.

El Síndic de Greuges proposa fer, en col·laboració amb el Departament d'Educació, l'Enquesta sobre drets dels infants i adolescents 2024 sobre les violències, amb l'objectiu que cada centre pugui tenir una diagnosi de la situació del seu alumnat.

13. L'ús responsable de la tecnologia

Les tecnologies de la comunicació i l'accés a internet suposen un gran avenç en la garantia dels drets i les llibertats de la població i la consolidació de la democràcia, i poden ser una aportació positiva per garantir, entre d'altres, els drets a la informació, a la llibertat d'expressió i de pensament o a l'educació. Més enllà dels avantatges, però, l'ús d'internet i les tecnologies de la comunicació també comporta riscos que poden suposar una vulneració dels drets dels infants i adolescents.

L'accés a internet i a la tecnologia sense supervisió, acompanyament i control supedita la socialització dels infants i adolescents als interessos econòmics de grans corporacions tecnològiques, que empenen eines que proporciona la intel·ligència artificial, els coneixements de la neurociència i dades personals d'infants i adolescents per obtenir beneficis.

A més, si no se'n fa un ús adequat, aquesta tecnologia pot vulnerar drets, com ara el dret a un desenvolupament adequat, a la salut o a la integritat, entre d'altres, especialment entre els infants i els adolescents més vulnerables. **Sovint es tracta de perills que es regulen en el món fora de línia però que, quan es traslladen al món en línia, són més difícils de prevenir.**

Dues terceres parts dels adolescents de deu a quinze anys disposen de telèfon mòbil

Una part significativa dels adolescents disposa de telèfon mòbil. El pas de primària a secundària acostuma a ser l'edat en què bona part dels adolescents accedeixen a aquesta tecnologia, tot i que cada vegada hi ha més infants de menys de dotze anys que en disposen. Segons l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, **l'any 2022 a Catalunya el percentatge d'infants i adolescents de deu a quinze anys que disposaven de telèfon mòbil era del 69 % (taula 53).**

Taula 53. Infants de deu a quinze anys amb disponibilitat de mòbil per característiques socials a Catalunya (2022)

Total	n	%
Total	355.037	69,0
Sexe	n	%
Nen/noi	172.007	64,5
Nena/noia	183.175	73,9
Tipus de llar	n	%
Pare o mare sol/a que conviu amb algun fill	79.286	79,6
Parella amb fills que conviuen a la llar	255.204	65,6

Font. Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat).

Les noies i els adolescents de llars monoparentals tendeixen més a tenir mòbil que els nois o els adolescents de famílies biparentals, amb diferències de prop de 10 punts percentuals. Les desigualtats de gènere en relació amb els estils de control parental i les dificultats de conciliació de la vida laboral i familiar, que són especialment importants en el cas de les famílies monoparentals, poden ser factors determinants per explicar aquestes diferències.

En aquesta mateixa línia, l'Enquesta de benestar subjectiu de la infància que elabora l'Institut Infància i Adolescència estableix que un 47,5 % dels infants de deu i onze anys ja tenen telèfon mòbil propi i en fan un ús intensiu, i que tres de cada quatre admeten tenir problemes per deixar-lo d'utilitzar i pensen que l'haurien d'utilitzar menys. Només un 58,5 % tenen algun límit sobre el temps que poden fer-lo servir.

La regulació de l'ús del mòbil als centres escolars resol la manca de criteris compartits entre centres

El debat sobre la regulació de l'ús del mòbil als centres educatius ha anat evolucionant i s'ha dividit entre els que advoquen per prohibir o limitar l'ús de dispositius en entorns escolars, els que han decidit incorporar-los per promoure'n un ús saludable i educatiu, en funció de l'edat, l'espai o la funcionalitat, i els que s'han mantingut en una postura d'indeterminació i han delegat la gestió dels dispositius a l'infant i la família (dinàmiques de prohibició, promoció i indeterminació).

Fins ara, a Catalunya, els centres educatius han tingut autonomia per decidir quin ús es fa del mòbil als seus espais. Hi ha nombrosos centres que ja han regulat l'ús dels mòbils i els han prohibit en espais comuns, al pati o a les aules després d'haver fet un debat amb les famílies i els alumnes, en el marc de l'autonomia del centre. En el marc d'una enquesta feta pel Consell Escolar de Catalunya (CEC) als centres educatius l'any 2019 (1.035 centres), **el 47 % permetia l'ús dels mòbils a**

l'aula, sota indicació del personal docent i en un context d'aprenentatge, i el 53 % restant no n'autoritzava la utilització.

El CEC s'ha pronunciat al llarg dels darrers anys sobre aquesta qüestió i ha elaborat diversos informes (per exemple, l'informe *Les tecnologies mòbils als centres educatius*, de 2015; l'informe *Els dispositius mòbils als centres educatius*, de 2019, i el document *Convivència i ciutadania digital*, de 2020) que proposen abordar la incorporació del mòbil a la vida quotidiana de l'alumnat des de la convivència i els valors ètics i de ciutadania, sense descuidar altres aspectes tècnics, d'impacte en el currículum i, en tots els casos, posant en relleu el paper de les famílies. Segons el CEC, el fet de prohibir indiscriminadament a l'alumnat l'ús de tecnologies mòbils en els centres pot constituir una restricció del dret dels infants a ser considerats ciutadans i entrar en contradicció amb els objectius curriculars vinculats a l'assoliment de la competència digital, i pot suposar desaprofitar el potencial del mòbil per a les activitats educatives (simplificació de l'avaluació, facilitació de l'aprenentatge als alumnes amb necessitats educatives específiques, etc.).

El Departament d'Educació va acordar amb el Consell Escolar de Catalunya (CEC) iniciar un procés de debat sobre l'ús del mòbil a tots els centres educatius de Catalunya, que es va posar en marxa a partir dels consells territorials el mes de novembre de 2023. El desembre de 2023, després d'un procés participatiu, el CEC va presentar al Departament d'Educació la seva proposta sobre l'ús dels mòbils als centres educatius. La proposta conclou que cal prohibir-ne l'ús a l'educació primària, restringir-lo almenys fins a tercer d'ESO i permetre'l al batxillerat i a la formació professional.

El gener de 2024, el Departament d'Educació ha fet públiques les instruccions i els criteris marc per als centres educatius, que incorporen aquests criteris per a tots els centres escolars per al curs 2024/2025.

El Departament d'Educació insisteix que aquest marc regulador ha de comptar amb la participació de tota la comunitat educativa per reforçar la corresponsabilitat de l'ús dels mòbils. La regulació defineix quin ús se'n pot fer en els diferents espais educatius.

La institució del Síndic de Greuges defensa que per evitar augmentar les desigualtats existents per raons socioeconòmiques en l'ús dels dispositius amb connexió internet entre els infants i adolescents actualment caldria que la normativa no depengués de l'autonomia del centre, que pot suposar un reforçament d'aquestes desigualtats.

La UNESCO, en l'Informe anual de 2023, apunta que les tecnologies digitals poden millorar la implicació de l'alumnat quan estan correctament aplicades (per exemple, a través de la ludificació, la interactivitat o l'ús de simuladors i d'eines

de col·laboració). Això no obstant, també identifica riscos, ja que l'ús excessiu de dispositius pot tenir un impacte en el rendiment acadèmic, i l'ús de mòbils i ordinadors interromp la classe i l'aprenentatge a casa, incrementa la distracció i el temps dedicat a activitats no acadèmiques durant les hores d'aprenentatge, aspectes que afecten la memòria més recent o de treball i la comprensió.

L'entorn escolar ha de permetre reequilibrar les desigualtats socials i garantir, com fa en altres àmbits, la protecció dels infants i adolescents dins d'aquest entorn i durant aquest temps, permetent espais lliures d'internet. Però també fora d'aquest entorn, mitjançant l'educació i la capacitació en l'ús saludable dels dispositius.

La intervenció de l'Administració en l'ús privat que es fa dels dispositius és limitada, però en l'entorn escolar és possible i suposa una garantia de drets.

La manca de criteris compartits sobre l'ús del mòbil fora dels centres escolars genera iniquitats i una discriminació en els entorns més desfavorits, que tenen taxes d'ús abusiu de les pantalles més altes

L'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars no aporta evidències concloents sobre l'existència de diferències relacionades amb la disponibilitat de mòbil en funció dels ingressos de la llar.

Més que desigualtats en la disponibilitat de mòbil, hi ha una bretxa educativa relacionada amb l'ús que se'n fa i amb l'acompanyament dels infants en aquest ús. Com més baix és el capital educatiu i socioeconòmic familiar, més elevat és el consum de continguts a través de dispositius mòbils per part dels infants, tal com també passa amb el consum de la televisió i els videojocs o l'ús de la tauleta i l'ordinador.

En efecte, **la desigualtat més important es produeix en la capacitat i habilitat de poder acompanyar i educar en el desenvolupament de l'infant en l'entorn digital, que afavoreix les famílies amb més recursos socioeconòmics i educatius.** Es genera de nou una doble discriminació. Les famílies més desfavorides solen disposar de menys temps per acompanyar els seus fills i filles i a més sovint tampoc no disposen de la formació i la capacitació que els permetin supervisar l'ús abusiu que poden fer dels dispositius que tenen a l'abast.

Sense una regulació i supervisió de l'Administració de l'ús saludable de la tecnologia es genera una situació d'injustícia social, que deixa els infants i adolescents, especialment els més desfavorits, sense eines per poder combatre els riscos i perills de l'ús abusiu i descontrolat de la xarxa.

La sobreexposició a les pantalles té efectes nocius sobre la salut, sense que hi hagi polítiques de prevenció decidides pels poders públics

S'està constatant que l'ús problemàtic dels dispositius amb connexió a internet afecta la salut, especialment durant la infància i l'adolescència, tant pel que fa a aspectes de salut físics com al benestar emocional i la salut mental.

Pel que fa a l'estat físic, podem parlar d'alteracions del son, mal de cap, problemes visuals, problemes psicopatològics, problemes musculoesquelètics, obesitat... Ni els infants ni els adolescents dormen les hores necessàries i això té una afectació emocional, tant en l'aprenentatge com en el sistema immunitari.

La sobreexposició a les pantalles també provoca un increment de problemes de llenguatge en forma de retards i alteracions; ja hi ha estudis que indiquen una afectació neurològica en aquestes àrees cerebrals. L'estimulació dopaminèrgica fa que després el món natural resulti avorrit, perquè no hi ha suficients estímuls.

Els nens i les nenes sobreexposats a pantalles estan més irritables, tenen menys paciència i toleren menys l'espera, perquè els processos d'atenció han quedat afectats per aquesta sobreexposició. És a dir, la sobreexposició a les pantalles en edats precoces incideix en els processos d'atenció i de l'aprenentatge, si parlem de l'àmbit cognitiu.

S'estan comprovant també els efectes nocius que pot tenir l'ús abusiu d'aquests dispositius per a la concentració, la memòria i la capacitat d'estudi i, en general per a l'aprenentatge, ja que poden generar més desigualtats de les que ja hi ha.

El Departament de Salut ha indicat que també es planteja regular l'ús dels telèfons mòbils a les escoles a través de la llei per combatre addiccions que prepara el Govern, en col·laboració amb el Departament d'Educació.

La Societat Catalana de Pediatria advoca per un ús regulat i limitat de les pantalles per evitar els efectes nocius en el neurodesenvolupament de l'infant, els problemes de son, visuals o posturals, entre d'altres, i sobretot els problemes de salut mental. Són diversos els experts en salut mental que relacionen directament l'ús de dispositius amb connexió a internet amb l'augment de conductes autolesives i fins i tot de conductes suïcides, i també amb l'augment de trastorns de l'estat d'ànim i les addiccions.

Socialment, no hi ha pautes clares que ajudin les famílies a gestionar de manera saludable en l'àmbit privat l'ús que fan els infants i els adolescents del mòbil i les pantalles. Aquesta manca de pautes socialment compartides limita la capacitat de les famílies de posar límits i de familiaritzar els seus fills i filles amb un ús responsable de les tecnologies digitals. Tampoc no afavoreix que els adolescents entenguin la importància d'evitar aquesta sobreexposició.

No hi ha polítiques públiques prou consistents en l'àmbit de l'educació i de la salut pública per contribuir a generar i a socialitzar aquestes pautes saludables.

El 27,1 % dels adolescents tenen un ús compulsiu d'internet, i el 8,9 %, un possible trastorn per ús de videojocs

L'abús de les pantalles, dels videojocs i de les apostes en línia en els adolescents i els joves han augmentat els darrers anys. Preocupa l'augment d'addiccions comportamentals a pantalles i videojocs.

Segons dades de l'Enquesta sobre l'ús de drogues a l'ensenyament secundari a Espanya (ESTUDES) 2021, a Catalunya el 27,1 % dels adolescents de catorze a divuit anys fan un ús compulsiu d'internet, el 9,1 % juga amb diners a internet i el 8,9 % té un possible trastorn per ús de videojocs. Aquestes prevalences han tingut una tendència creixent al llarg de la darrera dècada (taula 54).

Taula 54. Evolució de les addiccions comportamentals relacionades amb l'ús de les tecnologies entre els estudiants d'ensenyament secundari de catorze a divuit anys a Catalunya (2014-2021)

	2014	2016	2018	2021
Ús compulsiu d'Internet (CIUS ≥ 28)	19,7	25,6	24,3	27,1
Joc amb diners a Internet	6,2	7,4	9,5	9,1
Possible trastorn per ús de videojocs (DSM-5 ≥ 5)	-	-	7,8	8,9

Font. Subdirecció General de Drogodependències. Agència de Salut Pública de Catalunya. Anàlisi per a Catalunya de l'Enquesta sobre l'ús de drogues a l'ensenyament secundari a Espanya (ESTUDES) 2021. Observatori Espanyol de les Drogues i les Addiccions. Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues (DGPNSD).

Nota. CIUS correspon a The Compulsive Internet Use Scale. DSM correspon a Manual Diagnòstic i Estadístic dels trastorns mentals.

L'ús compulsiu d'internet és més prevalent entre les noies (32,4 %) que entre els nois (21,8 %), mentre que l'ús abusiu de videojocs és més freqüent entre els nois (14,7 %) que entre les noies (3,0 %).

A Catalunya hi ha un 26,7 % dels adolescents de catorze a divuit anys que fan un ús diari de videojocs, el 44,2 % en el cas dels nois, mentre que el 50,8 % hi juga més de dues hores al dia, el 57,8 % en el cas dels nois.

Taula 55. Addiccions comportamentals relacionades amb l'ús de les tecnologies entre els estudiants d'ensenyament secundari de catorze a divuit anys en funció el sexe a Catalunya (2021)

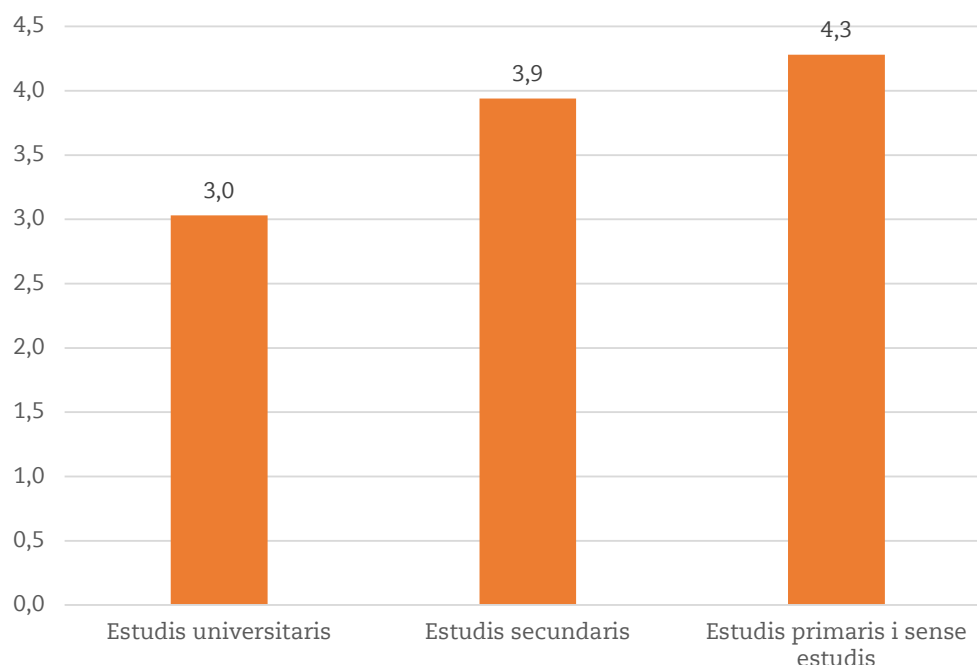

	Ús compulsiu d'Internet	Joc amb diners a internet	Possible trastorn per ús de videojocs (DSM-5 ≥5)	Ús diari de videojocs (de 5 a 7 dies per setmana)	Ús de videojocs menys de 2 hores per dia	Ús de videojocs de 2 a 5 hores per dia	Ús de videojocs de 6 a 8 hores per dia	Ús de videojocs més de 8 hores per dia
Total	27,1	9,1	8,9	26,7	49,2	29,7	6,3	2,8
Noi	21,8	14,5	14,7	44,2	42,2	41,6	9,9	4,3
Noia	32,4	3,8	3	7,9	60,1	14,8	1,9	1,0

Font. Subdirecció General de Drogodependències. Agència de Salut Pública de Catalunya. Anàlisi per a Catalunya de l'Enquesta sobre l'ús de drogues a l'ensenyament secundari a Espanya (ESTUDES) 2021. Observatori Espanyol de les Drogues i les Addiccions. Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues (DGPNSD).

La freqüència d'accés als videojocs també està condicionada pel capital educatiu i socioeconòmic familiar. Així, per exemple, **els infants de tres a catorze anys la mare dels quals té estudis primaris tendeixen a jugar prop d'un dia i mig més a videojocs per setmana que els infants la mare dels quals té estudis universitaris** (gràfic 40).

Gràfic 40. Mitjana de dies que juguen a videojocs i a l'ordinador els infants de tres a catorze anys en funció del nivell d'estudis de la mare a Catalunya (2022)

Font. Enquesta de Salut de Catalunya.

Les addiccions comportamentals relacionades amb l'ús de les tecnologies estan associades, també, a un consum més prevalent de drogues (taula 16A de l'annex 1).

La Secretaria de Salut Pública del Departament de Salut està construint l'Observatori Català de Drogues i Addiccions per recollir tots els indicadors relacionats amb les addiccions de forma actualitzada. Aquest observatori es farà efectiu amb una nova llei d'addiccions que està pendent de ser aprovada.

D'altra banda, està previst que mitjançant la revisió del Protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica es millori la detecció precoç de conductes relacionades amb addiccions. Cal que els infants i adolescents i les famílies tinguin coneixement dels senyals d'alerta que han de detectar per valorar la petició d'assessorament i orientació per part dels professionals de la salut i quins són els serveis especialitzats disponibles.

Perspectiva de gènere: la discriminació per raó de gènere en l'ús de les tecnologies digitals

Internet és un reflex de la nostra societat i sovint perpetua i alimenta algunes de les manifestacions del sexisme i els estereotips de gènere existents, especialment nocius en una etapa de formació, desenvolupament i consolidació de valors com és la infància i l'adolescència.

Pel que fa al comportament amb la tecnologia hi ha diferències en funció del gènere. La majoria d'estudis reporten que els nois tenen un risc superior de desenvolupar un trastorn per l'ús de videojocs, mentre que la pressió que exerceixen les xarxes socials en la construcció de la identitat i l'autoestima perjudica especialment les noies, que es veuen més sotmeses a la hipersexualització i a la necessitat de complir un cànon de bellesa, i això es tradueix en un augment dels trastorns de conducta alimentària i altres trastorns de l'estat de l'ànim.

La perspectiva de gènere no s'ha inclòs en el consum de productes audiovisuals a internet. Per contra, alguns productes perpetuen els rols de gènere i l'anomenada *masculinitat tòxica*, ja que expliciten i fomenten conductes de violència i vexació vers la dona. El cas extrem d'aquests productes serien alguns continguts de pornografia a internet.

En relació amb el consum de pornografia, la majoria de webs són accessibles de manera lliure i sense verificació de la majoria d'edat de la persona, i es basen en models irrealistes i aïllats de la part afectiva.

Cal tenir en compte que la indústria tecnològica està en mans principalment d'homes. A Catalunya, només un 8 % de dones ocupen posicions tècniques especialitzades en empreses tecnològiques.

En aquest context, l'escola i el lleure educatiu tenen un paper cabdal en la construcció de la identitat dels joves, i cal potenciar la formació del personal educador en perspectiva de gènere. Els infants i adolescents han de poder rebre una educació afectivosexual adequada i de qualitat que pugui contrarestar els efectes que l'accés a la pornografia en edats molt joves genera en la construcció de la sexualitat i les relacions afectives.

El racisme i la xenofòbia entre infants estan molt invisibilitzats i fins i tot “normalitzats”, i també són presents a les xarxes socials

Un 11,7 % dels delictes per odi o discriminació instruïts pels Mossos d'Esquadra l'any 2020 es van cometre a través d'internet o les xarxes socials, i més del 50 % van tenir com a víctimes infants i adolescents (27).

L'abast de les conductes discriminatòries a través de les xarxes socials, que no han estat denunciades als cossos policials o no constitueixen fets delictius, és més gran. Això és només la punta de l'iceberg del que s'ha anomenat *cyberodi*.

L'odi a la xarxa pren unes formes diferents atès el gran potencial d'audiència i l'efecte multiplicador que suposen un missatge a la xarxa (viralització), la permanència de continguts, i l'anonimat i la transnacionalitat, que generen impunitat i la falsa percepció que el que passa a internet no és real (dualisme digital), i que actuen com a desinhibidor. Davant d'això, la intervenció social i socioeducativa és imprescindible per combatre les diverses formes dels discursos d'odi.

Per efecte de la bretxa digital, el 6,5 % de les llars amb infants no disposen dels recursos tecnològics necessaris

Encara hi ha mancances pel que fa a l'accessibilitat i la connectivitat, malgrat l'esforç per dotar d'ordinadors totes les famílies durant la pandèmia.

Segons l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, l'any 2022 a Catalunya hi havia un 6,5 % de llars amb progenitors que conviuen amb algun fill (prop de 88.500) que no tenen ordinador a casa.

Aquesta enquesta també posa de manifest que un 8,0 % dels infants de deu a quinze anys (prop de 41.000) no havien utilitzat els darrers tres mesos un ordinador o tauleta, i un 3,6 %, internet (prop de 20.000), i que hi ha notables desigualtats socials en l'accés a les noves tecnologies, especialment pel que fa a l'ús de l'ordinador o tauleta, com a conseqüència de la bretxa digital: el 27,2 % dels infants de deu a quinze anys que resideixen en llars amb ingressos de menys de 900 euros mensuals manifesten no haver fet ús d'un ordinador o tauleta els darrers tres mesos, mentre que aquest percentatge és del 0 % en el cas dels infants que resideixen en llars amb ingressos de més de 2.500 euros mensuals (taula 56).

Taula 56. Infants de deu a quinze anys sense ús d'ordinador/tauleta o internet els darrers tres mesos, per ingressos familiars de la llar (2022)

	Ordinador/tauleta		Internet	
	n	%	n	%
Menys de 900 €	11.325	27,2	2.873	6,9
De 901 a 1.600 €	18.238	15,3	4.649	3,9
De 1.601 a 2.500 €	-	-	2.434	2,1
Més de 2.500 €	-	-	5.420	3,2
NS/NR	11.433	16,5	3.049	4,4
Total	41.164	8,0	18.524	3,6

Font. Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat).

El programa Òmnia és un programa preventiu i socioeducatiu que, des de la perspectiva de l'acció comunitària, té com a finalitat afavorir l'autonomia de les persones mitjançant l'ús de les TIC. Aquest any 2023 el programa Òmnia té 110 punts distribuïts territorialment per tot Catalunya (que conformen la Xarxa Òmnia). **El 31 % de les persones que participen en les activitats dels punts Òmnia són infants i joves**, amb els quals es treballen les competències digitals (creativitat, seguretat a la xarxa, iniciació a les TIC, etc.) a través del joc i la participació. Des del programa Òmnia també es dona suport a les entitats de lleure socioeducatiu convidant-les a fer ús de l'espai del punt Òmnia: se'ls cedeix l'espai perquè hi puguin dur a terme una part de les seves activitats.

La distribució de gran abast de dispositius electrònics al sector públic no ha evitat els dèficits en la distribució equitativa dels dispositius electrònics entre centres (que s'ha fet per nivells educatius i no per complexitat dels centres)

El juliol de 2020, el Govern va anunciar la posada en funcionament del Pla d'educació digital a Catalunya 2020-2023, amb una inversió de 184,8 milions d'euros fins al 2025. Aquest pla ha comportat, entre altres actuacions, el repartiment de prop de 80.000 ordinadors per al personal docent i prop de 400.000 per a l'alumnat fins al curs 2022/2023. L'objectiu és que el 100 % de l'alumnat i el professorat de 5è de primària a 2n de batxillerat tinguin aquests dispositius.

No obstant això, en el cas dels ensenyaments secundaris obligatoris, **el Departament d'Educació no ha pogut garantir aquesta distribució per al conjunt de l'alumnat de 1r i 2n d'ESO el curs 2022/2023**. Sembla que només han rebut els dispositius els centres que havien escollit el sistema operatiu de Chromebooks, del qual hi havia estoc a inici de curs, però no els que treballen amb el sistema operatiu Windows.

L'assignació universal de dispositius electrònics s'ha fet per nivells educatius i no per nivell de complexitat dels centres. Això ha provocat que alumnes de 3r i 4t d'ESO que ja disposaven d'ordinador personal finançat per la pròpia família n'hagin rebut un altre del Departament d'Educació (prop de 100.000), i que hi hagi alumnes de 1r i 2n d'ESO que no disposen d'ordinador a la llar que no n'han rebut cap (prop d'11.000). També ha provocat que centres amb una composició social més afavorida hagin pogut continuar treballant la competència digital, també a 1r i 2n d'ESO, mentre que altres centres amb una composició social més desfavorida no ho hagin pogut fer perquè una part significativa de l'alumnat de 1r i 2n d'ESO no tenia a l'abast un ordinador o tauleta per a ús personal. Prop de 25.000 alumnes de 1r i 2n d'ESO de centres amb elevada complexitat no tindrien a l'abast un ordinador per desenvolupar diàriament el treball acadèmic si no fos pel suport de l'Administració.

Cal destacar, també, el tractament diferenciat que han rebut els centres concertats, alguns dels quals són també d'elevada complexitat. La subvenció establerta cobreix l'alumnat socialment vulnerable a partir de 3r d'ESO, però no l'alumnat de 5è de primària a 2n d'ESO, i no té caràcter universal, a diferència del que passa al sector públic.

Paradoxalment, però, la subvenció als centres per a l'adquisició de dispositius electrònics (Ordre EDU/57/2021) sí que es fa amb criteris d'equitat: el Departament d'Educació finança el 100 % dels dispositius electrònics per al conjunt de l'alumnat escolaritzat a partir de 3r d'ESO en centres concertats

amb més complexitat, mentre que aquesta cobertura decreix a mesura que disminueix la complexitat del centre (fins al 5 % dels centres amb menys complexitat).

Amb l'objectiu de reduir la bretxa digital als centres públics, **la institució del Síndic de Greuges ha demanat al Departament d'Educació que distribueixi els dispositius electrònics a l'alumnat dels ensenyaments secundaris obligatoris en funció de la complexitat dels centres, abans que per nivells educatius.** En el cas dels centres concertats, la institució ha demanat que s'inclogui a la convocatòria de la subvenció l'alumnat de 1r i 2n d'ESO, com també es fa amb el sector públic.

Recomanació principal

Regular espais i temps lliures de dispositius amb accés a internet i oferir acompanyament i formació per fer-ne un ús educatiu i saludable

La institució del Síndic de Greuges demana al Departament d'Educació, al Departament de Salut i al Departament de Drets Socials:

- Impulsar la definició de consensos socials, a partir de les evidències científiques, per generar pautes culturals socialment compartides sobre usos saludables i educatius dels dispositius amb accés a internet (edat recomanable d'ús, tipus d'usos, etc.).
- Desenvolupar una campanya de sensibilització per difondre aquestes pautes al conjunt de la població.
- Treballar en la regulació de l'ús dels dispositius mòbils en l'entorn educatiu, a fi d'establir pautes que permetin garantir uns criteris homogenis i garantistes entre centres.
- Garantir la participació dels infants i adolescents en la regulació de l'ús dels dispositius amb accés a internet.
- Crear espais i temps lliures de dispositius electrònics en l'àmbit escolar i del lleure, i també espais i temps d'ús supervisat.
- Promoure la formació i la capacitat del professorat i de les famílies, i també dels infants i adolescents en el marc de l'entorn educatiu, per poder dotar-los d'eines d'alfabetització digital que permetin un ús saludable de la tecnologia.
- Definir estratègies per combatre la reproducció de desigualtats i discriminacions a través de l'ús d'internet: sense regulació i control, es perpetuen els rols sexistes del sistema patriarcal, es posa de manifest i es magnifica el discurs racista i d'enaltiment de l'odi, es difonen continguts que promouen hàbits no saludables i nocius per a la salut que afecten els infants i adolescents més vulnerables, es generen continguts addictius, augmenta la violència i es propicia una sobreexposició a la desinformació dels infants i adolescents, que no disposen d'eines per combatre-les.

III. La participació dels infants i adolescents

L'ordenament jurídic estableix el dret de tots els infants i adolescents a participar de totes aquelles decisions i actuacions que els afecten, especialment en l'àmbit familiar i escolar, i de les decisions que adopta l'Administració pública i que tenen relació amb la seva vida. Aquesta participació no es limita a pertànyer a entitats, sinó que també inclou aspectes com el dret dels infants i adolescents a ser escoltats, a expressar-se o a accedir a una informació adequada en els processos de decisió que interfereixen en els afers quotidians de la seva vida.

En aquest context, **les oportunitats socials dels infants en situació de privació material o de pobresa depenen més dels poders públics, de manera que aquests infants tendeixen a tenir una relació més habitual amb les administracions i els serveis públics, que al seu torn duen a terme actuacions que els poden afectar directament en la seva vida quotidiana.** El menor capital cultural, social i econòmic de les famílies en situació de pobresa, a més, debilita les possibilitats d'aquests infants de participar de la vida pública, o de participar de les decisions que els afectin personalment.

Els infants i adolescents en situació de vulnerabilitat han de poder participar realment en la planificació i l'avaluació de les polítiques d'infància

Les dificultats dels infants socialment vulnerables de participar en les decisions que els afecten tendeixen a fer-se presents en molts espais normalitzats de participació i de relació amb les administracions públiques. Per exemple, **a l'hora de participar en els òrgans i espais de participació dels centres escolars** (consell escolar, associació de famílies d'alumnes, etc.). La realitat constata que els infants i les famílies de grups socials més desfavorits tendeixen a participar menys i a estar menys representats en aquests òrgans i espais.

El cas dels adolescents migrants sense referents familiars és especialment il·lustratiu. Aquests joves, nouvinguts a Catalunya, que no disposen de cap xarxa de suport familiar al nostre país, depenen directament de les decisions que l'Administració pública pren en relació amb la seva situació. Aquestes decisions afecten aspectes fonamentals com ara la residència, la tramitació de la documentació, la formació o la repatriació, per exemple, i això fa que sigui especialment important respectar el seu dret a ser escoltats, a rebre una informació adequada (mitjançant traducció o el que calgui) o a expressar-se

lliurement en relació amb qualsevol decisió que afecti la seva situació i el seu itinerari vital. No obstant això, l'experiència constata que aquests drets no sempre són respectats per les administracions que intervenen, i que la capacitat dels adolescents migrants sols de condicionar les decisions de l'Administració pública és realment escassa.

En aquest sentit, el Comitè de Drets dels Infants destaca la necessitat d'assegurar que els infants i joves que pertanyen a grups desfavorits, en risc d'exclusió social, estiguin inclosos en els processos participatius.

És fonamental millorar l'accés dels infants i adolescents en situació de vulnerabilitat a les institucions de defensa dels drets, com ara el Síndic de Greuges

El Síndic de Greuges és una de les institucions europees de defensors dels infants que integren la Xarxa Europea de Defensors de la Infància (European Network of Ombudspersons for Children, ENOC). La institució també participa a la Xarxa Europea de Joves Assessors (European Network of Young Advisors, ENYA), vinculada a l'ENOC.

L'any 2023, l'ENYA i l'ENOC han prioritzat treballar el paper de les institucions de defensa de drets dels infants (Independent Children's Rights Institutions, ICRI).

Les recomanacions que van acordar fan referència al paper independent que han de mantenir les ICRI en la protecció i promoció dels drets dels infants, especialment perquè aquestes institucions siguin més accessibles per a les persones menors d'edat, i perquè les seves actuacions siguin més visibles, eficients i eficaces, a fi que siguin conegudes entre la població infantil.

Això és especialment important per als infants i adolescents en situació de vulnerabilitat, que tenen més dificultats per exercir els seus drets, i també més barreres a l'hora de disposar de suports en la defensa d'aquests drets i d'adreçar-se a institucions que puguin defensar-los, com ara el Síndic de Greuges. Per aquest motiu, és fonamental la proactivitat de les ICRI a l'hora de conèixer la situació dels infants en situació de vulnerabilitat i d'incorporar la seva mirada en l'agenda de treball amb l'Administració.

En el marc de la conferència anual de l'ENOC, a més, es va destacar el paper important que tenen les ICRI com a pont entre les necessitats dels infants sobre el terreny i el Consell d'Europa. I a escala europea, es va posar de manifest la necessitat de donar suport a les ICRI en la seva acció pública, la conveniència que les ICRI contrarestin el moviment antiinfantil que hi ha dins i fora d'Europa, i també que les ICRI mai no poden ser neutrals en el seu mandat per protegir

i promoure els drets dels infants, i necessiten trobar una manera de demanar comptes als governs.

A principis d'octubre de 2023, com a resultat de la 27a Assemblea General de l'ENOC celebrada el 21 de setembre de 2023 a Brussel·les, es va publicar la declaració de l'ENOC d'enguany, que duu per títol “El reforç de les institucions independents de defensa dels drets dels infants i el reconeixement del seu paper singular” (annex 2). La declaració va tenir en compte les recomanacions dels joves assessors que van participar en el projecte ENYA 2023.

Fòrum ENYA 2023

El Fòrum ENYA, que va tenir lloc a Malta els dies 4 i 5 de juliol de 2023 i va ser organitzat per l'oficina de la comissària per a la infància de Malta, va donar suport a divuit equips de joves provinents de diferents institucions de defensa de drets d'arreu d'Europa, com ara el Síndic de Greuges, a fi d'acordar recomanacions comunes per enfortir les institucions independents de defensa dels drets dels infants. En representació del Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges, hi van anar dues adolescents.

Seminari anual 2023 de la Xarxa Europea de Defensors de la Infància (ENOC) a Estocolm

Els dies 29 i 30 de maig de 2023, va tenir lloc el seminari anual de primavera de l'ENOC a Estocolm, organitzat per l'oficina del Defensor dels Infants de Suècia. El seminari va estar dedicat al paper de les defensories de drets en la protecció i promoció dels drets dels infants, i també a la creació de capacitats sobre els drets dels infants en situacions de crisi, amb especial atenció a la guerra d'Ucraïna, les crisis sanitàries, els desastres naturals i altres situacions d'emergència.

27a Conferència Anual de l'ENOC

La 27a Conferència Anual de l'ENOC, “La força de les institucions independents de defensa de drets dels infants: La protecció dels drets dels infants a Europa”, va tenir lloc els dies 19 i 20 de setembre de 2023 a Brussel·les, Bèlgica, i va ser organitzada per l'oficina del Comissariat dels Drets dels Infants de Flandes (Bèlgica). En representació del Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges, hi va anar una adolescent.

27a Assemblea General de l'ENOC

La 27a Assemblea General de l'ENOC es va celebrar el 21 de setembre a Brussel·les.

Els membres de l'Assemblea van aprovar la Declaració de 2023, van escollir els membres que formaran la nova Mesa de l'ENOC i l'Oficina de Coordinació ENYA 2024, i van aprovar els comptes de la Xarxa.

En aquesta reunió també es va presentar la Memòria anual d'activitats 2023 i es va fer una pluja d'idees conjunta sobre la proposta del tema de treball anual de l'ENOC per al 2025.

El Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges, com a principal eina de participació dels infants i adolescents a la institució, ha reclamat l'any 2023 la millora del paper de les ICRI en la defensa de drets dels infants i adolescents

El Consell Assessor Jove (CAJ) es va crear el curs 2007/2008 amb la finalitat de debatre i copsar l'opinió dels joves sobre qüestions diverses que afecten els drets dels infants i adolescents. Amb aquesta iniciativa, el Síndic de Greuges incorpora la perspectiva dels adolescents en l'orientació de les actuacions que duu a terme la institució.

El curs 2022/2023 ha tingut lloc la 16a edició del CAJ, que en aquesta ocasió ha estat format per disset adolescents (onze noies i sis nois) d'entre catorze i quinze anys, de diferents centres educatius de Catalunya (Escola Maristes Anna Ravell, de Barcelona; Institut Sants, de Barcelona; Institut Terrassa, de Terrassa; Institut Josep Lladonosa, de Lleida; Institut Escola Turó d'en Caritg, de Badalona; Institut La Salle, de Manresa; Institut Maremar, d'El Masnou, i Institut Escola La Mina, de Sant Adrià de Besòs).

Les reunions amb el CAJ s'han fet de manera presencial a la seu del Síndic de Greuges. La metodologia de cada sessió ha estat definida des de l'àrea d'infància del Síndic, seguint les directrius de la Xarxa Europea de Joves Assessors (European Network of Young Advisors, ENYA).

Les recomanacions fetes pel CAJ per a la millora del paper de les institucions independents de defensa dels drets dels infants (ICRI), i en concret el Síndic de Greuges, en la defensa dels drets dels infants i adolescents són:

Accessibilitat

- Que la institució es desplaci presencialment als municipis més allunyats o que s'obrin oficines territorials.
- Que es faci una tasca de difusió i comunicació de la funció de la institució als centres educatius.
- Que es promoguin campanyes de màrqueting atractives adreçades als joves a través de les xarxes socials i el mòbil.
- Que s'elabori una aplicació de mòbil per poder presentar una queixa.

Visibilitat

- Que es facin publicacions dinàmiques i atractives a les xarxes socials.
- Que s'organitzin xerrades als centres de secundària que siguin dinàmiques i participatives.
- Que es penguin cartells pel carrer que cridin l'atenció amb codis QR.
- Que es penguin vídeos a YouTube sobre les activitats del Síndic de Greuges adreçades a infants.
- Que es publiqui un article a Adolescents.cat sobre les activitats de participació del Síndic de Greuges adreçades a infants i adolescents, o que s'emeti un reportatge per TV3 sobre les activitats de participació del Síndic de Greuges amb infants i adolescents (Beta, InfoK, SX3).

Participació

- Que hi hagi una bústia per recollir queixes als centres de secundària.
- Que representants del Síndic de Greuges facin xerrades als centres escolars i parlin amb l'alumnat que ha deixat una queixa a la bústia.
- Que s'aprofitin les xerrades que fa el Punt Jove als instituts.
- Que es parli sobre els drets i el Síndic de Greuges a l'aula.
- Que es facin consells assessors joves del Síndic de Greuges a cada comarca.
- Que els membres del CAJ facin una peça audiovisual per penjar a la pàgina web del Síndic de Greuges i a Instagram en la qual expliquin de manera voluntària la seva experiència.

IV. Consideracions principals: trencar el cercle de la vulnerabilitat

1. La prevalença de la vulnerabilitat: els col·lectius d'atenció prioritària

En el període 2016-2021, la situació social dels infants i adolescents s'havia caracteritzat per un increment dels nivells de vulnerabilitat en bona part dels indicadors que ens informen sobre l'evolució dels nivells de benestar entre la població infantil. Aquest increment dels nivells de vulnerabilitat ha tingut una tendència negativa sostinguda, i no només s'ha degut a l'impacte negatiu de la pandèmia.

La tendència creixent de la vulnerabilitat experimentada els darrers cinc anys, però, sembla haver-se moderat durant el curs 2022/2023, tot i que hi ha indicadors de benestar que continuen tenint una evolució negativa.

La millora de la situació del mercat laboral, amb taxes d'ocupació i d'atur que no es tenien des de just abans de la crisi econòmica de 2008, i la inversió de recursos durant la pandèmia per contenir-ne l'impacte en la mesura que fos possible han permès, malgrat l'elevada inflació, que en els darrers dos o tres anys alguns d'aquests indicadors hagin experimentat un canvi de tendència i s'hagin situat en nivells equivalents o més positius que en els anys pre-pandèmia.

Alguns dels indicadors de millora són:

- ▣ **La lleu reducció del risc de pobresa i del nombre d'usuaris de serveis socials i de beneficiaris de la renda garantida de ciutadania (RGC).** L'any 2022, per exemple, s'ha reduït molt lleugerament el risc de pobresa entre els infants (que ha passat del 28,6 % al 27,5 %), i també ho ha fet lleugerament el nombre d'usuaris dels serveis socials (-1 %). Els beneficiaris de l'RGC menors d'edat també es van reduir un 8,6 % l'any 2022, i un 5,9 % els tres primers trimestres de 2023.
- ▣ **La reducció del nombre de desnonaments.** S'ha reduït un 8,8 % el nombre de desnonaments a Catalunya l'any 2022 (prop de 800 menys), i un 17,3 % el primer semestre de 2023 respecte del mateix període de l'any anterior (prop de 1.000 menys).
- ▣ **La reducció de la prevalença de problemes de salut mental entre els infants i adolescents.** L'any 2022, el 13,4 % dels infants de quatre a catorze anys tenien un possible o probable problema de salut mental, per sota de la prevalença de l'any 2019, abans de la pandèmia, que era del 16,0 %.

▣ **La reducció de l'abandonament educatiu prematur.** Les taxes d'abandonament educatiu prematur presenten un cert estancament des de fa anys. Tot i això, les dades corresponents als tres primers trimestres de 2023 indiquen que enguany s'ha reduït de manera significativa.

▣ **La millora de la participació al lleure educatiu.** L'any 2022 s'ha reduït la proporció d'infants que no fan activitats extraescolars esportives (del 46,0 % al 42,2 %) i no esportives (del 65,4 % al 62,6 %), i la participació a les activitats de lleure ha augmentat un 4,8 % respecte a l'any anterior (30.000 infants i adolescents més). També ha augmentat un 3,3 % la participació a les activitats d'estiu del 2023 respecte a l'estiu de 2022.

No obstant això, hi ha àmbits en què l'evolució continua sent negativa, especialment en:

▣ **La consolidació de la vulnerabilitat socioeconòmica més severa.** L'evolució dels infants en situació de risc greu continua augmentant (el setembre de 2023 hi havia tants infants en aquesta situació que durant tot l'any 2022). També han augmentat l'any 2022 els infants en situació de privació material severa (amb una taxa que passa del 10,0 % a l'11,6 %, amb prop de 20.000 infants més en aquesta situació que l'any 2021).

▣ **L'augment de les situacions de desemparament.** El nombre d'infants amb expedient de desemparament o tutela (sense comptabilitzar els adolescents migrants sols) ha augmentat un 6,8 % (prop de 500) des del 2021 fins a l'abril de 2023, i també està augmentant significativament l'arribada d'adolescents migrants sols. El setembre de 2023 ja han estat atesos més adolescents migrants (3.946) que durant tot l'any 2022 (3.868).

▣ **L'increment de les violències contra els infants (o de la detecció d'aquestes violències).** En la darrera dècada, s'ha incrementat de manera sostinguda en el temps el nombre d'infants víctimes de violència sexual. En el període 2019-2022, ha augmentat un 22,5 % el nombre de víctimes (1.460 víctimes l'any 2022), i també ho ha fet el nombre de víctimes de violència domèstica, amb un increment del 22,9 % en aquest mateix període (2.187 víctimes menors d'edat ateses l'any 2022). L'Enquesta de convivència escolar i seguretat de Catalunya també assenyala que s'ha produït un increment de la proporció d'alumnat a secundària víctima d'algun acte de violència escolar, del 42,4 % de 2017 al 59,9 % de 2022, i també d'assetjament escolar, del 10,4 % al 17,1 %.

▣ **L'augment de l'ús abusiu de les pantalles i de l'accés a internet.** La sobreexposició a les pantalles té efectes nocius sobre la salut, especialment entre els infants i adolescents, tant pel que fa a la salut física com al benestar emocional i la salut mental. L'any 2021 el 27,1 % dels adolescents tenen un ús compulsiu d'internet, i el 8,9 %, un possible trastorn per ús de videojocs, proporcions que eren inferiors en anys precedents.

▣ **L'empitjorament dels resultats en els nivells d'aprenentatges.** La proporció d'alumnat de 4t d'ESO amb baix nivell en les proves de competències té una tendència negativa des de l'any 2019 en la major part de competències avaluades: en el cas de la competència matemàtica, especialment, en el període 2019-2023 el percentatge d'alumnat amb nivell baix ha augmentat de l'11,6 % al 24,4 %. Aquesta evolució també ha estat negativa en les competències de llengua catalana i castellana i s'ha estancat en la competència científicotecnològica.

Taula 57. Evolució dels indicadors sobre vulnerabilitat social dels infants i adolescents (2016-2022)

Risc de pobresa	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Taxa de risc de pobresa (menors de 18 anys)	25,0	27,7	28,6	31,0	33,4	28,6	27,5	-
Nombre d'infants en risc de pobresa (menors de 18 anys)	348.600	385.600	404.000	430.900	462.000	400.400	378.500	-
Taxa de pobresa severa (menors de 16 anys)	6,0	6,8	8,9	8,6	10,3	10,0	11,6	-
Nombre d'infants en pobresa severa (menors de 16 anys)	74.900	84.300	110.900	107.700	128.700	123.000	140.000	-
Expedient obert amb la DGAIA	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Risc greu (amb intervenció oberta de l'EAIA)	5.399	6.037	6.846	6.948	6.518	6.456	6.665	6.659
Desemparament (en situació d'estudi)	1.726	2.268	3.985	3.670	2.908	3.353	4.131	4.062
Nombre d'infants en mesura protectora per la DGAIA	6.927	7.449	9.590	9.387	7.893	7.798	8.678	8.674
Nombre d'infants en pobresa severa (menors de 16 anys)	74.900	84.300	110.900	107.700	128.700	123.000	140.000	-
Menors estrangers no acompanyats	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Menors estrangers no acompanyats a Catalunya atesos durant l'any	973	1.958	4.812	5.766	3.688	2.948	3.868	3.946
Usuaris dels serveis socials	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nombre d'usuaris	866.192	834.605	843.614	815.704	887.512	891.854	883.247	-
Víctimes de violència	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Menors d'edat víctimes de delictes	17.831	17.528	16.525	17.854	12.516	15.782	18.569	9.949 (juny)
Menors d'edat víctimes de violència sexual	967	815	1.009	1.192	958	1.463	1.460	763 (juny)
Menors d'edat víctimes de violència domèstica	1.827	1.808	1.870	1.724	1.686	1.977	2.187	1.674
Cas probable o possible de patir problemes de salut mental	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
%	-	11,0	13,4	16,0	19,5	15,3	13,4	-
Accés a noves tecnologies	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ús compulsiu d'Internet (CIUS ≥ 28)	25,6	-	24,3	-	-	27,1	-	-

Resultats educatius	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Abandonament educatiu prematur (%)	18,0	17,1	17,0	19,0	17,4	14,8	16,9	14,0
Abandonament educatiu prematur (16-24 anys) (%)	16,7	15,8	15,2	16,8	16,2	13,4	15,1	12,2 (set.)
Nivell baix en proves de competències matemàtiques 4t ESO (%)	15,0	14,6	14,1	11,6	14,7	19,9	23,5	24,4
Participació a activitats extraescolars i de lleure	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
No participa a activitats extraescolars esportives (%) (3-14 anys)	34,8	31,9	32,4	36,2	40,8	46,0	42,2	-
No participa a activitats extraescolars no esportives (%) (3-14 anys)	61,3	57,6	55,9	58,1	61,1	65,4	62,6	-
Participants en activitats de lleure comunicades (DGJ)	268.313	414.953	465.219	524.498	326.002	516.608	541.369	515.869

Font. Enquesta de condicions de vida, Enquesta de salut de Catalunya, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, Padró d'habitants i Departament d'Interior.

La vulnerabilitat és especialment elevada en determinats col·lectius, que han de ser atesos de manera preferent

Els col·lectius d'atenció prioritària són els infants en situació de pobresa, els infants migrants, els infants tutelats, els infants amb problemes de salut mental i els infants amb discapacitat. Aquests són els col·lectius que tenen més dificultats a l'hora d'accedir a serveis i recursos educatius o de lleure i que estan més exposats a factors de risc relacionats amb la salut mental, les violències o l'ús de dispositius digitals. **Aquestes dificultats són especialment prevalents també entre els adolescents.**

A Catalunya, prop del 30 % dels infants, uns 400.000 en total, formen part dels principals col·lectius vulnerables d'atenció prioritària (taula 58).

Taula 58. Proporció d'infants i adolescents d'atenció prioritària a Catalunya (2022, 2023)

	n	%
Situacions de risc (2023)	32.481	2,4
Situacions de risc greu (2023)	6.659	0,5
Tutela o amb mesura protectora (2023)	8.674	0,6
Risc de pobresa (2022)	378.500	27,5
Privació material severa (menors de 16 anys) (2022)	140.000	11,6
Nacionalitat estrangera (2022)	216.082	15,7
Nacionalitat estrangera (menor de 6 anys) (2022)	78.827	20,6
Mare nascuda a l'estranger (alumnat ESO) (2022)	-	22,3
Mare nascuda a l'estranger (fora UE, alumnat ESO) (2022)	-	18,6
Infants gitanos	-	1,2
Infants amb problemes de salut mental (de 4 a 14 anys) (2022)	-	13,4
Infants amb discapacitat (>33 %) (2023)	41.593	3,0
Alumnat amb NEE (2023)	42.672	3,1
Alumnat en CEE (2023)	8.207	0,6

Font. Elaboració pròpia a partir de dades d'Idescat (pobresa, nacionalitat, edat), del Departament de Drets Socials (risc i desemparament, discapacitat), del Departament d'Educació (alumnat), del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu (lloc de naixement dels progenitors), del Departament de Salut (salut mental) i del Pla integral del poble gitano 2017-2020 (ètnia gitana).

Nota. Les dades del lloc de naixement dels progenitors s'han extret del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu (2023). Anàlisi del context de l'alumnat de quart d'ESO. Curs 2021-2022. Informe d'avaluació 32. Les dades d'alumnat gitano s'han extret de l'estimació de població gitana resident a Catalunya, segons el Pla integral del poble gitano 2017-2020.

Aquests col·lectius presenten:

▣ **Més situacions de risc.** La prevalença de les situacions de risc augmenta amb l'edat, com a conseqüència, entre d'altres, de l'augment de la prevalença de dificultats familiars d'atenció socioeducativa i dels problemes de salut mental en l'etapa de l'adolescència: mentre que entre els infants menors de sis anys aquesta prevalença és de l'1,5 %, en el cas dels adolescents de dotze anys o més se situa en el 2,9 %, pràcticament el doble. Els infants de nacionalitat estrangera (2,9 %) també tenen una prevalença de les situacions de risc per sobre de la mitjana (2,4 %).

▣ **Més problemes de salut mental.** Els infants socialment menys afavorits tenen quasi el doble de probabilitats de patir un trastorn mental (16,2 %) que els infants socialment afavorits (9,7 %). El 55,9 % dels pacients menors d'edat atesos als centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ) són adolescents de dotze a disset anys, tot i que els adolescents d'aquesta franja d'edat només representen el 37,5 % de la població infantil.

▣ **Més situacions de desemparament.** Sense comptabilitzar els adolescents migrants sols, el 56,5 % dels infants tutelats tenen dotze anys o més, i el 22,9 % són de nacionalitat estrangera, per sobre de la presència d'aquests col·lectius a la població total (37,5 % i 15,7 %, respectivament).

▣ **Més dificultats d'accés a l'educació infantil de primer cicle.** El curs 2022/2023, l'escolarització de l'alumnat de nacionalitat estrangera (14,9 %) era quasi quatre vegades inferior a la de l'alumnat de nacionalitat espanyola (52,4 %). Els infants socialment desfavorits estan més "absents" en aquesta etapa educativa.

▣ **Més dificultats d'escolarització.** L'alumnat d'estatus socioeconòmic baix (ISEC nivell 1) obté puntuacions entre un 10 % i un 21 % més baixes que l'alumnat d'estatus socioeconòmic alt (ISEC nivell 5) en les proves de competències a 4t d'ESO. L'alumnat socialment desfavorit presenta taxes de graduació en ESO més baixes i nivells d'abandonament educatiu prematur més elevats que l'alumnat socialment afavorit. Les taxes de graduació a l'ESO també són més baixes entre l'alumnat amb discapacitat o l'alumnat en situació de desemparament.

▣ **Més dificultats d'accés al lleure.** La participació dels infants de famílies amb més capital econòmic i educatiu és prop de trenta punts percentuals superior a la dels infants de famílies socialment menys afavorides. Els adolescents també presenten nivells de participació més baixos a l'oferta de lleure educatiu.

▣ **Més usos abusius de dispositius electrònics.** L'ús compulsiu d'internet o dels videojocs és més prevalent entre els adolescents que entre els infants. Tenint present el capital educatiu i econòmic, el consum diari de dues hores o més de pantalla és més elevat en el cas dels infants de tres a catorze anys de famílies amb menys capital econòmic i educatiu (més del 50 %) que en el cas dels infants socialment més afavorits (37 %).

2. Les dificultats de les polítiques d'infància

La prevalença més gran de vulnerabilitat en els col·lectius d'atenció prioritària es deu, en part, a les dificultats de les polítiques d'infància de donar resposta a les seves necessitats específiques.

2.1. La insuficiència de finançament (i la consegüent pèrdua d'eficàcia d'aquest finançament)

L'any 2022 la Generalitat de Catalunya va destinar 7.035,7 milions d'euros a l'àmbit de la infància, amb un pressupost que ha anat creixent de manera sostinguda des de l'any 2014: un 58,7 % a preus corrents i un 35,1 % a preus

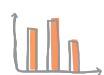
constants. La despesa unitària és de 5.119,7 euros per infant, amb un augment en aquest mateix període del 60,4 % a preus corrents, un 36,7 % a preus constants (gràfic 41).

A Catalunya, es destinen menys recursos a polítiques d'infància i de suport a la família (excloent la despesa en educació) que l'any 2010

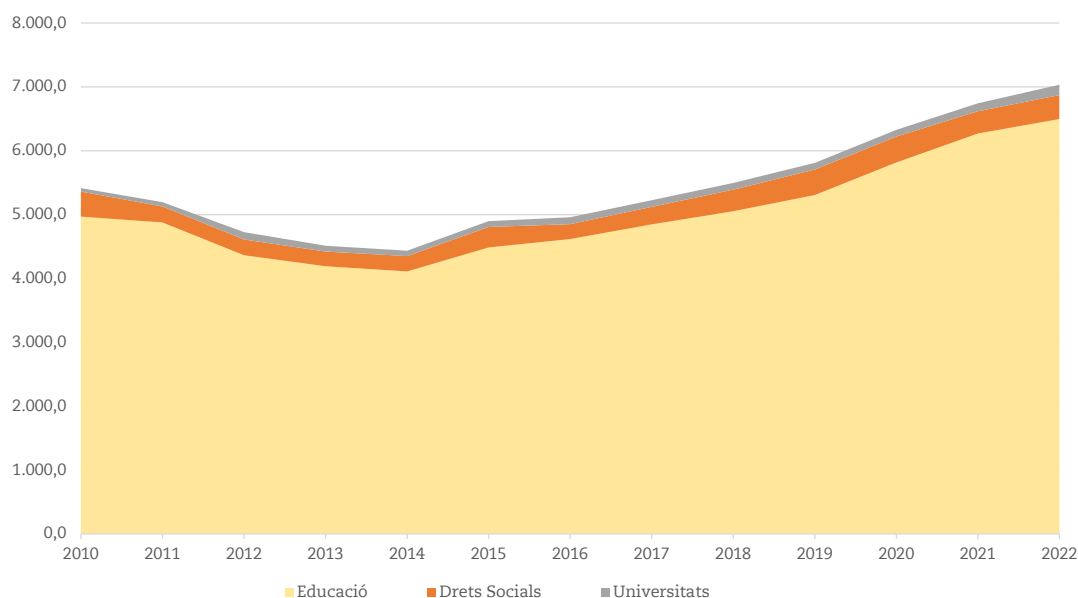
Aquesta tendència positiva es va iniciar després del període 2010-2014, en què la despesa en polítiques d'infància va decreixer de manera significativa, en prop d'un 18,1 %, per efecte de la crisi econòmica de 2008 i de les restriccions pressupostàries aplicades com a mesura de control del dèficit. Els nivells d'inversió que hi havia l'any 2010 s'han recuperat, amb un augment del 29,9 % a preus corrents i del 4,7 % a preus constants, però aquesta evolució positiva s'explica fonamentalment per l'increment de les despeses en educació.

L'àmbit de l'educació concentra el 94,7 % de la inversió en polítiques d'infància.

Si prenem com a referència les polítiques d'infància i suport a les famílies, excloent l'àmbit de l'educació, la inversió és actualment inferior a la de l'any 2010, un 3,9 % menys a preus corrents i un 22,5 % menys a preus constants. La suspensió de la prestació per infant a càrrec arran de les restriccions pressupostàries explica aquesta evolució.

Gràfic 41. Evolució del pressupost en polítiques d'infància de la Generalitat de Catalunya (2010-2022)

Per àrees	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total (M€)	5.414,9	5.194,8	4.726,5	4.513,5	4.434,7	4.897,6	4.961,1	5.225,8	5.495,4	5.810,0	6.329,7	6.742,8	7.035,7
Educació	4.971,2	4.877,9	4.366,1	4.193,1	4.112,2	4.485,1	4.617,4	4.846,6	5.055,7	5.308,5	5.816,5	6.270,8	6.496,3
Drets Socials	390,6	250,0	243,6	228,8	237,9	322,6	233,2	274,4	334,8	397,1	407,5	348,7	375,4
Universitats	53,1	66,8	116,8	91,6	84,6	89,9	110,5	104,8	104,8	104,4	105,7	123,3	163,9
Total	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total (M€)	5.414,9	5.194,8	4.726,5	4.513,5	4.434,7	4.897,6	4.961,1	5.225,8	5.495,4	5.810,0	6.329,7	6.742,8	7.035,7
Preus corrents (2010=100)	100,0	95,9	87,3	83,4	81,9	90,4	91,6	96,5	101,5	107,3	116,9	124,5	129,9
Preus corrents (2014=100)					100,0	110,4	111,9	117,8	123,9	131,0	142,7	152,0	158,7
Preus constants (2010) (M€)	5.414,9	5.068,1	4.451,0	4.241,9	4.197,2	4.621,5	4.594,1	4.781,8	4.959,1	5.196,3	5.695,2	5.718,1	5.671,6
Preus constants (2014) (M€)					4.434,7	4.882,9	4.854,0	5.052,4	5.239,7	5.490,3	6.017,5	6.041,7	5.992,5
Preus constants (2010=100)	100,0	93,6	82,2	78,3	77,5	85,3	84,8	88,3	91,6	96,0	105,2	105,6	104,7
Preus constants (2014=100)					100,0	110,1	109,5	113,9	118,2	123,8	135,7	136,2	135,1
% pressupost Generalitat de Catalunya	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total (M€)	5.414,9	5.194,8	4.726,5	4.513,5	4.434,7	4.897,6	4.961,1	5.225,8	5.495,4	5.810,0	6.329,7	6.742,8	7.035,7
Pressupost liquidat Generalitat Catalunya (M€)	33.657,0	34.700,0	35.376,0	36.666,8	33.366,7	33.802,1	33.991,5	34.512,1	37.138,6	37.237,3	45.741,8	49.300,8	50.479,6
% sobre pressupost inicial	16,7	15,9	15,9	15,2	13,9	15,1	15,3	15,4	16,1	17,1	15,0	16,0	14,4
% sobre pressupost inicial (operacions no financeres)	18,5	19,1	17,4	16,6	17,4	18,5	18,7	18,6	19,5	20,7	19,9	21,2	18,9
% sobre pressupost liquidat Generalitat Catalunya	16,1	15,0	13,4	12,3	13,3	14,5	14,6	15,1	14,8	15,6	13,8	13,7	13,9

Despesa unitària	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Euros per infant (preus corrents)	4.011,6	3.794,3	3.412,3	3.247,3	3.190,9	3.521,0	3.559,1	3.733,1	3.917,4	4.135,3	4.493,3	4.858,5	5.119,7
Euros per infant (preus constants)	4.011,6	3.701,8	3.213,4	3.051,9	3.020,0	3.322,5	3.295,8	3.416,0	3.535,1	3.698,5	4.042,9	4.120,2	4.127,0
Educació	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Educació	4.971,2	4.877,9	4.366,1	4.193,1	4.112,2	4.485,1	4.617,4	4.846,6	5.055,7	5.308,5	5.816,5	6.270,8	6.496,3
Preus corrents (2010=100)	100,0	98,1	87,8	84,3	82,7	90,2	92,9	97,5	101,7	106,8	117,0	126,1	130,7
Preus constants (2010=100)	100,0	95,7	82,7	79,3	78,3	85,1	86,0	89,2	91,8	95,5	105,3	107,0	105,3
Drets Socials	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Drets Socials	390,6	250,0	243,6	228,8	237,9	322,6	233,2	274,4	334,8	397,1	407,5	348,7	375,4
Preus corrents (2010=100)	100,0	64,0	62,4	58,6	60,9	82,6	59,7	70,2	85,7	101,7	104,3	89,3	96,1
Preus constants (2010=100)	100,0	62,4	58,7	55,0	57,6	77,9	55,3	64,3	77,3	90,9	93,9	75,7	77,5

Font. Departament d'Economia i Hisenda.

La millora del finançament de l'educació en el període 2014-2022 no ha anat acompanyada d'una millora dels resultats en els nivells d'aprenentatge

Després d'una etapa de fortes restriccions pressupostàries, el pressupost executat del Departament d'Educació en el període 2014-2021 s'ha incrementat un 52,9 % a preus corrents (2.231,4 milions d'euros), un 37,0 % a preus constants. **Si prenem com a referència el pressupost inicial del Departament d'Educació, en el període 2014-2023, aquest increment ha estat del 67,4 % a preus corrents (2.803,0 milions d'euros), un 37,1 % a preus constants.**

L'increment pressupostari s'ha traduït en un augment de personal docent i de personal d'atenció educativa disponible als centres, especialment en el sector públic. **En el període 2014-2023, el nombre de personal docent als ensenyaments de règim general al sector públic ha augmentat en un 22,7 % (prop de 16.000 dotacions més), per sobre del que ho ha fet el nombre d'alumnat (5,3 %).**

En aquest mateix període, però, els resultats de les proves de competències que fa l'alumnat han experimentat una evolució negativa, tant a 6è de primària com a 4t d'ESO. Si bé l'impacte de la covid és un dels motius d'aquests resultats, cal posar de manifest, també, que, abans d'aquest decreixement, l'evolució del nivell d'assoliment de competències al sistema educatiu s'havia caracteritzat durant anys per l'estancament dels resultats. Les darreres proves PISA de 2018 ja assenyalaven una reducció dels resultats assolits a Catalunya en competència lectora, matemàtica i científica de l'alumnat de quinze anys, i també ho fan les darreres proves TIMSS de 2019 i PIRLS de 2021 en el cas de l'alumnat de 4t de primària.

2.2. Els dèficits de cobertura de les necessitats existents

En el cas dels centres de desenvolupament infantil i atenció precoç (CDIAP), l'augment dels infants i adolescents atesos en el període 2017-2022 ha estat del 17,4 %, i en el cas dels centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ), del 19,0 %. Aquesta tendència es manté també l'any 2023, amb dades corresponents al mes de juny, amb un 6,2 % més d'infants atesos que el mateix mes de l'any 2022 (taula 59).

L'increment d'inversió en polítiques d'infància des de l'any 2014 ha permès donar cobertura a un major nombre d'infants i adolescents en situació de vulnerabilitat des dels serveis adreçats a atendre'ls

Aquest augment també es palesa en els infants atesos en els serveis d'intervenció socioeducativa, amb un augment del 13,3 % en aquest mateix període, o en els beneficiaris de l'RGC, del 68,2 %, tot i la reducció que hi va haver durant el curs 2022/2023. També han augmentat els beneficiaris de beques en matèria d'educació, un 54,0 % els ajuts de menjador i un 35,7 % els ajuts a l'estudi de caràcter general. Així mateix, en el període 2017-2022 es va produir un increment del nombre d'infants amb un reconeixement del grau de discapacitat del 43,4 %, increment que continua l'any 2023. Només en el cas de l'accés a l'educació infantil de primer cicle hi ha una pèrdua d'alumnat (del 12,0 %), per efecte de l'evolució de la demografia educativa.

Taula 59. Evolució dels indicadors sobre beneficiaris de diferents polítiques públiques adreçades als infants i adolescents (2016-2023)

Risc de pobresa	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Infants atesos CDIAP	39.234	40.034	41.448	42.336	40.025	44.248	46.981	-
Pacients atesos CSMIJ	63.330	66.501	63.936	69.006	69.024	74.132	79.167	62.782 (juny)
Infants beneficiaris de l'RGC	-	23.979	25.643	29.025	37.899	44.129	40.331	37.954 (oct.)
Infants atesos pel SIS	-	19.015	21.292	21.905	17.453	19.984	21.543	-
Infants de 0 a 2 anys escolaritzats	79.027	80.913	80.959	79.948	78.244	63.342	71.224	77.275
Beneficiaris d'ajuts de menjador escolar	94.479	104.101	124.191	131.891	141.337	150.402	160.361	166.864 (p)
Beneficiaris de beques i ajuts a l'estudi de caràcter general	37.124	40.048	39.709	40.131	42.268	48.400	54.346	53.056
Discapacitat (>33 %)	24.266	25.884	28.165	31.020	31.356	33.701	37.117	41.593 (set.)

Font. Elaboració pròpia amb dades del Departament de Drets Socials i del Departament de Salut.

Nota: CDIAP correspon a centres de desenvolupament infantil i atenció precoç; CSMIJ correspon a centres de salut mental infantil i juvenil, i SIS correspon a serveis d'intervenció socioeducativa.

Les polítiques orientades a atendre les situacions de risc i de pobresa infantil, però, tenen dèficits de cobertura significatius

Un dels factors que expliquen els dèficits d'eficàcia de les polítiques de lluita contra la pobresa té a veure amb la manca de cobertura de les prestacions i dels serveis que s'ocupen de prevenir-la. En concret:

▣ **La manca de cobertura de l'RGC en les situacions de pobresa severa.** El 74,3 % dels infants en situació de privació material severa no són beneficiaris de l'RGC. Si hi afegim els beneficiaris de l'ingrés mínim vital (IMV), com a mínim una quarta part dels infants en situació de pobresa severa no té accés ni a l'RGC ni a l'IMV. Durant el primer semestre de 2023, el 41,4 % de les sol·licituds d'RGC han estat denegades.

Malgrat que la Llei de pressupostos ha modificat l'indicador de renda de suficiència de Catalunya (IRSC) per incrementar el llindar a partir del qual es concedeixen les prestacions, la millora de la situació del mercat de treball ha afavorit que l'any 2023 hi hagi menys infants beneficiaris de l'RGC que en anys anteriors (un 6 % menys l'octubre de 2023 respecte a l'any 2022).

▣ **La debilitat i la manca de cobertura de les prestacions econòmiques de suport a les famílies.** La principal prestació de suport a les famílies adreçada als infants és la prestació econòmica sotmesa a nivell d'ingressos per naixement, adopció, tutela o acolliment, amb un import de pagament únic de 650 euros per ajut, 5,3 milions en total l'any 2023 (fins al setembre). Aquest ajut, de baixa intensitat, cobreix la totalitat d'infants nounats en situació de privació material severa, però només el 5,7 % del total d'infants i adolescents de 0 a 17 anys en aquesta mateixa situació.

▣ **La manca de cobertura del SIS.** Els serveis d'intervenció socioeducativa han de tenir un paper clau en la prevenció de les situacions de vulnerabilitat entre els infants, però només atenen el 13,2 % dels infants en situació de pobresa severa. El finançament d'aquests serveis ha augmentat en 14 milions d'euros en el període 2016-2023, però el nombre d'infants atesos s'ha mantingut relativament estabilitzat, al voltant dels 20.000. Convé recordar, en tot cas, que hi ha prop de 35.000 infants en situació de risc, molt per sobre de la capacitat d'atenció dels serveis d'intervenció socioeducativa.

Cal afegir, alhora, que es deneguen moltes sol·licituds d'ajuts per l'incompliment dels requisits, que al seu torn discriminen negativament (de manera indirecta) els infants migrants. La població d'origen migrant té més

dificultats per accedir a les polítiques de transferència de rendes perquè se'ls demana un termini mínim de residència ininterrompuda i perquè necessiten tenir una situació de residència regularitzada. L'accés a les polítiques de transferències de rendes requereix un termini mínim de residència a Catalunya que perjudica la població estrangera nouvinguda amb infants a càrrec. En el cas de l'RGC, aquest termini és de dos anys, mentre que en la prestació per naixement és de cinc.

Durant el primer semestre de 2023, el 41,4 % de les sol·licituds d'RGC han estat denegades. Caldria valorar si els requisits establerts deixen fora famílies que tenen necessitat de percebre la prestació. Aquesta elevada denegació també passa en altres ajuts. En el cas de la convocatòria de l'any 2022 per al lloguer d'habitatge de l'AHC, per exemple, el 49,8 % de les sol·licituds van ser denegades (tot i que aquest problema de cobertura s'ha corregit en bona part en la convocatòria de 2023).

Les llistes d'espera en salut dilaten l'atenció de necessitats que tenen un alt impacte en el desenvolupament dels infants

Un dels problemes principals del sistema de salut té a veure amb les llistes d'espera per accedir a visites i tractaments i amb les condicions de cobertura de les necessitats d'atenció existents. En concret:

▣ **L'estancament de les llistes d'espera en salut.** El setembre de 2023 hi havia prop de 50.000 infants i adolescents pendents de consultes externes, i més de 15.000, pendents d'intervencions quirúrgiques, sense que els darrers anys hi hagi hagut una millora significativa de les llistes d'espera en salut.

▣ **Els dèficits de cobertura dels CSMIJ per al tractament de problemes de salut mental.** Malgrat l'increment del nombre de pacients atesos, aquesta atenció no assoleix encara els nivells de cobertura esperats d'acord amb la prevalença de problemes de salut mental. Aquesta prevalença se situava l'any 2022 en el 13,4 %, mentre que la proporció d'infants i adolescents atesos sobre el conjunt de la població infantil era del 5,8 %. La institució del Síndic de Greuges constata que hi ha col·lectius especialment afectats per problemes de salut mental que encara tenen dificultats per accedir a aquests serveis, com són els infants i adolescents tutelats per l'Administració.

▣ **La baixa intensitat del tractament en els CSMIJ.** La pressió assistencial sobre els serveis ambulatoris de salut mental fa que els tractaments que proporcionen no siguin prou intensos ni prou freqüents. L'any 2022 va decreixer el nombre de visites per pacient atès, de 7,4 a 7,1 visites anuals.

Això suposa una visita cada mes i mig de mitjana. S'han incrementat, alhora, els infants en llista d'espera: **el juny de 2023 n'hi havia 3.568, un 26,5% més que l'any 2022.**

▣ **Les dificultats amb la cobertura de les necessitats d'atenció primària pediàtrica.** La insuficiència de professionals de pediatria i d'infermeria pediàtrica dificulta la capacitat de prevenció en l'àmbit de la salut des de l'atenció primària. Hi ha dificultats per cobrir l'especialitat de pediatria a l'atenció primària i oferir el servei amb els professionals adequats (pediatres d'atenció primària i comunitària –APiC– i personal infermer acreditat en pediatria). Actualment, la proporció de pediatres sobre el total de personal mèdic que fa atenció pediàtrica és del 62 %. En el període 2019-2022, la retenció de residents formats en el sistema de salut pública va ser del 80,9 %, però la majoria va romandre a l'atenció hospitalària. La retenció de residents a l'atenció primària va ser del 22,5 %.

Els serveis i recursos d'atenció als infants amb discapacitat tenen llistes d'espera que limiten les seves oportunitats d'assolir el màxim desenvolupament possible

Els serveis i recursos que s'orienten a atendre les necessitats dels infants amb discapacitat estan sotmesos a una pressió assistencial creixent que n'afecta les condicions d'accés. Els principals dèficits de cobertura són:

▣ **L'augment de les llistes d'espera als CDIAP.** En el període 2019-2023, el nombre d'infants atesos ha augmentat un 11,0 % però el nombre de professionals contractats (sense comptar el personal d'administració i gestió) només ha augmentat un 2,3 %. Aquesta pressió assistencial creixent ha fet augmentar les llistes d'espera en aquest mateix període, que s'han més que doblat. Entre gener i agost de 2023, hi ha hagut una mitjana de 3.398,7 infants en llista d'espera, mentre que aquesta mitjana era de 1.140 infants l'any 2019 (creixement del 136,0 %). La mitjana de dies d'espera és de 39,9 el 2023, mentre que era de 29,9 l'any 2019. A més, hi ha infants que són donats de baixa abans dels sis anys, malgrat que segueixen tenint necessitats d'atenció.

▣ **La reducció de la freqüència assistencial dels CDIAP.** Els CDIAP han incrementat de manera significativa el nombre d'infants atesos, i també els recursos de personal de què disposen, encara que per sota del que ha augmentat el nombre d'usuaris. Aquesta pressió assistencial ha revertit negativament en la qualitat assistencial. Per efecte de l'increment dels infants atesos, la freqüència assistencial, que l'any 2005 se situava en 1 hora setmanal, l'any 2022 se situava en 0,65 hores a la setmana, clarament per sota del que

estableix el Decret 142/2010, d'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de Serveis Socials, que preveu una freqüència en l'atenció dels infants d'entre 0,8 i 1,2 hores setmanals.

▣ **El retard a emetre la resolució de grau de discapacitat i de dependència.**

L'increment de les sol·licituds de reconeixement del grau de discapacitat ha comportat retards en la resolució dels procediments de reconeixement de la situació de discapacitat i de dependència, fins i tot més enllà del termini legalment establert. El setembre de 2023, el temps d'espera mitjà entre la sol·licitud de grau de dependència i la resolució era de 174 dies, i el temps d'espera mitjà entre la resolució de grau i la resolució de PIA, de 118 dies. Tot i que aquestes xifres s'han reduït respecte a les de fa un any, generen efectes negatius en l'accés a recursos i serveis.

▣ **Les llistes d'espera per accedir a places residencials per a infants i adolescents amb discapacitat.** Les dades facilitades pel Departament de Drets Socials indiquen que hi ha una llista d'espera de 46 infants, per un total de 130 places disponibles.

▣ **La dilació en l'escolarització fora de termini d'alumnat amb necessitats educatives específiques.** En el procés d'admissió corresponent al curs 2023/2024, un nombre significatiu d'alumnat que ha presentat sol·licitud de preinscripció durant els mesos d'estiu, especialment alumnat amb necessitats educatives específiques, no ha tingut plaça assignada abans de començar el curs escolar. En el cas de la ciutat de Barcelona, per exemple, el 90,9 % de l'alumnat amb necessitats educatives específiques (NEE A) (77) i el 92,0 % de l'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques (NEE B) (1.274) preinscrit entre els mesos de juny i agost va ser assignat a un centre després de l'inici de curs (el percentatge només és del 27,0 % en el cas de l'alumnat ordinari).

2.3. Les mancances en l'aplicació de les avaluacions d'impacte

A Catalunya, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, va establir que els poders públics han d'avaluar el resultat de les polítiques aplicades.

Les avaluacions d'impacte són un mecanisme clau d'escolta en l'elaboració de lleis i en l'aplicació de polítiques públiques, però falta un desplegament normatiu per garantir-ne l'aplicació

En el cas dels procediments normatius, la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència, preveu que les memòries de l'anàlisi d'impacte normatiu dels avantprojectes de llei i dels projectes de reglaments incloguin l'impacte de la normativa en la infància i l'adolescència.

L'any 2019, en el marc d'una consulta pública prèvia a la reforma del procediment d'elaboració de normes del Govern, **el Síndic de Greuges va recomanar al Departament de la Presidència que incorporés l'avaluació d'impacte en els drets dels infants dins el procediment d'elaboració de les normes del Govern.** L'objectiu d'aquesta millora era garantir que es té en compte l'interès superior de l'infant en la tramitació de normes que l'afectin, tant de forma directa com indirecta, i també que pot participar en aquests procediments.

Durant l'any 2023, el Departament de la Presidència ha aconseguit avenços destacables per avaluar els efectes de les iniciatives normatives del Govern respecte dels infants i adolescents. En concret, s'ha publicat en la web *Millora de la Regulació*, a l'espai destinat a les eines per avaluar els diferents impactes de les iniciatives normatives, un apartat específic amb informació per avaluar l'*impacte normatiu des de la perspectiva de la infància i l'adolescència*. En aquest apartat hi ha un instrument que ha de servir per millorar el disseny de les normes tenint en compte els efectes que tenen per als infants i adolescents.

Malgrat això, l'**Avantprojecte de llei del procediment d'elaboració de normes**, iniciat des de fa anys, i que era una regulació expressa que havia de fer obligatòries les avaluacions d'impacte, encara està en tramitació. A més, es troba a faltar una major implicació per part del Departament de Drets Socials en les avaluacions d'impacte de normes que poden afectar els infants, encara que no hagin estat promogudes des d'aquest departament, i especialment a l'hora d'establir criteris que cal tenir en compte en aquestes avaluacions d'impacte i també a l'hora d'assegurar la participació dels infants. La manca d'una cultura de l'avaluació a l'Administració dificulta aquesta tasca.

3. Accions transformadores per trencar el cercle de la vulnerabilitat

3.1. La prevenció de la vulnerabilitat

ACCIÓ TRANSFORMADORA 1: L'acompanyament intensiu a les famílies

Cal reforçar les polítiques de suport a les famílies en general i crear un subsistema d'acompanyament intensiu a les famílies amb infants que permeti prevenir les situacions de risc i evitar que, quan apareixen, derivin en situacions de risc greu, o, en casos més extrems, en situacions de desemparament.

Cal garantir, a més, que els professionals d'aquest servei fan una intervenció i un seguiment proactiu dels nuclis familiars en situació de vulnerabilitat per prevenir i detectar mancances en les habilitats personals, relacionals i parentals dels progenitors, i proporcionar a les famílies un suport integral en el decurs de la criança.

La manca de polítiques de suport a les famílies dificulta l'acompanyament dels progenitors amb més dificultats en l'exercici de les seves funcions parentals

El mapa de recursos de suport a les famílies amb infants no conforma un sistema prou integrat i consistent que doni resposta a les diferents necessitats de suport existents, que ho faci al conjunt del territori i que cobreixi adequadament les diferents etapes del cicle vital dels infants i adolescents. A títol indicatiu, el Departament de Drets Socials només destina el 2,1 % del seu pressupost a aquestes polítiques.

Més enllà de les prestacions per infant a càrrec, que són pràcticament inexistents, el Síndic de Greuges constata **mancances en serveis o programes orientats a l'acompanyament de les famílies**, per reforçar les seves capacitats parentals, i també en serveis d'atenció socioeducativa a adolescents amb conductes disruptives.

Als serveis que s'ocupen de prevenir les situacions de risc i de desemparament els falta intensitat en la intervenció, la qual cosa dificulta el treball terapèutic que es pot desenvolupar per millorar les habilitats parentals de les famílies. Els principals exemples són:

▣ **La baixa intensitat de la intervenció dels serveis socials per prevenir les situacions de risc.** Els serveis socials bàsics estan més orientats al control que al tractament, i tenen dificultats per articular un model d'intervenció de suport i acompanyament a les famílies que treballi de manera més intensiva i preventiva en el seu entorn per millorar les funcions parentals. En molts municipis, la pressió assistencial no hi ha ajudat, tot i que hi ha hagut un augment del pressupost destinat als serveis socials (prop de 40 milions d'euros i 800 professionals més en el període 2016-2023).

Tot i aquesta millora, les ràtios de prop de 300 usuaris per professional fan que, en termes agregats, la dedicació per a cada usuari sigui de 6,6 hores anuals de mitjana, insuficient per generar canvis en les funcions parentals dels progenitors amb infants en situació de risc.

▣ **La manca de treball intensiu d'acompanyament de les famílies biològiques dels infants en situació de risc greu per prevenir l'increment de les situacions de desemparament.** Els serveis socials especialitzats (EAIA) no fan prou treball intensiu amb les famílies que es troben en situació de risc greu. Actualment, els EAIA disposen d'un professional de la psicologia, la pedagogia, l'assistència social i l'educació social per cada 38,2 infants amb expedient obert al sistema de protecció, la qual cosa correspon a una dotació de 49,3 hores anuals (6,5 dies laborables) per infant amb expedient obert.

Hi ha un marge d'actuació més gran per poder prevenir les situacions de desemparament a través d'un treball més intensiu de foment de les habilitats parentals dels progenitors. L'any 2023 el 55,7 % dels infants tutelats estan en aquesta situació per la presència de situacions de negligència, desatenció, situació persistent de risc greu que determini la privació dels elements bàsics per al seu desenvolupament o altres factors que impossibiliten la cura i/o el desenvolupament integral del menor. Un sistema que garantís un suport i un acompanyament més intensius a les famílies amb menys capacitats parentals podria evitar la separació de l'infant del nucli familiar.

Aquests dèficits de treball intensiu també s'aprecien un cop els infants estan en situació de desemparament, tutelats per l'Administració, per poder possibilitar el retorn.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 2: La prevenció de la salut des de la comunitat

Cal prevenir els problemes de salut mental en infants i adolescents en l'àmbit comunitari. Amb aquest propòsit, cal definir una estratègia amb actuacions de caràcter comunitari que contribueixin a prevenir el malestar emocional i els problemes de salut mental entre els infants i adolescents.

No hi ha una política interdepartamental consistent que vetlli des d'una perspectiva preventiva per la millora del benestar emocional dels infants, i sobretot dels adolescents

La prevalença més gran de la vulnerabilitat entre els infants i els adolescents es deu no només a les dificultats de les polítiques d'infància de donar resposta a les necessitats dels col·lectius d'atenció prioritària, sinó també a un context de socialització per als infants i adolescents que reproduïx les desigualtats.

El malestar emocional dels infants i adolescents s'explica per les condicions en què se socialitzen, i es constata amb un increment de les conductes suïcides i autolesives, de les violències entre iguals o dels consums de substàncies tòxiques, per exemple. I això només és la punta de l'iceberg.

Factors com ara l'experiència de la pandèmia, la generalització de l'ús de les tecnologies digitals amb accés a internet, la creixent vulnerabilitat social o les dificultats d'acompanyament dels progenitors per efecte de canvis en les estructures familiars i laborals, entre d'altres, tenen (o han tingut) un fort impacte en el desenvolupament dels infants i adolescents.

Si els problemes de salut mental s'expliquen sovint per la incidència de determinants socials, com ara la pobresa, l'ús de la tecnologia o les relacions entre iguals, la millora de la salut mental dels infants i adolescents no passa només per reduir les llistes d'espera i millorar la cobertura i la intensitat de la intervenció dels CSMIJ, sinó també per construir contextos de socialització en l'àmbit familiar i comunitari que promoguin el benestar dels infants i adolescents.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 3: L'ús responsable de la tecnologia

Cal regular i crear espais i temps lliures de dispositius amb accés a internet, especialment en l'àmbit educatiu i del lleure. En concret, cal treballar en la regulació de l'ús dels dispositius mòbils en l'entorn educatiu, a fi d'establir pautes que permetin garantir uns criteris homogenis i garantistes entre centres, amb la participació dels infants i adolescents.

Alhora, cal definir consensos socials, a partir de les evidències científiques, per generar pautes culturals socialment compartides sobre usos saludables i educatius dels dispositius amb accés a internet (edat recomanable d'ús, tipus d'usos, etc.), i difondre-les al conjunt de la població.

Finalment, cal garantir l'acompanyament i la formació del professorat i de les famílies, i també dels infants i adolescents, perquè facin un ús educatiu i saludable d'aquests dispositius.

Tal com s'ha esmentat, **el 27,1 % dels adolescents fan un ús compulsiu d'internet, i el 8,9 %, un ús compulsiu dels videojocs.** La sobreexposició a les pantalles té efectes nocius sobre la salut, sense que hi hagi polítiques de prevenció decidides per part dels poders públics. Aquest és un factor que preocupa els professionals de la salut i de l'educació.

La manca de regulació sobre l'ús del mòbil genera iniquitats i una discriminació en els entorns més desfavorits, que tenen taxes d'ús abusiu de les pantalles més altes: **els infants de tres a catorze anys la mare dels quals té estudis primaris tendeixen a jugar prop d'un dia i mig més a videojocs per setmana que els infants la mare dels quals té estudis universitaris.**

Les tecnologies digitals, a més, tenen una elevada capacitat de reproducció de desigualtats i discriminacions: sense regulació i control, es perpetuen els rols sexistes del sistema patriarcal, es posa de manifest i es magnifica el discurs racista i d'enaltiment de l'odi, es difonen continguts que promouen hàbits no saludables i nocius per a la salut que afecten els infants i adolescents més vulnerables, es generen continguts addictius, augmenten les violències i es propicia una sobreexposició a la desinformació dels infants i adolescents, que no disposen d'eines per combatre-les.

Cal reforçar els consensos socials sobre les pautes d'ús saludable de la tecnologia entre els infants i adolescents. La manca de criteris compartits sobre l'ús del mòbil o dels dispositius electrònics en els centres escolars a Catalunya no hi ajuda.

3.2. L'atenció prioritària dels col·lectius vulnerables

S'ha incrementat la inversió en educació amb mesures universals que tenen dèficits de cobertura (mesures universals incompletes)

Durant el curs 2022/2023, el Departament d'Educació ha adoptat mesures amb un fort impacte pressupostari, fonamentalment de caràcter universal i lineal. La gratuïtat d'infantil 2 (I2), amb un cost de 90 milions d'euros previstos; la reducció de ràtios a infantil 3 (I3), amb un cost previst de 56,8 milions d'euros, o la reducció d'una hora de docència al sector públic (de 24 a 23 hores a primària i de 19 a 18 hores a secundària) i la consegüent contractació del personal docent necessari, amb un cost previst de 170 milions d'euros, en són exemples. També ha continuat el desplegament del Pla d'educació digital, que té una inversió prevista de 184,8 milions d'euros fins al 2025. El Departament d'Economia ha anunciat un ajut de 100 euros per al curs 2023/2024 a l'alumnat de primària per a l'adquisició de material escolar, també de caràcter universal, amb una inversió de 50 milions d'euros, o l'augment del mòdul de despeses de funcionament per als centres concertats, també per un import de 51,4 milions d'euros.

Aquestes mesures universals tenen un impacte limitat perquè no cobreixen la totalitat de la demanda real o potencial existent. Això significa que hi ha alumnat socialment desafavorit que no es beneficia d'aquesta mesura, o no de manera prioritària, mentre que hi ha alumnat socialment afavorit que sí que se'n beneficia. Són mesures que poden arribar a ser regressives socialment i poc redistributives quan l'alumnat socialment desafavorit no se'n beneficia, o no ho fa amb la mateixa intensitat que l'alumnat socialment afavorit.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 4: La prioritat en l'escolarització d'infants de zero a tres anys

Cal desplegar mesures per prioritzar l'alumnat vulnerable en l'accés a l'educació infantil de primer cicle als diferents nivells educatius, a fi que es pugui beneficiar de la gratuïtat d'I2 al sector públic. Atesa la manca de provisió universal real, la mesura complementària necessària per millorar l'accés dels col·lectius que no estan escolaritzats és prioritzar l'accés de l'alumnat socialment desfavorit.

Això pot fer-se aprofitant el marge de discrecionalitat dels ajuntaments per establir un criteri de renda que vagi més enllà de l'RGC, incrementant la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques, garantint la gratuïtat a infantil 0 (I0) i a infantil 1 (I1) de l'alumnat vulnerable i generalitzant sistemes de pagament als nivells d'I0 i I1 basats en la tarifació social, per garantir l'accés dels infants socialment desfavorits abans d'I2, curs en què ja es garanteix l'accés gratuït.

La gratuïtat a I2 és una mesura universal incompleta perquè no cobreix el conjunt dels infants de dos anys, perquè no cobreix el conjunt de l'alumnat escolaritzat a I2 i perquè no tothom que la sol·licita pot accedir-hi

La gratuïtat a I2 per al conjunt de l'alumnat escolaritzat al sector públic ha comportat un lleuger increment dels infants de dos anys escolaritzats en aquesta etapa (3.220 alumnes més), amb un increment de la taxa d'escolarització del 62,5 % el curs 2021/2022 al 67,8 % el curs 2022/2023, i també una lleugera reducció de les desigualtats socials d'accés: la gratuïtat ha tingut un impacte una mica més gran entre l'alumnat de nacionalitat estrangera (amb un augment de la taxa d'escolarització del 21,3 % al 28,1 %, 6,8 punts percentuals més) que entre l'alumnat de nacionalitat espanyola (del 73,9 % al 78,7 %, 4,8 punts percentuals més).

No obstant això, cal tenir present també que, malgrat aquesta gratuïtat, el 55 % dels infants no accedeixen a l'educació infantil de primer cicle (prop del 35 % en el cas dels infants de dos anys, prop del 50 % en el cas dels infants d'un any, i prop del 90 % en el cas dels infants de zero anys), i que els infants socialment desfavorits tendeixen a accedir-hi menys: el curs 2022/2023, l'escolarització de l'alumnat de nacionalitat estrangera (14,9 %) va ser quasi quatre vegades inferior a la de l'alumnat de nacionalitat espanyola (52,4 %).

L'impacte de la gratuïtat a I2 es veu condicionat pel fet que una part significativa de l'alumnat que accedeix directament a aquest nivell educatiu, el 75 % aproximadament, ja està escolaritzat a I1, i aquesta mesura no té un impacte en la reducció de les desigualtats d'accés a I1: per nacionalitat, per exemple, el 60 % d'infants de nacionalitat espanyola estan escolaritzats a I1, però només ho estan el 13 % dels infants de nacionalitat estrangera.

La gratuïtat queda garantida només al sector públic i, en aquest sector, han crescut tant la demanda a I2 com la demanda no coberta. Prenent com a referència els municipis de més de 100.000 habitants, les sol·licituds de preinscripció a les escoles bressol públiques a I2 el curs 2022/2023 s'han incrementat un 31,4 % respecte al curs anterior, i el nombre de sol·licituds per plaça pública ha passat de l'1,4 el curs 2021/2022 a l'1,7 el curs 2022/2023. Això significa que no tothom que sol·licita accedir a aquest nivell educatiu al sector públic en condicions de gratuïtat obté plaça.

Aquesta realitat obliga a reflexionar sobre si la gratuïtat universal a I2 és la mesura més eficaç i eficient per promoure l'escolarització dels públics absents a l'educació infantil de primer cicle, si hi ha mesures més efectives i eficients com ara la gratuïtat focalitzada en l'alumnat socialment afavorit però al llarg de tota l'etapa educativa, o si es pot millorar aquesta eficàcia i eficiència amb mesures complementàries, com ara incrementar l'oferta per garantir l'accés realment universal o aprofitar el marge de discrecionalitat dels ajuntaments per establir un criteri de renda més comprensiu que permeti discriminar positivament l'alumnat socialment desfavorit en l'accés a la mesura de la gratuïtat a I2.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 5: La dotació equitativa de recursos a l'educació

Cal distribuir equitativament el finançament en educació en funció de les necessitats de l'alumnat i de la complexitat dels centres. Això es pot fer graduant el repartiment dels recursos humans, materials i tecnològics entre centres per garantir que els centres amb més necessitats educatives disposen de més recursos per atendre-les i poden compensar, en la mesura que sigui possible, els efectes de la desigualtat.

Algunes de les mesures per desenvolupar poden ser l'establiment de criteris de graduació de la dotació de les plantilles dels centres públics i concertats en funció de la seva complexitat, si escau a través dels contractes programa, circumstància que actualment o bé no es produeix (sector concertat) o bé es produeix amb baixa intensitat (sector públic). Aquesta situació podria permetre reduir ràtios i instaurar la codocència als centres amb elevada complexitat o incrementar les hores de coordinació i de tutoria del professorat i les hores de lideratge pedagògic de les direccions d'aquests centres.

Les reduccions de ràtios d'alumnat per unitat, les reduccions d'hores lectives del professorat, l'increment del mòdul de despeses de funcionament dels centres concertats o la distribució de dispositius electrònics no han discriminat positivament els centres amb elevada complexitat

Les reduccions de ràtios d'alumnat per unitat a I3, que són positives a l'hora de promoure la personalització de l'ensenyament i d'atendre les necessitats específiques de suport educatiu de l'alumnat, han suposat una millora més substancial entre els centres de baixa complexitat, que tenen més demanda, que entre els centres amb elevada complexitat, molts dels quals ja estaven per sota de la ràtio. El curs 2022/2023 els centres de molt alta complexitat van reduir en mig alumne la ràtio mitjana respecte al curs anterior (de 18,8 a 18,3 alumnes per unitat), mentre que els centres de baixa complexitat el van reduir el doble (de 22,2 a 21,2 alumnes per unitat).

La reducció de les hores lectives al sector públic per destinar-les a hores de coordinació, a partir de l'1 de gener de 2023, que ha suposat la contractació de 3.566 docents més als centres públics, s'ha aplicat de manera lineal sense discriminar positivament els centres amb elevada complexitat, malgrat que aquests centres escolaritzen alumnat que, amb caràcter general, té més necessitats educatives específiques i acostuma a fer un ús més intensiu de serveis amb els quals és necessari establir coordinació.

L'increment del mòdul de despeses de funcionament dels centres concertats en un 43,3 % no implica que es graduï el finançament en funció de la complexitat dels centres. Els centres concertats amb elevada complexitat tendeixen a tenir més problemes de finançament, perquè el finançament procedent de les famílies és sensiblement més baix.

L'ajut universal de 100 euros en concepte de material escolar per a l'alumnat de primària escolaritzat el curs 2023/2024 deixa fora alumnat socialment vulnerable d'altres nivells educatius, especialment a secundària, tot i que en aquests nivells educatius les quotes escolars són més elevades. Aquest dèficit es corregirà de cara al curs següent, tot i que amb una reducció de l'import de l'ajut (que passarà a ser de 70 euros).

La distribució dels dispositius electrònics per a l'alumnat en el marc del Pla d'educació digital a Catalunya s'ha fet per nivells educatius, més que no pas en funció de la complexitat dels centres. El curs 2022/2023 estava previst cobrir el 60 % que faltava d'alumnat dels nivells de 1r i 2n d'ESO, però aquesta previsió no es va acomplir per als centres que treballen amb el sistema operatiu Windows. Això ha fet que hi hagi centres amb elevada complexitat que no tinguin els dispositius electrònics disponibles per al conjunt de l'alumnat, i que en canvi hi hagi altres centres i alumnat sense dificultats econòmiques que sí que tenen aquest dispositiu proporcionat pel Departament d'Educació.

Per garantir l'aplicació de criteris d'equitat, eficàcia i eficiència, aquestes mesures universals incompletes haurien de complementar-se, en cas de mantenir-se, amb altres mesures focalitzades que contribuïssin a optimitzar l'impacte assolit. **Cal garantir la configuració d'un model de provisió de recursos amb discriminació positiva dels centres amb elevada complexitat i de l'alumnat socialment desfavorit.**

La inversió en mesures focalitzades en l'àmbit educatiu ha estat significativament més baixa que en mesures universals, i no cobreix totes les necessitats existents, la qual cosa s'ha d'anar corregint progressivament

En contrast amb aquestes mesures universals, la principal mesura focalitzada aplicada a partir de criteris d'equitat en matèria d'educació el curs 2022/2023, com són els ajuts per a l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, han tingut una inversió prevista substancialment inferior, de prop de 10 milions d'euros per al sector públic i de 24,9 milions d'euros per al sector concertat.

El curs 2022/2023 va ser el primer en què es va activar la concessió d'aquests ajuts per a l'alumnat d'I3 i 1r d'ESO, mentre que el curs 2023/2024 s'ha cobert també l'alumnat d'I4 i 2n d'ESO. L'alumnat amb necessitats educatives específiques ja escolaritzat o l'alumnat nouvingut que s'incorpora de nou al sistema educatiu i s'escolaritza de manera equilibrada a altres nivells educatius, per ara, queden exclosos d'aquests ajuts.

En el cas dels centres públics, el Síndic de Greuges ha constatat que hi ha centres que no aprofiten la totalitat dels imports assignats al pressupost del centre.

I en el cas dels centres concertats, cal destacar la manca de claredat en relació amb la cobertura garantida dels ajuts, regulats en l'Ordre EDU/251/2022. De fet, el Síndic de Greuges constata que hi ha centres que garanteixen la gratuïtat dels conceptes subvencionats i d'altres que en fan pagar a les famílies una part reduïda. Això fa que la convocatòria no assoleixi plenament l'objectiu de la gratuïtat ni tampoc l'objectiu d'eliminar el tracte econòmic diferenciat que suposa per a l'alumnat estar escolaritzat en un centre públic o concertat. **Cal aclarir quines despeses cobreixen els ajuts i de quina manera la millora en el finançament dels centres contribuirà a reduir el pagament de quotes.**

ACCIÓ TRANSFORMADORA 6: L'orientació formativa per a l'èxit educatiu

Cal continuar incrementant l'oferta de formació professional fins que s'hagi universalitzat l'accés als cicles formatius de grau mitjà en el procés d'admissió de la demanda existent. Alhora, també cal desenvolupar mesures focalitzades d'acompanyament a l'escolaritat de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització per prevenir l'abandonament escolar prematur.

En aquest sentit, cal reforçar els serveis d'orientació dels centres de secundària, per garantir un seguiment més personalitzat de l'alumnat, i establir itineraris formatius individualitzats en el pas d'educació secundària obligatòria a educació postobligatòria, i durant la postobligatòria. També cal consolidar la integració de la formació professional del sistema educatiu (cicles formatius de grau mitjà, cicles formatius de grau superior, programes de formació i inserció, etc.) i la formació professional per a l'ocupació (que permet obtenir un certificat de professionalitat) per garantir la diversificació dels itineraris formatius.

La creació d'oferta de formació professional s'ha d'acompanyar de mesures que en millorin l'eficàcia

Des del curs 2007/2008, l'oferta de cicles formatius de grau mitjà (CFGM) s'ha pràcticament doblat (hi ha hagut un increment del 94,3 %), i només en els darrers dos anys les places en aquests cicles han augmentat un 18,2 % (prop d'11.000).

Aquest increment de l'oferta ha permès reduir progressivament les taxes d'abandonament educatiu prematur. D'ençà de l'any 2008, aquestes taxes s'han reduït pràcticament a la meitat, del 32,9 % al 16,9 % l'any 2022.

Tot i això, val a dir que **Catalunya se situa encara avui entre els països de la Unió Europea amb unes taxes d'abandonament escolar prematur més elevades (16,9 %), molt per sobre de la mitjana europea (9,6 %) i lleugerament per sobre de la mitjana estatal (13,9 %).**

Alhora, cal afegir que encara avui l'oferta de formació professional a Catalunya és deficient en comparació amb els nivells d'escolarització existents a la majoria de països europeus. De fet, Catalunya se situa entre els països europeus amb una oferta de formació professional de grau mitjà més baixa si es compara amb el volum d'alumnat escolaritzat als ensenyaments secundaris obligatoris i el volum d'alumnat escolaritzat als ensenyaments secundaris postobligatoris.

L'increment de l'oferta ha d'anar acompanyat d'altres mesures per millorar-ne l'eficàcia, com ara la modificació que ha fet el Departament d'Educació de la normativa d'admissió d'alumnat per prioritzar l'accés als CFGM de l'alumnat de continuïtat procedent de 4t d'ESO, FP de grau bàsic, curs d'accés a grau mitjà (CAM) o prova d'accés per a menors de divuit anys, 1r de batxillerat o graduat en educació secundària obligatòria (GESO) en centres de formació d'adults.

Tot i això, **hi ha 3.673 persones que van participar en alguna de les fases del procés d'admissió als cicles formatius que no van obtenir plaça i que no consten escolaritzades a cap ensenyament el curs 2022/2023.**

El curs 2022/2023 també hi havia un 4,9 % de l'alumnat que estudiava 3r d'ESO el curs anterior i un 21,7 % de l'alumnat que estudiava 4t d'ESO que no estava matriculat al sistema educatiu.

L'accés als cicles formatius de grau mitjà tampoc no és una garantia que no s'abandonin els estudis prematurament. De fet, **el curs 2022/2023, un 24,0 % de l'alumnat que estudiava 1r curs de CFGM no va continuar aquesta formació ni tampoc va passar a batxillerat ni a un cicle formatiu de grau superior (CFGS).** Aquesta proporció és clarament superior a l'alumnat que abandona el 1r curs de batxillerat, que és del 5,1 %. Aquest abandonament té a veure amb dèficits d'ajustament de l'oferta i la demanda, i també amb dèficits d'orientació de l'alumnat en el seu pas als ensenyaments secundaris postobligatoris.

La creació d'oferta de formació professional no és condició suficient per millorar les taxes d'abandonament escolar prematur que afecten el sistema educatiu a Catalunya. Les dades assenyalen que una part significativa de l'alumnat abandona el sistema en finalitzar l'escolarització obligatòria, en part sense graduar-se a l'ESO, i que una altra part significativa abandona el sistema quan ja ha accedit a un cicle formatiu, al primer curs, abans d'acabar-lo.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 7: Els ajuts per a l'accés al lleure

Cal desplegar un sistema general d'ajuts per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés al lleure, tal com preveu la LEC (arts. 50.3 i 202) i incloure en la convocatòria ajuts específics per a col·lectius d'atenció prioritària que tinguin nivells baixos de participació (adolescents, infants tutelats, etc.).

També cal promoure mesures d'accessibilitat econòmica (bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.) en les administracions públiques que gestionen directament activitats i serveis de lleure educatiu sufragades amb fons públics.

No hi ha una política general i consolidada de foment del lleure educatiu que garanteixi l'accés als infants vulnerables

Tot i que actualment està adquirint una importància creixent, el lleure educatiu ha tingut històricament un paper subsidiari o compensatori a la resta de pilars de l'educació (família i escola), i el seu valor educatiu no ha tingut un reconeixement social suficient que hagi propiciat el disseny de polítiques consistents i la plena integració d'aquestes polítiques al sistema educatiu.

És indicativa d'aquest escàs reconeixement la sectorialització de les polítiques que incideixen en el lleure, que depenen de diferents departaments i administracions, i el baix nivell d'inversió que rep aquest sector. L'any 2023 la Generalitat de Catalunya va destinar **prop de 30 milions d'euros del Departament de Drets Socials a les entitats d'educació en el lleure i als serveis d'intervenció socioeducativa, i prop de 30 milions d'euros de la Secretaria General de l'Esport a l'esport federat i l'esport escolar, en contrast amb els 6.500 milions d'euros que el Departament d'Educació destina al sistema escolar.**

La manca d'una política consistent en l'àmbit del lleure també es constata amb el fet que no hi ha un sistema de garanties d'accés per a l'alumnat vulnerable:

- ▣ D'una banda, no hi ha un sistema general d'ajuts que doni compliment a les previsions recollides explícitament en el mateix ordenament jurídic

(LEC), malgrat les desigualtats socials que hi ha per accedir al lleure. La convocatòria d'ajuts per promoure la participació en activitats d'educació en el lleure d'infants, adolescents i joves en risc o situació d'exclusió social del Departament de Drets Socials té un pressupost de 0,89 milions d'euros (Q4), només per a activitats organitzades per les entitats d'educació en el lleure (esplais, caus, etc.). **Partint d'un càlcul mitjà hipotètic per infant de 500 euros/any, aquest import cobriria només l'1,3 % dels infants en situació de pobresa severa.**

■ I de l'altra, si prenem com a referència l'alumnat amb discapacitat, els ajuts previstos per a la contractació de monitors de suport a les activitats d'educació en el lleure (Q5) tenen una dotació pressupostària de 300.000 euros, amb **prop de 250 infants beneficiaris l'any 2023 (en contrast amb els prop de 8.000 infants escolaritzats en centres d'educació especial o amb els prop de 40.000 alumnes amb necessitats educatives específiques).**

ACCIÓ TRANSFORMADORA 8: Una renda per als infants

Cal determinar la renda de suficiència econòmica mínima que li cal a una família per garantir que qualsevol infant té les necessitats mínimes cobertes, i crear una prestació específica condicionada a la renda que garanteixi que les famílies amb infants que no disposen dels ingressos necessaris puguin satisfer les necessitats mínimes (crear un complement de l'RGC per infant a càrrec).

Malgrat l'increment de la inversió en polítiques de transferències de rendes, la pobresa severa entre els infants s'ha consolidat per sobre del 10 %

Els darrers anys, el Departament de Drets Socials ha incrementat la inversió en l'RGC en 181,4 milions d'euros en el període 2018-2022 (de 240,5 a 421,9 milions d'euros), amb prop de 15.000 nous beneficiaris menors d'edat (de 25.643 a 40.331). S'ha incorporat també l'ingrés mínim vital (IMV), amb prop de 95.000 infants beneficiaris acumulats des del juny de 2020 fins al desembre de 2023.

A Catalunya, les polítiques de transferència de rendes redueixen poc el risc de pobresa des d'una perspectiva comparada (el 25,9 %, en contrast amb el 45,8 % de la UE).

Aquesta circumstància s'explica, en part, per la manca de discriminació positiva dels infants en les polítiques de transferències de rendes i per la

poca cobertura i intensitat dels ajuts. Les polítiques de garantia de rendes (RGC i IMV) atorguen recursos addicionals en funció del nombre de membres de la unitat de convivència però no discriminen positivament l'infant ni en els llindars d'elegibilitat establerts per a la unitat ni en els imports que s'atorguen, malgrat que els infants i adolescents són un col·lectiu sotmès a una protecció especial.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 9: La garantia d'habitatge

A més d'incrementar l'habitatge social per donar resposta a les situacions d'exclusió residencial existents, cal regular les garanties dels infants en situació d'emergència residencial. I, més específicament, quines són les condicions residencials que es consideren adequades per als infants i quines són les condicions que s'han de respectar en l'adjudicació d'habitatges d'emergència social (temps, característiques, etc.). Cal excloure pensions o centres d'acollida temporal per atendre les situacions d'emergència social de famílies amb infants i adolescents a càrrec o reduir al màxim l'estada d'aquestes famílies en recursos d'emergència que tinguin condicions no adequades per als infants.

No hi ha habitatge social per cobrir les necessitats de famílies amb infants en situació d'emergència residencial

L'increment del preu del lloguer ha fet augmentar les dificultats d'accedir a un habitatge i també el risc de pèrdua de l'habitatge. Des del 2021 fins al primer trimestre de 2023, el preu mitjà del lloguer s'ha incrementat un 17,5 %.

Aquest augment de les dificultats ha afavorit que el nombre de persones inscrites al Registre de Sol·licitants d'Habitatge amb Protecció Oficial s'hagi incrementat un 8,9 % l'any 2023 (fins al setembre), i que n'hi hagi prop de 8.000 més (més de 25.000 famílies amb infants a càrrec estan inscrites al Registre). També han augmentat les sol·licituds d'ajut per al lloguer de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya (AHC).

Tot i que s'ha reduït el nombre de desnonaments respecte del 2021, Catalunya és la comunitat autònoma on se'n fan més, i la tercera amb la taxa de desnonament per habitant més elevada, per darrere de Múrcia i Canàries (110,0 per cada 100.000 habitants). L'obligació dels grans tenidors de garantir un lloguer social a les famílies prevista a la Llei 24/2015 no s'està aplicant en molts casos per prevenir els desnonaments.

El nombre d'habitatges socials creix de manera sostinguda, però ho fa de manera clarament insuficient per atendre les situacions d'emergència social. **Segons dades del setembre de 2023, l'AHC gestiona 22.062 habitatges, en contrast amb les 94.572 sol·licituds que ha rebut el Registre de Sol·licitants d'Habitatge de Catalunya.**

Durant l'any 2022, les meses d'emergència van adjudicar un total de 835 habitatges, en contrast amb els prop de 8.500 desnonaments registrats el mateix any (encara que no tots de primeres residències).

La manca d'habitatge social suficient per atendre les necessitats existents posa en qüestió l'eficàcia de les meses a l'hora de resoldre les situacions d'emergència residencial. És més, hi ha ajuntaments amb mesa pròpia, com ara l'Hospitalet de Llobregat o Martorell, que ni tan sols convoquen la mesa per valorar les situacions d'emergència sobrevingudes, sinó que l'activen quan hi ha un habitatge disponible.

La derivació a pensions o centres d'acollida temporal per atendre les situacions d'emergència social de famílies amb infants suposa una doble victimització dels infants en situació d'exclusió residencial. D'acord amb les dades facilitades per les meses d'emergència, **prop de 2.000 famílies estan en espera de l'assignació d'un habitatge d'emergència social.** Tot i que s'ha reduït el nombre d'unitats de convivència ateses per la Mesa d'Emergència Social de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya, probablement fruit de la millora de la situació econòmica, el setembre de 2023 hi havia 516 unitats amb infants a càrrec pendents d'assignació d'habitatge tot i tenir resolució favorable.

En relació amb aquests casos, hi ha prop de 500 famílies que resideixen en pensions o altres recursos d'estada temporal, en espera d'un recurs alternatiu.

La derivació temporal de les famílies amb infants a càrrec a pensions o a centres d'acollida és inadequada pel caràcter provisional de l'estada, però també per les condicions de residència que ofereixen, no adequades per als infants. La residència en habitacions generalment petites sense serveis bàsics o en habitacions col·lectives, amb altres persones socialment vulnerables sense llar que no tenen cap vincle amb la família, és inadequada per atendre les necessitats residencials d'un infant, i entra en contradicció amb el seu interès superior.

3.3. La inclusió dels infants vulnerables

ACCIÓ TRANSFORMADORA 10: La no segregació escolar entre centres i dins dels centres

Cal combatre la segregació escolar existent entre centres, com s'ha fet fins ara, però també la segregació escolar interna, dins dels centres. L'increment de l'heterogeneïtat social per efecte de la reducció de la segregació entre centres no elimina necessàriament la segregació escolar, perquè es poden produir dèficits d'acollida i d'inclusió de l'alumnat dins dels centres, en part per efecte del racisme estructural. Per aquest motiu, es proposa dissenyar una segona fase del Pacte contra la segregació escolar a Catalunya amb mesures per combatre la segregació escolar interna des d'una perspectiva antiracista.

Les mesures de segregació escolar entre centres s'han de complementar amb mesures que combatin la segregació interna

Amb dades d'octubre de 2023, **les mesures desenvolupades des de la signatura del Pacte contra la segregació escolar a Catalunya han permès reduir més del 20 % els nivells de segregació escolar globals al sistema educatiu (i més del 35 % de la segregació escolar que hi ha als municipis).**

El desplegament del Decret 11/2021 ha permès consolidar un model de detecció d'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques amb nivells de detecció que s'aproximen progressivament al risc de pobresa. En concret, **si es prenen com a referència les sol·licituds en el procés d'admissió d'alumnat a 13 i a 1r d'ESO, l'alumnat amb necessitats educatives específiques per raons socioeconòmiques ha passat del 3,4 % el curs 2018/2019 al 19,1 % el curs 2023/2024 en el cas d'13, i del 3,7 % al 25,7 % en el cas de 1r d'ESO.**

També ha millorat l'escolarització equilibrada de la matrícula viva, especialment durant el curs 2022/2023. **S'ha reduït la proporció de matrícula viva assignada a centres amb elevada complexitat des del curs 2018/2019, del 40,2 % al 29,4 % a primària i del 30,1 % al 22,3 % a secundària.**

Malgrat aquesta millora de la detecció i la reducció dels nivells de segregació, les mesures desplegades tenen limitacions a l'hora de revertir la guetització dels centres amb una composició socialment més desfavorida.

Encara hi ha marge de millora, a més, a l'hora de garantir una escolarització plenament equilibrada de l'alumnat abans de l'inici de curs i després. Malgrat les millores introduïdes, a l'3 encara s'hauria de redistribuir el 37 % de l'alumnat amb necessitats educatives específiques dins del sistema per assolir aquest objectiu.

Alhora, hi ha una tendència més gran de l'alumnat amb necessitats educatives específiques a escolaritzar-se durant el curs en centres amb elevada complexitat.

L'heterogeneïtzació de la composició social dels centres, per efecte de la reducció de la segregació escolar, no impedeix que s'activin processos de segregació interna de l'alumnat en funció del seu perfil social, per efecte del racisme estructural. Les mesures d'escolarització equilibrada, doncs, s'han d'acompanyar d'una millora de l'acollida i la inclusió d'aquesta diversitat social i cultural als diferents centres escolars.

ACCIÓ TRANSFORMADORA 11: Els serveis educatius de suport a la inclusió escolar

Cal reforçar els serveis educatius de suport als centres ordinaris per garantir la inclusió escolar. Això implica convertir els EAP en agents de transformació del sistema educatiu inclusiu i d'acompanyament de l'alumnat, les famílies i els professionals al llarg de la seva escolaritat; consolidar el desplegament dels centres d'educació especial proveïdors de serveis i recursos de suport a la inclusió (CEEPSIR), a fi de transformar els centres d'educació especial en proveïdors de serveis de suport als centres ordinaris, i establir un pla general de reducció de l'escolarització de l'alumnat als centres d'educació especial (CEE) que acompanyi la conversió dels CEE en CEEPSIR.

Així mateix, cal reforçar les mesures universals i revisar les metodologies i l'organització de recursos a l'aula, i seguir formant els equips directius, docents i tot el personal dels centres educatius per atendre el conjunt d'alumnat amb pràctiques educatives inclusives.

L'increment de recursos per al desplegament de l'educació inclusiva no ha comportat una reducció de l'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial

Des de l'aprovació del Decret 150/2017, el Departament d'Educació ha incrementat de manera significativa la dotació de recursos per garantir l'educació inclusiva. Les aules de suport intensiu per l'escolarització inclusiva (SIEI), per exemple, s'han més que doblat: han passat de les 551 del curs 2017/2018 a les 1.234 del curs 2023/2024. També s'ha pràcticament doblat en aquest mateix període la dotació d'hores de personal auxiliar de suport als centres públics, que ha passat de 32.148 hores a 62.452.

Taula 60. Evolució del nombre d'alumnat amb necessitats educatives específiques a Catalunya (2016-2023)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Alumnat amb NEE	31.612	30.696	33.931	36.830	36.846	39.537	42.672	-
Alumnat en CEE	6.919	6.839	7.087	7.456	7.818	8.067	8.207	-

Font. Departament de Drets Socials i Departament d'Educació.
Nota. NEE correspon a necessitats educatives específiques, i CEE correspon a centres d'educació especial.

Aquest increment de recursos es produeix paral·lelament a un lleuger increment del nombre d'alumnat amb necessitats educatives específiques reconegudes en els centres ordinaris, però també del nombre d'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial, sobretot arran de l'aprovació del Decret 150/20217, contràriament al que es pretenia. **Mentre el curs 2017/2018 hi havia 6.839 alumnes en centres d'educació especial, el curs 2022/2023 n'hi havia 8.207.**

L'assignació de recursos topa amb un dèficit de formació del personal docent i d'atenció educativa per comprendre el canvi de paradigma en la pràctica professional que suposa la implantació del model d'escola inclusiva i el paper que ha de tenir cada professional en un sistema educatiu inclusiu.

Aquest canvi de paradigma ha de comptar amb un reforçament del personal dels diferents serveis educatius que s'ocupen de donar suport al personal docent (EAP, CEEPSIR, CREDA, etc.). El curs 2023/2024 el Departament d'Educació ha incrementat els professionals contractats als EAP i ha dut a terme una nova convocatòria CEEPSIR. Amb tot, la meitat dels centres d'educació especial encara no disposaran de l'acreditació per ser proveïdors de serveis de suport als centres ordinaris.

3.4. La protecció dels infants vulnerables

ACCIÓ TRANSFORMADORA 12: La desinstitucionalització dels infants tutelats

Cal promoure un pla d'actuació orientat a la desinstitucionalització dels infants i adolescents tutelats en acolliment residencial. Aquest pla ha de preveure la reconversió dels equips d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA) en serveis d'acompanyament familiar per recuperar el vincle, la supressió de la presència de nadons i d'infants de menys de sis anys en centres i la promoció de les famílies d'acollida professionals o altres modalitats d'acolliment professional com a mesura clau per fomentar l'acolliment alternatiu al centre residencial.

Així mateix, també cal crear una comissió interdisciplinària de garanties del procediment de desemparament (o un sistema de control judicial), que s'ocupi de vetllar per les garanties del procediment de desemparament i perquè es faci la proposta de desemparament, un cop l'EAIA hagi fet l'estudi de cada cas.

La preponderància de l'acolliment residencial fa que els infants atesos en el sistema de protecció no visquin en condicions equiparables a un entorn familiar, i que el sistema de protecció no cobreixi les necessitats d'acolliment familiar dels infants en situació de desemparament

L'acolliment en centre residencial és una mesura protectora que, amb caràcter general, és més inadequada que l'acolliment familiar. A la pràctica, però, el 56,8 % dels infants i adolescents acollits en el sistema de protecció són en centres residencials. La proporció d'infants en centre residencial ha tingut una tendència creixent en el període 2016-2023, fins i tot sense comptabilitzar els adolescents migrants sols acollits en el sistema de protecció (del 38,3 % l'any 2016 al 42,7 % l'any 2023).

Una part d'aquests infants que viuen en centres tenen menys de sis anys, i per a ells l'acolliment residencial és més perjudicial. L'any 2023 el 23,0 % dels infants menors de sis anys amb mesura protectora està ingressat en un centre residencial. El nombre d'infants tutelats menors de sis anys en centre residencial, a més, s'ha incrementat en el període 2020-2023 (setembre), de 187 a 299.

Una part dels centres, a més, tenen unes condicions impròpies d'un entorn familiar, la qual cosa accentua els efectes negatius de la institucionalització. El febrer de 2023, per exemple, més de la meitat dels infants tutelats en centre, el 55,0 %, residia en centres grans, de vint places o més, i un 25,2 %, en centres amb sobreocupació. Si bé s'ha fet un esforç per crear centres petits, la proporció de centres d'acolliment (CA) i centres residencials d'acció educativa (CRAE) de dimensions grans s'ha mantingut més o menys estable, com a mínim, des de 2007.

Els infants i adolescents en acolliment residencial tenen pitjors indicadors de benestar subjectiu que els infants i adolescents en acolliment familiar, i també pitjors resultats acadèmics. Però el cost d'una plaça d'acolliment residencial és deu vegades més alt que el cost que comporta un infant en família aliena. Amb dades de 2020, **la despesa anual per infant en centre d'acolliment és de 63.987,36 euros, i en CRAE, de 42.820,03 euros, mentre que la despesa anual per infant en família extensa és de 4.6210,6 euros, i en família aliena, de prop de 6.000 euros.**

El 5,9 % dels infants tutelats estan pendents d'un altre recurs en el sistema de protecció (489 estan pendents d'una família aliena). L'any 2023 un 21,6 % dels infants menors de sis anys en acolliment residencial tenen una proposta d'acolliment familiar.

La insuficiència de famílies alienes provoca aquesta situació. El nombre de famílies acollidores (780 el setembre de 2023) ha augmentat tímidament els darrers anys, en 32 des de l'any 2019, i el nombre d'infants acollits en família aliena es manté estable des del 2012.

En el període 2017-2023, s'han creat 2.620 noves places de recurs residencial (amb un increment del 91,2 %), per atendre fonamentalment els adolescents migrants sols nouvinguts, mentre que només s'ha incrementat el nombre de famílies acollidores en 140 (un 22,2 %).

La manca de mecanismes de control en el sistema de protecció afavoreix la inadequació del recurs. El fet que l'òrgan administratiu que inicia el procediment i declara el desemparament sigui el mateix que executa la mesura, a banda de no ser prou garantista per a les famílies afectades, no contribueix a la millora del sistema de protecció, perquè pot tendir a prendre decisions condicionades més per les necessitats del mateix sistema que no pas per les necessitats dels infants. Aquesta circumstància es produeix especialment quan els EAIA fan propostes de mesura viables, majoritàriament en centre, més que no pas idònies, o també quan prenen decisions relacionades amb el vincle que els professionals mantenen amb les famílies biològiques (i no pas amb el vincle de la família amb l'infant).

ACCIÓ TRANSFORMADORA 13: La detecció de les violències

Cal millorar la detecció i la visibilització de les situacions de violència contra els infants i adolescents als centres escolars mitjançant la creació d'espais i canals d'escolta significativa de l'alumnat, mitjançant la formació dels professionals dels centres perquè actuïn de manera més decidida envers qualsevol signe de sospita d'existència de violències i mitjançant la formació i dotació d'hores dels coordinadors de coeducació, convivència i benestar (COCUBE) com a referents per a la prevenció i detecció de qualsevol tipus de violència entre iguals.

El Síndic de Greuges també proposa fer, en col·laboració amb el Departament d'Educació, l'Enquesta sobre drets dels infants i adolescents 2024 sobre les violències, amb l'objectiu que cada centre pugui tenir una diagnosi de la situació del seu alumnat.

La invisibilització de les violències escolars fa que no es cobreixin moltes necessitats d'atenció existents

L'Enquesta de convivència escolar i seguretat de Catalunya posa de manifest que l'any 2022 les situacions de violència escolar estaven molt esteses, amb un 64,4 % d'alumnat que n'havia estat víctima en alguna ocasió, i també que la incidència de l'assetjament escolar entre l'alumnat de primària i secundària era del 18,9 % (més de 200.000 alumnes).

D'acord amb aquestes dades de prevalença, **la comunicació de casos d'assetjament se situa per sota de l'1 %**. Així, per exemple, el curs 2022/2023 es van comunicar a la ciutat de Barcelona prop de 250 casos d'assetjament, d'un total de prop de 30.000 alumnes que en podrien ser víctimes.

Per bé que el curs 2022/2023 va augmentar un 79,6 % el nombre de casos atesos respecte al curs anterior, **la unitat de suport a l'alumnat en situació de violència (USAV), que s'ocupa de les situacions de violència escolar, només atén prop de 1.500 infants i adolescents, 682 per assetjament, menys del 0,5 % dels casos que es produeixen**.

La unificació de protocols duta a terme i la implantació de la figura del COCUBE durant el curs 2023/2024 poden afavorir la detecció i la visibilització dels casos de violències escolars, sempre que aquestes mesures s'apliquin de manera adequada i el COCUBE disposi de la dotació d'hores i de la formació necessàries.

Taula 1A. Distribució territorial dels professionals de pediatria a Catalunya (2022)

Font. Departament de Salut.

[illegible]

Proves diagnòstiques	Desembre 2015	Juny 2016	Setembre 2017	Agost 2018	Desembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020	Setembre 2021	Setembre 2022	Setembre 2023
Ecocardiografia	85	76	77	76	51	97	134	126	108	110
Ecografia abdominal	57	48	52	72	55	111	148	70	77	71
Ecografia ginecològica	55	63	55	64	54	62	97	91	69	62
Ecografia urològica	50	56	52	61	48	151	169	86	60	84
Colonoscòpia	68	65	111	85	178	89	76	82	79	81
Endoscòpia esofagogastrica	78	63	88	69	78	115	117	108	89	67
TAC	43	38	41	75	40	50	62	66	46	50
Mamografia	35	59	83	122	94	57	20	66	53	36
Polisomnograma	113	83	178	126	114	147	161	185	220	188
Ressonància magnètica	58	66	98	74	77	104	127	87	80	79
Ergometria	70	89	53	72	67	86	141	115	84	76
Electromiograma	58	63	67	66	49	72	88	99	87	96
Gammaografia	49	45	40	42	41	31	65	50	24	89
Total	60	59	74	73	-	106	131	96	87	87
Intervencions quirúrgiques	Desembre 2015	Juny 2016	Setembre 2017	Agost 2018	Desembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020	Setembre 2021	Setembre 2022	Setembre 2023
Amigdalectomia i/o adenoidectomia	101	103	156	157	155	160	246	140	143	156
Circumcisó	104	124	168	166	154	160	223	148	155	152
Operacions aparell genital masculí	194	161	133	162	139	156	196	135	149	141
Operacions dentals	209	175	148	173	206	174	208	148	143	144
Operacions orella mitjana	188	149	184	183	152	166	263	189	157	153
Reparació hèrnia umbilical o abdominal	186	170	186	170	168	173	249	158	162	163
Altres operacions d'ORL	206	165	165	158	163	185	226	143	151	151
Reparació hèrnia inguinocrural	101	130	161	139	141	148	197	118	128	151
Artroscòpia	96	103	135	129	-	143	237	120	161	165
Operacions del sistema nerviós central	114	127	124	90	-	121	118	157	94	81
Cirurgia cardíaca	26	63	64	48	-	24	52	54	85	84
Operacions tub digestiu inferior	143	127	111	121	-	158	120	79	106	109
Excisió de lesió cutània	192	177	174	147	155	149	199	147	142	140
Operacions de l'aparell urinari	190	156	157	156	143	144	208	168	177	133
Total	155	139	162	157	-	160	215	142	147	147

Font. Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera.

Nota. No es disposa de les dades de consulta externa de 2014. Es tenen en compte les consultes externes i les proves diagnòstiques que tenen una prioritat preferent i ordinària. La taula recull els procediments (especialitats, proves o intervencions) amb un nombre de pacients pediàtrics en espera més elevat en cada moment observat.

Taula 3A. Evolució del nombre d'infants tutelats en acolliment familiar (2010-2023)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Infants tutelats acollits en família aliena	885	924	958	966	969	1.004	972	928	906	945	911	947	902	937
Infants tutelats acollits en família extensa	2.773	2.944	2.464	2.467	2.415	2.446	2.420	2.439	2.447	2.480	2.441	2.354	2.385	2.411
Infants en acolliment familiar (%)	45,8	53,6	48,6	48,5	48,4	49,6	49,0	45,2	39	39,1	45	46,3	41,8	42,5
Infants en acolliment familiar (exclosos els infants en família extensa) (%)	17	21,6	20,9	21	21,2	22,2	21,6	18,5	13,5	12,7	15,1	16,1	14,3	14,8
Infants tutelats per la DGAIA	7.985	7.217	7.040	7.076	6.985	6.962	6.927	7.449	9.590	9.387	7.893	7.798	8.678	8.674
Nombre d'infants acollits en UCAE	-	-	12	29	31	35	41	45	38	38	28	27	27	24

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció del Departament de Drets Socials.

Nota. Les dades d'acolliment familiar no inclouen els acolliments preadoptius.

Taula 4A. Evolució dels infants tutelats que estan en el sistema de protecció pendents d'un altre recurs (2015-2023)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Infants tutelats	6.962 (6.794)*	6.927	7.449	9.590	9.387	7.893	7.798	8.678	8.674
Infants tutelats pendents	-	644	612	575	537	494	518	531	510
% sobre infants tutelats	-	9,2	8,2	6,0	5,7	6,3	6,6	6,1	5,9
Infants tutelats pendents de família aliena	522	483	502	508	532	528	471	484	489
Infants tutelats pendents de CRAE	82	83	76	49	50	82	41	43	18
Infants tutelats pendents de CREI	-	26	21	13	11	15	1	4	1
Infants tutelats pendents de centre terapèutic	-	12	13	5	4	8	5	0	6

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

* Nota. A partir de l'any 2016, en les dades d'infants tutelats es deixen d'incloure els joves amb expedient assistencial que sí que s'inclouien altres anys, atès que en realitat són majors d'edat, tot i que continuïn sent atesos pel sistema de protecció.

Per poder comparar les dades dels diferents anys caldria utilitzar les que estan entre parèntesi, de les quals, precisament, s'han exclòs aquests joves.

Taula 5A. Evolució del nombre de famílies acollidores (2002-2023)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Nombre de famílies acollidores	306	344	363	396	442	466	492	559	617	623	624	613	608	612	552	630	707	748	714	763	750	780

Font. Institut Català de l'Acol·liment i de l'Adopció del Departament de Drets Socials.

Taula 6A. Evolució dels infants tutelats en estudi per l'EAIA (2015-2023)

	2015	2016	2017	2018 (15 set.)	2019 (set.)	2020 (set.)	2021 (set.)	2022 (set.)	2023 (set.)
Expedients de desemparament sense mesura cautelar	874	1.004	1.243	1.333	1.475	1.606	1.725	2.113	2.032
Expedients de desemparament amb mesura cautelar	671	722	1.025	2.042	2.322	1.418	1.393	2.021	2.030
Ràtio expedients de desemparament per infant tutelat	0,22	0,25	0,30	0,40	0,39	0,36	0,44	0,65	0,62
	2015 (31 des.)	2016 (31 des.)	2017 (31 des.)	2018 (30 set.)	2019 (30 set.)	2020 (30 set.)	2021 (30 set.)	2022 (30 set.)	2023 (30 set.)
Estudi	593	719	1.003	1.012	1.234	1.325	1.451	1.872	2.031
Estudi + mesura cautelar	281	410	765	1702	2.003	1.187	1.132	1.811	2.030
	2015	2016	2017	2018 (30 set.)	2019 (30 set.)	2020 (30 set.)	2021 (30 set.)	2022 (30 set.)	2023 (30 set.)
Mitjana de temps	6,3 mesos	6,0 mesos	6,1 mesos	5,7 mesos	4,6 mesos	4,2	4,2	3,3	4,5
Mediana de temps	4,6 mesos	4,5 mesos	3,5 mesos	3,5 mesos	4,6 mesos	3,9	4,2	3,3	4,4

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

Nota. Els EAIA intervenen en els expedients de risc, els expedients de desemparament i els expedients de tutela. Els expedients de desemparament es podrien considerar casos en estudi, diferenciant els casos en què no ha estat necessària una mesura cautelar i els casos en què sí que ha estat necessària. D'altra banda, les dades de mitjana i mediana de temps corresponen als mesos durant els quals han estat oberts els expedients de desemparament i l'any en què s'han tancat, excloent en el càlcul els valors extrems (5 %; 2,5 %).

Taula 7A. Evolució dels infants tutelats en CREI i centres terapèutics (2010-2023)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Nombre de places en centre residencial	-	-	2.614	2.627	2.644	2.756	2.980	3.410**	4.136	4.835	5.194	4.328	4.632	4.716
Infants tutelats residents en centre residencial	2.749	2.701	2.764	2.706	2.685	2.672	2.975	3.487	5.681	5.677	4.246	4.168	5.004	4.934
Nombre de places en CREI	82	82	94	94	94	94	94	122	142	137	137	161	161	161
Infants tutelats residents en CREI	-	-	82	92	96	90	93	129	145	142	133	157	160	157
Infants tutelats pendants de CREI	-	-	-	-	-	-	26	21	13	11	15	1	4	1
Nombre de places en centre terapèutic	-	-	-	-	-	95	112	154	194	184	194	185	185	185
Infants tutelats residents en centre terapèutic	-	-	-	-	-	96	118	181	181	121	112	118	166	137
Infants tutelats pendants de centre terapèutic**	-	-	-	-	-	-	12	13	5	4	8	5	0	6
Nombre de places de pisos 16-18 anys	-	-	-	-	-	-	85	119	271	306	312	305	308	300
Nombre de places de pisos +18 anys	-	-	-	-	-	-	217	254	376	407	463	467	508	521
Nombre de places d'itineraris de protecció individuals (IPI)	-	-	-	-	-	-	-	160	160	190	190	190	190	190
Infants i adolescents tutelats en IPI	-	-	-	-	-	-	-	154	170	190	190	190	199	195

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

**Inclou les ampliacions dels centres d'acolliment específiques per atendre els adolescents no acompanyats que no es van incloure a la Memòria de la DGAIA de 2017.

Taula 8A. Evolució de les places per tipologia de recurs al sistema de protecció (2018-2023)

	Setembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020	Setembre 2021	Setembre 2022	Setembre 2023
Centre d'acolliment	523	523	523	533	608	669
CRAE	1.897	1.895	1.920	1.933	2.050	2.066
CREI	142	142	129	161	161	161
Pisos assistits	104	104	71	313	305	300
Cases d'infants	104	104	120	120	120	120
Recurs específic	28	28	22	28	28	28
Centres de discapacitat física i psíquica	110	91	85	89	76	80
Centre de residència assistida drogodependències	75	75	40	40	40	40
Nous centres específics per atendre infants migrants (diverses tipologies)	2.047	2.149	2.219	2.196	2.066	2.029
Total	5.030	5.111	5.129	5.413	5.454	5.493

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

Taula 9A. Evolució del nombre d'infants tutelats per nacionalitat (2015-2023)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Infants amb mesura protectora de la DGAIA	6.962	6.927	7.449	9.590	9.387	7.893	7.798	8.678	8.674
Infants de nacionalitat estrangera amb mesura protectora de la DGAIA	1.232	1.661	2.138	4.498	4.327	2.944	2.932	3.759	3.626
%	17,7	24	28,7	46,9	46,1	37,3	37,6	43,3	41,8
Menors estrangers no acompanyats a Catalunya atesos durant l'any	624	973	1.958	4.812	5.766	3.688	2.948	3.868	3.946
Nous casos de menors estrangers no acompanyats a Catalunya durant l'any	377	684	1.489	3.659	2.202	801	1.277	2.417	1.436
Menors estrangers no acompanyats residents en centre d'acolliment	264	376	588	573	419	158	144	232	212
Menors estrangers no acompanyats residents en servei de primera acollida i atenció integral	-	-	187	1.717	1.798	630	693	853	880
Menors estrangers no acompanyats residents en servei de protecció d'emergència	-	-	-	485	815	351	178	209	288
Places en centres d'acolliment	527	532	523	523	523	523	533	614	669
Places en centres d'acolliment i primera acollida	527	532	731	1.437	1.670	1.700	1.440	1.386	1.439

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

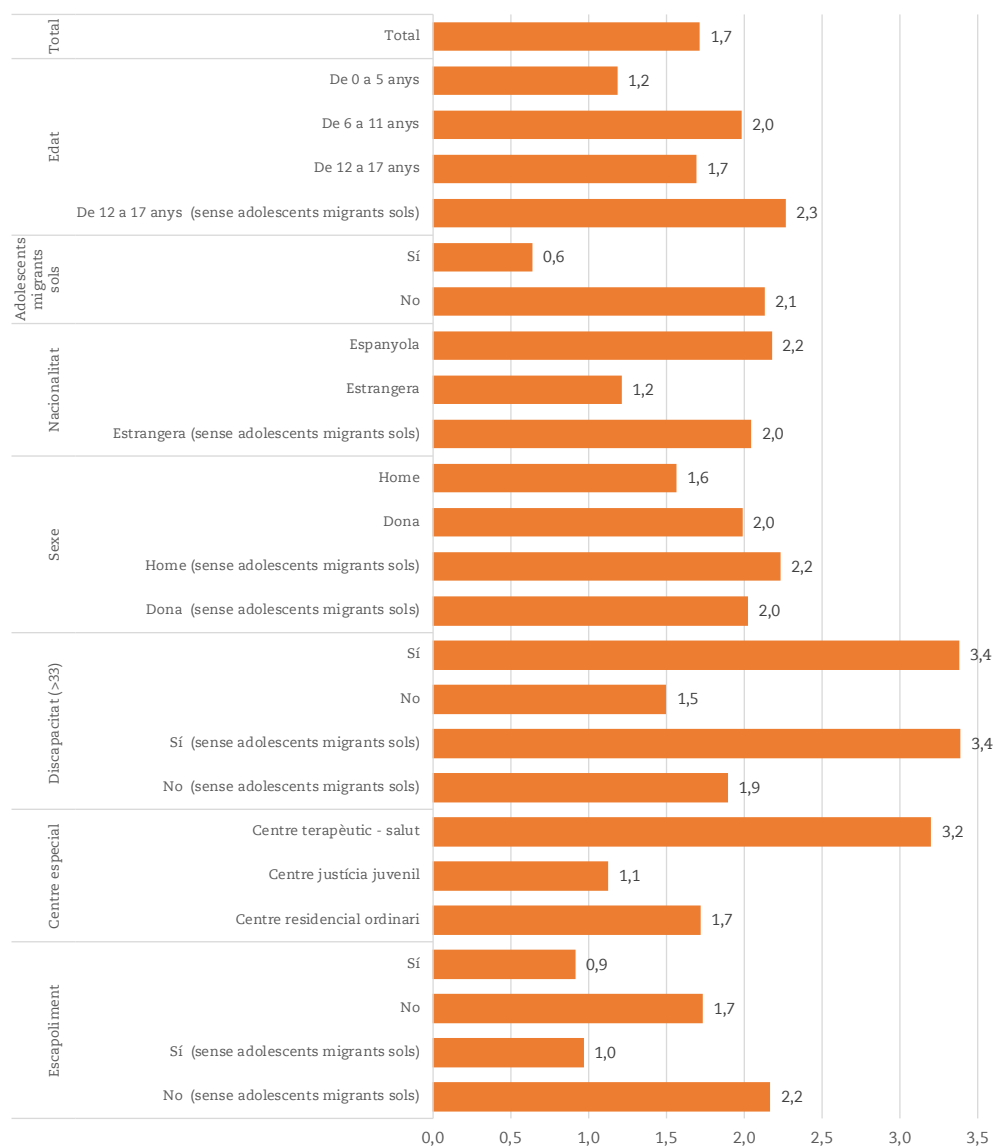
Taula 10A. Evolució del nombre de joves tutelats i extutelats beneficiaris de l'Àrea de Suport als Joves per tipus de programa/actuació (2015-2023)

Programes de l'ASJTET	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Total atesos	-	1.636	2.401	3.490	4.176	4.505	3.647	5.704	4.927
Habitatge assistit	511	554	585	759	1.095	1.053	773	1.239	1.115
Via laboral	315	237	231	-	-	-	-	-	-
Acompanyament jurídic	319	237	367	347	440	269	210	470	211
Ajuts econòmics	987	1.101	1.097	1.415	1.905	1.657	1.473	2.054	1.532

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i el Departament de Drets Socials i Àrea de Suport als joves tutelats i extutelats (ASJTET).

Nota. Un jove acollit a l'ASJTET pot estar en més d'un programa a la vegada.

Gràfic 1A. Temps d'ingrés en el centre actual (en anys) dels infants i adolescents tutelats en acolliment residencial en funció del perfil social a Catalunya (2023)

Font. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Drets Socials.

Taula 11A. Evolució del finançament del Departament d'Educació a l'educació infantil de primer cycle a Catalunya (2010-2023)

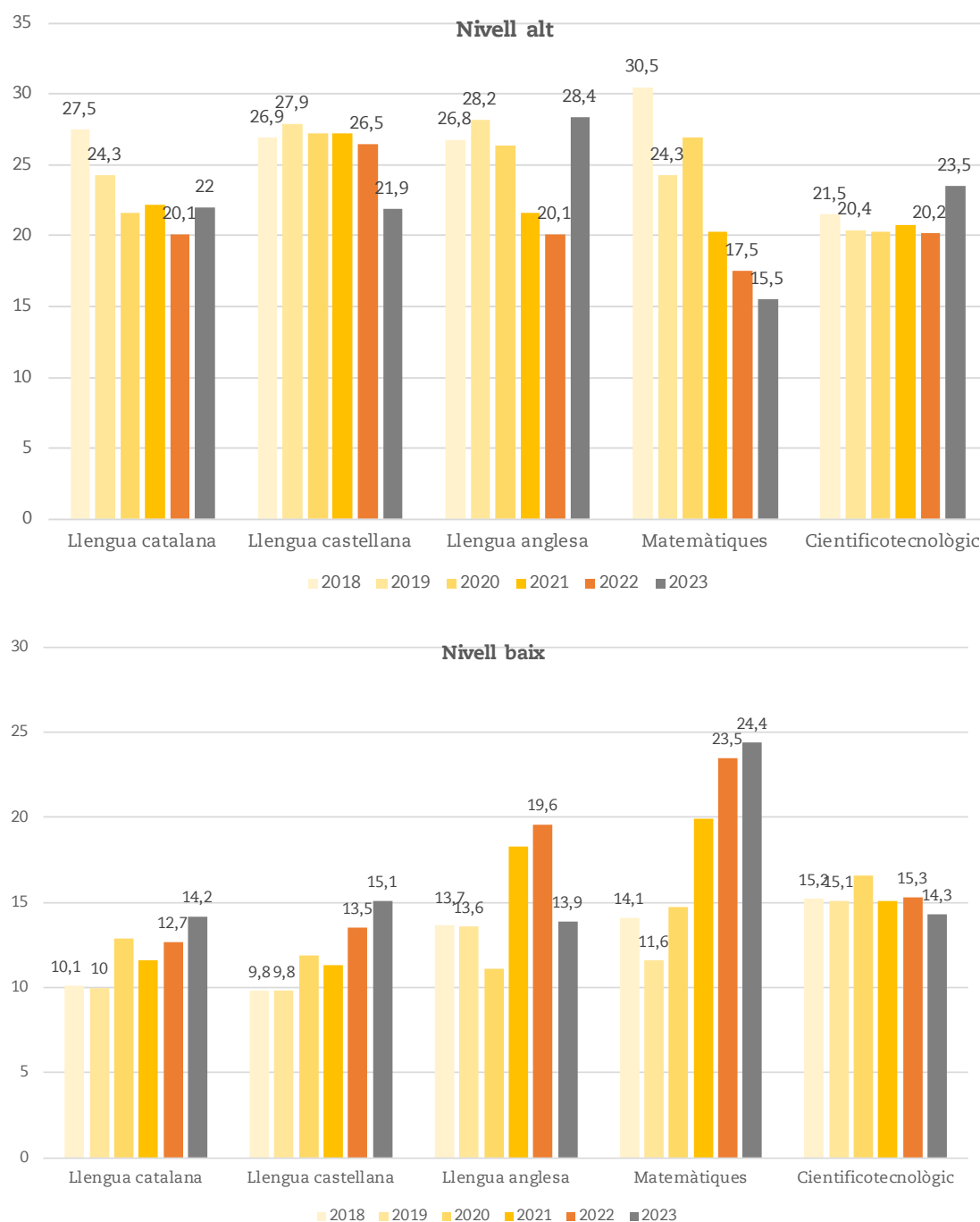
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Import destinat a la subvenció a les administracions locals en concepte de sosteniment de plaça pública d'educació infantil de primer cycle	80,8 M€	67,9 M€	36,8 M€*	36,0 M€*	34,2 M€*	-	-	-	-	-	70,8 M€	3,6 M€ + 19 M€	80,3 M€	85,5 M€
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Import destinat a la subvenció als ajuntaments per a ajuts d'escolarització d'infants de 0 a 3 anys que es troben en situacions socioeconòmiques desfavorides	5,9 M€	5,1 M€	0	0	0**	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Import destinat a la subvenció als centres de titularitat privada d'educació infantil de primer cycle	8,8 M€	9,0 M€	8,8 M€	7,5 M€	3,0 M€	3,0 M€	3,0 M€	3,0 M€	3,0 M€	3,0 M€	3,0 M€	3,0 M€	-	-

Font. Departament d'Educació.

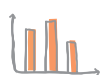
* Import finançat mitjançant el conveni entre la Generalitat de Catalunya i les diputacions.

** En els pressupostos de la Generalitat de Catalunya de l'any 2015 es va aprovar una partida pressupostària de 3 M€ per a beques de menjador per a infants de zero a tres anys.

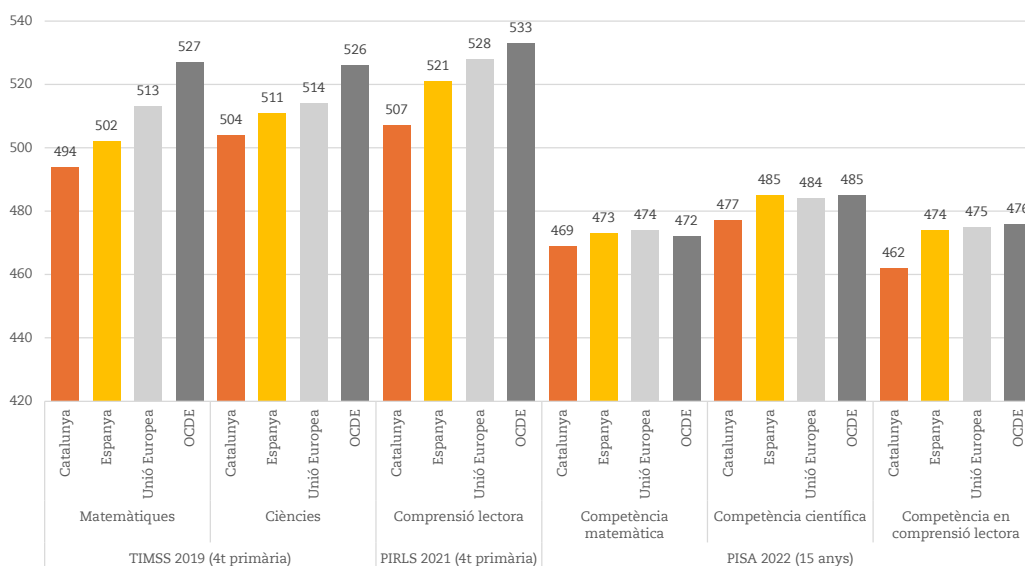
Gràfic 2A. Evolució del percentatge d'alumnat amb nivell alt i nivell baix de competències a les proves de 4t d'ESO (2018-2023)

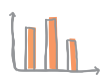
Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu de Catalunya.

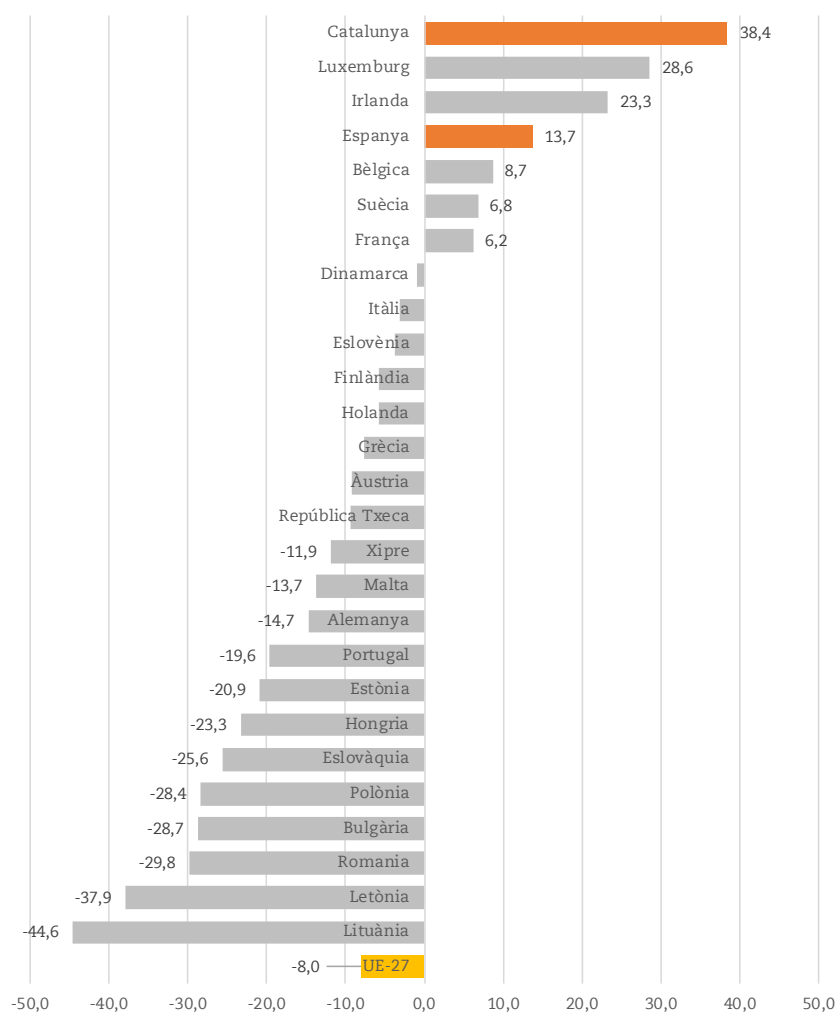
Gràfic 3A. Resultats de les darreres proves de competències externes disponibles a Catalunya, Espanya, la Unió Europea i l'OCDE (2019-2021)

Font. Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació, l'Eurostat i el Ministeri d'Educació.

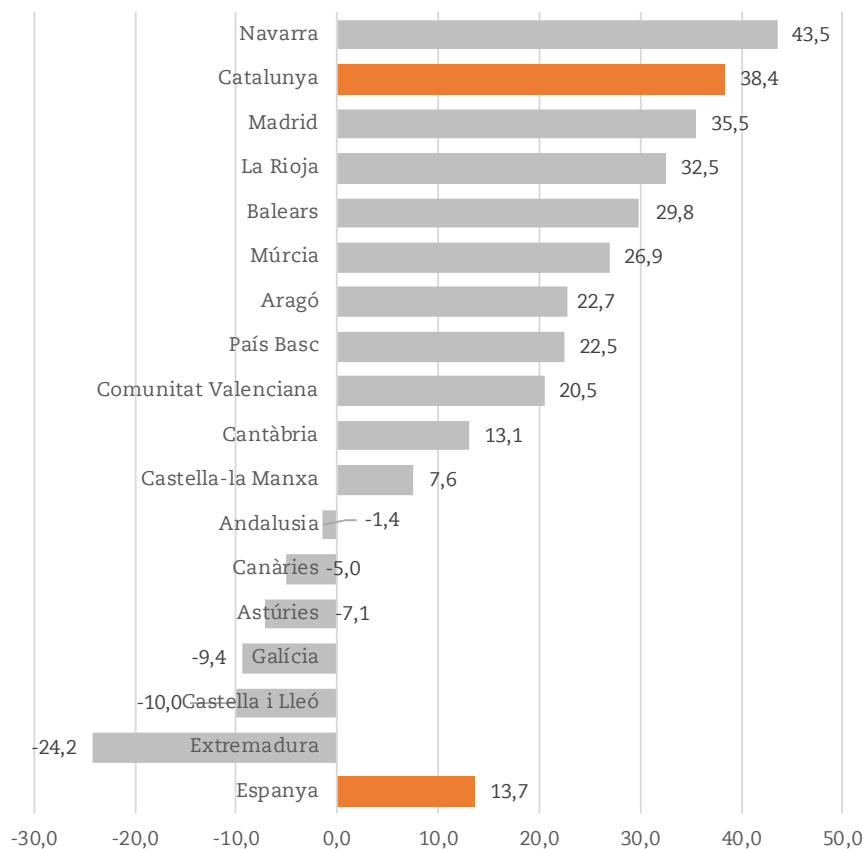

Gràfic 4A. Evolució de la població de cinc a catorze anys per països europeus (2000-2022)

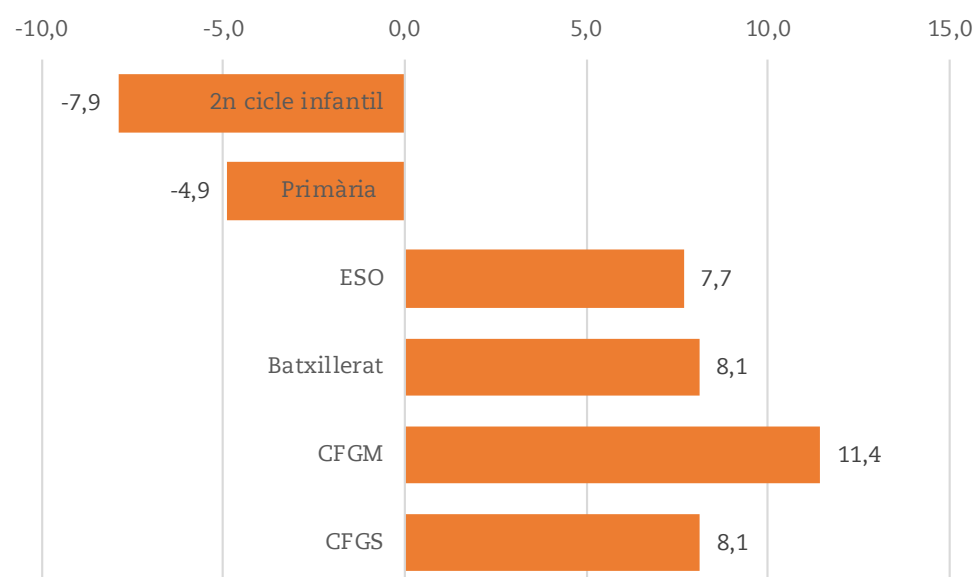
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Eurostat i l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 5A. Evolució de la població de cinc a catorze anys per comunitats autònomes (2000-2022)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 6A. Evolució del nombre d'alumnat per etapes educatives (curs 2017/2018 – 2021/2022)

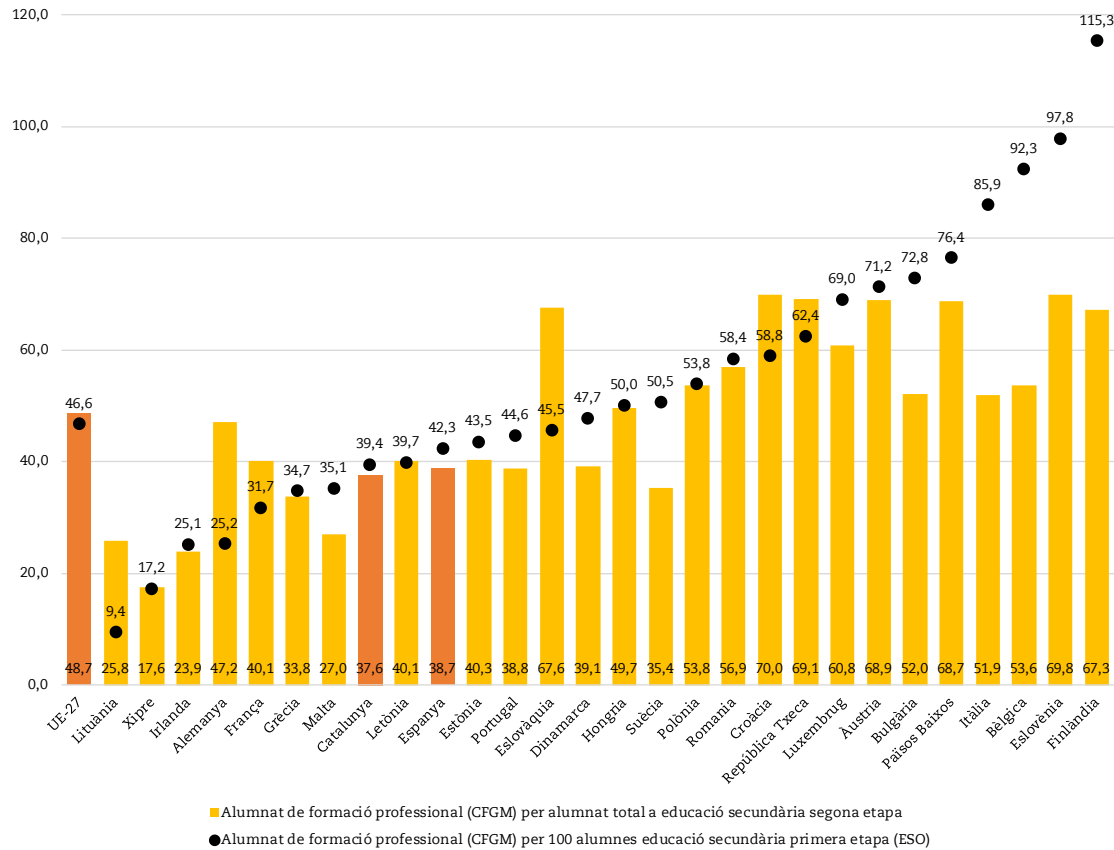

Font. Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació.

Nota. CFGM correspon a cicles formatius de grau mitjà; CFGS correspon a cicles formatius de grau superior.

Gràfic 7A. Participació a la formació professional de grau mitjà per països de la Unió Europea (2021)

Font. Eurostat.

Taula 12A. Evolució de la participació a les activitats esportives vinculades a l'Esport escolar (2016-2022)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Participacions al Pla català d'esport a l'escola (PCEE) (SGE)	272.500	250.713	240.000	245.911	159.157	106.771	174.400
Participacions al programa Jocs esportius escolars de Catalunya (JEEC) (SGE)	245.000	175.325	202.405	189.795	170.810	120.343	206.015
Participants al programa Esport blanc escolar	851	1.404	1.996	2.242	2.494	1.433	2.412
Participants al programa Esport blau escolar	-	-	330	1.026	1.582	1.884	2.895
Participants al programa Fitjove	1.656	2.567	3.287	3.533	4.431	1.890	3.960
Llicències federatives (SGE)	632.362	620.285	610.880	614.810	620.468	534.434	643.310

Font. Secretaria General de l'Esport (SGE) i de l'Activitat Física i Consell Català de l'Esport.

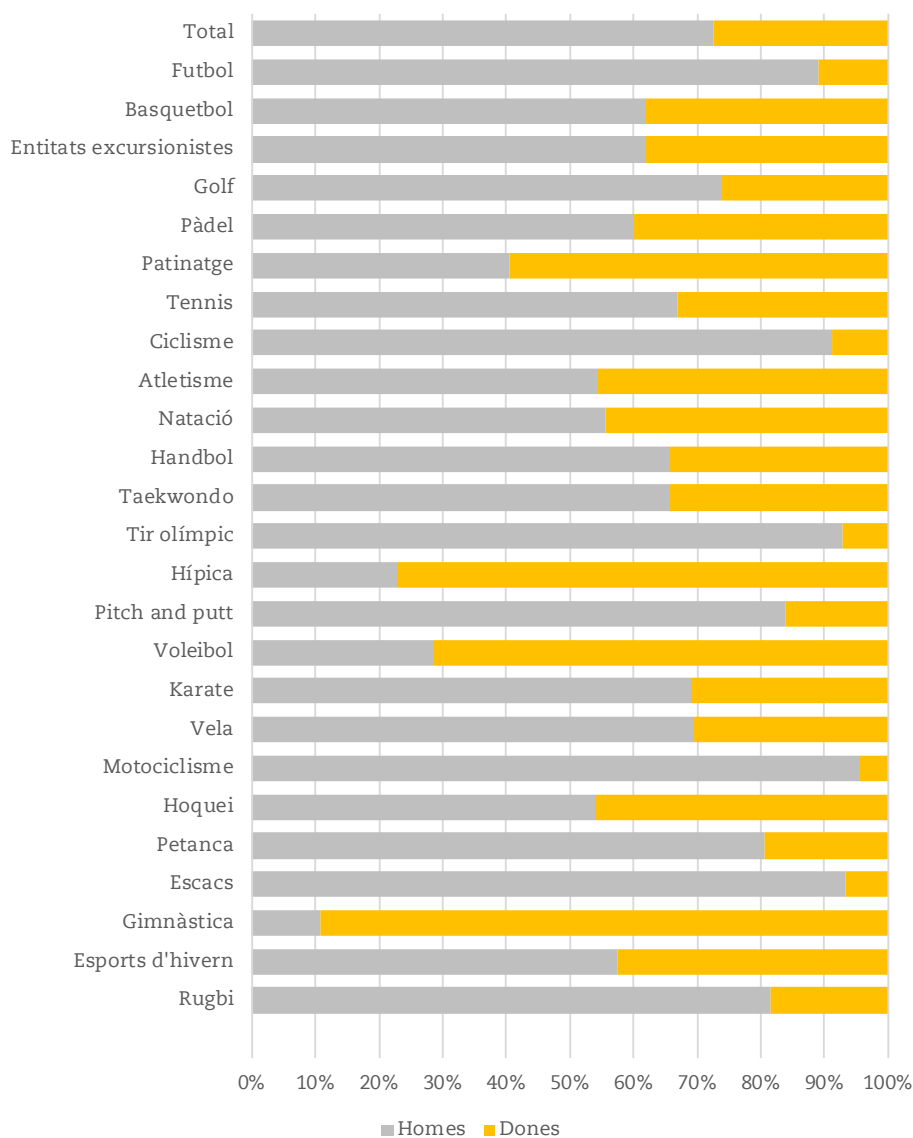
Taula 13A. Evolució de les subvencions (en milions d'euros) al lleure educatiu (2010-2023)

Direcció General de Joventut	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	3,5 M€	3,4 M€	3,2 M€	3,0 M€	3,5 M€	3,7 M€	4,0 M€	4,6 M€	4,6 M€	5,2 M€	5,2 M€	5,3 M€	5,5 M€	5,6 M€
Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (set.)
Subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	1,8 M€	1,8 M€	1,4 M€	1,3 M€	1,3 M€	1,4 M€	0,9 M€	0,4 M€	0,4 M€	0,4 M€	0,4 M€	0,4 M€	0,4 M€	0,4 M€
Secretaria General de l'Esport	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Esport federat: Clubs	6,1 M€	2,4 M€	-	1,0 M€	0,6 M€	0,7 M€	0,7 M€	0,58 M€	0,74 M€	0,74 M€	0,75 M€	0,74 M€	2,8 M€	4,36 M€
Esport federat: Federacions	16,0 M€	13,5 M€	12,3 M€	5,8 M€	6,0 M€	6,4 M€	6,6 M€	8,19 M€	8,0 M€	8,74 M€	8,6 M€	7,8 M€	13,4 M€	17,1 M€
Esport federat: UFEC (subv. anual)	2,1 M€	1,4 M€	0,7 M€	0,8 M€	0,8 M€	0,9 M€	0,9 M€	1,2 M€	0,75 M€	1,05 M€	0,93 M€	0,46 M€	0,85 M€	0,85 M€
Esport federat: impacte	-	1,2 M€	-	0,8 M€	0,7 M€	0,8 M€	0,9 M€	0,9 M€	-	1,98 M€ (18/19)	3,5 M€ (covid)	-	5,85 M€ (21/22)	2 M€
Esport escolar: Consells esportius	4,5 M€	3,8 M€	3,4 M€	2,4 M€	3,0 M€	3,2 M€	3,5 M€	4,0 M€	4,3 M€	4,7 M€	4,7 M€	3,5 M€	4,61 M€	5,35 M€
Esport escolar: Unió de Consells Esportius (subvenció ordinària)	-	0,2 M€	-	0,3 M€	0,1 M€	0,4 M€	0,3 M€	0,5 M€	0,45 M€	0,79 M€	0,34 M€	0,27 M€	0,40 M€	0,40 M€
Esport escolar: Pla català d'esport a l'escola (coordinadors)	3,3 M€	-	3,0 M€	-	-	-	-	-	-	0,12 M€	0,25 M€	-	0,48 M€	0,48 M€
Esport escolar: Esport blanc escolar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,53 M€	0,6 M€
Condicionament d'equipaments esportius (ajuntaments, etc.)	-	-	-	-	1,6 M€	1,4 M€	-	-	-	-	-	-	-	14 M€

Font. Direcció General de Joventut i Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària del Departament de Drets Socials; Secretaria General de l'Esport i de l'Activitat Física, i Consell Català de l'Esport.

Gràfic 8A. Llicències federatives en funció del sexe i de l'esport a Catalunya (2022)

Font. Consell Català de l'Esport.

Nota. S'hi han inclòs els esports que tenen més de 5.000 llicències federatives, independentment de l'edat de l'esportista, exclosa la caça.

Taula 14A. Evolució de la dotació de professionals (2010-2023)

	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024
Docents als SIEI (1)	316	331	355	359	377	426	481	551	684	762,9	845,5	992	1.171	1.234
Centres públics	-	-	-	-	-	-	-	618	685,4	761,5	895,5	991	991,5	1.054,5
Centres concertats	-	-	-	-	-	-	-	66	77,5	84	96,5	120	179,5	179,5
Monitors de suport a centres públics (hores contractades) (2)	23.971	23.971	23.971	27.791	29.439	30.083	30.323	32.148	32.148	33.504	40.465	47.816	54.068	62.452
Auxiliars d'Educació Especial	124	126	126	125	119	118	118	116	116	116	113	115	116	116
Educadors d'Educació Especial	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	726	-	-	-
Docents especialistes d'educació especial (2n cicle d'educació infantil i educació primària)	3.074	3.050	2.948	3.260	3.244	3.080	3.290	3.378	3.489	3.565	3.598	3.893	4.403	-
Centres públics	2.500	2.479	2.388	2.460	2.525	2.564	2.624	2.851	2.699	2.935	2.937	3.263	3.416	-
Alumnat NEE A per docent especialista d'educació especial	-	-	-	-	-	-	-	4,81	4,89	-	4,96	4,99	4,96	-
Hores de vetllador per alumnat NEE A en centres ordinaris (públics)	-	-	-	-	-	-	-	1,84	1,57	1,49	1,83	1,89	1,84	2,03 (p)
Nombre d'AIS	-	-	-	-	-	-	-	13	19	20	27	32	38	41
Centres públics	-	-	-	-	-	-	-	12	17	18	25	30	36	37
Centres concertats	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2	2	2	4	4

Font. Departament d'Educació

(1) En el cas de primària, es computa una unitat per cada dotació de plantilla. En el cas de secundària, es computa una unitat per cada 1,5 dotacions de plantilla. A partir del curs 2017/2018 s'indica el nombre de docents als SIEI en centres públics i concertats.

(2) Els cursos 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016, les dades inclouen la dotació inicial i els increments tramitats a partir del segon trimestre, per ajustament de la demanda. Les dades anteriors i posteriors no tenen en compte les hores contractades pel Consorci d'Educació de Barcelona.

Taula 15A. Evolució de les víctimes de violència sexual de l'alumnat de secundària a Catalunya (2022)

	2005/2006	2011/2012	2016/2017	2021/2022
Comentaris de tipus sexual (%)	10,1	12,5	12,7	27,7
Missatges de tipus sexual (%)	-	9,3	10,7	23,8
Peticions de fotos (%)	-	-	16,4	19,8
Acostaments o seguiments (%)	8,1	11,1	13,7	19,8
Tocaments (sense amenaça) (%)	4,4	6,9	6,1	11,6

Font. Departament d'Interior, Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya.

Taula 16A. Addiccions comportamentals relacionades amb l'ús de les tecnologies entre els estudiants d'ensenyament secundari de catorze a divuit anys i consum de drogues a Catalunya (2021)

	Ús compulsiu d'Internet	Joc amb diners a Internet	Possible joc problemàtic (Lie/Bet≥1)	Possible trastorn per ús de videojocs (DSM-5 ≥5)	Total d'estudiants de 14 a 18 anys
Consum de tabac	27,2	31,2	42,3	25	24,9
Consum d'alcohol	54,1	66,3	78,3	-	51,5
Consum intensiu d'alcohol	28,9	39,1	46,1	30,5	25,2
Borratxeres	24,4	31,9	43,1	20,9	21,5
Consum d'hipnosedants	10,6	12,1	19,7	-	7,9
Consum de cànnabis	20,4	31	36,2	-	17,4

Font. Subdirecció General de Drogodependències. Agència de Salut Pública de Catalunya. Informe dels resultats per a Catalunya. Enquesta sobre l'ús de drogues a l'ensenyament secundari a Espanya (ESTUDES) 2021. Observatori Espanyol de les Drogues i les Addiccions. Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues.

Taula 17A. Evolució de la despesa en infància de la Generalitat de Catalunya (2012-2022)

Departament	Funcional (programa)	2012 Pres-supost inicial	2013 Pres-supost inicial	2014 Pres-supost inicial	2015 Pres-supost inicial	2016 Pres-supost inicial	2017 Pres-supost inicial	2018 Pres-supost inicial	2019 Pres-supost inicial	2020 Pres-supost inicial	2021 Pres-supost inicial	2022 Pres-supost inicial
Educació i altres (*)	Educació general	4.346,83	4.346,83	3.919,56	4.199,61	4.171,18	4.511,64	4.511,64	4.511,64	5.288,40	5.286,70	6.116,13
	Innovació educativa											
	Serveis compl. a l'educació	116,73	116,73	117,23	118,51	118,51	132,98	132,98	132,98	157,91	157,91	213,83
	Beques i ajuts a l'estudi	11,1	11,1	10,1	10	10	50	50	50	80	80,00	164,00
	Formació del personal docent	0,85	0,85	0,18	0,18	0,18	3,47	3,47	3,47	6,67	6,67	5,30
Drets Socials	Suport a les famílies	54,06	54,06	16,25	18,71	18,71	20,22	20,22	20,22	10,81	10,81	10,34
	Atenció a la infància i l'adolesc.	189,4	189,4	183,58	187,08	187	237,53	237,53	238,17	305,73	305,73	356,01
	Polítiques de joventut	19,06	19,06	14,55	14,54	14,54	15,62	15,62	15,62	18,41	18,41	19,00
Recerca i Universitats	Beques i ajuts a l'estudi	2,66	2,66	2,68	2,68	2,68	82,7	82,7	82,7	105,7	105,70	123,22
Total		4.740,70	4.740,70	4.264,14	4.551,31	4.522,81	5.054,16	5.054,16	5.054,80	5.973,63	5.971,92	7.007,82

		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Departament	Funcional (programa)	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu	Pres-supost definitiu
Educació i altres (*)	Educació general	4.285,47	4.461,82	3.931,50	4.305,68	4.430,24	4.644,35	4.872,27	5.093,95	5.553,58	6.003,06	6.554,07
	Innovació educativa											
	Serveis compl. a l'educació	126,75	134,34	113,55	109,59	113,26	127,63	102,7	137,02	229,16	229,19	184,00
	Beques i ajuts a l'estudi	63,67	60,09	69,18	78,62	82,17	83,64	85,72	83,40	99,92	105,72	184,78
	Formació del personal docent	4,72	1,62	1,5	1,16	1,65	3,56	3,48	5,54	7,18	9,10	8,38
Drets Socials	Suport a les famílies	60,78	66	41,29	120,78	21,09	20,99	20,16	28,73	11	7,64	10,49
	Atenció a la infància i l'adolesc.	184,9	194,03	183,79	191,5	201,73	252,46	309,28	367,84	386,33	328,00	351,32
	Polítiques de joventut	20,04	18,14	14,53	16,17	21,96	17,13	16,9	18,71	27,96	18,71	22,62
Recerca i Universitats	Beques i ajuts a l'estudi	116,76	92,06	84,56	89,88	110,48	104,8	104,84	104,42	105,70	123,27	163,93
Total		4.863,08	5.028,10	4.439,90	4.913,36	4.982,57	5.254,57	5.515,33	5.839,61	6.420,83	6.824,71	7.479,59
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Departament	Funcional (programa)	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució	Execució
Educació i altres (*)	Educació general	4.184,84	4.031,98	3.931,64	4.297,17	4.428,51	4.639,93	4.867,89	5.090,20	5.517,73	5.956,07	6.168,47
	Innovació educativa											
	Serveis compl. a l'educació	114,4	103,67	112,84	109,23	112,88	126,34	100,04	132	202,28	214,99	174,45
	Beques i ajuts a l'estudi	63,35	56,27	66,64	77,85	74,72	77,75	85,25	82,73	92,53	93,80	146,85
	Formació del personal docent	3,55	1,16	1,1	0,87	1,3	2,59	2,53	3,56	3,99	5,96	6,57
Drets Socials	Suport a les famílies	50,22	31,39	41,1	118,08	15,5	19,01	19,11	25,88	8,76	7,36	10,37
	Atenció a la infància i l'adolesc.	174,99	183,6	182,48	188,4	195,9	238,62	298,86	353,41	371,24	323,62	343,32
	Polítiques de joventut	18,42	13,81	14,31	16,08	21,81	16,73	16,84	17,82	27,48	17,76	21,75
Recerca i Universitats	Beques i ajuts a l'estudi	116,76	91,64	84,56	89,88	110,48	104,8	104,84	104,42	105,70	123,27	163,93
Total		4.726,53	4.513,51	4.434,67	4.897,57	4.961,11	5.225,78	5.495,36	5.810,02	6.329,71	6.742,83	7.035,70

(*) Inclou el Departament de la Presidència, que té adscrita l'Agència Pública de Formació i Qualificació Professionals de Catalunya, i la secció pressupostària "DD11 Programa de Personal Extraordinari. DGP d'ECO". Els anys 2020 i 2021 inclou el finançament de mesures covid.

Font. Departament d'Economia i Hisenda.

Annex II. Declaració de l'ENOC sobre el paper de les institucions independents de defensa dels drets dels infants

Xarxa Europea de Defensors de la Infància

Declaració institucional sobre “El reforç de les institucions independents de defensa dels drets dels infants i el reconeixement del seu paper singular”

Adoptada per la 27a Assemblea General de l'ENOC, el 21 de setembre de 2023, a Brussel·les, Bèlgica

PREÀMBUL

Aquesta declaració de la Xarxa Europea de Defensors de la Infància (ENOC) de l'any 2023 neix de la necessitat de posar en relleu els principis bàsics¹ de les institucions independents de defensa dels drets dels infants (ICRI, per les sigles en anglès d'*independent children's rights institutions*). Aquests principis bàsics són, entre d'altres, la independència, l'autonomia, els poders i recursos adequats, l'accessibilitat, la visibilitat i la participació. Independentment de la forma o l'estructura que adoptin aquestes institucions,² aquesta declaració pretén posar de manifest el paper únic de les ICRI com a institucions especialitzades que tenen el mandat de protegir i promoure els drets de tots els infants i joves.

Els darrers anys, cada vegada hi ha més ICRI a Europa que s'han vist sotmeses a una pressió considerable i s'han enfrontat a reptes que amenaçaven de comprometre el seu mandat i la seva missió. Tot i que l'ENOC ha proporcionat orientació i assistència als seus (44) membres durant els seus vint-i-sis anys d'existència, la responsabilitat de donar suport i d'enfortir les ICRI, les principals institucions de salvaguarda del compliment dels drets dels infants, recau en els estats i en les autoritats internacionals.

Els infants són titulars autònoms de drets, uns drets que els estats tenen el deure de respectar, protegir i complir en virtut de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (CDI). Independentment de la seva condició específica, abans que res són infants, i com a tals han de ser protegits en tots els aspectes de la vida. És imprescindible reconèixer que es troben en un estat de desenvolupament constant i que són més susceptibles de patir vulneracions de drets que afecten tant la seva condició actual com les seves perspectives a llarg termini. En conseqüència, l'interès superior dels infants ha de ser la preocupació principal i rectora de totes les lleis, polítiques i decisions que els afecten (art. 3 CDI). Els infants depenen dels adults per al seu benestar i per al compliment dels seus drets. Les seves opinions sovint no s'escolten i tenen menys capacitat de defensar els seus drets. A més, les opinions i els interessos dels infants poden diferir dels de les persones que en tenen cura, i això els

¹ Principis de París, Principis de Venècia, Observació general núm. 2 del Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides i altres instruments internacionals rellevants.

² Defensoria dels drets de l'infant, comissionat per a la infància, departament o àrea de drets de l'infant o defensoria adjunta dels drets de l'infant dins d'una institució nacional de drets humans (INDH) més àmplia o dins d'una defensoria de mandat general, etc.

pot fer encara més vulnerables.

A la majoria de països, els infants tenen moltes dificultats per accedir a mecanismes de queixa efectius, i això fa que encara els costi més accedir a recursos adaptats a les seves necessitats i a una compensació ràpida quan es vulneren els seus drets. Els infants són els principals usuaris d'alguns serveis públics (educació, serveis socials, etc.), però el fet de tenir un poder polític limitat els pot excloure dels processos públics de presa de decisions.

L'ENOC reconeix aquesta contradicció i la condició específica dels infants, i destaca el paper vital de les ICRI per protegir, promoure i supervisar els seus drets. Així mateix, s'esforça per garantir que els estats, inclosos els governs, compleixin les obligacions que els imposa la CDI.

Les ICRI han de ser accessibles per a tots els infants i han d'informar i sensibilitzar de manera proactiva els infants i els joves sobre els seus drets. Han de procurar que tots els infants (o grups d'infants) puguin expressar els seus punts de vista, i que les seves opinions es tinguin en compte i que s'actui en conseqüència. La independència de les ICRI és un aspecte fonamental que garanteix que prioritzin l'enfocament basat en els drets dels infants i en el seu interès superior. Les ICRI han de ser independents dels governs i han de poder decidir tots els aspectes de la seva feina, incloses l'assignació de recursos i les estratègies polítiques i d'actuació, entre d'altres. La visibilitat, l'accessibilitat i la dotació adequada de recursos són elements essencials que garanteixen l'eficàcia de les ICRI i la seva capacitat d'arribar als infants i a les persones que defensen el seus interessos. Si es reforcen, les ICRI poden defensar amb eficàcia els drets dels infants, i d'aquesta manera és més probable que els seus interessos siguin reconeguts i se'ls doni prioritat. La col·laboració amb els infants és un element bàsic del funcionament de les ICRI i forma part del seu mandat de promoure la participació significativa dels infants.

Aquesta declaració institucional es basa en l'estudi *Independent Children's Rights Institutions: current strategies, approaches and challenges in protecting and promoting Children's Rights* ("Institucions independents de defensa dels drets dels infants: estratègies, enfocaments i reptes actuals per protegir i promoure els drets dels infants") i en les consultes amb els membres de l'ENOC. També s'ha alimentat de les recomanacions consensuades per la Xarxa Europea de Joves Assessors (European Network of Young Advisors, ENYA). El document demana que els estats i els actors internacionals reconeguin i protegeixin les ICRI, i destaca el compromís compartit dels membres de l'ENOC de col·laborar en la protecció i la promoció dels drets i el benestar dels infants, independentment dels seus contextos diversos.

Subratllant que els estats tenen el deure d'adoptar totes les mesures necessàries per aplicar la Convenció sobre els drets de l'infant, també mitjançant la creació d'institucions independents de defensa dels drets dels infants (ICRI) eficaces;

Subratllant que els estats han de garantir l'accés dels infants i les persones que en tenen cura a una ICRI;

Reconeixent que les ICRI, amb estructures i formes diverses, tenen un paper

fonamental en l'aplicació a escala nacional o regional de la Convenció sobre els drets de l'infant, i que tenen una sèrie de competències per protegir i promoure els drets dels infants i per exigir responsabilitats a les autoritats;

Afirmant que l'ENOC és un referent per a les ICRI, i que es compromet a defensar institucions independents, accessibles, visibles, compromeses i dotades dels recursos adequats;

Donant suport al compliment de totes les disposicions recollides en la CDI i, especialment, dels drets i principis generals següents: el dret a la no discriminació (article 2), el dret a l'interès superior de l'infant (article 3), el dret a la vida, la supervivència i el desenvolupament (article 6) i el dret dels infants a ser escoltats i que es tinguin en compte les seves opinions (article 12),

Nosaltres, els membres de l'ENOC, instem les organitzacions internacionals i europees, els estats i les autoritats nacionals i regionals a complir amb les seves obligacions implementant les recomanacions següents.

L'ENOC demana a la Unió Europea, al Consell d'Europa, al Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides i a altres institucions europees i internacionals pertinents:

- Que promoguin la creació d'institucions independents de defensa dels drets dels infants i que s'assegurin que compleixen les normes mínimes establertes en els Principis de París, els Principis de Venècia i l'Observació general núm. 2 del Comitè dels Drets de l'Infant;
- Que supervisin que als països on hi hagi establertes ICRI, i especialment quan formen part d'una institució nacional de drets humans (INDH) més àmplia o d'una defensoria de mandat general, les autoritats estatals garanteixen els recursos adequats específics per als infants a fi d'augmentar la visibilitat de l'ICRI i la seva capacitat per dur a terme el seu mandat de manera efectiva;
- Que avaluin periòdicament si els estats proporcionen a les ICRI la base legislativa i les competències necessàries, a més de recursos tècnics, financers, humans i d'altra índole, perquè puguin fer efectiu el seu mandat;
- Que adrecin recomanacions específiques als estats sobre el paper clau que tenen les ICRI a l'hora de supervisar de manera independent l'aplicació de les normes sobre els drets dels infants, i sobre la necessitat de reforçar el seu paper i la seva eficàcia i els mitjans que tenen per fer-ho;
- Que desenvolupin un mecanisme de supervisió específic dels drets dels infants en el marc de l'estratègia de la UE sobre els drets de l'infant;
- Que, quan supervisin els tractats de drets humans i els tractats de drets de l'infant, facin recomanacions específiques i detallades de manera sistemàtica per reforçar el mandat de les ICRI, especialment quan formin part d'una INDH més àmplia o d'una defensoria de mandat general, i que garanteixin que es fa un seguiment de les recomanacions durant les

revisions periòdiques posteriors;

- Que participin activament amb les ICRI en el procés de supervisió dels òrgans creats en virtut dels tractats de drets humans i de drets de l'infant, prestant una atenció especial al paper i a la importància d'aquestes institucions i donant-los visibilitat, pes i espai, fins i tot mitjançant una quota d'intervenció específica durant aquest procés de supervisió.

L'ENOC demana als estats, a les autoritats nacionals i regionals i a totes les altres autoritats pertinents:

- Que incloguin en la legislació nacional o regional una ICRI amb les competències i els recursos adequats per protegir i promoure de manera eficaç els drets de tots els infants establerts en la CDI;

- Que dotin de recursos, desenvolupin i promoguin la independència i el prestigi de les ICRI existents o dels departaments o àrees de drets dels infants d'una INDH més àmplia o d'una defensoria de mandat general, garantint-los l'autonomia en matèria pressupostària, de personal, de comunicació i d'estratègia;

- Que garanteixin els recursos adequats a les ICRI perquè compleixin el seu mandat de manera eficaç, especialment quan la institució formi part d'una INDH més àmplia o d'una defensoria de mandat general;

- Que garanteixin que el procés per designar la persona titular de l'ICRI sigui transparent, independent, sòlid i impliqui la participació d'infants, i que es tinguin en compte els coneixements i l'experiència en matèria de drets dels infants i el lideratge que calen per al càrrec;

- Que busquin i donin resposta de manera proactiva als consells, les recomanacions i les orientacions de l'ICRI sobre qüestions legislatives, administratives i d'altra índole que afectin els infants i els seus drets;

- Que, en consonància amb l'Observació general núm. 2 del Comitè dels Drets de l'Infant, protegeixin l'ICRI, o, si escau, el departament o àrea o la defensoria adjunta dels drets de l'infant que formi part d'una INDH més àmplia o d'una defensoria de mandat general, de qualsevol reducció de competències, atribucions i recursos i en garanteixin únicament l'augment;

- Que adoptin un enfocament basat en els drets quan prenguin decisions públiques, quan elaborin i implementin lleis, polítiques, decisions pressupostàries, programes i serveis que afectin els infants, en consonància amb la Declaració institucional de l'ENOC sobre l'avaluació d'impacte sobre els drets dels infants (2020);³

- Que garanteixin que l'educació en drets humans i drets de l'infant s'inclogui als currículums escolars de tots els nivells, i que es faciliti informació sobre com es pot demanar una compensació efectiva quan s'han produït vulneracions de drets, fins i tot davant de les ICRI.

³ Declaració institucional de l'ENOC de 2020 sobre l'avaluació de l'impacte sobre els drets dels infants (en català); pàgina web de l'ENOC 2020 sobre el mateix tema (en anglès).

Nosaltres, les defensories i els comissionats per a la infància, ens comprometem a:

- Defensar sempre la perspectiva dels infants, actuar sense discriminació en el seu interès i fer que puguin gaudir dels seus drets, com estableix la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant;
- Adoptar mesures per exercir totes les competències del nostre mandat, inclosa la vigilància, la protecció i la promoció dels drets de tots els infants, en la mesura que sigui possible;
- Actuar de manera independent, d'acord amb els Principis de París, els Principis de Venècia i l'Observació general núm. 2 del Comitè dels Drets de l'Infant, per protegir i promoure els drets dels infants a escala regional o nacional;
- Promoure disposicions legals que garanteixin l'existència de departaments o àrees de drets dels infants o de defensories adjuntes d'infància que formin part d'una INDH més àmplia o d'una defensoria de mandat general. I que aquests departaments o institucions tinguin les competències, l'espai i l'autonomia per ser visibles i actius mitjançant intervencions públiques;
- Adoptar mesures proactives, estratègiques i creatives per complir tots els aspectes del nostre mandat, inclosa, si escau, la creació de mecanismes de queixa efectius i adaptats als infants per oferir una reparació per les violacions dels seus drets;
- Donar una resposta, suport i solucions sense demora, tenint en compte que els infants tenen una percepció diferent del pas del temps,⁴ i adaptar els nostres procediments o processos a les seves necessitats evolutives;
- Proporcionar o garantir un enfocament de les queixes rigorós, just, centrat en l'infant i basat en els drets, i informar periòdicament les persones que prenen decisions dels resultats de les queixes i les recomanacions que s'emetin;
- Oferir o procurar que s'ofereixi formació i desenvolupament als professionals, voluntaris i persones que treballen amb i per als infants, amb l'objectiu d'integrar els drets dels infants en la seva tasca i salvaguardar-los;
- Conscienciar els infants sobre els seus drets d'una manera adequada a la seva edat, especialment els infants de col·lectius o amb circumstàncies vulnerables, i conscienciar també les persones que en tenen cura i qualsevol altra persona adulta que treballi amb ells o per a ells;
- Augmentar la visibilitat i l'accessibilitat de les ICRI entre els infants, especialment els que pertanyen a col·lectius o tenen circumstàncies vulnerables, i també entre les persones que en tenen cura, els professionals i les organitzacions de la societat civil que treballen amb ells o per a ells;

⁴ Comitè dels Drets de l'Infant, Observació general núm. 14 (2013), paràgraf 93: Els infants i els adults no tenen la mateixa percepció del pas del temps. Els processos de presa de decisions que es demoren o triguen molt de temps tenen efectes particularment adversos en l'evolució dels infants. Per tant, cal donar prioritat als procediments o processos que estan relacionats amb els infants o que els afecten i ultimar-los en el menor temps possible.

- Acostar-se als infants i joves amb regularitat, reunir-s'hi i relacionar-s'hi de manera significativa en tots els àmbits i en totes les àrees geogràfiques possibles, com ara entorns educatius, residencials i tancats, centres comunitaris i altres;
- Dissenyar les ICRI d'acord amb la seva finalitat, amb espais físics i digitals adequats a l'edat i segurs per als infants;
- Implicar sistemàticament els infants en la tasca de la institució de diverses maneres, fins i tot a través de mecanismes participatius com ara enquestes, grups de debat, entrevistes, panells consultius infantils, etc., de manera que es tinguin plenament en compte les seves experiències i punts de vista. Això inclou la seva participació en el desenvolupament, l'avaluació i la implementació de la tasca futura de la institució;
- Desenvolupar, si escau, procediments d'autoavaluació o d'avaluació independent de l'impacte i l'abast de les competències i recursos de la institució, de manera que se'n pugui aprofitar plenament tot el potencial;
- Promoure les avaluacions d'impacte sobre els drets de l'infant en l'elaboració i l'aplicació de lleis, polítiques, decisions pressupostàries, programes i serveis que afecten els infants;⁵
- Garantir que les ICRI siguin una referència com a centre de coneixement qualificat i fiable i que tot el personal rebi periòdicament una formació avançada i intersectorial sobre drets dels infants. A més, garantir que el personal designat tingui una formació especial sobre la participació i la protecció dels infants;
- Alinear les estratègies i les prioritats de les ICRI amb els problemes als quals s'enfronten a diari els infants per gaudir dels seus drets, inclosos els que es troben en circumstàncies especialment vulnerables;
- Presentar informes alternatius, basats en les opinions dels infants, al Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides en el marc de la revisió que es fa de manera periòdica. Facilitar la participació dels infants en els intercanvis d'opinions davant del Comitè.

L'ENOC està cofinançada pel Programa de Ciutadania, Igualtat, Drets i Valors de la Unió Europea. El contingut d'aquesta publicació representa únicament les opinions de l'ENOC i és responsabilitat exclusiva de la Xarxa. La Comissió Europea no assumeix cap responsabilitat per l'ús que es pugui fer de la informació que conté.

⁵ En consonància amb la Declaració institucional de l'ENOC sobre l'avaluació de l'impacte sobre els drets dels infants (2020).

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

